

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**İBN ŞÂHİN'İN FEZÂILU FÂTİMA ADLI ESERİNİN TAHRİÇ VE
TENKİDİ**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT KOÇYİĞİT

İSTANBUL, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**İBN ŞÂHİN'İN FEZÂILU FÂTİMA ADLI ESERİNİN TAHRİÇ VE
TENKİDİ**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT KOÇYİĞİT

DANIŞMAN: PROF. DR. HASAN CİRİT

İSTANBUL, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Ferhat Koçyiğit

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı: Hadis

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan Cirit

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans Tezi-2020

Anahtar Kelimeler: İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, Sünnî, Şîî

ÖZET

“Fezâilü’s-sahâbe” sahâbe aleyhtarlarına karşı onların üstün vasıflarını ortaya koyarak faziletlerini savunan ilmi ve bu alanda yazılan eserleri ifade etmektedir. Geniş hacimli eserlerin bir bölümü şeklinde veya müstakil olarak tasnif edilen fezâilü’s-sahâbe edebiyatının telif amacı sahih bilgileri kaydetmenin yanında ashaba hakaret edip onların değerini düşürmeye çalışan siyasî ve itikadî fırkalara cevap vermektir. Bu çalışmada İbn Şâhin’in (ö. 385/996) fezâilü’s-sahâbe edebiyatının oluşmaya başladığı bir dönemde kaleme almış olduğu *Fezâilu Fâtıma* adlı eserindeki rivayetler Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilmiştir. İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde İbn Şâhin’in yaşadığı çevre, hayatı, ilmî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. “Yaşadığı çevre” başlığı altında İbn Şâhin’in söz konusu eseri kaleme alma sebebi tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde öncelikle Hz. Fâtıma’nın faziletleri hakkındaki rivayetleri ihtiva eden müstakil eserler kronolojik olarak sıralanmış, ardından *Fezâilu Fâtıma*’nın yazma nüshası ve neşirleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak *Fezâilu Fâtıma* adlı eserindeki rivayetler, Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilmiş, rivayetlerin tahrîcinde bağlamsal farklılıklar, zaman-mekân olgularındaki değişim ve lafzî farklılıklar esas alınmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Ferhat Koçyiğit

Main Department: Basic Islamic Sciens

Department: Hadith

Supervisor: Prof. Dr. Hasan Cirit

Degree Awarded and Date: Master-2020

Key words: Ibn Shahin, Fadhâilu Fatima, Sunni, Shiite

ABSTRACT

“Fadhâilu’s-sahâba” refers to the science and works written in this field defending their virtues by revealing their superior qualities against their opponents. The purpose of Fadhâilu’s-Sahâba literature, which is classified as a part of large volumes or as a detached one, is to respond to political and secular sects who try to insult and decrease their value besides recording authentic information. Fadhâilu’s-Sahâba, written by Ibn Shahin (ö. 385/996) in a period when Fadhâilu’s-Sahâba literature started to be formed, were searched on the basis of Sunni and Shiite sources. In the first part of the work, which consists of two parts, information about the environment, life, scientific personality and works of Ibn Shahin was given. Under the title of "environment in which he lives", the reason of Ibn Shahin for writing the work is tried to be determined. In the second part, first of all, the detached works containing the narrations about the virtues of Fatima are listed chronologically, and then information about the manuscript and editions of the Fadhâilu Fatima is given. Finally, the narrations in his work Fadhâilu Fatima are driven based on Sunni and Shiite sources, and in the drive of narrations, contextual differences, changes in time-space facts and verbal differences are put into consideration.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII

GİRİŞ

KONU, METOT VE KAYNAKLAR

I. KONU VE METOT	10
II. KAYNAKLAR.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN ŞÂHİN'İN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. YAŞADIĞI ÇEVRE.....	18
A. Siyasî ve Sosyal Durum	18
B. İlmî Durum	23
II. HAYATI	26
A. İsmi ve Nesebi.....	26
B. Doğumu	26
C. Ailesi	27
D. Vefatı.....	29
III. İLMÎ ŞAHSİYETİ	29
A. İlk Tahsili	29
B. İlmî Seyahatleri	30
C. Hocaları	31

D. Talebeleri	37
E. Hadis İlimindeki Yeri	39
IV. ESERLERİ.....	42
A. Neşredilenler	43
B. Günümüze Ulaştığı Bilinmeyenler	48

İKİNCİ BÖLÜM

İBN ŞÂHİN'İN *FEZÂİLU FÂTİMA* ADLI ESERİNİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. <i>FEZÂİLU FÂTİMA</i> LİTERATÜRÜ	54
II. İBN ŞÂHİN'İN <i>FEZÂİLU FÂTİMA</i> ADLI ESERİ.....	57
A. <i>Fezâilu Fâtıma</i> 'nın Yazma Nüshası.....	57
B. Neşirleri	58
C. <i>Fezâilu Fâtıma</i> 'nın İbn Şâhin'e Aidiyeti	60
III. RİVAYETLERİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
A. "Fâtıma'yı Ateşten Kurtaran Allah'a Hamd Olsun"	62
1. Sünnî kaynaklarda	64
2. Şîî Kaynaklarda	67
B. Hz. Fâtıma'nın Dünyevî Mallardan Uzaklaştırılması	68
1. Sünnî Kaynaklarda	69
2. Şîî Kaynaklarda	73
C. Hz. Fâtıma: Cennetteki Kadınların Hanımefendisi	75
1. Sünnî Kaynaklarda	80
2. Şîî Kaynaklarda	84
D. Hz. Fâtıma'ya ve Zürriyetine Ateşin Haram Kılınması	87
1. Sünnî Kaynaklarda	89
2. Şîî Kaynaklarda	91

E. “Seni Dünyada ve Ahirette Önder Olan Biriyle Evlendirdim”	95
1. Sünnî Kaynaklarda	96
2. Şîî Kaynaklarda	99
F. Fâtıma ile Ali’nin Hz. Zekeriyya ve Hz. Meryem’e Benzetilmesi.....	100
1. Sünnî Kaynaklarda	103
2. Şîî Kaynaklarda	103
G. Hz. Peygamber’in Tathîr Âyeti İle Çağrıda Bulunması.....	105
1. Sünnî Kaynaklarda	105
2. Şîî Kaynaklarda	108
H. “Sizinle Savaşanla Ben de Savaşırım”	111
1. Sünnî Kaynaklarda	111
2. Şîî Kaynaklarda	115
I. “Fâtıma Benden Bir Parçadır”	119
1. Sünnî Kaynaklarda	125
2. Şîî Kaynaklarda	127
J. Hz. Ali’ye “Ebû Türâb” Lakabının Verilmesi.....	129
1. Sünnî Kaynaklarda	130
2. Şîî Kaynaklarda	134
K. “Seni Ehlimden En Hayırlı Kişiyle Evlendirdim”	136
1. Sünnî Kaynaklarda	138
2. Şîî Kaynaklarda	142
L. Hz. Fâtıma’nın Mehri	143
1. Sünnî Kaynaklarda	147
2. Şîî Kaynaklarda	149
M. “Fâtıma Hakkındaki Hükümü Bekle”	151
1. Sünnî Kaynaklarda	152
2. Şîî Kaynaklarda	154
N. Fâtıma’nın Allah’ın Emri Üzerine Ali’yle Evlendirilmesi	156

1. Sünnî Kaynaklarda	157
2. Şîî Kaynaklarda	158
SONUÇ	162
BİBLİYOGRAFYA.....	165

KISALTMALAR

- b. : bin, ibn
bk. : bakınız
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h. : hicrî
Hz. : hazreti
İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları
nşr. : neşreden
ö. : ölüm tarihi
r.a : radiye Allahu anhu/anha
s. : sayfa
s.a : sallallâhu aleyhi ve sellem
sy. : sayı
terc. : tercüme
ts. : tarihsiz
v.dğr. : ve diğerleri
vb. : ve benzeri
yy. : yayın yeri yok

ÖNSÖZ

Hadis edebiyatı incelendiğinde sahâbenin faziletlerine dair rivayetlerin, müstakil eserlerde veya geniş hacimli eserlerin bir bölümü şeklinde fezâilü's-sahâbe, menâkıbü's-sahâbe gibi isimlerle tasnif edildiği görülmektedir. İlk müstakil fezâilü's-sahâbe eserleri, hicrî ikinci asrın sonlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Hicrî üçüncü asrın başlarından itibaren ise sahâbenin faziletlerine dair rivayetlere musannef, câmi' ve sünen gibi eserlerde özel bölümler ayrılmaya başlanmıştır. Bu konudaki eserlerin muhtevaları incelendiğinde, ashabın olumlu imajına zarar vermek isteyen bid'at fırkalarına karşı reddiyeci bir karakterde oluşturuldukları görülmektedir. Biz de bu çalışmamızda fezâilü's-sahâbe edebiyatının olgunlaştığı bir dönemde kaleme alınan İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtima* adlı eserini inceledik. Şüphesiz bu eserin Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilmesi Sünnî-Şîî ihtilafının rivayetlere nasıl yansıtıldığının tespit edilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışma, giriş ve sonuç kısımları dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tezde takip edilen metod ve kullanılan kaynaklar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölüm'de İbn Şâhin'in yaşadığı çevre sosyal, siyasî ve ilmî gelişmeler açısından ele alınmış, daha sonra hayatı hakkındaki önemli bilgilere değinilmiştir. "İlmî Şahsiyeti" başlığı altında İbn Şâhin'in ilk tahsili, ilmî seyahatleri, hadis ilmindeki yeri, hocaları ve talebeleri hakkında bilgiler verilmiş, ardından İbn Şâhin'in eserlerinden genel hatlarıyla bahsedilmiştir.

İkinci bölüm'de öncelikle Hz. Fâtima'nın faziletleri hakkındaki rivayetleri bir araya getiren müstakil eserler, kronolojik olarak ele alınmış, ardından *Fezâilu Fâtima*'nın nüshası ve neşirleri tanıtılmıştır. *Fezâilu Fâtima*'nın üç farklı neşri incelenmiş, bunlar arasından Ebû İshak el-Huveynî neşri çalışmada esas alınmış, yer yer Bedr b. Abdullah el-Bedr neşrinden de istifade edilmiştir. Bu bölümde *Fezâilu Fâtima*'nın İbn Şâhin'e ait olup olmadığı hem bibliyografik eserlerden hem de İbn Şâhin sonrası literatürdeki atıflardan hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın esasını teşkil eden tahrîc bölümünde İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtima* adlı eserindeki rivayetler, Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilmiştir.

Tez sürecinde önemli yönlendirmelerde bulunan ve her konuda yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Hasan Cirit'e teşekkürlerimi sunarım. Tez jürisinde yer alan, eleştiri ve tavsiyeleriyle teze önemli katkılarda bulunan değerli

hocalarım Doç. Dr. Atallah Şahyar ve Dr. Öğr. Üyesi Seyyid Ali Güşen'e şükranlarımı sunarım. Tezin tamamını okuyup eleştiri ve tavsiyelerde bulunan Arş. Gör. Muhammed İkbâl Ekinci'ye, Arş. Gör. Mehmet Angay'a ve tezin bazı kısımlarını okuyarak değerlendirmelerde bulunan Arş. Gör. Ömer Faruk Maden'e teşekkür ederim. Son olarak hayatımın her alanında desteklerini yanımda hissettiğim aileme ve çalışmam boyunca her türlü sabrı ve fedakarlığı gösteren eşime özellikle şükranlarımı sunuyorum.

Ferhat Koçyiğit
İstanbul-2020

GİRİŞ

I. KONU VE METOT

Kur'an ve sünnet'in muhafaza edilmesinde ve sonraki nesillere aktarılmasında köprü vazifesi gören ashab, İslâm dininde önemli bir konuma sahiptir. Nitekim âyetlerin nüzûl sebepleri, hadislerin vürûd sebepleri, Kur'an hükümlerinin pratik hayata tatbiki, bu hükümlerin anlaşılması ve Hz. Peygamber'in yapmış olduğu icraatlar, sahâbîlerin nakilleri sayesinde bilinmektedir. Bu bakımdan sahâbe nesli, hadis tarihinde kritik bir değere sahiptir. Sahâbe neslinin bu öneminden ötürü ilk dönemlerden itibaren sahâbîlerin isimleri, nisbeleri, künyeleri, vefat yerleri, nakletmiş oldukları rivayetlerin sayıları, fetvaları vb. konulardaki bilgiler kayıt altına alınmış, böylelikle "ma'rifetü's-sahâbe" adıyla bir ilim dalı oluşmuştur. Ma'rifetü's-sahâbe'nin alt dallarından olan "Fezâilü's-sahâbe" ise sahâbe aleyhtarlarına karşı onların üstün vasıflarını ortaya koyarak faziletlerini savunan ilmi ve bu alanda yazılan eserleri ifade etmektedir.¹

Hadis edebiyatı incelendiğinde sahâbenin faziletlerine dair rivayetlerin, müstakil eserlerde veya geniş hacimli eserlerin bir bölümü şeklinde fezâilü's-sahâbe, menâkıbü's-sahâbe gibi isimlerle tasnif edildiği görülmektedir. İlk müstakil fezâilü's-sahâbe eserleri, hicrî ikinci asrın sonlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Vekî' b. el-Cerrâh'ın (ö. 197/812), Esed b. Musa'nın (ö. 212/827), İbn Habîb el-Endelûsi'nin (ö. 238/852), Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855), Bakî b. Mahled'in (ö. 276/889) ve Nesâî'nin (ö. 303/915) *Fezâilü's-sahâbe* adıyla kaleme aldıkları eserler, fezâilü's-sahâbe edebiyatı ile ilgili müstakil çalışmaların ilk örneklerindedir. Hicrî üçüncü asrın başlarından itibaren sahâbenin faziletlerine dair müstakil çalışmaların yanında bu konudaki rivayetlere musannef, câmi' ve sünen gibi eserlerde özel bölümler ayrılmaya başlanmıştır. Bunların ilk örnekleri, İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*'i ve Buhârî'nin (ö. 256/870) *el-Câmi'u's-sahîh*'indeki fezâilü's-sahâbe başlıklı bölümlerdir. Görüldüğü üzere sahâbenin faziletleriyle ilgili rivayetlerin müstakil olarak veya musannef, câmi' ve sünen gibi eserlerin bir bölümü şeklinde tasnif edildiği kitapların

¹ Mehmet Efendioğlu, "Fezâilü's-Sahâbe", *DİA*, XII, 534.

ortaya çıkış tarihi, hicrî ikinci asrın sonları ile hicrî üçüncü asrın başıdır. Bu dönem, sahâbe ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı bir dönem olması açısından dikkat çekicidir.

Abbâsî halifesi Me'mûn'un (198-218/813-833), Mu'tezile'yi devletin resmî mezhebi olarak kabul etmesi, Şîa yanlısı bir siyaset izlemeye başlaması, Muâviye (ö. 60/680) karşıtlarını desteklemesi ve Hz. Ali'nin (ö. 40/661) Hz. Peygamber'den sonra en üstün kişi olduğu düşüncesini dikte etmesi gibi hususlar, bu dönemde devlet politikası haline getirilmiştir. Mu'tasım-Billâh (218-227/833-842) ve Vâsik (227-232/842-847) dönemlerinde de devam eden bu uygulamalar, İslâm düşmanlarının ve bid'at fırkalarının ashaba iftira atıp onları tekfir etmelerine ve ashab aleyhindeki görüşlerini kitaplar yazarak yaymalarına imkân vermiştir. Büveyhîler'in Abbâsî yönetiminde etkili olduğu hicrî dördüncü ve beşinci yüzyıllarda, Şîiler'in önceki dönemlerde maruz kaldıkları kısıtlamaların kaldırılması, "Aşûrâ mâtemi" ve "Gadîr-i Hum" gibi uygulamalara izin verilmesi, toplum içerisinde takıyye anlayışıyla yaşamak durumunda olan Şîi zümrelerin siyasî, fikrî ve itikadî görüşlerini alenen ortaya koymalarına imkân vermiştir. Bu dönemde Şîi zümrelerin bazı uygulamaları Sünnîler tarafından tepkiyle karşılanmış ve bazı gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Örneğin Şîiler'in sahâbeden bazılarına sövmeleri ve bunu genel bir uygulama haline getirmeleri, Sünnî çevrelerce hoş karşılanmamış, bu duruma tepki olarak birçok mecliste sahâbenin faziletlerine dair rivayetler aktarılmıştır. Sünnî âlimler, camilerde ve ders halkalarında sahâbenin faziletlerine dair rivayetleri imlâ ettirmişler ve bunun dinî açıdan önemine işaret etmişlerdir. Bu bilgilerden hareketle fezâilü's-sahâbe'ye dair kaleme alınan eserlerin, bu dönemlerde telif edilmesinin bir tesadüf olmadığı, ashaba söven ve onların aleyhinde görüşler yaymaya çalışan Şîiler'e karşı bir nevi tepki olarak kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu eserler incelendiğinde muhtevalarının savunmacı ve reddiyeci bir karakterde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Ehl-i hadîs'in, ashabın faziletleri ile ilgili eserleri, ashab hakkındaki uydurma rivayetlerin önüne geçmek, "fezâilü's-sahâbe" konusundaki sahih rivayetleri ortaya koymak ve sahâbeyi tahkir edip onların değerlerini düşürmeye çalışanlara karşı mücadele etmek gibi amaçlarla tasnif ettikleri söylenebilir. Özellikle Şîi zümrelerin sahâbe algısı ve tasavvuru doğrultusunda ortaya koymuş oldukları siyasî, fikrî ve ilmî tartışmalar,

fezâilü's-sahâbe edebiyatının teşekkülünde olduğu gibi bu edebiyatın muhteva oluşumunda da en önemli etkendir.²

Bu çalışma hicrî dördüncü yüzyıl muhaddislerinden İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserini konu edinmektedir. Bilindiği üzere Hz. Fâtıma, Ehl-i Sünnet ve Şîa telakkisinde önemli bir konuma sahiptir. Bundan ötürü Sünnî ve Şîî kaynaklarda onun hakkında birçok rivayet yer almaktadır. İbn Şâhin'in söz konusu eseri, iki grup için de önemli bir konumda bulunan Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair rivayetleri ihtiva etmektedir. Bu eser, Hz. Fâtıma'nın fazileti hakkındaki rivayetleri bir araya getiren müstakil eserler arasında günümüze ulaşan en eski metin olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Bunun yanında *Fezâilu Fâtıma* yazıldığı dönem itibariyle, bir yandan Şîî zümrelere sahâbeye hakaret edilip onlara iftiraların atıldığı, diğer yandan da Ehl-i Sünnet âlimlerinin bu grubun faaliyetlerine tepki olarak sahâbenin faziletlerine dair rivayetler nakledip bu rivayetleri imlâ ettirdikleri bir süreçte kaleme alınmıştır. Dolayısıyla söz konusu eser, Sünnî-Şîî çatışmasının yoğunlaştığı fezâilü's-sahâbe ile ilgili olması ve Hz. Fâtıma'nın faziletleri konusundaki rivayetleri ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Bu sebeple *Fezâilu Fâtıma*'daki rivayetlerin Sünnî-Şîî kaynaklardan hareketle tahrîc edilmesi, Sünnî-Şîî ihtilafının rivayetlere nasıl yansıdığına tespit edilmesi açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Ayrıca Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair müstakil bir eserin, Sünnî-Şîî kaynaklarda mukayeseli olarak incelenmesi bakımından da çalışmamız bir ilk olma özelliğine sahiptir.

Dökümantasyon metodunun kullanıldığı bu çalışma, giriş ve sonuç kısımları dışında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm'de İbn Şâhin'in yaşadığı çevre sosyal, siyasî ve ilmî gelişmeler açısından ele alınmış, daha sonra hayatı hakkındaki önemli bilgilere değinilmiştir. "İlmî Şahsiyeti" başlığı altında İbn Şâhin'in ilk tahsili, ilmî seyahatleri, hadis ilmindeki yeri, hocaları ve talebeleri hakkında bilgiler verilmiş, ardından İbn Şâhin'in eserlerinden genel hatlarıyla bahsedilmiştir.

İkinci bölüm'de ilk olarak Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetleri bir araya getiren müstakil eserler, kronolojik olarak ele alınmış, ardından *Fezâilu*

² Ömer Özpinar, "Fedâilü's-Sahâbe Edebiyatının Teşekkülü ve Muhtevasına Etki Eden Sebepler Üzerine", *İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahâbe: Sahâbe Kimliği ve Algısı, Tebliğ ve Müzâkereler, Tartışmalı İlmî Toplantı*, 2013, s. 125-151.

Fâtıma'nın nüshası ve neşirleri tanıtılmıştır. *Fezâilu Fâtıma*'nın üç farklı neşri incelenmiş, bunlar arasından Ebû İshak el-Huveynî neşri çalışmada esas alınmış, yer yer Bedr b. Abdullah el-Bedr neşrinden de istifade edilmiştir. Bu bölümde *Fezâilu Fâtıma*'nın İbn Şâhin'e ait olup olmadığı hem bibliyografik eserlerden hem de İbn Şâhin sonrası literatürdeki atıflardan hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın esasını teşkil eden tahrîc bölümünde İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserindeki rivayetler, Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilmiştir. Tahrîci yapılacak rivayet, *Fezâilu Fâtıma*'da nakledildiği şekliyle sened ve metin olarak kaydedilmiş, rivayetin farklı varyantları bulunuyorsa bunlara da işaret edilmiştir. "Sünnî Kaynaklarda" başlığı altında ilgili rivayet, Sünnî kaynaklar esas alınarak şu şekilde tahrîc edilmiştir: İlk olarak rivayetin hangi sahâbe kanallarıyla nakledildiği belirtilmiş, ardından kronolojik sıralama esas alınarak rivayetin tahrîci yapılmıştır. Rivayetler arasındaki lafız farklılıklarını tespit edebilmek amacıyla rivayetlerin metin kısmı tam olarak kaydedilmiş, sened kısmında cerh edilen râviler bulunuyorsa, bu râvilerin isimleri ve cerh edilme sebepleri belirtilmiştir. İncelenen rivayet hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilmiş ise bunlara da yer verilmiş ve bu bilgilerden hareketle rivayet hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Rivayetin Şîî kaynaklardaki tahrîcinde takip edilen yöntem ise şöyledir: İlk olarak rivayetin yer aldığı en erken kaynak tespit edilmiş, ardından kronolojik sıralama esas alınarak rivayetin tahrîci yapılmıştır. Rivayetin sened ve metin kısmı tam olarak kaydedilmiş, sened kısmında cerh edilen râviler bulunuyorsa bu râvilerin isimleri ve cerh edilme sebepleri belirtilmiştir. Sened ve metin bilgilerinin ardından söz konusu rivayet hakkında Şîî kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilmiş ise buna da değinilmiştir. Daha sonra ilgili rivayet, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerle mukayese edilerek farklılıklara işaret edilmiş ve önemli görülen hususlar hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. "Şîî Kaynaklarda" başlığı altında tahrîci yapılan rivayet, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerle mukayese edilirken, bağlamsal farklılıklar, zaman-mekân olgularındaki değişim ve lafzî farklılıklar esas alınmıştır. Son olarak incelenen rivayetin Sünnî-Şîî kaynaklardaki farklılıklarına ve benzerliklerine işaret

edilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç bölümü'nde ise bu araştırmadan elde edilen neticeler belirtilmiştir.

II. KAYNAKLAR

İbn Şâhin'in yetiştiği çevre, hayatı, ilmî şahsiyeti ve eserlerini konu edinen birinci bölüm'de genel olarak tarih, tabakât ve terâcim türü eserlerden yararlanılmıştır. Bu eserler arasından en çok istifade edilenler, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *es-Sikât*'ı, Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *Târîhu Bağdâd*'ı, İbn Asâkir'in (ö. 571/1175) *Târîhu Dimaşk*'ı ve Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* adlı eseridir. İbn Şâhin'in yetiştiği çevrenin sosyal, siyasî ve ilmî durumu hakkında bilgi verilen başlıklar altında daha çok Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhü'l-ümem ve'l-mülûk*, İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) *el-Kâmil fi't-târîh* adlı eserlerine, Ahmet Güner'in "Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kerbela/Aşure, Gadir Humm ve Benzeri Şiî Uygulamaları" isimli makalesine ve *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nin ilgili maddelerine müracaat edilmiştir.

İkinci bölüm'de ilk olarak Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair rivayetleri ihtiva eden müstakil eserler kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu eserleri tespit edebilmek amacıyla "el-Mektebetü's-Şâmile" isimli bilgisayar programından ve Abdülcebbâr er-Rıfâî'nin "Mu'cemü mâ kütibe 'an Fâtımatü'z-Zehrâ" adlı makalesinden istifade edilmiştir.³ Abdülcebbâr er-Rıfâî, söz konusu makalesinde Hz. Fâtıma hakkında çoğu Şiîler tarafından yazılmış iki yüz elli eser tespit edip muhtevalarına dair kısaca bilgiler vermiştir. *Fezâilu Fâtıma* nüshasının özellikleri ve yazım tarihi gibi hususlarda *Fezâilu Fâtıma* neşirlerinin mukaddime bölümlerinden önemli ölçüde istifade edilmiştir. "Fezâilu Fâtıma'nın İbn Şâhin'e Aidiyeti" başlığında başta bibliyografik eserler olmak üzere tarih ve tabakât türü kaynaklar taranmıştır.

İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserindeki rivayetlerin, Sünnî ve Şiî kaynaklar esas alınarak tahrîc edildiği bölümde, Huveynî tarafından neşredilen tek ciltlik nüsha esas alınmıştır. Nâşirin mukaddime kısmında İbn Şâhin'e dair kaydetmiş olduğu kıymetli bilgiler ve bazı rivayetler hakkındaki kritik değerlendirmeleri, söz

³ Abdülcebbâr er-Rıfâî, "Mu'cemü mâ kütibe 'an Fâtımatü'z-Zehrâ", *Türâsünâ*, 1989, IV, sy. 14, s. 57-104.

konusu neşrin tercih edilmesindeki önemli etkenlerdendir. Rivayetleri “Sünnî Kaynaklarda” başlığı altında tahrîc ederken başta “kütüb-i sitte” olmak üzere birçok kaynaktan istifade edilmiştir. Bu eserlerden bazıları, İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*'i, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'i, Tahâvî'nin (ö. 321/933) *Şerhu müşkili'l-âsâr*'ı, Taberânî'nin (ö. 360/971) *el-Mu'cemü'l-evsat* ve *el-Mu'cemü'l-kebir*'i ve Hâkim'in (ö. 405/1014) *Müstedrek 'ale's-sahihayn*'ıdır.

Rivayetleri Şîî kaynaklarda tahrîc ederken İmâmiye Şîası'nın temel hadis kitaplarından olan “kütüb-i erbaa” başta olmak üzere birçok eserden faydalanılmıştır. Bu eserler arasında en çok istifade edilenler, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin (ö. 381/991) *'İlelü's-şerâ'i*, *'Uyûnü ahhâri'r-Rizâ* ve *el-Emâlî*'si, Şeyh Müfid'in (ö. 413/1022) *el-Emâlî* ve *el-İhtisâs*'ı, Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin (ö. 460/1067) *Emâlî's-Şeyh et-Tûsî*'si, İbnü'l-Batrîk'in (ö. 600/1201) *Umdetu uyûnu sihâhi'l-ahbâr fî menâkibi imâmi'l-ebâr*'ı, İbn Ebû Hadîd'in (ö. 656/ 1258) *Şerhu nehci'l-belâğa*'sı ve Muhammed Bâkır Meclisî'nin (ö. 1110/1698) *Bihârü'l-envâr*'ıdır. Ayrıca Şîî kaynaklardaki rivayetlerin değerlendirilmesinde Bekir Kuzudişli'nin “*Şîa ve Hadis*” adlı eserinden ve Muhammed Enes Topgül'ün “Sünnî-Şîî İkilemine Farklı Bir Bakış: Yeniden İnşa Edilen Hadis Bağlamları” isimli makalesinden istifade edilmiştir.

Râvilerin cerh-ta'dîl durumlarını değerlendirirken müracaat edilen kaynakların başlıcaları, Ukaylî'nin(ö. 322/934) *ed-Du'afâ'ü'l-kebir*'i, İbn Hibbân'ın *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddissîn ve'd-du'afâ'* ve *'l-metrûkîn*'i, Ahmed b. Ali en-Necâşî'nin (ö. 450/1058) *Ricâlü'n-Necâşî*'si, ve Zehebî'nin *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*'sıdır. Senette yer alan râvilerin isimleri ve vefat tarihleri hakkındaki bilgiler kaydedilirken çoğunlukla İbn Hacer'in *Takrîbü't-Tehzîb*'i esas alınmıştır.

Tespitlerimize göre İbn Şâhin'in *Fezailu Fâtıma* adlı eserini konu edinen sadece bir makale bulunmaktadır. Sinan Erdim'in “İbn Şâhin'in (ö. 385/995) “Cüz'ü Fedâili Fâtıma” İsimli Eseri Üzerine Bir İnceleme” ismiyle kaleme almış olduğu makalede, ilk olarak Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair rivayetlerin musannef türü eserlerde hangi başlıklar altında naklediği tespit edilmiş, ardından söz konusu bab

başlıkları ile *Fezailu Fâtıma*'daki rivayetler mukayese edilmiştir.⁴ Söz konusu makalenin yanında İbn Şâhin'in hayatı, eserleri, ilmî şahsiyeti ve hadis ilmindeki yerini konu edinen “Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhîn'in Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri” isimli bir yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Bu çalışma bazı eksikliklerle birlikte İbn Şahin hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir.⁵

⁴ Sinan Erdim, “İbn Şâhîn'in (ö. 385/995) “Cüz'ü Fedâili Fâtıma” İsimli Eseri Üzerine Bir İnceleme”, *Türkoloji Araştırmaları*, 2014, IX, sy. 8, s. 445-466.

⁵ İbrahim Hanek, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhîn'in Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri (yayımlanmamış yüksek lisans tezi 2015), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN ŞÂHİN'İN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. YAŞADIĞI ÇEVRE

İbn Şâhin'in hayatı ve ilmî şahsiyeti hakkındaki bilgilerden önce onun yetiştiği çevrenin sosyal, siyasî ve ilmî durumunun bilinmesi gerekir. Nitekim bir şahsiyetin yetiştiği çevreyi ve dönemin konjonktürünü bilmek, o kişinin hayatı hakkındaki bilgilerin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu başlık altında İbn Şâhin'in doğup büyüdüğü ve ilmî mesaisinin çoğunluğunu geçirdiği Bağdat hakkında genel hatlarıyla bilgiler verilecektir.

A. Siyasî ve Sosyal Durum

Hız. Ömer'in (13-23/634-644) hilâfeti döneminde fethedilen Irak bölgesinde, İslâmiyet'in yerleşik din haline gelmesi için bazı çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle Irak bölgesinde Basra ve Kûfe şehirleri kurulmuş, daha sonra da bu şehirlere bazı sahâbîler yerleştirilmiştir. Basra ve Kûfe'ye yerleştirilen sahâbîler, bu şehirlerde İslâm dininin yayılmasını sağladıkları gibi ilmî ve kültürel faaliyetlerin gelişmesine de katkıda bulunmuşlardır. Abbâsîler'in ilk halifesi Ebü'l-Abbas es-Seffâh'ın (132-136/750-754), Irak'ı hilâfetin merkezi olarak ilan etmesinin ardından bu bölgenin önemi daha da artmıştır. Ebü'l-Abbas, öncelikle Fırat'ın doğusundaki Hâşimiye şehrini merkez yapmış daha sonra da bu merkezi Enbâr'a nakletmiştir. Abbâsîler'in ilk halifesi olması hasebiyle devletin otoritesini sağlamak ve hâkimiyet alanlarını genişletmek amacıyla birçok grupla savaşmak durumunda kalan Ebü'l-Abbas, isyancılara karşı sert uygulamalarda bulunması sebebiyle "Seffâh" unvanını almıştır. Ebü'l-Abbas döneminde devletin otoritesi güçlendirilmeye çalışıldığından, ilim, kültür ve imar faaliyetleri geri planda kalmış ve bu alanlarda herhangi bir gelişme kaydedilememiştir.⁶

Ebü'l-Abbas es-Seffâh'ın ardından halifelik makamına kardeşi Ebû Ca'fer el-Mansûr (137-158/754-775) gelmiştir. Mansûr, Dicle kıyısında resmî adı Medînetüsselâm olan ancak daha sonra Bağdat ismiyle meşhur olan yeni bir şehir kurmuş ve bu şehri hilâfetin merkezi olarak ilan etmiştir.⁷ Halifeliğinin ilk yıllarında kendisine biat etmeyen amcası Abdullah b. Ali b. Abdullah'la (ö. 147/764) mücadele

⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Târîhü'l-ümem ve'l-mülük* (nşr. Ebû Suhayb el-Kermî), Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Düvelî, s. 1471, 1477-1480.

⁷ Hakkı Dursun Yıldız, "Abbâsîler", *DİA*, I, 31-48.

eden Mansûr, amcasına karşı büyük bir ordu toplamıştır. Ebû Müslim (ö. 137/755) komutanlığındaki bu ordu, Abdullah b. Ali'yi mağlup etmiştir. Ebû Müslim'in kazanmış olduğu zafer, onun itibarını ve kuvvetini arttırdıca Mansûr bu durumdan hoşnut olmamış ve onu öldürtmüştür. Merkezî otoriteyi zayıflatma ihtimali olan kişilerin ortadan kaldırılması, devletin tüm mekanizmalarında tam bir hâkimiyet elde edilmesini sağlamıştır. Mansûr'un hâkimiyetinin güçlenmesiyle beraber birçok alanda gelişme kaydedilmiş, Bağdat'taki ilmî ve kültürel faaliyetler artmıştır. Bu dönemde şehirlerdeki imar çalışmaları da artmış ve Bağdat haricinde Hâşimiyye ve Râfika isimli iki yeni şehir kurulmuştur.⁸

Abbâsîler'in üçüncü halifesi Mansûr'un oğlu Mehdî-Billâh'dır (159-169/775-785). Bu dönemde iktidara karşı isyanlar azalmış, Ali evlâdıyla müsbet ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Mehdî-Billâh, Bizans'a karşı seferleri arttırarak hâkimiyet alanını genişletme politikası izlemiştir.⁹ Hâdî-İlelhak (169-170/785-786) döneminde de Ali evlâdına karşı olumlu bir tutum sergilenmiştir. Ancak Hüseyin b. Ali (ö. 169/786) isyanı sonrasında ayaklanmalar artarak devam etmiş, siyasî otorite Ali evlâdı karşısında sert önlemler almıştır.¹⁰ Abbâsîler'in beşinci halifesi HârûnürReşîd de (170-193/786-809) halifeliğinin ilk yıllarında önceki dönemlerden intikal eden bazı iç meselelerle uğraşmak durumunda kalmıştır. Ali evlâdından olanların isyanları, Nizârî ve Yemânî kabileleri arasındaki çatışmalar ve Bizans İmparatorluğu'na karşı seferlerin devam ettirilmesi bu dönemin önemli olaylarındandır. HârûnürReşîd, vefatından önce ülke topraklarını oğulları arasında paylaşmış ve oğlu Emîn'i (ö. 198/813) birinci veliaht tayin etmiştir. Emîn, kendisinden sonra oğlu Mûsâ'yı veliaht tayin etmek isteyince kardeşler arasında veliahtlık mücaledesi başlamıştır. Emîn, kardeşi Mü'temen'i kolayca kontrol altına almasına rağmen Me'mûn (198-218/813-833) karşısında güçsüz kalmış ve dört senelik mücadelenin ardından Me'mûn'a teslim olmuştur.¹¹ Halifeliğinin ilk

⁸ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1496-1501; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târih* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ), Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1432/2011, V, 51-59; Nahide Bozkurt, "Mansûr", *DİA*, XXVIII, 5-6.

⁹ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1612, 1621-1622; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 101-122; Nahide Bozkurt, "Mehdî- Billâh", *DİA*, XXVIII, 377-379.

¹⁰ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1639-1640; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 146-156; Nahide Bozkurt, "Hâdî-İlelhak", *DİA*, XV, 16-17.

¹¹ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1663-1665; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 180-184, 214-222; Nahide Bozkurt, "HârûnürReşîd", *DİA*, XVI, 258-261.

yıllarında otoritesine zarar vermek isteyenlerle mücadele eden Me'mûn, bazı devlet politikalarında değişikliğe gitmiştir. Ali evlâdıyla müsbet ilişkiler kurmaya çalışan Me'mûn, Şiîler'le uzlaşmaya çalışmış, onlara yakınlık göstermiş ve İmam Ali er-Rızâ'yı (ö. 203/819) veliaht tayin etmiştir. Şüphesiz Me'mûn dönemindeki en önemli olay, Mu'tezile'nin resmî mezhep olarak ilan edilmesi ve Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşü ön planda tutularak bu düşüncüyü benimsemeyenlerin cezalandırılmasıdır. "Mihne" olarak adlandırılan bu dönemde, Muhammed b. Nûh (ö. 218/833), Kavârîrî (ö. 235/850), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve Hasan b. Hammâd (ö. 241/855) halku'l-Kur'an'ı kabul etmemeleri sebebiyle hapsedirilen âlimlerdendir.¹²

Me'mûn'un ardından halifelik makamına geçen Mu'tasım-Billâh (218-227/833-842) döneminde, Mu'tezile'nin idarî kadrolardaki yetkinliği artmıştır. Bu dönemde mihne süreci devam etmiş, halku'l-Kur'an'ı kabul etmediği için hapsedilen ve işkencelere maruz kalan Ahmed b. Hanbel serbest bırakılmıştır.¹³ Dokuzuncu Abbâsî halifesi Vâsik (227-232/842-847) döneminde de genel itibarıyla Me'mûn ve Mu'tasım'ın politikaları devam ettirilmiştir. Vâsik'in vefat etmeden önce veliaht tayin etmemesi sebebiyle Abbâsî tarihinde ilk defa devlet erkânı komisyonu tarafından halife tayin edilmesine karar verilmiştir. Bu komisyon tarafından Vâsik'in oğlu Muhammed halife tayin edilmiş ancak Vâsik'in kardeşi Mütevekkil (232-247/847-861) bu karara karşı çıkmış ve Türk komutanlarının desteğiyle halife ilan edilmiştir.¹⁴ Mütevekkil önceki halifelerin takip ettiği siyasî, fikrî ve dinî politikalarda değişikliğe gitmiş, Mu'tezilî doktrinlere karşı çıkmış ve devletin mezhebinin Mu'tezile olmadığını ilan etmiştir. Halku'l-Kur'an tartışmalarına son vermek amacıyla bu konudaki her türlü konuşmayı yasaklayan Mütevekkil, mihne sebebiyle tutuklanan âlimleri serbest bırakmış ve Ahmed b. Hanbel'e yakınlık göstermiştir. Bu dönemde Sünnîler üzerindeki baskı azalmış, Ali evlâdına karşı şiddet politikası uygulanmıştır. Hz. Ali (ö. 40/661)

¹² Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1788-1790, 1820-1825; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 416-420; Tacüddîn Ebû Nasr Abdülvehhâb b. Ali b. Abdilkâfi es-Sübkî, *Tabakatü's-Şafiiyyeti'l-kübra* (nşr. Abdülfettah Muhammed el-Hulv-Mahmûd Muhammed Tanahi), Kahire: Matbaatu İsa el-Babi, 1383/1964, II, 37- 61.

¹³ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1834-1836; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 432-443.

¹⁴ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1884; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 507-509; Kadir Kan, "Vâsik", *DİA*, XLII, 548-549.

aleyhinde şiir yazarlara ödülleri verilmiş, Hz. Hüseyin'in (ö. 61/680) kabri yıktırılmış ve Fedek arazisi Ali evlâdından alınmıştır.¹⁵

Mütevekkil'den sonra halifelik makamına Müntasır-Billâh (247-248/861-862) geçmiştir. Bu dönemde halife üzerinde Türk komutanların etkisi artmış, Ali evlâdına müsbet bir yaklaşım içerisinde olunmuştur.¹⁶ Müntasır-Billâh'ın ardından yönetimi Müstain-Billâh (248-252/862-866) üstlenmiştir. Müstain-Billâh, devletin idarî alanlarında hâkimiyet sağlayamadığı için halifelikten çekilmiş ve Mu'tez-Billâh (252-255/866-869) halife ilan edilmiştir. Mu'tez-Billâh dönemi de iç çekişmeler, merkezî otoriteye karşı isyanlar ve bu isyanlara karşı mücadelelerle geçmiştir.¹⁷ Mühtedî-Billâh (255-256/869-870) ve Mu'temed-Alellah (ö. 257-279/870-892) dönemlerinde aynı sıkıntılar devam etmiştir. Mu'tazîd-Billâh (279-289/892-902), merkezî idarenin zayıfladığı ve devletin ekonomik anlamda sıkıntılı olduğu bir süreçte iktidara gelmiştir. Halifeliğinin ilk yıllarında idaresine karşı ayaklanan isyanları bastırarak Abbâsî hâkimiyetini kuvvetlendirdiği için kendisine "İkinci Seffâh" unvanı verilmiştir.¹⁸ Mu'tazîd'in ardından halifelik makamına sırasıyla Müktefi-Billâh (289-295/902-908), Muktedir-Billâh (296-320/908-932), Kâhir-Billâh (318, 321-323/929, 932-934) Râzî-Billâh (323-329/934-940), Müttakî-Lillâh (329-333/940-944) ve Müstekfî-Billâh (333-335/944-946) gelmiştir.

Müstekfî-Billâh döneminden itibaren Abbâsî devletinde Şîi Büveyhî hâkimiyeti etkili olmuştur. Halifeliğinin ilk yıllarında ekonomik sıkıntılarla mücadele eden Müstekfî-Billâh, halk tabanındaki ayaklanmalar, iç siyasetteki anlaşmazlıklar ve devlet gelirlerinin azalması sebebiyle merkezî otoriteyi sağlayamamıştır. Bu süreçte Abbâsî devletindeki istikrarsızlığı fırsat bilen Büveyhî Emîri Muizzüddeve (ö. 356/967), Bağdat'ı işgal etmiştir.¹⁹ Muizzüddeve siyasî sebeplerden ötürü Abbâsî halifeliğinin devam etmesini istemiş ve Müstekfî-Billâh'a biat etmiştir. Bir süre sonra

¹⁵ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1905; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 537.

¹⁶ Abdülkerim Özeydin, "Müntasır-Billâh", *DİA*, XXXII, 24-25.

¹⁷ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1933-1985; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 599-605, 619, 634-637.

¹⁸ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 2111-2135; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, VI, 136; Ali Aktan, "Mu'tazîd-Billâh", *DİA*, XXXI, 383-384.

¹⁹ Ebü'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l-umemi ve'l-mülûk* (nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ ve Mustafa Abdulkadir Atâ), I-XIX, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992, XIV, 40-43.

çeşitli suçlamalarla onu tahttan indirip, Mutî'-Lillâh'ı (336-364/946-974) halife ilan etmiştir.²⁰ Bu dönemden sonra Abbâsî yönetimi için çöküş süreci başlamış ve Şîî Büveyhîler'in devlet üzerindeki etkisi artmıştır. Fâtımîler'in Mısır'ı işgal etmeleri, Bizanslılar'ın İslâm topraklarına saldırıları ve Büveyhî Emîri Bahtiyâr'ın (ö. 367/978) Türk asıllı Sebük Tegin'le (ö. 387/997) iktidar mücadelesine girişmesi bu dönemin önemli olaylarından.

Şîî Büveyhîler'in siyasî iktidarında halifelik makamında bulunan Mutî'-Lillâh, Şîî inancının canlı tutulmasını sağlayan birtakım dinî-sosyal faaliyetlerin alenen yapılmasına müsaade edilmiştir. "Aşûrâ mâtemi" ve "Gadîr-i Hum" günlerinin törenlerle kutlanması, bunlara örnektir.²¹ Sebük Tegin'in desteğiyle hilafet makamına gelen Tâî'-Lillâh (364-382/974-991) döneminde, Büveyhî Hükümdarı Bahtiyâr Bağdat'a hâkim olmuştu. Bahtiyâr, Bağdat'taki otoritesini kuvvetlendirmek amacıyla Adudüddeve (ö. 372/983) ile birlikte Sebük Tegin'e karşı birleşmiş, Sebük Tegin'i öldürerek halife üzerindeki etkisini arttırmıştır. Tâî'-Lillâh, Büveyhî Hükümdarı Bahtiyâr ve Adudüddeve'nin kızlarıyla evlenerek Büveyhîler'le yakın ilişkiler kurmuştur.²² Bu dönemde Bağdat'a hâkim olma düşüncesi, Büveyhî hanedanları arasında mücadeleler yaşanmasına sebep olmuştur. İbn Şâhin'in yaşadığı dönem içerisinde değineceğimiz son Abbâsî halifesi Kâdir-Billâh'tır (382-422/991-1031). İbn Şâhin, bu dönemin sadece ilk beş senesine şahit olmuştur. Bu dönemde Abbâsî iktidarı güç kaybetmiş, Kâdir-Billâh'ın Bağdat'taki etkisi azalmış, önceki dönemlerde olduğu gibi iç meselelerle mücadele edilmiş ve merkezî otorite kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.²³

B. İlmî Durum

Bağdat, hem hilâfetin merkezi olması hem de ilmî faaliyetler konusundaki teşvikler sebebiyle kurulduğu ilk yıllardan itibaren her alanda hızlı bir gelişme

²⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 46-50; Ahmet Güner, "Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kerbelâ/Aşure, Gadîr Humm ve Benzeri Şîî Uygulamaları" *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri)*, 2010, I, sy. 325-340; Abdülkerim Özeydin, "Müstekfi-Billâh", *DİA*, XXXII, 139-140.

²¹ Ahmet Güner, "Mutî'-Lillâh", *DİA*, XXXI, 401-402.

²² İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 225-227; Adnan Demircan, "Tâî'-Lillâh", *DİA*, XXXIX, 447-448.

²³ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Kâdir-Billâh", *DİA*, XXIV, 127-128.

kaydetmiş, özellikle de hicrî üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda İslâm dünyasının en önemli ilim, kültür ve medeniyet merkezi haline gelmiştir. Şüphesiz bu durum, Abbâsî halifelerinin ilmî faaliyetlere destek vermeleri ve ilim adamlarına geniş imkânlar sağlamalarının neticesinde meydana gelmiştir. Bağdat'ın kuruluşunun ilk asrında ilmî faaliyetlere ve ilim adamlarına değer verip destekleyen dört Abbâsî halifesi dikkat çekmektedir. Bunlar Mansûr, HârûnürReşîd, Me‘mûn ve Mütevekkil’dir.²⁴

Mansûr çok yönlü bir âlim ve şair olması hasebiyle ilmî ve kültürel faaliyetleri desteklemiş, Süryânîce, Kıptîce, ve Yunanca yazılmış birçok eseri tercüme ettirmiştir. Tefsir, fıkıh, hadis gibi ilimlerin bağımsız birer bilim dalı haline geldiği bu dönemde tedvîn ve tasnif faaliyetleri de hız kazanmıştır.²⁵ HârûnürReşîd döneminde de ilmî çalışmalar desteklenmiş, Süryânîce, Grekçe ve Sanskritçe yazılmış birçok eser Arapça’ya tercüme edilmiştir. HârûnürReşîd, zengin bir kütüphane oluşturulması amacıyla farklı dillerdeki eserleri tercüme ettirdiği gibi bazen cizye olarak kitap almıştır.²⁶ Me‘mûn döneminde, Mu‘tezile devletinin resmî mezhebi olarak kabul edilmiş ve bu mezhebin temel öğretileri baskı yoluyla kabul ettirilmek istenmiştir. İslâm tarihinde mihne dönemi olarak adlandırılan bu süreçte, Kur’an’ın mahlûk olduğu görüşü ön planda tutulmuş ve bu düşüncüyü benimsemeyenler ağır yaptırımlara maruz kalmışlardır. Me‘mûn bir yandan baskı yoluyla mihne sürecini yönetirken diğer bir yandan da Bağdat’ta Beytülhikme’yi kurmuştur.²⁷ Beytülhikme’nin faaliyetleri sadece tercümeyle sınırlı kalmamış, kütüphane ve rasathâne gibi fonksiyonları da icra etmiştir.

Kuruluşunun üzerinden henüz bir asır bile geçmemiş olan Bağdat, farklı dillerde yazılan eserlerin Arapça’ya tercüme edilmesiyle, Hint ve İran menşeli eserlerin tercüme edildiği, Güney Avrupa’yı Ortadoğu ve Yakındoğu ile bütünleştiren bir medeniyet ve kültür merkezi haline gelmiştir. Ayrıca söz konusu tercümelemlerle kimya, botanik, astronomi, matematik, sanat, tıp, mantık ve felsefe alanlarındaki önemli eserler

²⁴ Musa Erkaya, “Hicri III. Asır İtibariyle Bağdat’ta Hadis Faaliyetlerine Genel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, XIII, sy. 2, s. 249.

²⁵ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1496-1501; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 51-59; Bozkurt, “Mansûr”, *DİA*, XXVIII, 5-6.

²⁶ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1663-1665; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 180-184, 214-222; Bozkurt, “HârûnürReşîd”, *DİA*, XVI, 258-261.

²⁷ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1788-1790, 1820-1825; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 416-420; Tacüddîn es-Sübki, *Tabakatü's-Şafiyyeti'l-kübra*, II, 37- 61.

İslâm kültürüne kazandırılmıştır.²⁸ Beytülhikme'nin faaliyetleri, Mu'tasım ve Vâsik dönemlerinde de desteklenmiştir. Ayrıca bu dönemlerde Mu'tezile'nin idarî kadrolardaki etkisi daha da artmıştır.²⁹ Vâsik'ın ardından hilafet makamına gelen Mütevekkil ise devletin dinî, fikrî ve siyasî politikalarında değişikliğe gitmiştir. Mütevekkil, öncelikle Mu'tezile'nin idarî kadrolardaki yetkinliğini azaltmış daha sonra da Mu'tezile'nin devletin resmî mezhebi olmadığını ilan etmiştir. Sünnî âlimlerin faaliyetlerini destekleyen Mütevekkil, Sünnîliğin yaygınlaştırılması için çabalamış ve Hanefî âlimleri devletin önemli makamlarına getirmiştir. Bu durum, Mu'tezile'nin doktrinlerine muhâlif olan âlimlerin Ahmed b. Hanbel'in önderliğinde güçlenmelerini ve Mu'tezile'nin ardından ehl-i hadîs grubunun etkinliğinin artmasını sağlamıştır. Mütevekkil dönemi, zikredilen gelişmelerin yanında telif çalışmalarının yoğun bir şekilde yapıldığı, ilmî ve kültürel açıdan parlak bir dönem olmuştur. Mütevekkil'in dinî konulardaki tartışmaları yasaklaması, felsefe ve Mu'tezile kelamcılığı alanındaki çalışmaların azalmasına sebep olmuştur. Buna karşılık Mütevekkil'in hadis âlimlerine vermiş olduğu destek, hadis alanındaki çalışmaların artmasını sağlamıştır.³⁰

Kuruluşundan itibaren ilim ve kültür hayatının dinamik ve üretken olduğu Bağdat, Şîî Büveyhîler'in Abbâsî yönetiminde etkili oldukları süreçte de bu niteliğini kaybetmemiştir. Şüphesiz bu durumun oluşmasında, Büveyhî hükümdarlarının Abbâsî geleneğini devam ettirerek ilmî ve kültürel faaliyetleri desteklemelerinin önemli bir payı vardır. "İslâm Rönesansı'nın gerçekleştiği devir" olarak değerlendirilen bu dönemde, devlet adamlarının ilmî ve kültürel faaliyetleri himaye etmeleri önemli ilim adamlarının yetişmesine ve kıymetli eserlerin telif edilmesine zemin hazırlamıştır.³¹ Hanefî âlimlerinden Cessâs (ö. 370/981) ve Kudûrî (ö. 428/1037), İmâmiyye Şîası'nın önde gelen temsilcilerinden Şeyh Müfîd (ö. 413), meşhur nahiv âlimi Ebû Ali el-Fârisî (ö. 377/987), bibliyografya âlimi İbnü'n-Nedîm (ö. 385/995), mantık alanındaki başarısı sebebiyle "Mantıkî" unvanıyla anılan Ebû Süleyman es-Sicistânî el-Mantıkî (ö.

²⁸ Abdülkerim Özeydın, "Bağdat", *DİA*, IV, 437-441.

²⁹ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1834-1836, 1884; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 432-444, 507-509; Kan, "Vâsik", *DİA*, XLII, 548-549.

³⁰ Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülûk*, s. 1905; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, V, 537; Mahmut Kırkpınar, "Mütevekkil-Alellah", *DİA*, XXXII, 212-214.

³¹ Edip Akyol, "Büveyhîler'in Bağdat Hâkimiyeti (334/945-447/1055)", *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2018, III, sy. 3, s. 125.

391/1001) ve Eş‘arîyye mezhebinin sistemleşmesinde önemli katkıları olan Bâkillânî (ö. 403/1013) söz konusu dönemde Bağdat’ta yetişen önemli âlimlerdendir. Bu dönemde Bağdat’ta yetişen muhaddislerden bazıları ise şunlardır: İbnü’s-Semmâk (ö. 344/955), Necâd el-Bağdâdî (ö. 348/960), Muhammed b. Hasan en-Nakkâş (ö. 351/962), İbnü’l-Muzaffer el-Bağdâdî (ö. 379/989), Dârekutnî (ö. 385/995), İbn Şâhin ve İbn Ebü’l-Fevâris el-Bağdâdî (ö. 412/1022).

Bağdat’ta, ilim ve kültürün gelişiminde etkili olan diğer bir faktör de Büveyhî devlet adamlarının farklı fikir ve görüşlere karşı müsbet bir yaklaşım içerisinde olmalarıdır. Farklı dinî ve kültürel gruplara mensup olan kesimlerin, kendilerini ifade etme konusunda daha fazla imkâna sahip olduğu bu dönemde, özellikle Şîî zümreler önceki dönemlerde karşılaştıkları kısıtlamalardan kurtulmuşlardır.³² Toplum içinde takıyye anlayışıyla yaşamak durumunda olan Şîîler, Büveyhîler’in Bağdat’ı işgal etmelerinin ardından Aşûrâ mâtemi, Gadîr-i Hum vb. uygulamalarını alenen yapmışlardır. Özellikle Aşûrâ mâtemi törenlerinde Hz. Hüseyin için şiirler okunması, camilerde, meclislerde ve çarşılarda Ehl-i beyt’in faziletleri hakkındaki rivayetlerin ve menkıbelerin aktarılması, kapsamlı bir Şîî edebiyatının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Şîî zümrelerin bazı uygulamaları Sünnîler tarafından tepkiyle karşılanmış ve bazı gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Örneğin Şîîler’in sahâbeden bazılarını sövmeleri ve bunu genel bir uygulama haline getirmeleri, Sünnî çevrelerce hoş karşılanmamış, bu duruma tepki olarak birçok mecliste sahâbenin faziletlerine dair rivayetler aktarılmıştır. Ayrıca söz konusu rivayetler camilerde ve ders halkalarında imlâ ettirilmiş ve bunun dinî açıdan önemine işaret edilmiştir.³³ İbn Şâhin’in *Fezâilu Fâtima* adlı eserini telif etme sebebi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim İbn Şâhin, Sünnî-Şîî çatışmasının yoğunlaştığı bir konuda, iki grup için de önemli bir konumda bulunan Hz. Fâtima’nın faziletlerine dair rivayetleri ihtiva eden bir eser yazmıştır.

³² Güner, “Büveyhîler Devrinde Bağdat’ta Kerbelâ/Aşure, Gadîr Humm ve Benzeri Şîî Uygulamaları”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri)*, s. 328-330.

³³ Güner, “Büveyhîler Devrinde Bağdat’ta Kerbelâ/Aşure, Gadîr Humm ve Benzeri Şîî Uygulamaları”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri)*, s. 334-337.

II. HAYATI

A. İsmi ve Nesebi

Künyesi Ebû Hafs olan İbn Şâhin'in tam adı, Ömer b. Ahmed b. Osmân b. Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb b. Ezzâd Sirâc b. Abdurrahman'dır. Anne tarafından dedesi olan Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin eş-Şeybânî'ye (ö. 301/912) nispetle İbn Şâhin lakabıyla şöhret bulmuştur.³⁴

B. Doğumu

Bağdat'ın doğusundaki Mu'teriz köyünde dünyaya gelen İbn Şâhin'in doğum tarihi hakkında kaynaklarda iki farklı bilgi bulunmaktadır. Bu bilgilerden birine göre İbn Şâhin 277/890 yılında doğmuştur.³⁵ Diğer bir bilgiye göre ise İbn Şâhin'in doğum yılı 297/909 olarak kaydedilmiştir.³⁶

İbn Şâhin'in 297/909 senesinde Safer ayında doğduğuna dair ilk bilgi, babası Ahmed b. Osman'ın (ö. 320/931) çeşitli konulardaki rivayetleri bir araya getirdiği kitabında yer almaktadır. Ahmed b. Osman, söz konusu kitabında İbn Şâhin'in doğum tarihi hakkında şöyle demiştir: "Oğlum Ömer, 297/909 senesinde Safer ayında doğmuştur". Ahmed b. Osman'ın kaydetmiş olduğu bu bilgiye ilaveten İbn Şâhin de 297/909 senesinin Safer ayında doğduğunu ifade etmiştir.³⁷ Ayrıca bazı kaynaklarda,

³⁴ Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-XVI, Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1422/2002, XIII, 133-137; Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasan İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk* (nşr. Amr b. Garâme el-Amrevî), I-LXXX, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1415/1995, XLIII, 532; Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ömer el-Kazvîni, *Meşîhatu'l-kazvîni*, Dımaşk: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1426/2005, s. 227; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378; Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâyetu ve'n-nihâye*, I-XXI, Beyrut: Dârü'l-Hicr, 1424/2003, XV, 458; Ebü'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân* (nşr. Abdulfettâh Ebû Ğudde), I-X, Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1423/2002, VI, 67; İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-âliye bizevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, I-XIX, yy. Dârü'l-Âsime, 1419/1998, I, 138.

³⁵ Şemsuddîn Ebü'l-Hayr Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*, I-III, yy. Mektebetü İbn Teymiyye, ts., I, 588; Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 367-369.

³⁶ Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Târîhu'l-islâm ve vefeyâti'l-meşâhiri ve'l-a'lâm* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-XV, Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1424/2003, VIII, 580; Ebü'l-Adl Zeynuddîn Kâsım b. Kutluboga, *es-Sikâtu mimmen lem yeka' fî kütübi's-sitte*, I-IX, Yemen: Merkezu Nu'mân li'l-Buhûs, 1432/2011, VII, 267.

³⁷ Ebü Sehl Muhammed b. Abdurrahman el-Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi's-selef fi'l-akîdeti ve'l-menhec ve't-terbiyeti*, I-X, Mısır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts., V, 362; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 535; Zehebî, *Siyeru'l-âlemi'n-nübelâ*, I-XXX, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1996, XVI, 431-434.

doğum yılı 306/918 olan Dârekutnî'nin (ö. 385/995), İbn Şâhin'den dokuz yaş küçük olduğu belirtilmektedir. Bu bilgi de İbn Şâhin'in 297/909 senesinde doğduğunu göstermektedir.³⁸ Nakledilen bu bilgilerden hareketle İbn Şâhin'in doğum tarihinin 297/909 olduğunu söylemenin daha doğru olduğu izlenimi oluşmaktadır. Bazı müelliflerin, İbn Şâhin'in doğum tarihini 277/890 olarak ifade etmelerinin sebebi ise İbn Şâhin ve babası tarafından 297/909 olarak kaydedilen bilgideki "tis'in" kelimesinin, "seb'in" şeklinde okunmasından kaynaklanan bir hata olduğu söylenebilir.³⁹

C. Ailesi

İbn Şâhin, küçük yaşlardan itibaren hadis meclislerine katılmış, farklı bölgelerdeki muhaddislerden hadis yazmak için rihleler yapmış ve birçok eser yazmıştır. Şüphesiz onun ilmî faaliyetlerde bu derece gayretli olmasında muhaddis olan dedesi ve babasının büyük katkısı vardır.⁴⁰ İbn Şâhin'in anne tarafından dedesi olan Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin eş-Şeybânî, ilim tahsilinin ilk yıllarında Bağdat'taki hadis meclislerine katılmış, daha sonra Mısır ve Şam muhaddislerinden hadis dinlemek amacıyla bu bölgelere rihleler yapmıştır. Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), onun, muâsırı olan birçok muhaddisten hadis dinlediğini ve hadis rivayeti konusunda sika olduğunu ifade etmiştir. Kaynaklarda Ahmed b. Muhammed'in, bazı hadis kitapları yazdığı bilgisi yer almaktadır. Ancak bu kitapların muhtevası hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Mısır ve Şam rihlelerinin ardından Bağdat'a yerleşen Ahmed b. Muhammed, 301/912 yılında vefat etmiştir.⁴¹

İbn Şâhin'in kitapları incelendiğinde onun, Ahmed b. Muhammed'e nispetle birçok rivayet naklettiği görülmektedir. Ahmed b. Muhammed vefat ettiğinde dört yaşında olan İbn Şâhin'in, dedesinden semâen rivayet aktarması bazı âlimler tarafından şüpheyile karşılanmıştır. Ancak dedesinden aktardığı rivayetler için bazen "dedem

³⁸ Zehebî, *el-İber fi haberi men gaber* (nşr. Ebû Hacer Muhammed es-Sa'îd Besyûnî Zağlûl), I-IV, Beyrut: Dârü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1405/1985, II, 167; Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu 'z-zehebi fi ahbâri men zeheb*, I- XI, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1406-1986, IV, 454.

³⁹ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 367.

⁴⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi 'l-umemi ve 'l-mulûk*, XIV, 378; Zehebî, *Târîhu 'l-islâm*, VIII, 580; Fuat Sezgin, *Târîhu 't- türâsi 'l-arabî* (trc. Mahmûd Fehmî Hicâzî), I-VIII, Riyad: Câmîiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1411/1991, I, 425.

⁴¹ İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, II, 90-91; Zehebî, *Târîhu 'l-islâm*, VII, 28; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI, 317; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XLIII, 534.

Muhammed b. Yûsuf eş-Şeybânî'nin kitabında okuduğum üzere...” şeklinde kayıt düşmesi, İbn Şâhin'in dedesine ait kitaplardan vicâde⁴² yoluyla nakillerde bulunduğu izlenimini vermektedir.⁴³

İbn Şâhin'in babası, Ebû Tayyib künyesiyle bilinen Ahmed b. Osman'dır. Ahmed b. Osman, Abbas b. Muhammed ed-Dûri (ö. 271/884) ve Ahmed b. Mansûr er-Remâdî (ö. 265/890) başta olmak üzere muâsırı olan birçok muhaddisten hadis dinlemiştir. Ebü'l-Hüseyin b. Sem'ûn (ö. 387/997) ve Abdullah b. Muhammed b. Kays el-Bezzâr (ö. 360/971{?}) kendisinden rivayette bulunan öğrencileri arasındadır. Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Osman'ın sika olduğunu ifade etmiştir. İbn Şâhin, babasının 320/931 yılının Receb ayında vefat ettiğini ve Bâbu't-tîn mezarlığına defnedildiğini belirtmiştir.⁴⁴

İbn Şâhin'in hadis ilmiyle iştiğal eden iki oğlu bulunmaktadır. Bunlardan biri doğum yılı 351/962 olan Ubeydullah b. Ömer'dir. Hatîb el-Bağdâdî, Ubeydullah b. Ömer'den hadis yazdığını ve kendisinin sâduk bir muhaddis olduğunu kaydetmiştir. 440/1049 yılında vefat eden Ubeydullah b. Ömer, Bâbü Harb Mezarlığı'na defnedilmiştir.⁴⁵ İbn Şâhin'in diğer oğlu Ahmed b. Ömer'dir. Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ömer'in sika bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Ahmed b. Ömer, 406/1015 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁴⁶

D. Vefatı

İbn Şâhin'in vefat tarihi hakkındaki genel kanaat 385/996 yılıdır.⁴⁷ Ancak Şemsu'd-dîn ed-Dâvûdî (ö. 945/1538), İbn Şâhin'in 375/986 senesinde vefat ettiğini

⁴² Vicâde: Bir râvinin bizzat ulaşamadığı yahut ulaşmış olsa da kendisinden hadis semâ etmediği, Ayrıca icâzet vb. yetkiler de almadığı bir hocanın hattıyla yazılmış hadislerin kaydedildiği metinleri bulması veya bunları satın alma gibi bir yöntemle elde etmesidir. Detaylı bilgi için bk. Halit Özkan, “Vicâde”, *DİA*, XLIII, 100.

⁴³ İbn Şâhin'in dedesinin kitaplarından aktardığını ifade ettiği rivayetler için bk. İbn Şâhin, *Târîhu esmâi'd-du'afâ'i ve'l-kezzâbîn* (nşr. Abdurrahîm Ahmed Muhammed el-Kaşkarî), yy., 1409/1989, s. 41, 50, 69, 102, 131, 137, 168, 197. Ayrıca bk. İbn Şâhin, *Târîhu esmâi's-sikâti mimmen nukila anhum el-ilmu* (nşr. Abdü'l-Mu'ti Emîm Kala'cî), Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986, s. 285.

⁴⁴ İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, I, 410-411; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 487.

⁴⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII, 122; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XVII, 601.

⁴⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 480; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, I, 438.

⁴⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

belirtmiştir.⁴⁸ Yapılan incelemeler neticesinde Şemsu'd-dîn ed-Dâvûdî'nin nakletmiş olduğu bilgiyi doğrulayacak herhangi bir kaynak tespit edilememiştir. Tarih ve tabakât türü eserlerde İbn Şâhin'in vefat ettiği yıl konusunda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Ancak İbn Şâhin'in vefat ettiği gün hakkında iki farklı bilgi bulunmaktadır. Bu bilgilerden birine göre İbn Şâhin 12 Zilhicce 385/996 yılında vefat etmiştir.⁴⁹ Diğer bir bilgiye göre ise 21 Zilhicce 385/996'da vefat etmiştir.⁵⁰ 385/996 yılında Bağdat'ta vefat eden İbn Şâhin, Bâbü Harb Mezarlığı'nda Ahmed b. Hanbel'in kabrinin yanına defnedilmiştir.⁵¹

III. İLMÎ ŞAHSİYETİ

A. İlk Tahsili

İbn Şâhin, ilk tahsilini İslâm dünyasının en önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Bağdat şehrinde almıştır. İbn Şâhin'in babası Ahmed b. Osman ve dedesi Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin eş-Şeybânî, hadis talebi amacıyla rihlelerde bulunan sika muhaddislerdendir. Şüphesiz İbn Şâhin'in yakın çevresindeki ilmî faaliyetler, onun hadis ilmine ilgi duymasında önemli bir etkidir.⁵² İlk tahsilini babası ve dedesinden alan İbn Şâhin, Kur'an'ı hıfzettikten sonra ilim meclislerine katılmaya başlamıştır. Hadis meclislerine küçük yaşlardan itibaren katılmaya başlayan İbn Şâhin, 308/956 yılında yani on bir yaşındayken hadis yazmaya başlamıştır.⁵³ Bağdat'ta bulunduğu süre içerisinde en çok istifade ettiği hocalar İbn Ebû Dâvûd (ö. 316/929), Ebü'l-Kâsım el-Beğavî (ö. 317/929) ve İbn Sâid el-Hâşimî'dir. (ö. 318/930) İbn Şâhin Bağdat'taki ilim tahsilinin ardından 332/945 yılında Basra'ya rihle yapmıştır.⁵⁴

⁴⁸ Muhammed b. Ali b. Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn li'd-Dâvûdî*, I-II, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983, II, 2.

⁴⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, VII, 269.

⁵⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378.

⁵¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 538.

⁵² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 487; Zehebi, *Târîhu'l-islâm*, VII, 28; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67-68; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, I, 410-411.

⁵³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-137; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 532; İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-nihâye*, XV, 458; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67.

⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî es-Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Abdurrahman b. Ma'lemî v. dğr.), I-XIII, Haydarâbâd: Dâiratu'l-Meârifî'l-İslâmiyye, 1423/2006, VIII, 47-49; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67-68; Ebü'l-Muzaffer Şemsuddîn

B. İlmî Seyahatleri

İbn Şâhin ilmî faaliyetlerini 332/945 yılına kadar Bağdat'ta sürdürmüştür. İlim tahsil etmek amacıyla ilk olarak Basra'ya rihlede bulunan İbn Şâhin, daha sonra Mısır, Dımaşk, Remle, Asker, Kûfe, Rakka, Vâsıt ve Humus bölgelerine ilmî seyahatler yapmış, birçok muhaddisten hadis dinlemiştir.⁵⁵ Hatîb el-Bağdâdî, İbn Şâhin'in rihleleri ve gittiği bölgelerde ders aldığı hocalardan bazıları hakkında bilgiler vermiştir.⁵⁶ İbn Asâkir de İbn Şâhin'in ilim elde etme konusundaki azmine işaret etmiş ve onun "rihle sahibi bir seyyâh" olduğunu ifade etmiştir.⁵⁷ Tespit edilebildiği kadarıyla İbn Şâhin'in ilmî yolculukları ve gittiği şehirlerde ilminden istifade ettiği hocalarından bazıları şunlardır:

- **Basra:** Muhammed b. Ğassân b. Cebele el-Atîkî (ö. 339/950), Muhammed b. Ahmed el-Askerî (ö. 341/952)⁵⁸
- **Asker:** Ahmed b. İbrâhim b. Heddâd (ö. 354/965)⁵⁹
- **Dımaşk:** Hüseyin b. Abdurrahman el-Kâdî (ö. 338/949) ve İbrâhim b. Muhammed b. Ebû Sâbit el-Attâr (ö. 338/949)⁶⁰
- **Humus:** Hasan b. Abdurrahman b. Ruzejk es-Sekafî (ö. 340/951) ve Ya'kûb b. Ahmed b. Sevâbe el-Hadramî (ö. ?)⁶¹
- **Kûfe:** Muhammed b. Hüseyin er-Rebî' (ö. ?)⁶²
- **Mısır:** Zeyd b. Muhammed b. Halef el-Kureşî (ö. 339/948)⁶³
- **Rakka:** Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman el-Harrânî (ö. ?)⁶⁴
- **Remle:** Ahmed b. Amr Câbir el-Hâfız (ö. 333/945)⁶⁵

Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân fi tevârîhi'l-'ayân*, X-XXIII, Suriye: Dârü'l-Risâleti'l-Âlemiyye, 1434/2003, XVIII, 87.

⁵⁵ Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 47-49; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67-68; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87.

⁵⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

⁵⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 531-535.

⁵⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 531.

⁵⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

⁶⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 531.

⁶¹ İbn Şâhin, *et-Terğîb fi fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 138; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

⁶² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 534.

⁶³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 532.

⁶⁴ İbn Şâhin, *et-Terğîb fi fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 91; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

- **Vâsıt:** Ali b. Abdullah b. Mübeşşir (ö. 334/935)⁶⁶

Görüldüğü üzere hayatının erken dönemlerinden itibaren rihle yapmaya başlayan İbn Şâhin'in Mısır dışındaki ilmî seyahatlerinin Irak bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bilgiden hareketle onun daha çok yakın çevredeki âlimlerden istifade ettiği anlaşılmaktadır. İlk rihlesini 332/945 yılında Basra'ya yaptığını belirten İbn Şâhin'in diğer rihlelerinin zamanına dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İbn Şâhin'in Hicaz ve Horasan gibi dönemin ilmî faaliyetlerinde aktif rol oynayan bölgelere rihle yapmadan Mısır'a gitmesi ise dikkat çekicidir. Tespitlerimize göre İbn Şâhin'in günümüze ulaşan kitaplarında Mısır rihlesinde hadis dinlediği Zeyd b. Muhammed b. Halef el-Kureşî'den dört rivayet bulunmaktadır.⁶⁷

C. Hocaları

İbn Şâhin küçük yaşlardan itibaren hadis meclislerine katılmış Basra, Mısır, Dımaşk, Remle, Asker, Kûfe, Rakka, Vâsıt ve Humus gibi önemli ilim merkezlerine rihlelerde bulunmuştur. İlim elde etme konusundaki azmi, onun birçok hocadan istifade etmesine imkân sağlamıştır. İbn Şâhin'in istifade ettiği hocaların tamamını zikretmek tezimizin ana temasına uygun olmadığından bu başlık altında İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma*'da kendilerinden rivayette bulunduğu ve onun ilmî şahsiyetinin teşekkülünde etkili olan bazı hocaları hakkında kısaca bilgiler verilecektir.

1. Ebü'l-Hasan Şuayb b. Muhammed ez-Zerrâ

Kaynaklarda kendisi hakkında çok az bilgi bulunan Ebü'l-Hasan, Hatîb el-Bağdâdî tarafından sika bir râvi olarak tanımlanmıştır. 308/920 yılında vefat eden Ebü'l-Hasan, Bâbüşşâm'a defnedilmiştir.⁶⁸

⁶⁵ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 88; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

⁶⁶ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 155; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

⁶⁷ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, s.76, 95; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh* (nşr. Semîr b. Emîn ez-Züheyri), Zerka: Mektebetu'l-Menâr, 1408/1987, s. 29, 331.

⁶⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX, 246; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VII, 133.

2. Ahmed b. Muhammed b. Süleymân b. el-Hâris el-Bâğendî

Künyesi Ebû Abdullah olan Ahmed el-Bâğendî, 212/827 yılında Vasıt'a bağlı Bağand köyünde doğmuştur.⁶⁹ İlk eğitimini Vasıt'ta almış, ardından Mısır ve Basra'ya ilmî yolculuklar yapmıştır. Rihlelerinin ardından Bağdat'a yerleşen Bâğendî, ilmî faaliyetlerini burada sürdürmüştür ve 312/924 senesinde Bağdat'ta vefat etmiştir. İbn Şâhin, Bâğendî'nin hadis meclisine 308/920-312/924 yılları arasında katılmış ve ondan hadis rivayetinde bulunmuştur. Dârekutnî, Bâğendî'nin hadis rivayetinde çokça hatalar yaptığını ifade etmiştir. İbn Hacer (ö. 852/1448), Bâğendî hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve onun müdellis bir râvi olduğunu belirtmiştir.⁷⁰ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Ahmed b. Muhammed b. Süleymân b. el-Hâris el-Bâğendî'den iki rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁷¹

3. Muhammed b. Hârûn b. Humeyd b. el-Mücedder

Doğum tarihi tespit edilemeyen Muhammed b. Hârûn'un doğum yeri Bağdat'tır. Hatîb el-Bağdâdî, Muhammed b. Hârûn'un sika olduğunu ifade etmiştir. Zehebî ve İbn Hacer, Muhammed b. Hârûn'un sadûk olduğunu fakat Hz. Ali'ye ve Ehl-i beyt'e düşmanlık besleyen "Nâsibe" grubuna mensub olması sebebiyle tenkit edildiğini ifade etmişlerdir. Muhammed b. Hârûn 312/924 senesinde Bağdat'ta vefat etmiştir.⁷² İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Muhammed b. Hârûn b. Humeyd b. el-Mücedder'den sekiz rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁷³

4. Nasr b. el-Kâsım b. Zeyd el-Ferâidî

Künyesi Ebû Leys olan Nasr b. el-Kâsım, Hanefî fakihlerindedir. İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Dârekutnî ve Hatîb el-Bağdâdî, onun sika bir muhaddis olduğunu

⁶⁹ Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, XXIV, 188.

⁷⁰ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 360.

⁷¹ Bu rivayetler için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma* (nşr. Ebû İshak el-Huveynî), Kahire: Mektebetu't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye, 1411/1990, s. 27; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 590.

⁷² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV, 567; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VII, 258; Mustafa Öz, "Nâsibe", *DİA*, XXXII, 393-394; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VII, 557.

⁷³ Bu rivayetler için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 37; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 89, 334, 464, 471; İbn Şâhin, *et-Tergîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 150; İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 299.

ifade etmişlerdir.⁷⁴ Nasr b. el-Kâsım'ın hadis meclislerine 308/921-314/927 yılları arasında katılan İbn Şâhin, ondan birçok hadis rivayet etmiştir.⁷⁵ Ferâidî, 314/926 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁷⁶ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Nasr b. el-Kâsım b. Zeyd el-Ferâidî'den iki rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁷⁷

5. Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed b. Ufeyr b. el-Ensârî

Tam adı Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed b. Ufeyr b. Muhammed b. Sehl b. Ebû Hasme el-Ensârî'dir. 219/834 senesinde doğmuştur. Dârekutnî, Hüseyin b. Muhammed'in sika olduğunu ifade etmiştir. 315/927 senesinde vefat etmiştir.⁷⁸

6. Abdullah b. Süleyman b. Eş'as

Abdullah b. Ebû Dâvûd, 230/846 yılında Sicistan'da doğmuştur. Babasıyla birlikte Basra, Kûfe, Mekke, Medine, Mısır, Şam, Bağdat ve Horasan bölgelerine ilmî seyahatler yapmış ve dönemin önde gelen muhaddislerinden hadis dinlemiştir. Abdullah b. Ebû Dâvûd, yapmış olduğu rihlelerin ardından Bağdat'a yerleşmiş ve ilmî faaliyetlerine burada devam etmiştir. Abdullah b. Ebû Dâvûd 316/929 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁷⁹ İbn Şâhin, onun hakkında şöyle demiştir:

“İbn Ebî Dâvûd bize hadis imlâ ettirdiğinde elinde herhangi bir kitap bulunmazdı. Hadislerin tamamını ezberinden naklelerdi. Gözlerini kaybettikten sonra oğlu hangi hadiste kaldıklarını hatırlatır o da daha önce yaptığı gibi hafızasından rivayette bulunmaya devam ederdi”.⁸⁰

⁷⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 296; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIII, 259; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VII, 287; Muhammed Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî fî ricâli'l-hadis ve ilelihi*, I-II, Beyrut: Dâru Alemlî'l-Kutubi, 1431/2001, II, 680.

⁷⁵ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67-68.

⁷⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV, 402; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIV, 466.

⁷⁷ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtima*, s. 12; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadis ve Mensûhuh*, s. 466.

⁷⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 662; Muhammed Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, I, 217.

⁷⁹ Ali Yardım, “İbn Ebû Dâvûd”, *DİA*, XIX, 429; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX, 472-474; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, LXXVII, 29.

⁸⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221.

İbn Şâhin, Abdullah b. Ebû Dâvûd'un hadis meclislerine 308/921-316/929 yılları arasında katılmıştır.⁸¹ Dârekutnî, Abdullah b. Ebû Dâvûd'un sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. İbn Adî (ö. 365/976), onun tenkit edilen râvilerden rivayetlerde bulunduğunu ifade etmiştir.⁸² İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Abdullah b. Süleyman b. Eş'as'dan yetmiş beş rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁸³

7. Abdullah b. Muhammed el-Beğavî

Abdullah b. Muhammed el-Beğavî 214/829 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Ailesi Horasan'ın Bağ kasabasından Bağdat'a göç etmiştir. Beğavî nisbesi, Bağ kasabasına nispetle verilmiştir. Beğavî nisbesiyle meşhur olan diğer âlimlerden ayırt edilebilmesi için kendisine "el-Beğaviyyu'l-Kebîr" denilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, Dârekutnî ve İbn Şâhin, Beğavî'nin sika olduğunu ifade etmişlerdir. Muhammed el-Beğavî, 317/929 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁸⁴ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Abdullah b. Muhammed el-Beğavî'den yüz seksen beş rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁸⁵

8. Muhammed b. Züheyr b. Fadl

Talebeleri arasında Taberânî (ö. 360/971) ve İbn Hibbân (ö. 354/965) gibi önemli muhaddisler bulunmaktadır. Dârekutnî, Muhammed b. Züheyr'in hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Vefatından iki sene önce ihtilât eden Muhammed b. Zuheyr, 318/930 yılında vefat etmiştir.⁸⁶ İbn Şâhin'in

⁸¹ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, VI, 67-68.

⁸² Yardım, "İbn Ebû Dâvûd", *DİA*, XIX, 429; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd ve Ali Muhammed Muavvaz), Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997, V, 436; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, IV, 490.

⁸³ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 14, 23, 37, 43; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadis ve Mensûhuh*, s. 39, 47, 53, 72; İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 71, 116, 126, 139; İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 60, 132, 162, 172, 204, 242, 258.

⁸⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, X, 115; Zehebî, *el-İber fî haber*, I, 476; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu'z-zehebi*, IV, 83; Yardım, "Beğavî", *DİA*, V, 339.

⁸⁵ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 18, 20, 22, 23, 35, 36, 44, 47; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadis ve Mensûhuh*, s. 60, 64, 67, 76, 91, 104, 110, 130, 219, 243, 256, 297, 327.

⁸⁶ Zehebî, *Târihu'l-islâm*, VII, 346; Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 575; Ebû Tayyib Nâyif b. Salâh b. Ali el-Mansûrî, *İrşâdu'l-kâsi ve'd-dânî ilâ terâcimi şuyûhi't-Taberânî*, Riyad: Dârü'l-Kiyân, ts., s. 552.

neşredilen kitapları incelendiğinde Muhammed b. Züheyr b. Fadl'dan on rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁸⁷

9. Abdullah b. Ca'fer b. Huşeyş

Doğum tarihi tespit edilemeyen Ebü'l-Abbas'ın doğum yeri Bağdat'tır. Dârekutnî, Ebü'l-Abbas'ın sika olduğunu ve ondan birçok hadis yazdığını ifade etmiştir. Ebü'l-Abbas 318/930 yılında vefat etmiştir.⁸⁸ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Abdullah b. Ca'fer b. Huşeyş'den dört rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁸⁹

10. Muhammed b. Hârûn b. Abdullah b. Süleymân el-Hadramî

Tam adı Ebû Hâmid Muhammed b. Harun b. Abdullah b. Humejd b. Süleyman b. Miyâh el-Hadramî'dir. 225/840 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Dârekutnî, Muhammed b. Harun'un sika olduğunu söylemiştir. Hadramî, 321/933 yılında vefat etmiştir.⁹⁰

11. Ya'kûb b. İbrâhim el-Askerî

Dârekutnî, Ya'kûb b. İbrâhim'in hadis rivayetinde güvenilir olduğunu ve ondan hadis yazdığını belirtmiştir. Ya'kûb b. İbrâhim 322/934 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁹¹ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Ya'kûb b. İbrâhim el-Askerî'den dört rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁹²

12. Abbas b. Abbas b. Muğîre

Tam adı Abbas b. Abbas b. Muhammed b. Abdullah b. el-Muğîre olan Abbas b. Abbas, 250/826 yılında doğmuştur. Zehebî (ö. 748/1347) ve Hatîb el-Bağdâdî, onun

⁸⁷ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 23; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 425, 448; İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 224, 288, 293.

⁸⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 84; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 146.

⁸⁹ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 34; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 252; İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 35.

⁹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV, 569; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 265; Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 632.

⁹¹ Dârekutnî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*, I-V, Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1406/1986, II, 726.

⁹² Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 38, 39; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 75.

sika bir muhaddis olduğunu ifade etmişlerdir.⁹³ Abbas b. Abbas 328/941 yılında vefat etmiştir.⁹⁴ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Abbas b. Abbas b. Muğîre'den beş rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁹⁵

13. Ebü'l-Abbas Ahmed b.Muhammed el-Hemedânî

Tam adı Ebü'l-Abbas Ahmed b.Muhammed b. Saîd b. Abdirrahman b. İbrâhim b. Ziyâd el-Hemdânî'dir. Daha çok İbn Ukde ismiyle bilinen Ebü'l-Abbas, 249/863 yılında Kûfe'de doğmuştur. İlk eğitimini Kûfe'de alan İbn Ukde, daha sonra Bağdat ve Mekke'ye ilmî seyahatlerde bulunmuştur. İbn Ukde, 272/886, 302/913 ve 330/941 yıllarında olmak üzere üç kez Bağdat'a yolculuk yapmıştır. Bu bilgidен hareketle ilmî faaliyetlerini 332/943 yılına kadar Bağdat'ta sürdüren İbn Şâhin'in, 330/941-332/941 yılları arasında Bağdat'ta İbn Ukde'den hadis dinlediği söylenebilir. "Kûfe'nin en büyük muhaddisi" olduğu ifade edilen İbn Ukde, 332/944 yılında Kûfe'de vefat etmiştir.⁹⁶

Kûfeliler arasında Ehl-i beyt'le ilgili rivayetleri en iyi bilen kimse olarak nitelendirilen İbn Ukde'nin, Ehl-i beyt'e fazlaca ilgi duyması bazı çevrelerce olumlu karşılanmamıştır. Muhtemelen İbn Ukde'nin, Şîlik'le itham edilmesi de bu sebepten ötürüdür. Zehebî, bu duruma işaret ederek onun ğâlî bir Şîi olmadığını, Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) ve Hz. Ömer (ö. 23/644) hakkında müsbet bilgiler içeren rivayetler naklettiğini belirtmiştir.⁹⁷ Dârekutnî, İbn Ukde'nin hafızasının çok kuvvetli olduğunu, onun hadis uydurduğunu iddia edenlerle aynı kanaatte olmadığını ifade etmiştir. Ebû Bekir İbn Abdan (ö. ?) ise İbn Ukde'nin naklettiği rivayetlerin kabul edilmemesi

⁹³ Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VII, 550; Ebû Tayyib Nâyif b. Salâh b. Ali el-Mansûrî, *ed-Delîlu'l-muğnî li şuyûhi'l-imâm Ebî'l-Hasan ed-Dârekutnî*, Riyad: Dârü'l-Kiyân, 1428/2007, s. 212.

⁹⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII, 155.

⁹⁵ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtuma*, s. 14; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 68, 236, 387.

⁹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 135; Kemal Sandıkçı, "İbn Ukde", *DİA*, XX, 427-428.

⁹⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XV, 341-356.

gerektiğini söylemiştir.⁹⁸ İbn Şâhin'in neşredilen kitapları incelendiğinde Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Hemedânî'den kırk altı rivayet naklettiği tespit edilmiştir.⁹⁹

D. Talebeleri

Bu başlık altında *Fezâilu Fâtıma*'yı İbn Şâhin'den icazetle rivayet eden Muhammed b. Ali el-Muhtedî (ö. 465/1073) ve önemli görülen birkaç öğrencisi hakkında kısaca bilgiler verilecektir.

1. İbn Ebü'l-Fevâris

Tam adı Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Bağdâdî'dir. 338/950 yılında Bağdat'ta doğan İbn Ebü'l-Fevâris, 346/958 yılından itibaren hadis meclislerine katılmaya başlamıştır. Bu bilgidен hareketle İbn Ebü'l-Fevâris'in, İbn Şâhin'in hadis meclislerine 346/958-385/996 yılları arasında iştirak ettiği anlaşılmaktadır. İlk rihlesini Basra'ya yapan İbn Ebü'l-Fevâris daha sonra İnan ve Horasan'a gitmiştir. Ca'fer el-Huldî (ö. 348/959), Ebû bekr en-Neccâd (ö. 348/960), Da'lec b. Ahmed (ö. 351/962), Ebû Bekir eş-Şâfî (ö. 354/965) ve İbn Şâhin başta olmak üzere birçok muhaddisten hadis rivayet etmiştir. Berkânî (ö. 425/1034), Ebû Ya'lâ el-Ferrâ (ö. 458/1066), Muhammed b. Ali el-Muhtedî (ö. 465/1073) ve İbnü'l-Bennâ el-Bağdâdî (ö. 471/1079) kendisinden hadis tahsil eden öğrencilerindedir. Berkânî ve *Fezâilu Fâtıma*'yı İbn Şâhin'den icazetle rivayet eden Muhammed b. Ali el-Muhtedî, İbn Şâhin'in de öğrencilerindedir.¹⁰⁰ Buradan hareketle İbn Şâhin'in öğrencilerinden bazılarının İbn Ebü'l-Fevâris'den istifade ettikleri görülmektedir. Hatîb el-Bağdâdî, İbn Ebü'l-Fevâris'i hafızası kuvvetli, dürüst ve sika bir muhaddis olarak nitelendirmiştir. 412/1022 yılında Bağdat'ta vefat eden İbn Ebü'l-Fevâris, Bâbü Harb Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹⁰¹

⁹⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 217-223; Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, I, 207; Nâyif b. Salâh, *İrşâdu'l-kâsî*, s. 160-163; Sandıkçı, "İbn Ukde", *DİA*, XX, 427-428.

⁹⁹ Bu rivayetlerden bazıları için bk. İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 25; İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 65, 154, 176, 189, 192, 198, 229, 248, 272, 324, 349, 362, 407, 425.

¹⁰⁰ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 12.

¹⁰¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, II, 213; Nuri Topaloğlu, "İbn Ebu'l-Fevâris", *DİA*, XIX, 463.

2. Ebû Bekir el-Berkânî

Tam adı Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Gâlib el-Hârizmî el-Berkânî'dir. 336/948 yılında Hârizm'e bağlı Berkan köyünde doğmuştur. İlk eğitimini Hârizm'de alan Berkânî, daha sonra Bağdat, Cürcân, Merv, Dımaşk, Herat ve Mısır gibi önemli ilim merkezlerine rihleler yapmıştır. Söz konusu rihlelerin ardından Bağdat'a yerleşmiştir. Berkânî, Dârekutnî, Ebûbekir el-Katî (ö. 378/988), Ebûbekir el-İsmâîlî (ö. 371/982) ve İbn Şâhin gibi dönemin önemli ilim adamlarından ders almıştır. Hatîb el-Bağdâdî ve Beyhakî (ö. 458/1066) Berkânî'nin öğrencileri arasındadır. Hatîb el-Bağdâdî, Berkânî'yi fıkıh, Arap dili, tefsir ve hadis alanlarına hâkim olan sika bir âlim olarak tanımlamıştır. Ebü'l-Velîd el-Bâcî (ö. 474/1081) onun sika olduğunu ifade etmiştir. Berkânî 425/1034 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.¹⁰²

3. Ebü'l-Kâsım et-Tennûhî

Tam adı Ebü'l-Kâsım Ali b. Muhassin b. Ali b. Muhammed b. Ebu'l-Fehm et-Tennûhî'dir. 355/966 yılında Basra'da doğmuştur. Şuca' b. Fâris ez-Zühlî (ö. 507/1113), Tennûhî'nin Mu'tezilî görüşleri benimseyen bir Şîî olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer ise Tennûhî'nin hadis rivayetinde "mahalluhu's-sıdk"¹⁰³ konumunda olduğunu söylemiştir. Hatîb el-Bağdâdî, onun hadis rivayetinde sadûk olduğunu ifade etmiştir. Ebü'l-Kâsım et-Tennûhî, 447/1055 yılında vefat etmiştir.¹⁰⁴

4. Muhammed b. Ali el-Muhtedî

Tam adı Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ubeydullah b. Abdussamed b. Muhammed b. el-Muhtedî Billâh'tır. İbnü'l-Ğarîk olarak da bilinir. Muhammed b. Ali el-Muhtedî, 370/982 yılında Bağdat'ta doğmuştur. 381/993 yılından itibaren hadis meclislerine katılmaya başlayan el-Muhtedî, on altı yaşında Bağdat'taki

¹⁰² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VI, 26; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, V, 196; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IX, 405; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XVII, 64; Emin Aşıkutlu, "Berkânî", *DİA*, V, 505-506.

¹⁰³ "Mahalluh's-sıdk" olarak nitelendirilen râvinin rivayeti i'tibâr amacıyla alınır. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İstanbul: İFAV, 2015, s. 167.

¹⁰⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XII, 114; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, VI, 12; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, VII, 233.

Camii Mansûr'da hatiblik görevine başlamıştır.¹⁰⁵ Bu bilgilerden hareketle -en azından- on altı yaşına kadar Bağdat'ta bulunan Muhammed b. Ali el-Muhtedî'nin, *Fezâilu Fâtima* adlı eseri 381/993-385/996 yılları arasında İbn Şâhin'den dinlediği söylenebilir. Muhammed b. Ali el-Muhtedî, İbn Şâhin, Dârekutnî,¹⁰⁶ Yûsuf el-Kavvâs (ö.384 /995) ve Ebû Amr el-Allâf (ö. 428/1037) gibi dönemin önemli muhaddislerinden ders almıştır. Hatîb el-Bağdâdî, Muhammed b. Ali el-Muhtedî'den hadis yazdığını, onun hadis rivayetinde sika olduğunu ve her vaktini ibadetle geçirmeye çalışan ihlâslı bir âlim olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷ İbn Nukta el-Bağdâdî (ö. 629/1231) ve İbnü's-Sem'ânî (ö. 489/1096), onun sika olduğunu belirtmişlerdir. Muhammed b. Ali el-Muhtedî 465/1073 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.¹⁰⁸

E. Hadis İlmindeki Yeri

Kaynaklarda hâfız, sadûk, sika, müksir, vâiz gibi vasıflarla anılan İbn Şâhin, ilmî faaliyetlerin yoğun olduğu bir çevrede yetişmiştir. İlk tahsilini babası Ahmed b. Osman ve dedesi Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin eş-Şeybânî'den alan İbn Şâhin, daha sonra Bağdat'taki hadis meclislerine katılmıştır. Küçük yaşlardan itibaren hadis meclislerine katıldığını belirten İbn Şâhin, 332/945 yılına kadar Bağdat'ta ikâmet etmiş ve bu süreçte herhangi bir rivayet nakletmemiştir.¹⁰⁹ Bağdat'taki tahsilinin ardından farklı İslâm beldelerindeki âlimlerden istifade etmek amacıyla rihlelerde bulunmuştur. İlk rihlesini Basra'ya yapan İbn Şâhin, daha sonra Mısır, Dımaşk, Remle, Asker, Kûfe, Rakka, Vâsıt ve Humus gibi önemli ilim merkezlerine rihleler yapmıştır. İbn Şâhin, sadece hadis meclislerine katılıp rihleler yapmakla yetinmemiş, bunun yanında birçok eser de kaleme almıştır. Ebû'l-Feth İbn Ebi'l-Fevâris (ö. 412/1022), İbn Şâhin'in yazdığı eserlerin çok fazla olduğuna işaret ederek daha önce onun kadar kitap

¹⁰⁵ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, VI, 152; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 403; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 132.

¹⁰⁶ Muhammed el-Muhtedî, Dârekutnî ve İbn Şâhin'den hadis rivayet eden en son kişidir. bk. Zehebî, *Târihu'l-islâm*, X, 228. Ayrıca bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 132.

¹⁰⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, IV, 183.

¹⁰⁸ Ebû Bekir Muhammed b. Abdulğani b. Ebû Bekr b. Şüca' İbn Nukta el-Bağdâdî, *et-Takyîd li ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd*, Katar: Dârü'l-Nevâdir, 1435/2014, s. 240.

¹⁰⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, XIII, 133-137; İbn Asâkir, *Târihu Dımaşk*, XLIII, 532; İbn Kesîr, *el-Bidâyetu ve'n-nihâye*, XV, 458; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67.

tasnif eden bir âlim görmediğini ifade etmiştir.¹¹⁰ Ömer ed-Dâvûdî (ö. 427/1036) de İbn Şâhin'in kitap telifi konusundaki gayretine işaret ederek şöyle bir bilgi nakletmiştir:

“İbn Şâhin, hadis yazmaya başladığı ilk günden itibaren satın almış olduğu mürekkeplere yedi yüz dirhem verdiğini söyledi. Bu dönemde biz dört rıt¹¹¹ mürekkebi bir dirheme satın alıyorduk. İbn Şâhin bu sözü bana söyledikten sonra da kitap telif etmeye devam etti”.¹¹²

İbnü'l-Cevzî, İbn Şâhin'in bu kadar eser yazabilmesinin ancak tayy-ı zamân'la¹¹³ açıklanabileceğini ifade etmiştir.¹¹⁴ İbn Şâhin, telif konusundaki gayretinin yanında önemli gördüğü bazı eserleri de muhafaza ederek sonraki nesillerin istifadesine sunmuştur. Ezherî (ö. 370/980) bu bağlamda şöyle demektedir: “İbn Şâhin sika bir muhaddistir. Muhammed el-Beğavî'ye ait yedi yüz veya sekiz yüz cüzden oluşan kitapları muhafaza etmiştir”.¹¹⁵

Görüldüğü üzere İbn Şâhin küçük yaşlardan itibaren hadis ilmiyle iştiğal etmiş, birçok hocadan istifade etmiş ve farklı İslâm beldelerine rihlelerde bulunmuştur. Telif ettiği eserlerin üç yüz otuz olduğunu ifade eden müellif, önemli gördüğü eserleri de muhafaza etmiştir. Bu bilgilerin ardından cerh-ta'dîl âlimlerinin İbn Şâhin hakkındaki değerlendirmelerini zikretmek yerinde olacaktır. İbn Şâhin, cerh-ta'dîl âlimlerince genel itibariyle güvenilir bir muhaddis olarak değerlendirilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, Ebü'l-Velîd el-Bâcî (ö. 474/1081), İbn Mâkûlâ (ö. 475/1082), İbn Asâkir (ö. 571/1175) ve İbn Kesîr (ö. 774/1373) İbn Şâhin'in sika bir muhaddis olduğunu ifade eden âlimlerdendir.¹¹⁶

Dârekutnî İbn Şâhin'in hadis rivayetinde hatalar yaptığını ancak sika bir muhaddis olarak nitelendirilebileceğini ifade etmektedir.¹¹⁷ Muhammed b. Ömer ed-Dâvûdî ise İbn Şâhin hakkında şöyle demiştir: “İbn Şâhin sika bir muhaddistir. Ancak

¹¹⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136; el-Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi's-selef*, V, 363; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu'z-zehebi*, IV, 454.

¹¹¹ Ağırılık ölçü birimidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Cengiz Kallek, “Rıt”, *DİA*, XXXV, 52-55.

¹¹² İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XLIII, 536; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târîhi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378.

¹¹³ Uzun sürelerin kısa bir süreye sığdırılması. Ayrıntılı bilgi için bk. Ethem Cebeci, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Otto, 2014, s. 479; Ayrıca bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012, s. 67.

¹¹⁴ Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu'z-zeheb*, IV, 454.

¹¹⁵ İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XLIII, 537.

¹¹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-137; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67.

¹¹⁷ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67.

hadis rivayetinde çokça hatalar yapmıştır. Ayrıca fikhî konularda herhangi bir bilgiye sahip değildir. Kendisine fakihlerin mezhepleri sayıldığında “ben Muhammedî mezheptenim” demiştir”.¹¹⁸

Ömer ed-Dâvûdî, İbn Şâhin hakkındaki sözlerine şöyle devam etmiştir: “İbn Şâhin’i, Dârekutnî’nin bulunduğu bir mecliste görmüştüm. Dârekutnî’nin karşısında hata yapma endişesi taşıdığı için bir kelime bile konuşmamıştı”.¹¹⁹ Zehebî, İbn Şâhin’in muasırları olan Dârekutnî ve Ömer ed-Dâvûdî’nin, İbn Şâhin hakkındaki kanaatlerini naklettikten sonra şöyle demiştir: “İbn Şâhin, hadis rivayetindeki incelikleri bilmeyen fakat birçok rivayeti bulunan dürüst bir âlimdir”.¹²⁰

İbn Şâhin, rivayetleri asıl kaynaklarla karşılaştırmadan nakletmesi sebebiyle bazı âlimler tarafından tenkit edilmiştir. Berkânî, bu duruma işaret ederek şöyle demiştir: “İbn Şâhin bana şöyle dedi: “Yazmış olduğum rivayetlerin tamamını asıl kaynaklarla karşılaştırmadan naklettim”. Berkânî, bu durumu sebep göstererek genellikle İbn Şâhin’in rivayetlerinden kaçındığını belirtmiştir. Ömer ed-Dâvûdî de aynı sebepten ötürü İbn Şâhin’i tenkit etmektedir.¹²¹ Ebû Bekir İbnü’l-Bakkâl el-Verrâk (ö. 399/1009) ise İbn Şâhin’in zayıf bir muhaddis olduğunu ifade etmiş ve onu cerh etmesine sebep olarak şu iki bilgiyi nakletmiştir: “İbn Şâhin, uzun bir rihlenin ardından evine döndüğünde birçok kitabının kaybolduğunu gördü. Daha sonra kaybolan kitaplarındaki rivayetlerden yirmi bin rivayeti ezberinden yazdı”.

Ebû Bekir İbnü’l-Bakkâl’ın, İbn Şâhin’i cerh etmesine sebep olarak naklettiği diğer bilgi ise şöyledir:

“İbn Şâhin, bazı hadisler hakkında Dârekutnî’nin görüşlerini sorardı. Ben de Dârekutnî’nin söz konusu hadisler hakkındaki görüşlerini ona söyledim. İbn Şâhin de söylediklerimi not ederdi. Fakat telif ettiği eserlerde Dârekutnî’nin söz konusu görüşlerini kendi sözü gibi aktarır, Dârekutnî’den bahsetmezdi”.¹²²

¹¹⁸ Zehebî, *el-İber fî haber*, II, 168.

¹¹⁹ Sem’ânî, *el-Ensâb*, XLIII, 537-539.

¹²⁰ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, XII, 403.

¹²¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133-136.

¹²² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XLIII, 537; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, VI, 67.

Tarih, tabakât ve ricâl kitaplarından nakledilen bilgilerden hareketle, İbn Şâhin hakkında şöyle bir genel değerlendirme yapılabilir: İbn Şâhin, küçük yaşlardan itibaren ilimle hemhal olmuş, birçok İslâm beldesine rihleler yapmıştır. Hadis dinleme ve yazma konusunda oldukça gayretli olan İbn Şâhin, üç yüz otuz eser kaleme almıştır. İlmî gayreti hususunda kendisinden övgüyle bahsedilen İbn Şâhin hakkında cerh-ta‘dîl âlimlerinin farklı değerlendirmelerinin olduğu tespit edilmiştir. Genel itibariyle sika olduğu ifade edilen İbn Şâhin, hadis rivayetinde çokca hatalar yapması, rivayetleri asıl kaynaklarla karşılaştırmadan nakletmesi, Dârekutnî’ye ait görüşleri kendi görüşleri gibi nakletmesi vb. sebeplerden ötürü tenkit edilmiştir. İbn Şâhin her ne kadar söz konusu sebeplerden ötürü tenkit edilmiş olsa da onun zayıf bir muhaddis olduğunu ifade eden tek kişi Ebû Bekir İbnü’l-Bakkâl’dır.¹²³

IV. ESERLERİ

İbn Şâhin akaid, fezâil, hadis, ricâl, tarih ve tefsir gibi İslâmî ilimlerin farklı sahalarında birçok eser kaleme almıştır. Hatîb el-Bağdâdî, İbn Şâhin’in telif ettiği eserlerin çok fazla olduğuna işaret ederek Muhammed b. el-Muhtedî’den şöyle bir bilgi nakletmiştir:

“İbn Şâhin telif ettiği eserler hakkında bize şöyle bir bilgi verdi: “Bin cüzden oluşan *et-Tefsîru’l-Kebîr*, bin beş yüz cüzden oluşan *el-Müsned*, beş yüz cüzden oluşan *et-Târîh* ve yüz cüzden oluşan *ez-Zühhd* adlı eserlerim başta olmak üzere üç yüz otuz kitap tasnif ettim”.¹²⁴

İbn Şâhin her ne kadar üç yüz otuz kitap tasnif ettiğini belirtmiş olsa da bunların çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Bunun yanında kaynaklarda İbn Şâhin’e nispet edilen fakat günümüze ulaştığı bilinmeyen eserler de bulunmaktadır. İbn Şâhin’in neşredilen ve ona aidiyeti kesin olmamakla birlikte kendisine nispet edilen eserleri, aşağıda iki başlık altında alfabetik olarak sıralanacaktır.

¹²³ İbn Şâhin için “zayıf” değerlendirmesinde bulunan Ebû Bekir İbnü’l-Bakkâl’ın ilmî kimliğini tespit edebilmek amacıyla kaynakları taradığımızda onun hakkında sadece Hatîb el-Bağdâdî’nin *Târîhu Bağdâd* adlı eserinde bazı bilgilerin kaydedildiği görülmüştür. Hatîb el-Bağdâdî, bazı âlimlerin İbnü’l-Bakkâl hakkında “sika” ve sâlih” lafızlarını kullandıklarını belirtmiş ve İbnü’l-Bakkâl’ın nakletmiş olduğu rivayetlerin azlığına işaret etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 480.

¹²⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fî târîhi’l-umemi ve’l-mulûk*, XIV, 378; Sıbt İbnü’l-Cevzî, *Mirâtu’z-zamân*, XVIII, 87; Zehebî, *Târîhu’l-islâm*, VIII, 580; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu’z-zehebi*, IV, 454; Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi’s-selef*, V, 362.

A. Neşredilenler

Tespit edilebildiği kadarıyla İbn Şâhin'in neşredilen on dört eseri bulunmaktadır. İbn Şâhin'in *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâii'd-dîn* adlı eseri haricindekiler hadis alanındadır.

1. Hadis Alanındaki Eserler

a. *Cüz'ün min ehâdîsi Ebû Hafs Ömer b. Şâhin an şuyûhih*

Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Muhtedî tarafından rivayet edilen bu eserde, İbn Şâhin'in, hocalarından dinlemiş olduğu rivayetlerden bazıları kaydedilmiştir. Söz konusu hadis cüzü, *Mecmu'n fîhi min musannefâtı İbn Şâhin* adlı eser içerisinde neşredilmiştir.¹²⁵

b. *Fezâilu Fâtıma*

Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Muhtedî tarafından rivayet edilen bu eserde, Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair İbn Şâhin tarafından nakledilen otuz sekiz rivayet sıralanmaktadır. Eserdeki yirmi beş ve yirmi altı numaralı rivayetler, muhaddislerin *Fezâilu Fâtıma*'daki bir hadis hakkındaki yorumlarını ihtiva etmektedir.¹²⁶ Eser hakkındaki detaylı bilgiler ilgili başlık altında verilecektir.

c. *Kitâbü'l-Efrâd*

İbn Şâhin bu eserde ferd hadislerden derlediği doksan beş rivayeti nakletmiş ve bunların teferrüd durumlarına işaret ederek kısa açıklamalarda bulunmuştur. Bedr b. Abdullah b. Bedr'in, İbn Şâhin'e ait bazı kitapları bir araya getirerek *Mecmu'n fîhi min musannefâtı İbn Şâhin* adıyla yayımladığı eserde *Kitâbü'l-Efrâd* da neşredilmiştir.¹²⁷

¹²⁵ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fîhi min musannefâtı Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, Kuveyt: Dâru İbni'l-Esîr, 1415/1994, s. 327-393.

¹²⁶ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 1-12.

¹²⁷ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fîhi min musannefâtı Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 185-325; Sezgin, *Târîhu't- türâsi'l-arabî*, I, 426.

d. Kitâbü'l-Emâlî

İbn Şâhin'in öğrencisi Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Muhtedî tarafından rivayet edilen bu eser, İbn Şâhin'in öğrencilerine imlâ ettirdiği bazı rivayetleri ihtiva etmektedir.¹²⁸

e. Kitâbü Fezâili şehri Ramazân

Ubeydullah b. Ömer b. Ahmed'in, babası İbn Şâhin'den rivayet etmiş olduğu bu eserde, Ramazan ayının faziletleriyle ilgili otuz altı rivayet dört bab altında sıralanmıştır. Bedr b. Abdullah b. Bedr'in, İbn Şâhin'e ait bazı eserleri bir araya getirerek *Mecmu'n fîhi min musannefâti Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin* adıyla yayımladığı eserde *Kitâbu Fezâili şehri Ramazân* da neşredilmiştir.¹²⁹

f. Kitâbü'l-Ferec ba'de's-şiddeti

Bu eserde öncelikle dünyadaki sıkıntılardan bazılarına değinilmiş, ardından bu sıkıntılarla nasıl mücadele edilmesi gerektiğine dair bilgiler verilmiştir. *Kitâbü'l-Ferec*, Julian Joel Obermann (ö. 1956) tarafından İbrânîce'ye tercüme edilerek neşredilmiştir.¹³⁰

g. Kitâbü'l-Fevâid

Kitâbü'l-Fevâid, emaneti ehline vermek, kızgınlık anında sükût etmek, sadaka vermek, ölmüş kimselere sövmemek vb. iyi tutum ve davranışlarla ilgili yirmi dokuz rivayeti ihtiva etmektedir.¹³¹

h. Kitâbü'r-Rubâiyyât

Kitâbü'r-Rubâiyyât, bazı kaynaklarda "*Ma ictemea' indî mine'l-ehâdis elletî beynî ve beyne rasulillah erbeatu ricâl*" adıyla da geçmektedir. İbn Şâhin bu eserinde dört râvi ile Hz. Peygamber'e isnad ettiği hadisleri nakletmiştir. Yani bu eser âlî

¹²⁸ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 368; Sezgin, *Târîhu't- türâsi'l-arabî*, I, 426.

¹²⁹ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fîhi min musannefâti Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 119-183.

¹³⁰ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 368.

¹³¹ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fîhi min musannefâti Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 67-117.

senedlerle elde edilen hadisleri nakletmek için yazılmıştır.¹³² Nâsirüddin el-Elbânî (ö. 1999) bu eserde zayıf ve mevzû rivayetlerin bulunduğu işaret etmiştir.¹³³ *Kitâbü'r-Rubâiyyât*, İbn Şâhin'in günümüze ulaşan eserleri arasındadır. Ancak bu eserin tahkik ve neşri yapılmamıştır. El yazma olarak Darü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır.¹³⁴

j. *Kitâbü't-Terğîb fi fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*

Merfu, mevkûf ve maktû olmak üzere beş yüz seksen bir rivayeti ihtiva eden bu eser, terğîb türü eserler içerisinde günümüze ulaşan en eski eserdir.¹³⁵ Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* adlı eserinde İbn Şâhin'in bu eserine atıfta bulunmuştur.¹³⁶

k. *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*

İbn Şâhin'in öğrencisi olan Ebû Bekir Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İsmâil b. el-Ahdâr ed-Dâvûdî (ö. 429/1033) tarafından rivayet edilmiştir. Muhammed b. Ömer, söz konusu eseri 375/985 yılında kıraat metoduyla İbn Şâhin'den aldığını ifade etmiştir.¹³⁷ *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*, besmeleyle başlamakta ardından eserin müellifine aidiyeti bağlamında İbn Şâhin'e kadar uzanan bir sened zikredilmektedir. İbn Şâhin söz konusu esere herhangi bir mukaddime yazmamıştır. Ancak hadisler arasında neshin vuku bulabileceğine ve nesh mevzusunun zorluğuna işaret bağlamında nakletmiş olduğu üç rivayet, vecîz bir mukaddime niteliğindedir.¹³⁸ Altı yüz yetmiş altı rivayet ihtiva eden *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*, beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla; taharet, namaz, cenâiz, oruç ve genel konularla ilgili rivayetler arasındaki neshi incelediği bölümdür. Her bölüm altında o bölümle ilintili olan başlıklar

¹³² Sezgin, *Târîhu't-türâsi'l-arabî*, I, 426.

¹³³ Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l ümme*, I-XIV, Riyad: Dârü'l-Ma'rife, 1412/1992, II, 243, VII, 101.

¹³⁴ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 368.

¹³⁵ Nurdan Genç, "Terğîb ve Terhib Hadisleri ve Literatürü", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018, sy. 6, s. 117.

¹³⁶ Ebû'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebû Bekr b. Muhammed Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983, s. 393.

¹³⁷ İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 35.

¹³⁸ Bu rivayetlerden ilki şudur; Resûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ku'rân ayetlerinin birbirini neshettiği gibi benim hadislerim de birbirini neshederler." İkinci ve üçüncü rivayetler ise Zührî'nin (ö. 124/742) nesh konusundaki yorumlarıdır. Bunlardan ilki şudur; "Ashab, Resulullah'tan (s.a) gelen iki dini emrin sonuncusunu ilk emrin neshedici (nâsih) olarak kabul ederlerdi." Zührî'nin nesh hakkındaki diğer yorumu ise şu şekildedir; "Resûlullâh'ın (s.a) hadislerinin nâsih olanını mensûh olanından ayırabilmek, fakihleri zorda bırakmış ve onları acze düşürmüştür." İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 35-36.

oluşturulmuş ve bu başlıklar altında zâhiren birbirlerine muhalif olarak görülen rivayetler arasındaki tenakuz nesih yöntemiyle giderilmeye çalışılmıştır. İlk olarak 1987 yılında Semîr b. Emîn ez-Züheyrî tarafından neşredilen ¹³⁹ *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh* 'un günümüze ulaşan dört nüshası bulunmaktadır.¹⁴⁰

1. *Târîhu esmâi's-sikât mimmen nukila anhumu'l-ilmu*

Târîhu esmâi's-sikât, Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Muhtedî tarafından hocası İbn Şâhin'den icâzetle rivayet edilmiştir. Kitabın ilk kısmında *Târîhu esmâi's-sikât*'ın içeriğine dair İbn Şâhin'den şöyle bir bilgi nakledilmektedir: “*Târîhu esmâi's-sikât*'ta hadis münekkitleri tarafından şahitliği kabul edilen, ma'rûf ve âdil olduğu bilgisi bize ulaşan râviler bulunmaktadır.”¹⁴¹ Bu bilgidен hareketle İbn Şâhin'in, *Târîhu esmâi's-sikât*'ta yalnızca sika olan râvilere yer verdiği anlaşılmaktadır. Ancak yapılan incelemeler neticesinde *Târîhu esmâi's-sikât*'ta hadis münekkitleri tarafından cerh edilen veya yalancı olduğu konusunda ittifak edilen bazı râvilerin bulunduğu tespit edilmektedir. Bu durum söz konusu eserde sadece sika râvilerin bulunmadığını göstermektedir.¹⁴² İbn Şâhin, *Târîhu esmâi's-sikât*'ta sika olduklarını ifade ettiği 1569 râvinin tercemesini alfabetik olarak vermiştir. Eser bu yönüyle kendisinden önce İclî'nin (ö. 261/875) ve İbn Hibban'ın (ö.354/965) *Târîhü's-sikât* adıyla telif ettikleri eserlerden ayrılmaktadır.¹⁴³ Ayrıca *Târîhu esmâi's-sikât*'ta Osman b. Ebû Şeybe (ö. 239/853) ve Ahmed b. Sâlih el-Mısrî'nin (ö. 248/862) râvilerle ilgili cerh ve ta'dîl değerlendirmeleri nakledilmiştir. Nakledilen bu bilgiler *Târîhu esmâi's-sikât* dışında herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.¹⁴⁴ İbn Şâhin sonrasında bu kitaba yapılan atıflar incelendiğinde İbn Hacer'in *Tehzîbü't-tehzîb* adlı eserinde *Târîhu esmâi's-sikât*'a işaret ederek İbn Şâhin'in yorumlarını doğrudan aktardığı

¹³⁹ İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 23.

¹⁴⁰ Ali Osman Koçkuzu, *Hadiste Nâsih Meselesi*, İstanbul: İFAV, 2016, s. 76-81; Sezgin, *Târîhu't-türâsi'l-arabî*, I, 425.

¹⁴¹ İbn Şâhin, *Târîhu esmâi's-sikât* (nşr. Subhi es-Sâmîrâî), Kuveyt: ed-Dârü's-Selefiyye, 1404/1984, s. 25.

¹⁴² İbn Şâhin, *Târîhu esmâi's-sikât*, s. 21 (nâşirin mukaddimesi).

¹⁴³ İbn Şâhin, *Târîhu esmâi's-sikât*, s. 20 (nâşirin mukaddimesi).

¹⁴⁴ İbn Şâhin, *Nususûn sâkitatun min tab'âti esmâi's-sikât li İbni Şâhin* (nşr. Sa'dî el-Hâşimî), Medine: Mektebetu'd-Dâr, 1407/1987, s. 12.

görülmektedir.¹⁴⁵ Bu durum İbn Hacer'in, İbn Şâhin'in ricâl konusundaki değerlendirmelerine önem verdiğini göstermektedir.

m. *Târîhu esmâi'd-duâfi ve'l-kezzâbîn*

Bu eserde hadis münekkitleri tarafından cerh edilen ve “yalancı” olarak nitelendirilen yedi yüz yirmi iki râvinin tercemesi alfabetik olarak sıralanmıştır. Râvi tercemelerinde ilk olarak incelenen râviyle ilgili önceki âlimlerin değerlendirmeleri nakledilmiştir. İbn Şâhin bazı râvi tercemelerinde kendi kanaatlerini de belirtmiştir.¹⁴⁶ İbn Hacer'in *Lisânü'l-Mîzân* adlı eserinde *Târîhu esmâi'd-duâfi ve'l-kezzâbîn*'e işaret ederek İbn Şâhin'in yorumlarını doğrudan aktardığı görülmektedir.¹⁴⁷

n. *Zikru men ihtelefe'l-ulemâu ve nukkâdu'l-hadîs fihi*

Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Muhtedî tarafından İbn Şâhin'den icâzetle rivayet edilen bu eser, kaynaklarda daha çok *el-Muhtelef fihim* adıyla kaydedilmiştir. İbn Şâhin bu çalışmasına mukaddime yazmamış, ancak râvilerle ilgili ihtilafları dile getirirken önce söz konusu eseri telif amacı sadedinde şöyle bir bilgi vermiştir:

“Âlimler ve hadis münekkidleri bazı râviler hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bunlardan bazıları bir râvi hakkında ta'dîl ifadeleri kullanırken bazıları ise aynı râvi hakkında cerh ifadeleri kullanmışlardır. Ben de bazı râvilerin tercemelerini vererek bu durumu açıkladım”.

İbn Şâhin, bu açıklamanın ardından haklarında ihtilaf bulunan altmış dokuz râvinin tercemesine yer vermiş, râviler hakkındaki ihtilafları dile getirdikten sonra kendi kanaatlerini de belirtmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, XII, Hindistan: Dâiratü'l-Me'ârif, 1346/1926, I, 128, 229, 231, 250, 433, 469.

¹⁴⁶ İbn Şâhin, *Târîhu esmâi'd-duâfi ve'l-kezzâbîn* (nşr. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkari), yy.,1409/1989, s. 26-27 (nâşirin mukaddimesi).

¹⁴⁷ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, V, 121, 138, 226, 254, 260, 276, 349, 460.

¹⁴⁸ İbn Şâhin, *Zikru men ihtelefe'l-ulemâu ve nukkâdu'l-hadîs fihi feminhum men vessekahu ve minhum men daafehu ve men kîle fihi kavlan*, Kahire: Mektebetü't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye, 1412/1992, s. 3. (nâşirin mukaddimesi).

2. Akaid Alanındaki Eserler

a. *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâii'd-dîn*

İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne* adlı eserinde sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn'in itikadla ilgili görüşlerini, isnadlarıyla birlikte kaydetmiştir. Daha sonra aşere-i mübeşşerenin ve Ehl-i beyt'in faziletleri hakkında özel bir bölüm açmış ve konuyla ilgili rivayetleri nakletmiştir.¹⁴⁹ Söz konusu eserin sadece on sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci cüzleri günümüze ulaşmıştır.¹⁵⁰ İbn Şâhin yirminci cüzün son kısmında itikadî görüşü hakkında bazı bilgiler vermiştir. Buradaki bilgilere göre İbn Şâhin halku'l-Kur'an'ı kabul etmediğini, rü'yetullah'ın ve şefaatin hak olduğunu, Hz. Peygamber'den sonra insanların en hayırlılarının sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olduğunu, ashabın tamamına muhabbet beslediğini, onlara sövenlere karşı olduğunu, Mürcie, Râfizî, Nâsibî, Mu'tezile ve Kaderiyye gibi bid'at fırkalarından uzak olduğunu ve Kur'an-sünnet konusunda Ahmed b. Hanbel'i takip ettiğini belirtmiştir. İbn Şâhin'in kaydetmiş olduğu bu bilgiler, onun itikadî olarak Ehl-i Sünnet düşüncesinde olduğunu ve amelde Hanbelî mezhebini tercih ettiğini göstermektedir.¹⁵¹

B. Günümüze Ulaştığı Bilinmeyenler

Kaynaklarda İbn Şâhin'e nispet edilen fakat günümüze ulaştığı bilinmeyen on yedi eser bulunmaktadır. Bu eserler şunlardır:

1. Hadis Alanındaki Eserler

a. *Kitâbü'l-Akl ve fazluhu*

İbn Şâhin, *et-Terğîb fi fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin yirmi sekizinci babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁵²

¹⁴⁹ *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*'nin ilk neşri, 1995 yılında Adil b. Muhammed tarafından yapılmıştır. Detaylı bilgi için bk. İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâii'd-dîn ve't-temessuki bi's-süneni* (nşr. Adil b. Muhammed), Kahire: Dârü'l-Mişkât, 1410/1995, s. 4 (nâşirin mukaddimesi).

¹⁵⁰ Bu cüzlerde aşere-i mübeşşerenin ve Ehl-i beyt'in faziletlerine dair rivayetler bulunmaktadır.

¹⁵¹ İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 317-320.

¹⁵² İbn Şâhin, *et-Terğîb fi fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 252.

b. Kitâbü'l-Cenâiz fîhi sevâbü'l-marîz ve sabruhu ale'l-belvâ

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin ellinci babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁵³ İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfehrese*'de İbn Şâhin'e nispet ederek bu esere atıfta bulunmuştur.¹⁵⁴

c. Kitâbu Delâili'n-nubuvve

İbn Şâhin bu eserinde Hz. Peygamberin peygamberliğini/nübüvvetini ispat sadedinde bazı deliller nakletmiştir.¹⁵⁵

d. Kitâbü'l-Ekâbir ani'l-esâğir fî's-sinn

İbn Şâhin, *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*'ta *Kitâbü'l-Ekâbir ani'l-esâğir fî's-sinn* adlı eserine bazı atıflarda bulunmuştur. İbn Şâhin'in söz konusu atıfları dışında bu eser hakkında herhangi bir kaynakta bilgi bulunmamaktadır.¹⁵⁶

e. Kitâbu Fazli't-tevâzi ve zemmi'l-kibr

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin yirmi altıncı babını *Kitâbu Fazli't-tevâzi ve zemmi'l-kibr*'den ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁵⁷

f. Kitâbu Fezâili'l-Kurâni'l-Kerîm

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin yirmi ikinci babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁵⁸

g. Kitâbu Hifzü'l-lisân

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin kırk dokuzuncu babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁵⁹

¹⁵³ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 332.

¹⁵⁴ İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfehrese* (nşr. Muhammed Şekür el-Meyâdinî), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1418/1998, s. 63.

¹⁵⁵ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 368.

¹⁵⁶ İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 97.

¹⁵⁷ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik* (nşr. Salih Ahmed Muslih), I-II, Riyad: Dâru İbni-'l-Cevziyye, 1415/1995, II, 244.

¹⁵⁸ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 210.

h. Kitâbü'l-Hilm ve fazlihi ve mâ fîhi

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin yirmi sekizinci babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁶⁰

j. Kitâbu men ravâ an ebîhi mine's-sahâbeti ve't-tâbiîn

Bu eser, İbn Şâhin'in öğrencisi Ebü'l-Ferec et-Tenâcîrî (ö. 439/1095) tarafından rivayet edilmiştir. İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfherese*'de İbn Şâhin'e nispet ederek bu esere atıfta bulunmuştur.¹⁶¹

k. Kitâbü'l-Menâhî

İbn Şâhin, *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*'ta *Kitâbü'l-Menâhî* adlı eserine bazı atıflarda bulunmuştur.¹⁶² İbn Şâhin'in söz konusu atıfları dışında bu eser hakkında herhangi bir kaynakta bilgi bulunmamaktadır.

l. Kitâbu Müsnedi Ebî Hanîfe

Ebü Hanîfe'nin (ö. 150/767) rivayet ettiği iddia edilen hadisler bir araya getirilerek *Müsnedu Ebî Hanîfe* veya *Müsnedu'l-İmâmi'l-Âzam* isimleriyle kendisine nispet edilmiştir.¹⁶³ Bu isimle yazılan yirmiz sekiz eser bulunmaktadır. İbn Şâhin de Ebü Hanîfe'nin rivayet ettiği hadisleri *Müsnedu Ebî Hanîfe* ismiyle bir araya getirmiştir.¹⁶⁴

m. Kitâbü's-Sabr ve mâ fîhi mine's-sevâb

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin otuzuncu babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁶⁵

¹⁵⁹ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 330.

¹⁶⁰ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 247.

¹⁶¹ İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfherese*, s. 156.

¹⁶² Söz konusu atıflar için bk. İbn Şâhin, *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh*, s. 239, 353-356.

¹⁶³ Ramazan Çoban, *Ebu Hanîfe Müsnedleri ve Hârizmî'nin Câmiu'l-Mesânîd'i* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi 2018), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, s. 80.

¹⁶⁴ Ekrem Ziyâ el-Umerî, *Mevâridü'l-Hatîb el-Bağdâdî fî târih-i Bağdâd*, Riyad: Dâru Tayyibe, 1405/1985, s. 314.

¹⁶⁵ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, II, 265.

n. *Kitâbü's-Salât*

İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl* adlı eserinin dördüncü babını bu eserinden ihtisar ederek yazdığını ifade etmiştir.¹⁶⁶

o. *Kitâbü'z-Zühd ve'r-rakâik ve'l-veîdu ve ğayru zalik*

İbn Şâhin bu eserinin yüz cüzden oluştuğu bilgisini vermektedir.¹⁶⁷ İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfehrese*'de İbn Şâhin'e nispet ederek bu esere atıfta bulunmuştur.¹⁶⁸

p. *el-Müsned*

İbn Şâhin, *el-Müsned* adlı eserinin bin beş yüz cüzden oluştuğunu ifade etmiştir.¹⁶⁹ Hâtibel-Bağdâdî de bu bilgiyi teyit sadedinde *el-Müsned*'in bin beş yüz cüzden oluştuğunu söylemiştir.¹⁷⁰ Kaynaklarda *el-Müsned*'in içeriğine dair herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

2. Tefsir Alanındaki Eserler

a. *Tefsîrü'l-kebîr*

İbn Şâhin, *et-Tefsîrü'l-kebîr*'in bin cüzden oluştuğu ifade etmiştir.¹⁷¹ Hatîb el-Bağdâdî, Zehebî, İbnü'l-Cevzî, İbn Hacer ve Süyûtî (ö. 911/1505) bu eserin İbn Şâhin'e ait olduğunu ve bin cüzden oluştuğunu belirtmişlerdir.¹⁷² Süyûtî, bu eserin önemine

¹⁶⁶ İbn Şâhin, *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik*, I, 19.

¹⁶⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VIII, 580; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu'z-zehebi*, IV, 454; Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi's-selef*, V, 362.

¹⁶⁸ İbn Hacer, *Mu'cemu'l-müfehrese*, s. 90.

¹⁶⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VIII, 580.

¹⁷⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87.

¹⁷¹ Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtu'z-zamân*, XVIII, 87; Zehebî, *el-İber fî haber*, II, 167; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, VII, 267; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu'z-zehebi*, IV, 454. Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi's-selef*, V, 362.

¹⁷² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 133; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378; Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VIII, 580; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 67.

binaen şöyle demiştir: “*et-Tefsîrû'l-kebîr*, tefsirlerin kendisiyle nihayete erdiği bir tefsirdir”.¹⁷³

3. Tabakat Alanındaki Eserler

a. *Târîhü'l-kebîr*

İbn Şâhin'in oğlu Ebü'l-Kâsım Ubeydullah b. Ömer b. Ahmed tarafından rivayet edilen *et-Târîhu'l-kebîr*, hadis râvilerinin biyografileri hakkında kısa bilgiler ihtiva etmektedir. İbn Şâhin, bu kitabının beş yüz cüzden oluştuğunu belirtmektedir.¹⁷⁴

¹⁷³ Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu 'z-zehebi fî ahbâri men zeheb*, IV, 454.

¹⁷⁴ Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VIII, 580; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, VII, 267; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu 'z-zehebi*, IV, 454; Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi 's-selef*, V, 362; Muhammed es-Sâlihî, *Şezerâtu 'z-zehebi*, IV, 454; Meğravî, *Mevsûatu mevâkifi 's-selef*, V, 362.

İKİNCİ BÖLÜM
İBN ŞÂHİN'İN *FEZÂILU FÂTIMA* ADLI ESERİNİN TAHRÎC VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

I. FEZÂİLÜ FÂTİMA LİTERATÜRÜ

Hadis kaynakları incelendiğinde ilk müstakil fezâilü's-sahâbe eserlerinin hicrî ikinci asrın sonlarında ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Vekî' b. el-Cerrâh'ın, Esed b. Musa'nın, İbn Habîb el-Endelûsi'nin, Ahmed b. Hanbel'in, Bakî b. Mahled'in ve Nesâî'nin *fezâilü's-sahâbe* adlı eserleri fezâilü's-sahâbe edebiyatı ile ilgili ilk müstakil çalışmalarındandır. Hicrî üçüncü asrın başlarından itibaren ise sahâbenin faziletlerine dair müstakil çalışmaların yanında bu konudaki rivayetlere musannef, câmi' ve sünen gibi eserlerde özel bölümler ayrılmaya başlanmıştır. Bunların ilk örnekleri, İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef*'i ve Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sahih*'indeki fezâilü's-sahâbe başlıklı bölümlerdir. Fezâilü's-sahâbe eserleri, Hz. Fâtıma özelinde incelendiğinde bu konudaki rivayetlerin ilk olarak İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef* adlı eserinde yer aldığı tespit edilmiştir. İbn Ebû Şeybe söz konusu eserinde, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetlere “mâ zükira fî fazli Fâtıma” isimli bölüm başlığı altında yer vermiştir.¹⁷⁵ Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair rivayetleri ihtiva eden ilk müstakil eserler ise hicrî dördüncü asrın başlarında telif edilmiştir. Hz. Fâtıma'nın faziletlerini konu edinen müstakil eserlerden bazıları şunlardır:

1. *Menâkıbu Fâtimatü'z-Zehrâ' ve veleduhâ aleyhimi's-selâm*, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Rüstem el-Âmilî et-Taberî (ö. 310/923).¹⁷⁶ Yapılan incelemeler neticesinde bu eserin günümüze ulaşmadığı tespit edilmiştir.
2. *Fezâilu Fâtıma*, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz b. Ahmed b. Münî' el-Beğâvî (ö. 317/930).¹⁷⁷ Yapılan incelemeler neticesinde bu eserin günümüze ulaşmadığı tespit edilmiştir.
3. *el-Cüz'ü fîhi fezâilu seyyidetu'n-nisâi ba'de Meryem: Fâtıma bintu Resulillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve radiye anhâ*, Ebû Hafs İbn Şâhin (ö. 385/996).

¹⁷⁵ Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I-VII, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1989, VI, 388.

¹⁷⁶ el-Hâc eş-Şeyh Ahmed er-Rahmânî el-Hemedânî, *Fâtimatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, Neşrü'l-Merdiyye, 1372/1993, s. 708.

¹⁷⁷ Ahmed er-Rahmânî, *Fâtimatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 704.

4. *Fezâilu Fâtumatü'z-Zehrâ'*, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014). Zehebî, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki hadisleri ihtiva eden bir cüzü, Hâkim'e nispet etmiştir. Ancak bu eserin günümüze ulaşip ulaşmadığına dair herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.¹⁷⁸
5. *Menâkıbu Fâtıma*, Ebû Sâlih Ahmed b. Abdulmelik b. Ali en-Nîsâbûrî (ö. 470/1079).¹⁷⁹
6. *el-Erba'üne hadîsen fî menâkıbu seyyideti'n-nisâ Fâtumatü'z-Zehrâ'*, Reşîdüddin Muhammed b. Ali b. Şehr el-Mâzenderânî (ö. 588/1197)¹⁸⁰
7. *er-Risâletü'l-bâhire fî tafdüli's-seyyideti Fâtıma ez-Zehrâ' et-tâhire aleyhe's-selâm*, Seyyid Ebû Muhammed el-Hasan b. Tâhir el-Kânî el-Hâşimî (ö. 588/1202{?}).¹⁸¹
8. *es-Subûl fî menâkıbu Fâtumatü'z-Zehrâ' el-betül*, İmâdüddin İdrîs b. Ali b. Abdullah b. Hamza (ö. 714/1317).¹⁸²
9. *es-Süğürü'l-bâsime fî menâkıbu seyyidetinâ Fâtıma binti Resûlullah (s.a)*, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr b. Muhammed Süyûtî (ö. 911/1505). Süyûtî'nin nakletmiş olduğu rivayetler, sekiz başlık altında sıralanmıştır. Bu başlıklar şunlardır; Hz. Fâtıma'nın evliliği hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın yaşı ve vefatı hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın cenaze namazının kılınması ve defnedilmesi hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın naaşı hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'in soyunu devam ettiren evladı olması hakkındaki rivayetler, Hz. Fâtıma'nın nakletmiş olduğu rivayetler ve Hz. Fâtıma'ya nispet edilen şiirler. Süyûtî, genel itibariyle nakletmiş olduğu rivayetlerin hangi kaynaklarda bulunduğu işaret etmiş ve bazı rivayetlerin senedleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.¹⁸³

¹⁷⁸ Zehebî, *Târihu'l-islâm*, IX, 89; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütub ve'l-funûn* (nşr. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Muallim Fırat), I-II, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1036/1941, II, 1277.

¹⁷⁹ Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 708.

¹⁸⁰ Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 686.

¹⁸¹ Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 693.

¹⁸² Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 695.

¹⁸³ Süyûtî, *es-Süğürü'l-bâsime fî menâkıbu seyyidetinâ Fâtıma binti Resûlullah* (nşr. es-Seyyid Hasan el-Hüseynî), Bahreyn: Cem'iyetu'l-Âli ve'l-Ashâb, 1431/2010.

10. *İthâfî's-sâ'il bima li-Fâtimate mine'l-menâkıb: Seyyidetü nisâ'i ehli'l-cenne Fâtumatü'z-Zehrâ'*, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nüriddîn Alî el-Münâvî (ö. 1031/1622). Münâvî, bazı dostlarının kendisinden Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetleri bir araya getirmesini talep etmelerinin ardından *İthâfî's-sâ'il* adlı eserini kaleme aldığını belirtmiştir. Söz konusu eser, beş bابتan oluşmaktadır. Birinci bab, Hz. Fâtıma'nın doğumu, isimlendirilmesi ve Hz. Peygamber'in ona duyduğu muhabbet hakkındaki rivayetlerden oluşmaktadır. İkinci bab, Hz. Fâtıma'nın evliliği hakkındaki rivayetlerden oluşmaktadır. Üçüncü bab, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetlerden oluşmaktadır. Dördüncü bab, Hz. Fâtıma'yı diğer insanlardan ayıran üstün vasıfları hakkındaki rivayetlerden oluşmaktadır. Son olarak beşinci bapta ise Hz. Fâtıma'nın nakletmiş olduğu rivayetler ve ona nispet edilen şiirler yer almaktadır.¹⁸⁴
11. *ed-Dürretü'l-yetîme fî ba'zı fezâ'ili's-seyyideti'l-'azîme*, Ebü's-Siyâde Afîfüddîn Abdullah b. İbrâhîm b. Hasen el-Mirganî (ö. 1193/1684). Bu eser üç bab ve bir hâtimededen oluşmaktadır. Birinci bab, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındadır. İkinci bab, Hz. Fâtıma'nın doğumu, evliliği ve vefatı hakkındadır. Üçüncü bab, Hz. Fâtıma'nın çocukları hakkındadır. Eserin hâtime kısmı ise Ehl-i beyt'in faziletleri hakkındaki rivayetlerden oluşmaktadır. Mirganî, her başlık altında, öncelikle âyetlere yer vermiş daha sonra da ilgili başlık hakkındaki rivayetleri nakletmiştir.¹⁸⁵
12. *el-'Ura'l-'âsime fî tafdüli'z-Zehrâ' Fâtıma aleyhe's-selâm*, Muhammed Rızâ b. el-Kâsım el-Ğarâvî en-Necefi (ö. 1303/1909).¹⁸⁶
13. *el-Kelimetü'l-ğarrâ' fî tafdüli'z-Zehrâ'*, Abdülhüseyin b. Şerefüddin el-Mûsevî (ö. 1377/1957). Bu eserde Hz. Fâtıma'nın faziletleri, bazı âyetlerden iktibasla anlatılmıştır.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nüriddîn Alî el-Münâvî el-Haddâdî, *İthâfî's-sâ'il bima li-Fâtimate mine'l-menâkıb: Seyyidetü nisâ'i ehli'l-cenne Fâtumatü'z-Zehrâ'* (nşr. Abdüllatîf Âşûr), Kahire: el-Mektebetü'l-Kur'ân, 1407/1987.

¹⁸⁵ Mirganî, *ed-Dürretü'l-yetîme fî ba'zı fezâ'ili's-seyyideti'l-'azîme* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut: Dârü'l-Vefâ, 1405/1985.

¹⁸⁶ Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ' behcetü kalbi'l-mustafâ*, s. 69.

14. *el-Lü'lü'ü'l-beyzâ fî fezâ'ili Fâtımatı'z-Zehrâ'*, Seyyid Tâlib Horasân (ö. ?).¹⁸⁸

15. *Kühlü'n-nâzırîn fî tafdüli'z-Zehrâ' 'ale'l-enbiyâ' ve'l-mürselîn*, Seyyid Muhammed Murtazâ el-Hüseynî el-Cevnfürî (ö. ?).¹⁸⁹

Görüldüğü üzere Hz. Fâtıma'nın faziletlerini ihtiva eden ilk müstakil eserler, hicrî dördüncü asrın başlarından itibaren telif edilmeye başlamıştır. Yapılan incelemeler neticesinde bu konudaki ilk çalışmanın, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin *Menâkıbu Fâtımatü'z-Zehrâ' ve veleduhâ aleyhimi's-selâm* adlı eseri olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır. Bu konuda yazılan ve günümüze ulaşan ilk çalışma ise İbn Şâhin'in *el-Cüz'ü fîhi fezâilu seyyidetu'n-nisâi ba'de Meryem: Fâtıma bintu Resulillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve radiye anhâ* adlı eseridir. Tespit edilebildiği kadarıyla İbn Şâhin sonrası literatürde de Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair rivayetleri ihtiva eden müstakil eserlerin neredeyse her dönemde kaleme alındığı görülmektedir.

II. İBN ŞÂHİN'İN FEZÂİLU FÂTİMA ADLI ESERİ

A. *Fezâilu Fâtıma*'nın Yazma Nüshası

İbn Şâhin'e atfedilen *Fezâilu Fâtıma* adlı eserin günümüze ulaşan tek bir yazma nüshası bulunmaktadır. Söz konusu nüsha, Dımaşk'taki Zâhiriyye Kütüphanesi'nde 17 numarayla kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüsha ilk kez 1985/1405 yılında Muhammed Saîd et-Turayhî tarafından neşredilmiştir.¹⁹⁰ Ebû İshak el-Huveynî ve Bedr b. Abdullah tarafından yapılan neşirlerde, yazma nüshanın ilk sayfası neşirlerin başına eklenmiştir. Buradaki bilgiye göre Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunan yazma nüsha, Ebü'l-Haccâc Yûsuf ed-Dımeşkî'de (ö. 648/1250) bulunan asıl nüshayla karşılaştırılmıştır.

¹⁸⁷ Müsevî, *el-Kelimetü'l-ğarrâ' fî tafdüli'z-Zehrâ'*, Beyrut: Dâru'z-Zehrâ', ts.; M. Yaşar Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 222.

¹⁸⁸ Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 222.

¹⁸⁹ Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 222.

¹⁹⁰ Koçkuzu, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 367-369.

Yazmanın üzerinde eserin ismi şu şekilde kaydedilmiştir: “*el-cüzü fîhi fezâilu seyyideti'n-nisâi ba'de Meryem Fâtıma bintu Resulillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve radiye anhumâ*”. Sekiz varaktan oluşan yazma nüshanın bir sayfasında yaklaşık 18 satır bulunmaktadır. Her satırda ise 10-12 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin çoğu okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Besmeleyle başlayan nüshada ilk olarak **اخبار** ifadesi kullanılmış, bunun ardından dört satırlık bir boşluk meydana gelmiştir. Buradan hareketle nüshanın başından üç satırlık bir kısmın düştüğü söylenebilir. Bunun ardından İbn Şâhin'in öğrencisi olan Muhammed b. Ali el-Muhtedî'nin, *Fezâilu Fâtıma*'yla ilgili hocasından dinlediği rivayetleri 12 Zilhicce Perşembe günü 462/1070 yılında naklettiği bilgisi verilmektedir. Muhammed b. Ali el-Muhtedî, bu rivayetleri hocasından dinlediğini belirtmek için şu şekilde bir sened zikretmektedir: “İbn Şâhin ismiyle meşhur olan Ömer b. Ahmed b. Osmân b. Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb b. Ezdâd b. Sirâc b. Abdurrahman bize tahdîs etti ki...” bu bilginin ardından Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair İbn Şâhin tarafından nakledilen otuz sekiz rivayet sıralanmaktadır.¹⁹¹ Ancak eserdeki yirmi beş ve yirmi altı numaralı rivayetler, muhaddislerin *Fezâilu Fâtıma*'daki bir hadis hakkındaki yorumlarını ihtiva etmektedir. Eserde mükerrer rivayetler haricinde müstakil olarak on dört rivayet bulunmaktadır. Söz konusu yazma nüshanın son sayfasında verilen bilgiye göre *Fezâilu Fâtıma*'nın kâtibi, Abdurrahman b. Abdulhâlık b. Muhammed b. Ebû Hişâm el-Kureşî eş-Şâfi'dir (ö. ?).¹⁹² Fuat Sezgin (ö. 2018), Zâhiriyye Kütüphanesi'nde 17 numarayla kayıtlı bulunan yazmanın, yaklaşık olarak 663/1265 yılında yazıldığı bilgisini vermektedir.¹⁹³

B. Neşirleri

Bir önceki başlıkta da belirtildiği üzere *Fezâilu Fâtıma* adlı eserin günümüze ulaşan tek bir yazma nüshası bulunmaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla söz konusu nüsha üzerine üç ayrı neşir gerçekleştirilmiştir. Bu başlık altında *Fezâilu Fâtıma*'nın neşirleri hakkında genel hatlarıyla bilgiler verilecektir.

¹⁹¹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 1-12.

¹⁹² İbn Şâhin, *Fezâilu Fatıma*, s. 49.

¹⁹³ Sezgin, *Târîhu't- türâsi'l-arabî*, I, 426.

1. Muhammed Saîd et-Turayhî Neşri

Fezâilu Fâtıma ilk olarak 1405/1985 yılında Muhammed Saîd et-Turayhî tarafından neşredilmiştir. Neşrin mukaddime kısmında İbn Şâhin'in doğumu, nesebi, rihleleri, hocaları, öğrencileri, eserleri ve cerh-ta'dîl âlimlerinin kendisi hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmiştir. Daha sonra İbn Şâhin'in tercemesine yer veren kaynaklar belirtilmiş ve *Fezâilu Fâtıma*'nın yazma nüshası hakkında bilgiler verilmiştir. Saîd et-Turayhî, *Fezâilu Fâtıma*'nın tek yazma nüshasının Zâhiriyye Kütüphanesi'nde 17 numaraya kayıtlı bulunduğunu ve söz konusu yazma nüshanın 18 satırdan oluştuğunu ifade etmiştir. Yazma nüshada Hz. Fâtıma'nın faziletleriyle ilgili 37 rivayetin okunaklı bir şekilde kaydedildiğini belirten Turayhî, bu rivayetleri rakamlayarak söz konusu yazmayı neşrettiğini ifade etmiştir. Nâşir, bu bilgilerin ardından rivayetlerin tamamını tahrîc etmediğini ve sadece ihtiyaç duyulan yerlerde dip notlarda gerekli bilgileri kaydettiğini belirtmiştir. Turayhî, rivayetlerin ardından söz konusu yazma nüshanın fotoğraflarını neşrin sonuna eklemiştir. Muhakkikin kaydettiği bilgiye göre söz konusu yazma nüsha içerisinde İbn Şâhin'in *el-Fevâid* adlı eseri de bulunmaktadır.¹⁹⁴

2. Ebû İshak el-Huveynî Neşri

Saîd et-Turayhî'den sonra *Fezâilu Fâtıma*'yı neşreden ikinci kişi Ebû İshak el-Huveynî'dir. Mektebetu't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye tarafından yayımlanan eserin ilk baskısı 1990/1411 yılında, ikinci baskısı ise 2007/1428 yılında yapılmıştır. Huveynî, mukaddime kısmında Mektebetu't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye Yayınevi'nin sahibi olan İmâd Sâbir'in, bu eserin neşrini ve tahkikini yapmasını kendisinden talep ettiğini belirtmiştir. Huveynî, bu talep üzerine *Fezâilu Fâtıma*'yı neşrettiğini ifade etmektedir. Nâşir, bu süreçte İbn Şâhin'in *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh* adlı eserini de tahkik etmeye çalıştığı için *Fezâilu Fâtıma*'daki rivayetlerin tahrîçlerini detaylı bir şekilde yapamadığını belirtmektedir. Muhakkik, mukaddimedede vermiş olduğu bilgilerin ardından İbn Şâhin'in biyografisi hakkında farklı kaynaklardan elde ettiği bilgileri nakletmiştir. Huveynî, söz konusu yazmanın hattı, imlâsı ve varakların sayısına dair kısaca bilgiler verdikten sonra

¹⁹⁴ İbn Şâhin, *el-cüzü fîhi fezâilu şeyyidetu'n-nisâi ba'de Meryem: Fâtıma bintu Resulillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve radiye anhümâ* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut: Müessesetu'l-Vefâ, 1405/1985, s. 1-20.

yazma nüshanın ilk ve son varaklarının fotoğrafını neşre eklemiştir.¹⁹⁵ Kitabın sonuna da hadislerin alfabetik bir fihristini ilave etmiştir.¹⁹⁶

3. Bedr b. Abdullah el-Bedr Neşri

Bedr b. Abdullah, İbn Şâhin'e ait bazı eserleri bir araya getirerek *Mecmu'n fihî min musannefâti Ebî Hafş Ömer b. Ahmed b. Şâhin* adıyla yayımlamıştır.¹⁹⁷ İçerisinde *Fezâilu Fâtıma*'nın da neşredildiği bu kitap, Dâru İbni'l-Esîr Yayınevi tarafından 1994/1415 yılında yayımlanmıştır.

Bedr b. Abdullah'ın kaydettiği bilgiye göre söz konusu yazma nüsha içerisinde İbn Şâhin'in *el-Fevâid* adlı eseri de bulunmaktadır. Nâşir, İbn Şâhin'in biyografisini başka bir çalışmasında ayrıntılı olarak inceleyeceğini belirtmiş, bu kitabında İbn Şâhin hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Huveynî neşrinde olduğu gibi bu çalışmada da yazma nüshanın ilk ve son varaklarının fotoğrafı neşre eklenmiştir.¹⁹⁸ Ayrıca kitabın sonunda *Fezâilu Fâtıma*'da geçen ayetlerin, hadislerin ve hadisleri nakleden râvi isimlerinin alfabetik olarak verilmesi Bedr b. Abdullah neşrini, Huveynî neşrinden daha kullanışlı hale getirmiştir.¹⁹⁹

C. Fezâilu Fâtıma'nın İbn Şâhin'e Aidiyeti

Bibliyografik türü eserlerin ilk örneği kabul edilen en-Nedîm'in (ö. 385/995) *el-Fihrist*'inde, *Fezâilu Fâtıma* hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İbn Şâhin'le aynı dönemde yaşamış olan İbnü'n-Nedîm'in söz konusu eserinde *Fezâilu Fâtıma*'ya yer vermemiş olması dikkat çekicidir. İbn Şâhin'in biyografisi hakkında bilgi veren ilk kaynak olan *Târîhu Bağdad* adlı eserde, İbn Şâhin'in *et-Târîhu'l-Kebîr*, *et-Târîh*, *ez-Zühd* ve *el-Müsned* adlı eserleri zikredilse de *Fezâilu Fâtıma*'dan bahsedilmemiştir.²⁰⁰ Aynı şekilde Sem'ânî (ö. 562/1116),²⁰¹ İbn Asâkir,²⁰² İbn Hayr el-

¹⁹⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma* (nşr. Ebû İshak el-Huveynî), s. 1-12.

¹⁹⁶ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma* (nşr. Ebû İshak el-Huveynî), 50-51.

¹⁹⁷ *Mecmu'n fihî min musannefâti İbn Şâhin*'de yer alan eserler şunlardır; *Fezâilu Fâtıma*, *el-Fevâid*, *Fezâilu şehri ramazân*, *el-Cüzü'l-hâmis mine'l-efrâd ve cüzün fihî min hadîsi eş-şeyh Ebî Hafş Ömer b. Ahmed b. Şâhin*.

¹⁹⁸ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fihî min musannefâti Ebî Hafş Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 5-17.

¹⁹⁹ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fihî min musannefâti Ebî Hafş Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 107-117.

²⁰⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, XIII, 133.

İşbîlî (ö. 575/1179) ve İbnü'l-Cevzî de İbn Şâhin'in eserleri arasında *Fezâilu Fâtıma*'yı zikretmemişlerdir.²⁰³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*,²⁰⁴ *el-İber fî haberi men gaber*,²⁰⁵ *Târîhu'l-İslâm*²⁰⁶ ve *Tezkiratu'l-huffâz*²⁰⁷ adlı eserlerinde, İbn Şâhin'in biyografisi hakkında birçok bilgi nakletmiştir. Ancak bu eserlerde de sadece *et-Târîhu'l-Kebîr*, *et-Târîh*, *ez-Zühd* ve *el-Müsned* adlı eserler zikredilmiş, *Fezâilu Fâtıma*'ya değinilmemiştir.

Tespit edilebildiği kadarıyla *Fezâilu Fâtıma*'yı İbn Şâhin'e nispet eden ilk kaynak, İbn Müflih el-Makdisî'nin (ö. 763/1362) *el-Âdâbü's-şer'iyye* adlı eseridir. İbn Müflih, bu eserinde "sevmek, dinin yarısıdır" rivayetini nakletmiş, referans olarak da İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma*'sını göstermiştir.²⁰⁸ Ancak söz konusu rivayetin *Fezâilu Fâtıma*'da bulunmadığı tespit edilmiştir. Nakledilen rivayetin kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan incelemeler, bu rivayetin, aynı senedle İbn Şâhin'in *el-Fevâid* adlı eserinde zikredildiğini göstermektedir.²⁰⁹ Elde edilen bu netice, İbn Müflih'in, söz konusu rivayetin kaynağını belirtirken hata ettiği izlenimini vermektedir. İbn Müflih'ten sonra *Fezâilu Fâtıma*'yı İbn Şâhin'e atfederek zikreden ikinci eser ise Takiyuddîn Muhammed (ö. 774/1372) tarafından telif edilen *el-Vefeyât*'dır.²¹⁰ Burada verilen bilgiye göre Muhammed b. ez-Zekî (ö. 741/1337), Ahmed b. el-Buhârî'den (ö. 690/1287) İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma*'sını dinlemiştir. İbn Hacer de *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres* adlı eserinde İbn Şâhin'e ait bir cüz içerisinde *Fezâilu Fâtıma* ve *el-Fevâid* adlı eserlerin bulunduğunu belirtmiştir.²¹¹ Bibliyografik türü eserlerden olan Kâtip Çelebi'nin (ö. 1067/1657) *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde ise İbn

²⁰¹ Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 48.

²⁰² İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLIII, 535.

²⁰³ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-umemi ve'l-mulûk*, XIV, 378.

²⁰⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XVI, 432.

²⁰⁵ Zehebî, *el-İber fî haberi men gaber*, II, 167.

²⁰⁶ Zehebî, *Târîhu'l-islâm*, VIII, 580.

²⁰⁷ Zehebî, *Tezkiratu'l-huffâz* (nşr. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî), I-IV, yy. Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmânî, 1375/1955, 988.

²⁰⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih el-Makdisî, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, I-III, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1419/1999, III, 452.

²⁰⁹ Bedr b. Abdullah el-Bedr, *Mecmu'n fîhi min musannefâti Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, s. 102.

²¹⁰ Takiyuddîn Muhammed b. Hicris b. Râfi' es-Selâmî, *el-Vefeyât* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf ve Sâlih Mehdi Abbas), I-II, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1402/1982, I, 373-374.

²¹¹ İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres*, I-IV, Riyad: Dârü'l-Ma'rife, 1415/1994, II, 225.

Şâhin'in bazı kitapları zikredilmiş fakat *Fezâilu Fâtima*'ya değinilmemiştir.²¹² Son dönem hadis âlimlerinden Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi 'z-za'ife ve'l-mevzû'a* adlı eserinde *Fezâilu Fâtima*'ya atıfta bulunmuştur.²¹³ Fuat Sezgin de *Fezâilu Fâtima*'nın Zâhiriyye Kütüphanesi'nde 17 numarayla kayıtlı bulunduğuna bilgisini vermektedir.²¹⁴

Son olarak İbn Şâhin'in diğer eserleri tarandığında *Fezâilu Fâtima* hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak *Fezâilu Fâtima*'daki üçüncü ve on birinci rivayetlerin aynı senedle İbn Şâhin'in *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne* adlı eserinde yer aldığı görülmektedir.²¹⁵ Bu bilgi de *Fezâilu Fâtima*'nın İbn Şâhin'e aidiyetini gösteren bir diğer veri olarak değerlendirilebilir.

III. RİVAYETLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtima* adlı eserinde Hz. Fâtima'nın faziletleri hakkında otuz sekiz rivayet sıralanmaktadır. Ancak yirmi beş ve yirmi altı numaralı rivayetler, muhaddislerin *Fezâilu Fâtima*'daki bir hadis hakkındaki yorumlarını ihtiva etmektedir. Eserde mükerrer rivayetler haricinde müstakil olarak on dört rivayet bulunmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtima* adlı eserindeki rivayetler, Sünnî ve Şîî kaynaklar esas alınarak tahrîc edilecektir.

A. "Fâtima'yı Ateşten Kurtaran Allah'a Hamd Olsun"

ثنا نصر بن القاسم بن زيد الفرائضي قال: ثنا محمد بن إبراهيم بن فرنة الخوارزمي، ثنا معاذ بن هشام، عن أبيه، عن يحيى بن أبي كثير، حدثني زيد، عن أبي سلام، عن أبي أسماء الرحبي، عن ثوبان قال: جاءت ابنة هند إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وفي يدها خواتيم ضخام، فجعل رسول الله صلى الله عليه وسلم يضرب يدها فدخلت على فاطمة تشكو إليها الذي صنع بها رسول الله صلى الله عليه وسلم فانتزعت فاطمة عليها السلام سلسلة من ذهب من عنقها فقالت: هذه أهداها لي أبو حسن فدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم والسلسلة في يدها فقال: يا فاطمة أيسرك أن يقول الناس: ابنة رسول الله صلى الله عليه وسلم وفي يدها سلسلة من نار؟ ثم خرج ولم يقعد فبعثت فاطمة عليها السلام بالسلسلة إلى السوق فباعتها واشترت بثمنها عبدا فعتقته فحدث بذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: الحمد لله الذي نجى فاطمة من النار.

²¹² Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, II, 1425.

²¹³ Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi 'z-za'ife ve'l-mevzû'a*, I, 656.

²¹⁴ Sezgin, *Târîhu't-türâsi'l-arabî*, I, 426.

²¹⁵ İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne*, s. 293-294.

İbn Şâhin'in "Nasr b. el-Kâsım b. Zeyd el-Ferâidî²¹⁶ > Muhammed b. İbrâhim b. Furne el-Hârizmî²¹⁷ > Muâz b. Hişâm²¹⁸ > babası²¹⁹ > Yahyâ b. Ebû Kesîr²²⁰ > Zeyd²²¹ > Ebû Selâm²²² > Ebû Esmâ er-Rehabî²²³ > Sevbân²²⁴ " senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Hind'in kızı elindeki büyük bir yüzükle Resûlullah'ın (s.a) yanına geldiğinde Resûlullah (s.a), onun eline vurmaya başladı. Bu olaydan sonra Hind'in kızı, Fâtıma'nın yanına giderek Resûlullah'ın (s.a) söz konusu davranışından hoşnut olmadığını belirtti. Bunun üzerine Fâtıma, altın bir zinciri boynundan çıkardı ve "bu zinciri bana Ebû Hasan hediye etti" dedi. Bu esnada Resûlullah (s.a) içeri girdi ve "Ey Fâtıma! İnsanların: "Resûlullah'ın (s.a) kızının elinde ateşten bir zincir var!" demeleri seni sevindirir mi?" buyurdu. Resûlullah (s.a), bu sözlerinin ardından orada oturmadan dışarı çıktı. Fâtıma, bu sözlerin ardından boynundaki zinciri çarşıya götürdü ve sattı. Satmış olduğu zincirin parasıyla da bir köle satın alıp onu serbest bıraktı. Bu durum Resûlullah'a (s.a) haber verildiğinde Resûlullah (s.a) "Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun" buyurdu".²²⁵

حدثنا عبد الله بن سليمان بن الأشعث، ثنا محمد بن يحيى النيسابوري، ثنا وهب بن جرير، ثنا هشام، عن يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلام، عن أبي أسماء الرحبي، عن ثوبان قال: جاءت ابنة هند إلى النبي صلى الله عليه وسلم وفي يدها فتح من ذهب فنذكر نحوه.

²¹⁶ Nasr b. el-Kâsım b. Zeyd el-Ferâidî (ö. 314/930): Dârekutnî ve Hatîb el-Bağdâdî, Nasr b. el-Kâsım hakkında "sika" lafzını kullanmışlardır. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 296; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi 'l-umemi ve 'l-mulûk*, XIII, 259; Zehebî, *Târîhu 'l-islâm*, VII, 287.

²¹⁷ Muhammed b. İbrâhim b. Furne el-Huvârezmî (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

²¹⁸ Muâz b. Hâşim (ö. 200/816): İbn Hacer, Muâz b. Hâşim'in "sadûk" bir râvi olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb* (nşr. Muhammed Avvâme), Halep: Dârü'r-Reşîd, 1411/1991, s. 536.

²¹⁹ Hişâm b. Ebû Abdullah (ö. 152/768): İbn Hacer, Hişâm b. Ebû Abdullah'ı "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, s. 573.

²²⁰ Yahyâ b. Ebû Kesîr (ö. 129/745): İbn Hacer, Yahyâ b. Ebû Kesîr hakkında "sika" lafzını kullanmış ve bazı rivayetlerinde "tedlîs" yaptığını belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, s. 596.

²²¹ Zeyd b. Selâm el-Habeşî (ö. ?): İbn Hacer, Zeyd b. Selâm hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, s. 223.

²²² Ebû Selâm (ö. ?): İbn Hacer, Ebû Selâm hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, s. 545.

²²³ Ebû Esmâ er-Rehabî (ö. 86/702): İbn Hacer, Ebû Esmâ er-Rehabî'yi "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü 't-Tehzîb*, s. 426.

²²⁴ Sevbân (ö. 54/674): Sahâbî.

²²⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 13.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'as²²⁶ > Muhammed b. Yahyâ en-Neysâbüri²²⁷ > Vehb b. Cerîr²²⁸ > Hişâm²²⁹ > Yahyâ b. Ebû Kesîr²³⁰ > Ebû Selâm²³¹ > Ebû Esmâ er-Rehabî²³² > Sevbân" senediyle nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir: "Hind'in kızı elinde büyük bir yüzükle Resûlullah'ın (s.a) yanına geldi. Önceki rivayetin aynısını zikretti".²³³

1. Sünnî kaynaklarda

İlgili rivayet, Sünnî kaynaklarda sadece Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilmiştir. Rivayeti Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi*'sidir. Ma'mer b. Râşid'in "Yahyâ b. Ebû Kesîr > recül/mübhem²³⁴ > Ebû Esmâ er-Rehabî > Sevbân" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Fulanetu bint el-Kâsım ve bir kız arkadaşı Resûl-i Ekrem'e geldiler. Ellerinde yüzükler vardı. Allah Resûlü'ne bir konu hakkında soru sordukları esnada kızlardan biri, elini herkesin görebileceği bir şekilde dışarı çıkardı. Bu esnada Allah Resûlü, kızın elindeki yüzüklerden bazılarını gördü ve bir tahta parçasıyla onun eline vurdu ve onlardan yüz çevirdi. Onlar, "niçin bizden yüz çeviriyorsunuz?" diye sorduklarında Resûl-i Ekrem, "sizden yüz çevirmiyorum. Fakat siz ellerinizi ateşten bir korla doldurup önümde oturmuşsunuz!" buyurdu. Bu sözlerin ardından iki kız ayağa kalkıp

²²⁶Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'as (ö. 316/929): Dârekutnî, onun "sika" bir râvi olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

²²⁷Muhammed b. Yahyâ en-Neysâbüri (ö. 258/874): İbn Hacer, Muhammed b. Yahyâ'yı "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 512.

²²⁸Vehb b. Cerîr (ö. 206/822): İbn Hacer, Vehb b. Cerîr'i "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 585.

²²⁹Hişâm b. Ebû Abdullah (ö. 152/768): İbn Hacer, Hişâm b. Ebû Abdullah'ı "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 573.

²³⁰Yahyâ b. Ebû Kesîr (ö. 129/745): İbn Hacer, Yahyâ b. Ebû Kesîr hakkında "sika" lafzını kullanmış ve bazı rivayetlerinde "tedlîs" yaptığını belirtmiştir İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 596.

²³¹Ebû Selâm (ö. ?): İbn Hacer, Ebû Selâm hakkında sika lafzını kullanarak onu ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 545.

²³²Ebû Esmâ er-Rehabî (ö. 86/702): İbn Hacer, Ebû Esmâ er-Rehabî hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 426.

²³³İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 14.

²³⁴Mübhem: Hadis terimi olarak rivayetin senedinde veya metninde ismi açıkça belirtilmeden "recül, imrae, fûlan, şeyh, ibnü fûlan, ibnetü fûlan" vb. cins isimleriyle işaret edilen şahıs veya böyle bir şahsın bulunduğu rivayetler için kullanılır. Detaylı bilgi için bk. Emin Aşıkutlu, "Mübhem", *DİA*, XXXI, 436-437.

Fâtıma'nın yanına gittiler ve olanları ona anlattılar. Fâtıma, bunları işitince altından bir zinciri çıkartıp “bu zinciri Ebû Hasan hediye etti” dedi. Bu esnada Allah Resûlü içeri girmek için izin istedi. İçeri girdiğinde Fâtıma, Resûl-i Ekrem'in oturması için bir örtü serdi. Resûlullah (s.a), bu örtünün üzerine oturduğu esnada Fâtıma'nın elindeki altından zinciri gördü ve “Ey Fâtıma! İnsanların: “Resûlullah'ın kızının elinde ateşten bir zincir var!” demeleri seni sevindirir mi?” buyurdu. Bu sözlerinin ardından ayağa kalktı ve dışarı çıktı. Bunun üzerine Fâtıma orada bulunan hizmetlilerinden birine “bu zinciri sat” dedi. Bu kişi altından zinciri satıp parasını Fâtıma'ya getirdiğinde Fâtıma onu âzad etti. Bu durum Allah Resûlü'ne bildirildiğinde “Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun” buyurdu”.²³⁵

Ma'mer b. Râşid'in nakletmiş olduğu rivayette, mübhem bir râvi bulunmaktadır. Ayrıca rivayetin râvilerinden olan Yahyâ b. Ebû Kesîr, hadis rivayetinde tedlîs yaptığı gerekçesiyle tenkit edilmiştir.²³⁶ Bu bilgilerden hareketle söz konusu rivayetin, senedi itibariyle problemlili olduğu söylenebilir. Görüldüğü bu rivayet, muhteva bakımından İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Ancak Ma'mer b. Râşid ve İbn Şâhin rivayetleri, ilgili olay bağlamında mukayese edildiğinde rivayetler arasında birbirine muhâlif olan bilgilerin yer aldığı görülmektedir. İbn Şâhin rivayetinde, Hz. Peygamber'in yanına gelen kişinin Hind'in kızı olduğu ve elindeki yüzük sebebiyle Hz. Peygamber'in onun eline vurduğu belirtilmiştir. Ma'mer b. Râşid rivayetinde ise Hz. Peygamber'in yanına iki kişinin geldiği, bunlardan birinin “Fulanetu bint el-Kâsım” olduğu diğerinin ise ismi belirtilmeyen bir kız olduğu ve ellerindeki yüzük sebebiyle Hz. Peygamber'in kızlardan birinin eline bir tahta parçasıyla vurduğu bilgisi bulunmaktadır.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin (ö. 204/819) “Hişâm >Yahyâ b. Ebû Kesîr >Ebû Selam >Ebû Esmâ er-Rehabî >Sevbân” senediyle nakletmiş olduğu rivayet, ufak farklılıklar dışında İbn Şâhin rivayetine benzemektedir.²³⁷ Ahmed b. Hanbel'in

²³⁵ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef fi'l-hadîs* (nşr. Habiburrahman el-A'zamî), I-XI, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983, XI, 73.

²³⁶ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 596.

²³⁷ Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, I-IV, Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999, II, 331.

“Abdussamed >Hemmâm >Yahyâ >Zeyd b. Sellâm >dedesi >Ebû Esmâ >Sevbân” senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

“Hubeyre’nin kızı, elinde altından bir yüzükle Resûl-i Ekrem’in yanına geldi. Allah Resûlü, bu yüzüğü görünce bir tahta parçasıyla onun eline vurmaya başladı ve “Allah’ın, eline ateşten yüzükler koymasını seni sevindirir mi?” buyurdu. Bunun ardından Hubeyre’nin kızı, Fâtıma’nın yanına giderek Resûl-i Ekrem’in davranışından hoşnut olmadığını belirtti. Bunun üzerine ben (Sevban), Allah Resûlü ile birlikte Fâtıma’nın evine doğru yürüdüm. Resûl-i Ekrem, Fâtıma’nın evine vardığında izin istemek için kapının arkasında durdu. Bu esnada Fâtıma, Hubeyre’nin kızına “Ebû Hasan’ın bana hediye ettiği şu zincire bakar mısınız?” dedi. Bir müddet sonra Allah Resûlü içeri girdi ve “Ey Fâtıma! İnsanların: “Resûlullah’ın kızının elinde ateşten bir zincir var!” demeleri seni sevindirir mi?” buyurdu ve dışarı çıktı. Bunun üzerine Fâtıma’nın emriyle bu zincir satıldı”.

Son dönem muhakkiklerinden Şuayb el-Arnaût (ö. 2016), söz konusu rivayeti nakleden râvîlerin tamamının sika olduğunu ifade etmiştir.²³⁸ Görüldüğü üzere Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî’nin nakletmiş oldukları rivayetlerde, önceki rivayetlerden farklı olarak Hz. Peygamber’in yanına gelen kişinin Hubeyre’nin kızı olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel rivayetinde, diğer rivayetlerden farklı olarak “...Allah’ın, senin eline ateşten yüzükler koymasını seni sevindirir mi?” şeklinde ziyade bir ifade bulunmaktadır.

Nesâî’nin (ö. 303/915) “Ubeydullah b. Saîd >Muâz b. Hâşim >babası >Yahyâ b. Ebû Kesîr >Zeyd >Ebû Selâm >Ebû Esmâ er-Rehabî >Sevbân” senediyle nakletmiş olduğu rivayet, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî rivayetiyle muhteva bakımından benzerdir.²³⁹ Tâhâvî, aynı rivayete “Bekkâr b. Kuteybe >Ebû Dâvûd >Hişâm >Yahyâ b. Ebû Kesîr >Ebû Sellâm >Ebû Esmâ er-Rehabî >Sevbân” senediyle yer vermektedir.²⁴⁰ Hâkim ise rivayeti “Muhammed b. Ya’kûb >Bekkâr b. Kuteybe >Ebû Dâvûd >Hemmâm >Yahyâ b. Ebû Kesîr >Ebû Sellâm >Ebû Esmâ er-Rehabî >Sevbân” senediyle nakletmektedir.

²³⁸ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned* (nşr. Şuayb el-Arnaût, v.dğr.), I-L, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001, XXXVII, 84.

²³⁹ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, I-XII, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001, VIII, 355.

²⁴⁰ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu müşkili’l-âsâr* (nşr. Şuayb el-Arnaût), I-XVI, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1410/1994, XII, 301.

Hâkim, rivayetin devamında “bu hadis, Buhârî ve Müslim’in hadis kabul şartlarına uygun olan sahih bir hadistir” diyerek rivayet hakkındaki kanaatini belirtmektedir.²⁴¹

2. Şîî Kaynaklarda

Tespit edilebildiği kadarıyla ilgili rivayet, Şîî kaynaklarda sadece *el-Hadîsü'n-nebevî beyne'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti* adlı eserde yer almaktadır. İsnad bilgisi verilmeden nakledilen rivayet şöyledir:

“Hubeyre'nin kızı, elinde altından bir yüzükle Resûl-i Ekrem'in yanına geldi. Allah Resûlü, bu yüzüğü görünce onun eline vurmaya başladı. Bunun ardından Hubeyre'nin kızı, Fâtıma'nın yanına giderek Allah Resûlü'nün davranışından hoşnut olmadığını belirtti. Bunun üzerine Fâtıma boynundaki zinciri çıkartarak “bu zinciri bana Ebû Hasan hediye etti” dedi. Bu esnada Allah Resûlü içeri girdi. Fâtıma'nın elindeki zinciri görünce “Ey Fâtıma! İnsanların: “Resûlullah'ın kızının elinde ateşten bir zincir var!” demeleri seni sevindirir mi?” buyurdu ve dışarı çıktı. Bu olayın ardından Fâtıma, zinciri satması için birine verdi. Eline geçen parayla da bir köle satın alıp onu serbest bıraktı. Bu durum Allah Resûlü'ne haber verildiğinde “Fâtıma'yı ateşten kurtaran Allah'a hamd olsun” buyurdu”.

Ca'fer b. Muhammed, rivayetin ardından şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: “Söz konusu rivayet, Fâtıma ve Ali'nin konularına zarar vermek amacıyla Emevî taraftarı muhaddisler tarafından uydurulmuştur”.²⁴²

Netice itibariyle ilgili rivayetin Sünnî kaynaklarda sadece Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledildiği tespit edilmiştir. Rivayeti Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ma'mer b. Râşid'in *el-Câmi*'sidir. Ma'mer b. Râşid'in nakletmiş olduğu rivayette, mübhem bir râvi bulunmaktadır. Ayrıca rivayetin râvilerinden olan Yahyâ b. Ebû Kesîr, hadis rivayetinde tedlîs yaptığı gerekçesiyle tenkit edilmiştir.²⁴³ Rivayetin muhtevası, ufak farklılıklar dışında İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Rivayeti nakleden diğer müellifler, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd et-

²⁴¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-sahihayn*, I-V, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2002, III, 165.

²⁴² Ca'fer b. Muhammed b. Hüseyin es-Sühbânî et-Tebrizî, *el-Hadîsü'n-nebevî beyne'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti*, Kum: Müessesetü'l-İlmâm es-Sâdık, 1419/1999, s. 263-265.

²⁴³ İbn Hacer tedlîsi şöyle tanımlar: “Râvinin, görüşmediği veya görüştüğü halde kendisinden hadis işitmediği hocasından hadis işittiği zannını hissettirerek rivayette bulunmasıdır”. İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nuhbeti'l-fiker* (nşr. Muhammed Mirâbî), Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1434/2013, s. 179.

Tayâlisî, Nesâî, Tâhâvî ve Hâkim'dir. Ahmed b. Hanbel rivayetinde, diğer rivayetlerde yer almayan "...Allah'ın, senin eline ateşten yüzükler koymasını seni sevindirir mi?" şeklinde bir ziyade bulunmaktadır. Söz konusu rivayet, Şîî kaynaklarda sadece *el-Hadîsü'n-nebevî beyne'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti* adlı eserde yer almaktadır. Rivayet, sened bilgisi olmadan nakledilmiş ve söz konusu rivayetin senedi hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Ancak Ca'fer b. Muhammed, rivayetin ardından "söz konusu rivayet, Fâtıma ve Ali'nin konumlarına zarar vermek amacıyla Emevî taraftarı muhaddisler tarafından uydurulmuştur" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuş ve rivayetin uydurma olduğunu ifade etmiştir. Ca'fer b. Muhammed her ne kadar bu rivayetin Emevî taraftarı muhaddisler tarafından uydurulduğunu belirtmiş olsa da bu düşüncesini destekleyecek herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bunun yanında ilgili rivayetin, herhangi bir Şîî kaynaktan nakledilmemiş olması bu rivayetin Şîî müelliflerce muteber olmadığı izlenimini vermektedir.

B. Hz. Fâtıma'nın Dünyevî Mallardan Uzaklaştırılması

حدثنا العباس بن العباس بن المغيرة، ثنا يعقوب بن إسحاق، عن يحيى بن حماد، ثنا أبو عوانة، ثنا العلاء بن المسيب، عن إبراهيم [بن] قعيس، عن نافع، عن ابن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا خرج كان آخر عهده فاطمة وإذا رجع كان أول عهده فاطمة عليها السلام فلما رجع من غزوة تبوك ومعه علي وقد اشترت مقبنة وصبغت بزعفران وعلقت على بابها سترا وألقت في بيتها بساطا فلما رأى ذلك النبي صلى الله عليه وسلم رجع فأتى المنزل فقعده فيه فأرسلت إلى بلال فقالت: اذهب فانظره ما رده عن بابي؟ ، فاتاه فأخبره فقال: إنى رأيتها صنعت كذا وكذا، فاتاها وأخبرها فهتكت الستر وكل شيء أحدثته وألقت ما عليها ولبست أظمارها فأخبره فجاء حتى دخل عليها فقال: كذاك فكوني فداك أبي وأمي

İbn Şâhin'in "Abbas b. Abbas b. el-Muğîre²⁴⁴ >Ya'kûb b. İshak²⁴⁵ >Yahyâ b. Hammâd²⁴⁶ >Ebû Avâne²⁴⁷ >'Alâ b. el-Müseyyeb²⁴⁸ >İbrâhim b. Kuays²⁴⁹ >Nâfi'²⁵⁰ >İbn Ömer²⁵¹" isnadıyla nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

²⁴⁴ Abbas b. Abbas b. el-Muğîre (ö. 328/941): Zehebî ve Hatîb el-Bağdâdî, Abbas b. Abbas'ın "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmişlerdir. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, VII, 550.

²⁴⁵ Ya'kûb b. İshak (ö. 205/821): İbn Hacer, Ya'kûb b. İshak el-Kalûsî hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 607.

²⁴⁶ Yahyâ b. Hammâd (ö. 215/831): İbn Hacer, Yahyâ b. Hammâd'ı "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 589.

²⁴⁷ Ebû Avâne (ö. 176/792): İbn Hacer, Ebû Avâne'yi "sika" ve "sebt" lafızlarıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 580.

“Resûlullah (s.a), -dışarı- çıktığında -evine dönmeden önce- yaptığı son şey Fâtıma’yı ziyaret etmektir. Ayrıca bir yerden döndüğünde de yaptığı ilk şey Fâtıma’yı ziyaret etmektir. Resûlullah (s.a), Tebük Gazvesi’nden döndüğünde yanında Ali vardı. Fâtıma, satın almış olduğu örtüyü zaferanla boyayıp evin kapısına perde olarak asmıştı. Örtüden geriye kalan parçaları da evin içine halı olarak sermişti. Resûlullah (s.a), bu örtüyü görünce Fâtıma’nın evine girmedi ve kendi evine gitti. Bunun üzerine Fâtıma, Bilâl’e haber göndererek “Resûlullah’ı (s.a) benim kapımdan çeviren şeyin ne olduğunu öğrenmek için onun yanına git” dedi. Bilâl, Resûlullah’ın (s.a) yanına gittiğinde Resûlullah (s.a) “ben, Fâtıma’nın şöyle şöyle yaptığını gördüm” buyurdu. Bunun ardından Bilâl, Fâtıma’nın yanına gitti. Resûlullah’ın (s.a) sözlerini Fâtıma’ya söylediğinde Fâtıma, kapıya astığı perdeyi ve satın almış olduğu örtüyle yaptığı şeyleri yırttı. Üzerinde bulunan şeyleri de atarak eski elbiselerini giydi. Bilâl bu durumu Resûlullah’a (s.a) haber verdiğinde Resûlullah (s.a), Fâtıma’nın evine gitti ve “işte böyle ol! Anam, babam sana feda olsun” buyurdu”.²⁵²

1. Sünnî Kaynaklarda

İbn Şâhin’in, Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetin, Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvisi Sevbân b. Bücdüd’dür. Rivayeti, Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakleden en erken kaynak, İbn Ebû Şeybe’nin *el-Musannef*’idir. İbn Ebû Şeybe’nin “İbn Numeyr >Fudayl b. Ğazvân >Nâfi’” senediyle naklettiğine göre Abdullah İbn Ömer şöyle demiştir:

“Allah Resûlü, Fâtıma’nın evine gitti. Fakat evin kapısındaki örtüyü görünce içeri girmedi. Bu olayın ardından eve gelen Ali, Fâtıma’nın üzgün olduğunu gördü ve bu durumun sebebini sordu. Fâtıma “Allah Resûlü evime kadar geldi fakat içeri girmedi” dedi. Daha sonra Ali, Resûl-i Ekrem’in yanına gitti ve “Ey Allah’ın Resûlü! Fâtıma’nın evine kadar gitmene rağmen içeri girmeden geri dönmen onu çok üzmüş” dedi. Buna karşılık Allah Resûlü “ben ve dünya nimetleri nasıl olur da yan yana olabilir” buyurdu. Ali, bu sözleri Fâtıma’ya haber verdiğinde Fâtıma “Resûl-i Ekrem’in bu perde hakkındaki emrinin ne olduğunu ona sor” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü “Fâtıma o perdeyi ihtiyaç sahibi olan falan aileye göndersin” buyurdu”.²⁵³

²⁴⁸ ‘Alâ b. el-Müseyyeb (ö. ?): İbn Hacer, ‘Alâ b. el-Müseyyeb’i “sika” lafzıyla ta’dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, s. 436.

²⁴⁹ İbrâhim b. Kuays (ö. ?): İbn Hibbân, İbrâhim b. Kuays’ın, Nâfi’’den hadis rivayet ettiğini belirtmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 22.

²⁵⁰ Nâfi’ (ö. 117/735): İbn Hacer, Nâfi’yi “sika” lafzıyla ta’dil etmiştir. İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, s. 559.

²⁵¹ Abdullah İbn Ömer (ö. 73/693): Sahâbî.

²⁵² İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 14-15.

²⁵³ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, VII, 84.

Ahmed b. Hanbel, aynı rivayeti “İbn Numeyr >Fudayl b. Ğazvân >Nâfi‘ >İbn Ömer” senediyle kaydetmiştir.²⁵⁴ Dikkat edilirse İbn Ebû Şeybe ve Ahmed b. Hanbel, söz konusu rivayeti aynı senedle nakletmişlerdir.

Şuayb el-Arnaût ilgili rivayetin senedi itibariyle sahih olduğunu belirtmiştir. Buhârî (ö. 256/870), rivayete “Muhammed b. Ca‘fer >İbn Fudayl >Fudayl b. Ğazvân >Nâfi‘ >İbn Ömer” senediyle yer vermektedir. Rivayeti nakleden râvilerden İbn Fudayl (ö. 195/811) Şîlikle itham edilmiştir.²⁵⁵ Buhârî rivayetinde, önceki rivayetlerden farklı olarak Hz. Fâtıma’nın evinin kapısına asmış olduğu örtünün nakışlı olduğu bilgisi bulunmaktadır.²⁵⁶ Ebû Dâvûd, aynı rivayeti “Osman b. Ebû Şeybe >İbn Numeyr >Fudayl b. Ğazvân >Nâfi‘ >İbn Ömer” senediyle nakletmektedir.²⁵⁷ Rivayeti, Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakleden diğer bir müellif İbn Hibbân’dır. İbn Hibbân’ın “Ahmed b. Yahyâ b. Zuheyr >Muhammed b. Muallâ >Yahyâ b. Hammâd >Ebû Avâne >‘Alâ b. el-Müseyyeb >İbrâhim b. Kuays >Nâfi‘ >İbn Ömer” senediyle nakletmiş olduğu rivayet, sened ve metin bakımından İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Söz konusu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü Tebuk Gazvesi’nden döndüğünde yanında Ali vardı. Fâtıma, satın almış olduğu örtüyü zaferanla boyayıp evin kapısına perde olarak asmıştı. Örtüden geriye kalan parçaları da evin içine halı olarak sermişti. Allah Resûlü, bu örtüyü görünce Fâtıma’nın evine girmedi ve kendi evine gitti. Bunun üzerine Fâtıma, Bilâl’e haber göndererek “Resûl-i Ekrem’i, benim kapımdan çeviren şeyin ne olduğunu öğrenmek için onun yanına git” dedi. Bilâl, Resûl-i Ekrem’in yanına gittiğinde Allah Resûlü “ben, Fâtıma’nın şöyle şöyle yaptığını gördüm” buyurdu. Bilâl, bu sözleri Fâtıma’ya aktardığında Fâtıma, kapıya astığı perdeyi ve satın almış olduğu örtüyle yaptığı eşyaları yırttı. Üstünde bulunanları da atarak eski elbiselerini giydi. Bu durum Allah Resûlü’ne haber verildiğinde Fâtıma’nın evine gitti ve “işte böyle ol! Anam, babam sana feda olsun” buyurdu”.²⁵⁸

Görüldüğü üzere Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen rivayetler, genel itibariyle “...>Fudayl b. Ğazvân >Nâfi‘ >İbn Ömer” isnadıyla nakledilmiştir. Rivayet,

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VIII, 352.

²⁵⁵ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 502.

²⁵⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, I-IV, Kahire: Dârü’l-Hadîs, 1429/2008, “Hibe”, 25.

²⁵⁷ Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (nşr. Şuayb el-Arnaût), I-VII, Beyrut: Dârü’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 1430/2009, “Libâs”, 44.

²⁵⁸ Ebû’l-Hasen Emîr Alâüddîn Alî b. Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, I-XVIII, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1408/1988, II, 470.

bu kanal itibariyle senedi bakımından sahih olarak değerlendirilmiştir. İbn Şâhin ve İbn Hibbân rivayetlerinde, söz konusu olayın Tebuk Gazvesi dönüşünde gerçekleştiği belirtilmiştir. Ancak Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen diğer rivayetlerde söz konusu olayın tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen rivayetler, genel itibariyle muhteva bakımından benzerdir. Ancak İbn Şâhin ve İbn Hibbân'ın nakletmiş olduğu rivayetlerde, diğer rivayetlerden farklı olan bazı bilgiler bulunmaktadır. Örneğin İbn Şâhin ve İbn Hibbân rivayetlerinde Hz. Peygamber'le konuşan sahâbînin Bilâl-i Habeşî olduğu ve söz konusu olayın Tebuk Gazvesi dönüşünde gerçekleştiği belirtilmektedir. Ancak diğer rivayetlerde söz konusu sahâbînin Hz. Ali olduğu belirtilmekte ve ilgili olayın zamanı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca İbn Şâhin ve İbn Hibbân rivayetleri, son kısımları itibariyle de diğer rivayetlerden ayrılmaktadır. Nitekim İbn Şâhin ve İbn Hibbân rivayetlerinde, Hz. Peygamber'in sözlerinin ardından Hz. Fâtıma'nın söz konusu örtüyle yapmış olduğu eşyaları yırttığı bilgisi bulunmaktadır. Ancak diğer rivayetlerde Hz. Peygamber'in, bu örtünün ihtiyaç sahiplerine verilmesini talep ettiği ve Hz. Fâtıma'nın da bu emrin gereğini yerine getirdiği belirtilmektedir.

Rivayeti Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'idir. Ahmed b. Hanbel'in "Abdussamed >babası >Muhammed b. Cuhâde >Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî" isnadıyla naklettiğine göre Sevbân b. Bücdüd şöyle demiştir:

"Allah Resûlü yolculuğa çıktığında ailesinden en son vedalaştığı kişi Fâtıma'ydı. Yolculuktan döndüğünde ilk ziyaret ettiği kişi de yine Fâtıma'ydı. Allah Resûlü bir gazveden döndüğü esnada Fâtıma'yı ziyaret etmek istedi. Bu esnada Fâtıma, evinin kapısına bir perde asmış, Hasan ve Hüseyin'e de gümüşten yapılmış iki bileklik vermişti. Resûl-i Ekrem bunu görünce Fâtıma'nın evine girmedi ve geri döndü. Fâtıma, kapısına asmış olduğu örtü ve çocuklarına vermiş olduğu bileklikler sebebiyle Allah Resûlü'nün geri döndüğünü düşünerek örtüyü yırttı. Bileklikleri de çocuklarından alarak iki parçaya böldü ve onlara verdi. Bunun üzerine Hasan ve Hüseyin ağlayarak Resûl-i Ekrem'e geldiler. Allah Resûlü bilezikleri onlardan aldı ve Sevbân'a vererek şöyle buyurdu: "bu bilezikleri Medine'deki falan aileye götür. Hasan ve Hüseyin benim Ehl-i beytimdir. Ehl-i beytimden olanların güzel nimetleri dünya hayatlarında yemelerini hoş karşılamıyorum". Daha sonra Allah Resûlü "Ey Sevbân! Fâtıma için

kemikten yapılmış bir gerdanlık ve fildişinden yapılmış iki bilezik satın al” buyurdu”.²⁵⁹

Rivayeti nakleden râvilerden Süleyman el-Münebbihî (ö. ?)²⁶⁰ ve Humejd eş-Şâmî'nin (ö. ?) meçhûl oldukları belirtilmiştir.²⁶¹ Şuayb el-Arnaût, bu iki râvinin meçhûl olması sebebiyle söz konusu rivayetin de senedi itibariyle zayıf olduğunu ifade etmiştir.²⁶² Ebû Dâvûd, aynı rivayete “Müsedded >Abdü'l-Vâris b. Saîd >Muhammed b. Cuhâde >Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî >Sevbân” senediyle yer vermiştir.²⁶³ Rivayeti nakleden râvilerden Abdü'l-Vâris b. Saîd (ö. 180/796) kaderî olmakla itham edilmiştir.²⁶⁴ Süleyman el-Münebbihî²⁶⁵ ve Humejd eş-Şâmî'nin ise meçhûl oldukları belirtilmiştir.²⁶⁶ Tâberânî, rivayeti “Hafs b. Ömer er-Rıkkî >Ebû Ma'mer el-Muk'ad >Abdü'l-Vâris b. Saîd >Muhammed b. Cuhâde >Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî >Sevbân” senediyle nakletmiştir.²⁶⁷ Rivayeti nakleden râvilerden Ebû Ma'mer el-Muk'ad (ö. 224/840) kaderî olmakla itham edilmiştir.²⁶⁸ Rivayete “İsmâil b. Ahmed >İbn Mes'ade >Hamza b. Yûsuf >Ebû Ahmed b. Adî >Ebû Ya'lâ >İshak b. İsrâil > Abdü'l-Vâris b. Saîd >Muhammed b. Cuhâde >Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî >Sevbân” senediyle yer veren İbnü'l-Cevzî, rivayetin devamında “bu hadis sahih değildir” demiştir.²⁶⁹

Görüldüğü üzere Sevbân b. Bücüd kanalıyla nakledilen rivayetler, “...>Abdü'l-Vâris b. Saîd >Muhammed b. Cuhâde >Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî >Sevbân” isnadıyla nakledilmiştir. Rivayetin râvilerinden olan Süleyman el-

²⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVII, 46.

²⁶⁰ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 252.

²⁶¹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 182.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVII, 46.

²⁶³ Ebû Dâvûd, “Tereccül”, 20.

²⁶⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 367.

²⁶⁵ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 252.

²⁶⁶ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 182.

²⁶⁷ Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdi Abdulmecid es-Selefi), I-XXV, Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts., II, 103.

²⁶⁸ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 315.

²⁶⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, I-II, Pakistan: İdâretü'l-Ulûmi'l-Eseriyye, 1401/1981, II, 315.

Münebbihî²⁷⁰ve Humejd eş-Şâmî'nin²⁷¹meçhûl olmaları sebebiyle ilgili rivayet, senedi itibariyle zayıf olarak değerlendirilmiştir.

Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilen rivayetlerde söz konusu rivayetin muhatapları ve muhtevası, Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen rivayetlerden farklıdır. Nitekim önceki rivayetlerde söz konusu olayın muhatapları arasında Hz. Fâtıma, Hz. Ali ve Bilâl-i Habeşî'nin olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ancak Sevbân b. Bücdüd rivayetinde, söz konusu olayın muhatapları arasında Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Sevbân b. Bücdüd'ün isimleri bulunmaktadır. Ayrıca bu rivayette, Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'nın evine girmemesinin sebebi olarak evin kapısına asılan örtünün yanında Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in bileklikleri de zikredilmektedir. Bunun yanında rivayetin son kısmındaki "...bu bilezikleri Medine'deki falan aileye götür", "...bunlar -Hasan ve Hüseyin- benim Ehl-i beytimdir" ve "...Ey Sevbân! Fâtıma için kemikten yapılmış bir gerdanlık ve fildişinden yapılmış iki bilezik satın al" şeklindeki ifadeler de Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır. Dolayısıyla iki farklı sahâbî kanalıyla nakledilen rivayetlerin bağlamları aynı olsa da rivayetlerdeki muhatapların ve muhtevaların farklı olduğu görülmektedir.

2. Şîî Kaynaklarda

İlgili rivayet Şîî kaynaklarda ilk olarak İmâdüddin Ebî Ca'fer et-Taberî (ö. 553/1194{?}) tarafından nakledilmiştir. İmâdüddin Ebî Ca'fer et-Taberî'nin "Humejd eş-Şâmî >Süleyman el-Münebbihî >Sevbân" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Allah Resûlü sefere çıkacağı zaman Fâtıma'yı ziyaret ederdi. Ayrıca bir yerden döndüğünde de yaptığı ilk şey Fâtıma'yı ziyaret etmektir. Bir gün Allah Resûlü gazveden dönmüştü. Fâtıma'yı ziyaret etmek için evine gittiğinde evin kapısında bir örtünün asılı olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in kollarında da gümüşten birer bileklik olduğunu gördü ve içeri girmeden geri döndü. Fâtıma, kapısına asmış olduğu örtü ve çocuklarına vermiş olduğu bileklikler sebebiyle Resûl-i Ekrem'in geri döndüğünü düşünerek örtüyü yırttı. Bileklikleri de çocuklarından alarak iki parçaya bölüp onlara verdi. Bunun üzerine Hasan ve Hüseyin ağlayarak Resûl-i Ekrem'e gittiler. Allah Resûlü bilezikleri onlardan aldı ve Sevbân'a vererek şöyle buyurdu: "Bu

²⁷⁰ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 252.

²⁷¹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 182.

bilezikleri Medine'deki falan aileye götür. Bunlar -Hasan ve Hüseyin- benim Ehl-i beytimdir. Ehl-i beytimden olanların, güzel nimetleri dünya hayatlarında yemelerini hoş karşılamıyorum". Daha sonra Allah Resûlü "Ey Sevbân! Fâtıma için kemikten yapılmış bir gerdanlık ve fildişinden yapılmış iki bilezik satın al" buyurdu".²⁷²

Görüldüğü üzere söz konusu rivayetin senedinde Humeyd eş-Şâmî'den, İmâdüddin Ebî Ca'fer et-Taberî'ye kadar uzanan bir isnad bulunmamaktadır. Ayrıca rivayetin râvilerinden olan Süleyman el-Münebbihî²⁷³ ve Humeyd eş-Şâmî²⁷⁴ meçhûl râvilerdir. Dolayısıyla rivayet, metni itibariyle Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzese de senedi itibariyle problemlidir. Muhammed Bâkır Meclisî (ö. 1110/1698), aynı rivayeti *Bihârü'l-envâr* adlı eserinde isnadsız olarak nakletmiştir.²⁷⁵ Muhammed Bâkır Meclisî'nin Ca'fer es-Sâdık'a isnad ederek nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir:

"Ali, ganimetten kendi payına düşenleri Fâtıma'ya verdi ve dışarı çıktı. Fâtıma ganimetteki eşyalar arasından bir örtü alıp kapıya astı ve gümüşten yapılmış bir gerdanlığı da kendisi için aldı. Bir süre sonra Allah Resûlü mescide geldi ve Fâtıma'nın evine doğru yöneldi. Kapının üzerinde bir örtü olduğunu ve Fâtıma'nın elinde de bir gerdanlık olduğunu görünce dikkatlice Fâtıma'ya baktı ve oturdu. Bunun üzerine Fâtıma, "Allah Resûlü daha önce hiç böyle davranmamıştı" dedi ve kapıdaki örtüyü çıkardı. Daha sonra Hasan ve Hüseyin'in kollarındaki bileklikleri çıkarıp iki bilekliği çocuklarından birine verdi. Kapıdaki örtüyü de diğer çocuğuna verdi ve onlara "babama gidin ve ona şöyle deyin: "Peygamber olarak bize gönderildiğin ilk günden itibaren bu yaptığımız şey dışında herhangi bir şey ihdâs etmedik" dedi. Hasan ve Hüseyin bu sözleri Resûl-i Ekrem'e aktardıklarında Allah Resûlü, onları öperek yanına oturttu. Fâtıma'nın gönderdiği bileklikleri parçalara ayırıp Suffe ehli arasında paylaştırdı. Suffe ehlinden giyecek bir şey olmayan bir kimseye de Fâtıma'nın gönderdiği örtüyü elbise yapıp giymesi için verdi".²⁷⁶

Görüldüğü üzere söz konusu rivayet, sened bilgisi zikredilmeden İmam Ca'fer es-Sâdık'a isnad edilerek nakledilmiştir. Rivayet, muhtevası itibariyle Sünnî kaynaklarda Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilen rivayetlere benzemektedir. Ancak rivayetteki "...Peygamber olarak bize gönderildiğin ilk günden itibaren bu yaptığımız

²⁷² İmâdüddin Ebî Ca'fer Muhammed b. Ebû'l-Kâsım et-Taberî, *Bişâretü'l-Mustafa li şîati'l-Murtezâ*, Tahran: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1422/2002, s. 314.

²⁷³ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 252.

²⁷⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 182.

²⁷⁵ Muhammed Bâkır b. Muhammed b. Maksûd Alî el-Meclisî, *Bihârü'l-envârî'l-câmia li-düreri ahbâri'l-eimmeti'l-athâr*, I-CX, Beyrut: Müessesetü'l-Vefâ, 1403/1983, XLIII, 89.

²⁷⁶ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 84.

şey dışında herhangi bir şey ihdâs etmedik” ve “...bileklikleri parçalara ayırıp Suffe ehli arasında paylaştırdı” şeklindeki bilgiler, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır.

Netice itibariyle söz konusu rivayetin, Sünnî kaynaklarda Abdullah İbn Ömer ve Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledildiği tespit edilmiştir. Abdullah İbn Ömer kanalıyla nakledilen rivayetler, senedleri itibariyle sahih olarak değerlendirilmişlerdir. Bu kanalla nakledilen rivayetlerin muhtevaları, ufak farklılıklar dışında benzerdir. Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilen rivayetler ise senedlerindeki meçhûl râviler sebebiyle zayıf olarak değerlendirilmişlerdir. Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilen rivayetlerde, söz konusu olayın tarihi ve muhatapları hakkındaki bilgilerin detaylı bir şekilde kaydedildiği görülmektedir. Ayrıca bu kanalla nakledilen rivayetlerde, önceki rivayetlerde bulunmayan bazı ziyadelerin olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu rivayet, Şîî kaynaklarda ilk olarak İmâdüddin Ebî Ca‘fer et-Taberî tarafından nakledilmiştir. Senedi itibariyle muteber kabul edilen rivayet, muhtevası bakımından Sevbân b. kanalıyla nakledilen rivayetlere benzemektedir. Şîî kaynaklarda ilgili rivayete yer veren diğer bir müellif, Muhammed Bâkır Meclisî’dir. Ca‘fer es-Sâdık’a isnad edilerek nakledilen rivayetin muhtevası, Sevbân b. Bücdüd kanalıyla nakledilen rivayetlere benzemekte ancak rivayetteki bazı ziyadeler Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır.

C. Hz. Fâtıma: Cennetteki Kadınların Hanımefendisi

Fezâilu Fâtıma’daki dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu rivayetlerde, Hz. Peygamber’in, Hz. Fatımâ’ya gizlice bir şeyler söylediği, bu sözlerin ardından Hz. Fâtıma’nın ilk olarak ağladığı daha sonra ise tebessüm ettiği ve bu durumun sebebini soranlara Hz. Peygamber’in sözlerini aktardığı bilgisi bulunmaktadır. Söz konusu rivayetler sırasıyla şöyledir:

حدثنا إبراهيم بن عبد الله الزبيبي، ثنا محمد بن عبد الأعلى الصنعاني، ثنا المعتمر بن سليمان قال: سمعت محمداً، عن أبي سلمة، عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت لفاطمة عليها السلام: رأيت حين أكببت على رسول الله صلى الله عليه وسلم فبكيت ثم أكببت فضحكت؟ ، قالت: أخبرني أنه ميت من وجعه هذا فبكيت فأخبرني أني أسرع أهله لحوقاً به فضحكت قال: ”وأنت سيدة نساء أهل الجنة إلا مريم بنت عمران“ فضحكت.

İbn Şâhin'in "İbrâhim b. Abdullah ez-Zebîbî²⁷⁷ > Muhammed b. Abdü'l-'Alâ es-San'ânî²⁷⁸ > Mu'temer b. Süleymân²⁷⁹ > Muhammed²⁸⁰ > Ebû Seleme²⁸¹" senediyle nakletmiş olduğu rivayete göre Hz. Âişe (ö. 58/678), Allah Resûlü'nün, Hz. Fâtıma'ya gizlice bir şeyler söylediğini, bunun ardından Hz. Fâtıma'nın ağladığını ve daha sonra söylediği sözler sebebiyle de tebessüm ettiğini -hatırlatarak- bunun sebebini sorduğunda Hz. Fâtıma şöyle demiştir:

"Resûlullah (s.a), bu hastalığı sebebiyle vefat edeceği haberini verdiği için ağladım. Bunun ardından ehlinden ona ilk kavuşacak kişinin ben olduğumu ve Meryem'den sonra cennetteki kadınların hanımefendisi olacağımı söyleyince de tebessüm ettim".²⁸²

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا وهب بن بقیة، ثنا خالد، يعني ابن عبد الله الواسطي، عن محمد بن عمرو، عن أبي سلمة، عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت لفاطمة: رأيت حين أكببت على رسول الله صلى الله عليه وسلم فبكيت ثم ضحكت قالت: أخبرني أنه ميت من وجعه هذا فبكيت ثم أكببت عليه فأخبرني أني أسرع أهله لحوقا به وأنى سيدة نساء أهل الجنة إلا مريم بنت عمران فضحكت.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muhammed el-Beğavî²⁸³ > Vehb b. Bakiyye²⁸⁴ > İbn Abdullah el-Vâsiti²⁸⁵ > Muhammed b. Amr²⁸⁶ > Ebû Seleme²⁸⁷" senediyle nakletmiş olduğu rivayete göre Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün, Hz. Fâtıma'ya gizlice bir şeyler

²⁷⁷ İbrâhim b. Abdullah ez-Zebîbî (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında sadece Muhammed b. Abdü'l-'Alâ'nın öğrencilerinden olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ebü'l-Haccâc Cemaleddin Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, XXV, 581-583.

²⁷⁸ Muhammed b. Abdü'l-'Alâ es-San'ânî (ö. 245/859): Mizzî, onun "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, XXV, 581-583.

²⁷⁹ Mu'temer b. Süleymân (ö. 187/803): İbn Hacer, Mu'temer b. Süleymân hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 539.

²⁸⁰ Muhammed b. Amr el-Leysî (ö. 145/763): İbn Hacer, Muhammed b. Amr'ın "sadûk" bir râvi olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 499.

²⁸¹ Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf (ö. 94/712): Tabiîn döneminde yaşamış yedi fakihten biridir. Cengiz Kallek, "Fukahâ-yi Seb'a", *DÎA*, XIII, 214; İbn Hacer, onun hakkında "sika" ve "müksir" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 645.

²⁸² İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 16-17.

²⁸³ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, Abdullah b. Muhammed hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

²⁸⁴ Vehb b. Bakiyye (ö. 239/855): İbn Hacer, Vehb b. Bakiyye hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 584.

²⁸⁵ İbn Abdullah el-Vâsiti (ö. 182/798): İbn Hacer, İbn Abdullah el-Vâsiti hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 189.

²⁸⁶ Muhammed b. Amr el-Leysî (ö. 145/763): İbn Hacer, Muhammed b. Amr'ın "sadûk" bir râvi olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 499.

²⁸⁷ Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf (ö. 94/712): Tabiîn döneminde yaşamış yedi fakihten biridir. Kallek, "Fukahâ-yi Seb'a", *DÎA*, XIII, 214; İbn Hacer, onun hakkında sika ve müksir lafızlarını kullanmıştır.; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 645.

söylediğini, bunun ardından Hz. Fâtıma'nın ağladığını ve daha sonra söylediği sözler sebebiyle de tebessüm ettiğini -hatırlatarak- bunun sebebini sorduğunda Hz. Fâtıma şöyle demiştir:

“Resûlullah (s.a), bu hastalığı sebebiyle vefat edeceği haberini verdiği için ağladım. Bunun ardından ehlinden ona ilk kavuşacak kişinin ben olduğumu ve Meryem'den sonra cennetteki kadınların hanımefendisi olacağımı söyleyince de tebessüm ettim”.²⁸⁸

حدثنا الحسين بن محمد بن محمد بن عفير بن محمد بن سهل بن أبي حثمة الأنصاري، قال: حدثنا محمد بن حميد الرازي ثنا هارون بن المغيرة وحكام جميعا قالوا: ثنا عنيسة بن سعيد عن الزبير بن عدي عن عبد الله بن أبي لبيد عن عائشة رضي الله عنها قالت: سألت فاطمة عن بكائها حين سارها النبي صلى الله عليه وسلم وعن ضحكها فقالت: أخبرني النبي صلى الله عليه وسلم أنه مقبوض فبكيت ثم أخبرني أن بني سيصبيهم بعدي شدة فبكيت ثم أخبرني أني أول أهله لحوقا به فضحكت.

İbn Şâhin'in “Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed b. ‘Ufeyr b. Muhammed b. Sehl b. Ebû Hasme el-Ensârî²⁸⁹ > Muhammed b. Humeyd er-Râzî²⁹⁰ > Hârûn b. el-Muğîre²⁹¹ ve Hakkâm²⁹² > Anbese b. Saîd²⁹³ > Zübeyr b. Adî²⁹⁴ > Abdullah b. Ebû Lebîd²⁹⁵” senediyle nakletmiş olduğu rivayete göre Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün, Hz. Fâtıma'ya gizlice bir şeyler söylediğini, bunun ardından Hz. Fâtıma'nın ağladığını ve daha sonra söylediği sözler sebebiyle de tebessüm ettiğini -hatırlatarak- bunun sebebini sorduğunda Hz. Fâtıma şöyle demiştir: “Resûlullah (s.a), vefat edeceğini ve çocuklarımın benden sonra zor bir duruma düşeceğini haber verdiğinde ağladım.”²⁹⁶

²⁸⁸ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 18.

²⁸⁹ Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed b. ‘Ufeyr el-Ensârî (ö. 315/927): Dârekutnî, onun hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. Muhammed Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, I, 217.

²⁹⁰ Muhammed b. Humeyd er-Râzî (ö. 248/862): İbn Hacer, Muhammed b. Humeyd hakkında “daîf” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 475.

²⁹¹ Hârûn b. el-Muğîre (ö. ?): İbn Hacer, Hârûn b. el-Muğîre hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 569.

²⁹² Hakkâm (ö. 190/806): İbn Hacer, Hakkâm hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 174.

²⁹³ Anbese b. Saîd (ö. ?): İbn Hacer, Anbese b. Saîd hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 432.

²⁹⁴ Zübeyr b. Adî (ö. 131/749): İbn Hacer, Zübeyr b. Adî hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 214.

²⁹⁵ Abdullah b. Ebû Lebîd (ö. 133/751): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Lebîd'in kaderî olmakla itham edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, s. 319.

²⁹⁶ İlgili rivayet bağlamında Sünnî ve Şîî kaynaklar incelendiğinde İbn Şâhin'in nakletmiş olduğu rivayetdeki “...çocuklarımın benden sonra zor bir duruma düşeceğini...” şeklindeki ifadenin sadece İbn Şâhin tarafından nakledilen rivayette bulunduğu tespit edilmiştir.

Ehlinden ona ilk kavuşacak kişinin ben olduğumu haber verdiğinde ise tebessüm ettim”.²⁹⁷

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا محمد بن عباد المكي، ثنا سفيان، عن عمرو، عن يحيى بن جعدة قال: دعا النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة عليها السلام في مرضه الذي توفي فيه فسارها بشيء فبكت ثم سارها فضحكت فسألوها فأبت أن تخبر فلما قبض النبي صلى الله عليه وسلم أخبرتهم قالت: دعائي فقال لي: إن الله تعالى لم يبعث نبيا إلا وقد عمر الذي بعده نصف عمره وإن عيسى عليه السلام لبث في بني إسرائيل أربعين سنة وقد بقي لي عشرين ولا أراني إلا ميت في مرضي هذا وإن القرآن كان يعرض علي في كل عام مرة وإنه عرض علي في هذه السنة مرتين، فبكت ثم دعائي فقال لي: إن أول من يقدم علي من أهلي أنت. فضحكت.

İbn Şâhin'in “Abdullah b. Muhammed el-Beğavî²⁹⁸ > Muhammed b. Abbâd el-Mekkî²⁹⁹ > Süfyân³⁰⁰ > Amr³⁰¹ > Yahyâ b. Ca'd³⁰²” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Resûlullah (s.a), vefatından önceki hastalığında Fâtıma'yı çağırды ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, -bunları işitince- ağladı. Daha sonra Resûlullah (s.a), tekrardan ona gizlice bir şeyler söylediğinde ise tebessüm etti. Kendisine bu durumun sebebini soranlara ise cevap vermedi. Resûlullah'ın (s.a) vefatının ardından şöyle dedi: “Resûlullah (s.a) beni çağırдыğında “Şüphesiz ki Allah, göndermiş olduğu her Nebînin Peygamberlik süresini bir öncekinin yarısı kadar takdir etmiştir. Şüphesiz ki İsâ (a.s), Benî İsrâil topluluğunda içerisinde kırk sene durdu. Bana ise yirmi sene kaldı. Ben bu hastalığım sebebiyle öleceğimi düşünüyorum. Kur'ân-ı Kerîm bana her sene bir defa arz olunurdu. Ancak bu sene iki defa arz olundu” buyurdu. Resûlullah'ın (s.a) bu sözlerini duyunca ağladım. Daha sonra Resûlullah (s.a), beni tekrar çağırды ve “ehlinden bana ilk kavuşacak kişi sensin” buyurdu. Bunun duyunca da tebessüm ettim”.³⁰³

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا الفضل بن موسى، ثنا محمد بن خالد بن عثمة، عن موسى بن يعقوب، حدثني هاشم بن هاشم، أن عبد الله بن وهب أخبرني، عن أم سلمة قالت: دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم فاطمة رضي الله عنها بعد الفتح فاجاها فبكت ثم حدثها فضحكت قالت أم سلمة: فلم أسألها عن شيء حتى توفي رسول الله

²⁹⁷ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 20.

²⁹⁸ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî, (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, onun “sika” bir muhaddis olduğuna ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

²⁹⁹ Muhammed b. Abbâd el-Mekkî (ö. 234/850): İbn Hacer, Muhammed b. Abbâd hakkında “sadûk” lafzını kullanmış ve vehim sahibi olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 486.

³⁰⁰ Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814): İbn Hacer, Süfyân b. Uyeyne hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 245.

³⁰¹ Amr b. Dînâr (ö. 126/744): İbn Hacer, Amr b. Dînâr hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 421.

³⁰² Yahya b. Ca'd (ö. ?): İbn Hacer, Yahya b. Ca'd hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 588.

³⁰³ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 22.

صلی اللہ علیہ وسلم فلما توفي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سألتها عن بكانها وضحكها فقالت: أخبرني رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم أنه يموت فبكيت ثم حدثني أني سيدة نساء أهل الجنة بعد مريم بنت عمران فضحكت.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muhammed el-Beğavî³⁰⁴ >Fadl b. Mûsâ³⁰⁵ >Muhammed b. Hâlid b. 'Asme³⁰⁶ >Mûsâ b. Ya'kûb³⁰⁷ >Hâşim b. Hâşim³⁰⁸ >Abdullah b. Vehb³⁰⁹" senediyle naklettiğine göre Ümmü Seleme (ö. 62/682) şöyle demiştir:

"Resûlullah (s.a), fetihten sonra Fâtıma'yı çağırdı ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, -bunları işitince- ağladı. Daha sonra Resûlullah (s.a) tekrardan ona bir şeyler söylediğinde ise Fâtıma tebessüm etti. Ben (Ümmü Seleme) Resûlullah (s.a) vefat edene kadar bu durumun sebebinin Fâtıma'ya sormadım. Resûlullah (s.a) vefat ettikten sonra bu durumun sebebinin sorduğumda ise Fâtıma şöyle dedi: "Resûlullah (s.a), vefat edeceğini söylediğinde ağladım. Meryem'den sonra cennetteki kadınların hanımefendisi olacağımı söyleyince de tebessüm ettim".³¹⁰

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا سريج بن يونس، ثنا يوسف بن يعقوب الماجشوني، عن محمد بن عبد الله بن عمرو بن عثمان، أن فاطمة رضي الله عنها قالت: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: أنت أول أهلي لحوقا بي وأنت رفيقتي في الجنة.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muhammed el-Beğavî³¹¹>Sureyc b. Yûnus³¹²>Yûsuf b. Ya'kûb el-Mâcişûnî³¹³>Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman³¹⁴" senediyle

³⁰⁴ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî, (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, onun "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

³⁰⁵ Fadl b. Mûsâ (ö. 191/807): İbn Hacer, Fadl b. Mûsâ hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 447.

³⁰⁶ Muhammed b. Hâlid b. 'Asme (ö. ?): İbn Hacer, Muhammed b. Hâlid hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde hatalar yaptığını belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 476.

³⁰⁷ Mûsâ b. Ya'kûb (ö. 141/759): İbn Hacer, Mûsâ b. Ya'kûb hakkında sadûk ve seyyi'ül-hıfz lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 554.

³⁰⁸ Hâşim b. Hâşim (ö. 144/762): İbn Hacer, Hâşim b. Hâşim hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 570.

³⁰⁹ Abdullah b. Vehb (ö. 63/683): İbn Hacer, Abdullah b. Vehb hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 328.

³¹⁰ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 23.

³¹¹ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî, (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, onun "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

³¹² Sureyc b. Yûnus (ö. 235/847): İbn Hacer, Sureyc b. Yûnus hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 229.

³¹³ Yûsuf b. Ya'kûb el-Mâcişûnî (ö.185/801): İbn Hacer, Yûsuf b. Ya'kûb hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 612.

³¹⁴ Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman (ö. 145/761): İbn Hibbân, *es-Sikât* adlı eserinde Muhammed b. Abdullah'ın ismini zikretmiş, fakat onun hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 417.

naklettiğine göre Hz. Fâtıma, Resûl-i Ekrem'in kendisine şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Ehlimden bana kavuşacak ilk kişi sensin. Cennetteki yoldaşım sensin".³¹⁵

1. Sünnî Kaynaklarda

İbn Şâhin'in, Hz. Aişe ve Ümmü Seleme kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetlerin, Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvisi Abdullah b. Abbas'tır (ö. 68/687). Rivayeti Ümmü Seleme tarikiyle nakleden en erken kaynak, İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Tabakâtu'l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa'd'ın "Muhammed b. Ömer >Mûsâ b. Ya'kûb >Hâşim b. Hâşim >Abdullah b. Vehb" senediyle naklettiğine göre Ümmü Seleme şöyle demiştir:

"Allah Resûlü, Fâtıma'yı çağırdı ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, bu sözleri işitince ağladı. Daha sonra Allah Resûlü tekrardan ona bir şeyler söylediğinde ise Fâtıma tebessüm etti. Ben bu durumun sebebini Resûl-i Ekrem vefat edene kadar sormadım. Allah Resûlü vefat ettikten sonra bu durumun sebebini Fâtıma'ya sorduğumda şöyle dedi: "Allah Resûlü ilk olarak bana vefat edeceğini söyledi. Bunun ardından Meryem'den sonra cennetteki kadınların hanımefendisi olacağımı söyleyince tebessüm ettim".³¹⁶

Tirmizî'nin (ö. 279/892) "Muhammed b. Beşşâr >Muhammed b. Hâlid b. 'Asme >Mûsâ b. Ya'kûb ez-Zem'î >Hâşim b. Hâşim >Abdullah b. Vehb >Ümmü Seleme" senediyle nakletmiş olduğu rivayette, söz konusu olayın Mekke'nin fethedileceği yıl gerçekleştiği belirtilmektedir. Ancak Mübârekpûrî (ö. 1935) rivayette belirtilen konuşmanın, Hz. Peygamber'in vefatından önceki hastalığında gerçekleştiğini belirtmiştir.³¹⁷ Mübârekpûrî'nin bu açıklaması, rivayetteki "Mekke'nin fethedileceği yıl..." şeklindeki ifadenin ziyade olduğu izlenimini vermektedir. Tirmizî, ilgili rivayeti naklettikten sonra "hadis, bu tariki bakımından hasen-garibtir" diyerek rivayet hakkındaki kanaatini belirtmektedir.³¹⁸ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919), aynı rivayete "Muhammed b. İsmâil >Muhammed b. Hâlid > Muhammed b. Hâlid >Mûsâ b. Ya'kûb

³¹⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 23.

³¹⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî, *et-Tabakâtu'l-kübrâ* (nşr. Muhammed Abdülkadir Atâ), I-VIII, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1421/1990, II, 191.

³¹⁷ Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahîm el-Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-aḥvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, I-X, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, ts., X, 269.

³¹⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-VI, Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1415/1998, "Menâkıb", 61.

ez-Zemî‘ >Hâşim b. Hâşim > Abdullah b. Vehb >Ümmü Seleme” senediyle yer vermektedir. Bu rivayette de Tirmizî rivayetindeki “Mekke’nin fethedileceği yıl...” ifadesi bulunmamaktadır.³¹⁹

Hz. Âişe kanalıyla nakledilen rivayete yer veren en erken kaynak, İbn Sa‘d’ın *Tabakâtu’l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa‘d’ın “Süleyman b. Dâvûd el-Hâşimî >İbrâhim b. Sa‘d >babası >Urve” senediyle naklettiğine göre Hz. Âişe şöyle demiştir:

“Allah Resûlü vefatından önceki hastalığında Fâtıma’yı çağırdı ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, bunları işitince ağladı. Daha sonra Allah Resûlü tekrardan ona bir şeyler söylediğinde Fâtıma tebessüm etti. Ben bu durumun sebebini Fâtıma’ya sorduğumda şöyle dedi: “bana vefat edeceğini haber verdiğinde ağladım. Ehlinden ona kavuşacak ilk kişinin ben olduğumu söylediğinde ise tebessüm ettim”.³²⁰

Görüldüğü üzere İbn Sa‘d rivayetinde Hz. Peygamber’in, vefatından önceki hastalığında Hz. Fâtıma’ya gizlice bazı sözler söylediği belirtilmiştir. Ancak İbn Ebû Şeybe’nin, “Ali b. Müshir >Muhammed b. Amr >Ebû Seleme >Âişe” senediyle nakletmiş olduğu rivayette, söz konusu olayın zamanı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.³²¹ Ayrıca Ahmed b. Hanbel’in “Ya‘kûb b. İbrâhim >babası >onun babası >Urve b. Zubeyr >Âişe” isnadıyla nakletmiş olduğu rivayette de ilgili olayın zamanı hakkında açıklayıcı bir ifade bulunmamaktadır.³²²

Buhârî, Hz. Âişe kanalıyla nakledilen rivayete, “Yahyâ b. Kaz‘a > İbrâhim b. Sa‘d >babası >Urve >Âişe” senediyle yer vermektedir.³²³ Müslim (ö. 261/875) ise aynı rivayeti “Mansûr b. Ebû Müzâhim >İbrâhim b. Sa‘d >babası >Urve >Âişe” senediyle nakletmektedir.³²⁴ Tirmizî aynı rivayete “Muhammed b. Beşşâr >Osman b. Ömer >İsrâil >Meysere b. Habîb >Minhâl b. Amr >Âişe” senediyle yer vermektedir. Tirmizî rivayetinde, önceki rivayetlerden farklı olarak “...Zannediyorum ki Fâtıma aramızdaki

³¹⁹ Ebû Ya‘lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *el-Müsned* (nşr. Hüseyin Selim Esed), I-XIII, Beyrut: Dârü’l-Me’mûn li’t-Türâs, 1406/1986, XII, 312.

³²⁰ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtu’l-kübrâ*, II, 190.

³²¹ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, VI, 388.

³²² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41.

³²³ Buhârî, “Menâkıb”, 25.

³²⁴ Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi‘u’s-şahîh*, Beyrut: Dârü’l Kütübi’l-İlmiyye, 1412/1991, “Fezâilü’s-Sahâbe”, 97.

kadınların en akıllısıdır...” ziyadesi bulunmaktadır. Tirmizî, nakletmiş olduğu rivayetin ardından “hadis, bu tariki bakımından hasen-garibtir. Ayrıca hadis Âişe’ye isnad edilerek bu tarik dışında farklı vecihlerle de nakledilmiştir” diyerek rivayet hakkındaki kanaatini belirtmektedir.³²⁵ Benzer bir rivayete *Müstedrek ale’s-sahihayn* adlı eserinde yer veren Hâkim, söz konusu rivayetin, Buhârî ve Müslim’in hadis kabul şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.³²⁶ Şuayb el-Arnaût da Hâkim’le aynı kanaatte olduğunu ifade etmiştir.³²⁷

İbn Sa’d’ın “Fazl b. Dükeyn >Zekeriyâ b. Ebû Zâide >Fırâs b. Yahyâ >Âmir eş-Şa’bî >Mesrûk >Âişe” senediyle nakletmiş olduğu rivayetin bağlamı, önceki rivayetlerden farklıdır. Söz konusu rivayet şöyledir:

“Resûl-i Ekrem’in yanında oturduğum esnada Fâtıma geldi. Onun yürüyüş şekli Resûl-i Ekrem’in yürüşüne benziyordu. Allah Resûlü, ona “merhaba kızım!” dedi. Daha sonra onu sağ veya sol tarafına oturttu. Bunun ardından ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, bunları işitince ağladı. Allah Resûlü tekrardan bir şeyler söylediğinde ise Fâtıma tebessüm etti. Ağlamaya bu kadar yakın olan bir tebessümü daha önce görmemişim. Ben bu durumun sebebini Fâtıma’ya sorduğumda “Resûlullah’ın sırrını ifşa etmeyeceğim” dedi. Resûl-i Ekrem’in vefatının ardından tekrardan bu durumun sebebini Fâtıma’ya sorduğumda Allah Resûlü’nün kendisine şöyle buyurduğunu söyledi: “Cebrâil önceki senelerde yılda bir kez Kur’an’ı arz ederdi. Ancak bu yıl Kur’an’ı iki kez arz etti. Öyle sanıyorum ki vefat edeceğim. Ehl-i beyt’imden bana kavuşacak ilk kişi sensin”. Resûl-i Ekrem’in bu sözlerini işitince ağladım. Bunun ardından “ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin?” diye sorduğunda ise tebessüm etim”.³²⁸

Buhârî, ilgili rivayeti “Ebû Nuaym >Zekeriyâ >Fırâs >Âmir eş-Şa’bî >Mesrûk > Âişe” senediyle yer vermektedir.³²⁹ Müslim ise aynı rivayeti “Mansûr b. Ebû Müzâhim > İbrâhim b. Sa’d >Babası >Urve >Âişe” isnadıyla nakletmektedir.³³⁰

Nakledilen son rivayette, Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma arasında geçen konuşma, tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca rivayet, “...Önceden Cebrâil yılda bir kez Kur’an’ı arz ederdi. Ancak bu yıl Kur’an’ı iki kez arz etti. Öyle sanıyorum ki vefat edeceğim...” ifadesini ihtiva etmesi bakımından önceki rivayetlerden

³²⁵ Tirmizî, “Menâkıb”, 61.

³²⁶ Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-sahihayn*, IV, 303.

³²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 41.

³²⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, II, 190.

³²⁹ Buhârî, “Menâkıb”, 25.

³³⁰ Müslim, “Fezâilü’s-Sahâbe”, 97.

ayrılmaktadır. Rivayetin bu kısmı, Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma arasındaki konuşmanın gerçekleştiği zaman hakkında yeni bir bilgi vermektedir. Buna göre söz konusu konuşma, Hz. Peygamber'in vefat edeceği yıl içerisinde gerçekleşmiştir.

Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayete yer veren en erken kaynak İbn Sa'd'ın *Tabakâtu'l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa'd'ın "Sa'id b. Süleyman >Abbâd b. Avvâm >Hilâl b. Habbâb >İkrime" senediyle nakletmiş olduğu rivayete göre Abdullah b. Abbas şöyle demiştir:

«إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» sûresi nâzil olduğunda Allah Resûlü, Fâtıma'yı çağırdı ve şöyle dedi: "bana yakın zamanda vefat edeceğime dair haber verildi". Fâtıma bunu duyunca ağladı. Daha sonra Allah Resûlü "ağlama! Ehlinden bana ilk kavuşacak kişi sensin" buyurdu. Fâtıma bunu duyunca tebessüm etti...".³³¹

Dârimî'nin (ö. 255/869) "Sa'id b. Süleyman >Abbâd b. Avvâm >Hilâl b. Habbâb >İkrime >İbn Abbas" senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

«إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» sûresi nâzil olduğunda Allah Resûlü, Fâtıma'yı çağırdı ve şöyle dedi: "bana yakın zamanda vefat edeceğim haber verildi". Fâtıma bunu duyunca ağladı. Daha sonra Allah Resûlü "Ağlama! Ehlinden bana ilk kavuşacak kişi sensin" buyurdu. Fâtıma bunu duyunca tebessüm etti. Bu olaya şahit olan Resûl-i Ekrem'in hanımlarından bazıları bu durumun sebebini Fâtıma'ya sordular. Fâtıma onlara şöyle dedi: "Allah Resûlü vefat edeceğini haber verdiğinde ağladım. Ona kavuşacak ilk kişinin ben olacağımı söylediğinde ise tebessüm ettim".³³²

Aynı rivayeti, "Ahmed >Sa'id >Abbâd b. Avvâm >Hilâl b. Habbâb >İkrime >İbn Abbas" senediyle nakleden Taberânî, rivayetin ardından "bu hadisi İkrime'den sadece Hilâl b. Habbâb nakletmiştir" demiştir.³³³ Görüldüğü üzere Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayetlerde söz konusu olayın, Nasr sûresi nâzil olduktan sonra gerçekleştiği bilgisi bulunmaktadır.

Sonuç olarak söz konusu rivayetin, Sünnî kaynaklarda Hz. Aişe, Ümmü Seleme ve Abdullah b. Abbas kanalıyla birçok kaynakta yer aldığı tespit edilmiştir. Nakledilen rivayetlerde Hz. Peygamber'in, Hz. Fatımâ'ya gizlice bir şeyler söylediği,

³³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, II, 149.

³³² Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *el-Müsnedü'l-câmi'*, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1434/2013, s. 118.

³³³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, I-X, Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1410/1995, I, 271.

Hız. Fâtıma'nın ilk olarak ağladığı daha sonra ise tebessüm ettiği ve bu durumun sebebini soranlara Hız. Peygamber'in sözlerini aktardığı görülmektedir. Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetler, bu bilgileri ihtiva etmeleri bakımından mutabıktır. Ancak Söz konusu konuşmanın gerçekleştiği zaman hakkında, rivayetler arasında ihtilaf bulunmaktadır.

2. Şii Kaynaklarda

Tespit edilebildiği kadarıyla ilgili rivayet, Şii kaynaklarda ilk olarak Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin (ö.460/1067), *Emâli's-Şeyh et-Tûsî* adlı eserinde nakledilmiştir. "Ebû'l-Hüseyin >Ebû Halife >Ebû Fadl el-Abbas b. el-Ferec er-Reyyâşî >Osman b. Ömer >İsrâil >Meysere b. Habîb >Minhal b. Amr >Âişe b. Talha >Âişe" senediyle nakledilen rivayet şöyledir:

"Allah Resûlü, Fâtıma'yı gördüğünde ona selam verir, ellerini öper ve onu yanına oturturdu. Aynı şekilde Fâtıma da Allah Resûlü'nü gördüğünde ayağa kalkar, selam verir, onun ellerini öperdi. Bir gün Allah Resûlü hastalandığında Fâtıma, onu ziyarete geldi. Resûl-i Ekrem, ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma bunları işitince ağladı. Daha sonra Resûl-i Ekrem tekrardan bir şeyler söylediğinde Fâtıma tebessüm etti. Ben bu duruma şahit oluca "Fâtıma'nın diğer kadınlara üstünlüğü vardır" dedim. Allah Resûlü ve Fâtıma arasında geçen bu olayın sebebini ona sorduğumda "bunu gizleyeceğim" dedi. Resûl-i Ekrem'in vefatının ardından tekrardan bu durumun sebebini sorduğumda Fâtıma şöyle dedi: "bana vefat edeceğini haber verdiğinde ağladım. Ona kavuşacak ilk kişinin ben olduğumu söyleyince de tebessüm ettim".³³⁴

Görüldüğü üzere Tûsî'nin nakletmiş olduğu rivayet, senedi itibariyle Tirmizî rivayetine benzemektedir. Nitekim Tirmizî de ilgili rivayete "Muhammed b. Beşşâr >Osman b. Ömer >İsrâil >Meysere b. Habîb >Minhâl b. Amr >Âişe" senediyle yer vermiştir. Tûsî rivayeti, muhtevası itibariyle Sünnî kaynaklarda Hız. Âişe kanalıyla nakledilen rivayetlere benzemektedir. Ancak rivayetteki "Fâtıma'nın diğer kadınlara üstünlüğü vardır..." şeklindeki ziyade, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır.

³³⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Alî et-Tûsî, *Emâli's-Şeyh et-Tûsî*, Kum: Dârü's-Sekâfe, 1414/1994, s. 400.

İbnü'l-Batrîk el-Hullî (ö. 600/1201), muhteva bakımından benzer bir rivayete “Mansûr b. Ebû Müzâhim >İbrâhim b. Sa‘d >babası >Urve >Aişe” senediyle yer vermektedir.³³⁵ Muhammed Bâkır Meclisî'nin “Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî ve Fadl b. Dukeyn >el-Kazvîni >Urve >Mesrûk >Âişe” senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

“Allah Resûlü, Fâtıma'ya selam verdi, onu sağ tarafına oturttu ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, bunları işitince ağladı. Daha sonra Allah Resûlü tekrardan bir şeyler söylediğinde ise Fâtıma tebessüm etti. Ben bu durumun sebebini Fâtıma'ya sorduğumda “Resûlullah'ın sırrını ifşa etmeyeceğim” dedi. Resûl-i Ekrem'in vefatından bu durumun sebebini tekrardan Fâtıma'ya sorduğumda Allah Resûlü'nün kendisine şöyle buyurduğunu söyledi: “Cebrâil önceden Kur'an'ı yılda bir kez arz ederdi. Ancak bu yıl Kur'an'ı iki kez arz etti. Öyle sanıyorum ki vefat edeceğim. Ehl-i beyt'imden bana kavuşacak ilk kişi sensin”. Resûl-i Ekrem'in bu sözlerini işitince ağladım. Bunun ardından “ümmetin kadınlarının hanımefendisi olmak istemez misin?” dediğinde ise tebessüm etim”.³³⁶

Rivayeti nakleden râvilerden Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî (ö.335/966) Şîlikle itham edilmiştir.³³⁷ Görüldüğü üzere bu rivayet, “...Önceden Cebrâil yılda bir kez Kur'an'ı arz ederdi. Ancak bu yıl Kur'an'ı iki kez arz etti. Öyle sanıyorum ki vefat edeceğim...” ifadesini ihtiva etmesi bakımından Tûsî ve İbnü'l-Batrîk rivayetlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca rivayet, metni itibariyle İbn Sa‘d'ın, Buhârî'nin ve Müslim'in, Hz. Âişe kanalıyla nakletmiş oldukları rivayete benzemektedir. Muhammed Bâkır Meclisî'nin, “es-Sinânî >el-Esedî >el-Bermekî >Ca‘fer b. Süleyman >Abdullah b. Yahyâ >A‘meş >‘Ubâyetu b. Rebî >Abdullah b. Abbas” senediyle nakletmiş olduğu rivayet, önceki rivayetlerden farklı bir muhtevaya sahiptir. Rivayet şöyledir:

“Fâtıma, Resûl-i Ekrem'in vefatından önceki hastalığında onu ziyarete gitti. Allah Resûlü “ben yakında vefat edeceğim” dediğinde Fâtıma ağladı. Allah Resûlü, Fâtıma'ya “ağlama! Vefatımdan yetmiş iki gün sonra bana kavuşacaksın. Cennet meyvelerinin kokusunu almadan bana ulaşmayacaksın” buyurdu. Bunun ardından Fâtıma tebessüm etti”.

Rivayetin ardından Ca‘fer es-Sâdık'ın, “Resûl-i Ekrem'in vefatından yetmiş beş gün sonra Fâtıma da vefat etmiştir” dediği nakledilmiştir. Ayrıca yine Ca‘fer es-Sâdık'a

³³⁵ İbnü'l-Batrîk, *Umdetu uyûnu sihâhi'l-ahbâr*, I, 427.

³³⁶ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 181.

³³⁷ Zehebî, *Tezkiratü'l-huffâz*, III, 93.

isnad edilerek Allah Resûlü'nün vefatının ardından Hz. Fâtıma'nın çok hüzünlendiği, Cebrâil'in onun üzüntüsünü hafifletmek için Allah Resûlü hakkında haberler getirdiği belirtilmiştir.³³⁸

Rivayeti nakleden râvilerden 'Ubâyetu b. Rebî Şiîlikle itham edilmiştir.³³⁹ Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen bu rivayet, önceki rivayetlerden farklı bir muhtevaya sahiptir. Nitekim önceki rivayetlerde Hz. Fâtıma'nın vefat edeceği vakit hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu rivayette, Hz. Peygamber'in vefatından yetmiş iki gün sonra Hz. Fâtıma'nın vefat edeceği belirtilmektedir. Ayrıca rivayetteki, "Cennet meyvelerinin kokusunu almadan bana ulaşmayacaksınız..." şeklindeki ziyade de Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır. Rivayetin ardından Ca'fer es-Sâdık'a isnad edilerek Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'den yetmiş beş gün sonra vefat ettiğinin belirtilmesi, nakledilen rivayetin sıhhati hakkında Şiî kaynaklarda olumlu bir kanaatin olduğu izlenimini vermektedir.

Muhammed Bâkır Meclisî, İbn Şâhin'in söz konusu rivayeti, Ümmü Seleme ve Âişe kanalıyla "...Allah Resûlü vefat edeceğini ve çocuklarımın benden sonra zor bir duruma düşeceğini haber verdiğinde ağladım. Ehlerinden ona ilk kavuşacak kişinin ben olduğumu haber verdiğinde ise tebessüm ettim" şeklinde de naklettiğini belirtmiştir.³⁴⁰ Bu bilgiyi teyit etmek amacıyla *Fezâilu Fâtıma* adlı eser incelendiğinde Muhammed Bâkır Meclisî'nin hatalı bir bilgi verdiği tespit edilmiştir. Nitekim İbn Şâhin söz konusu rivayeti sadece Hz. Âişe kanalıyla nakletmiştir.

Netice itibarıyla söz konusu rivayetin, Sünnî-Şiî kaynaklarda Hz. Aişe, Ümmü Seleme ve Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledildiği tespit edilmiştir. Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetler incelendiğinde güvenilir râviler tarafından nakledildikleri görülmektedir. Şiî kaynaklarda nakledilen rivayetlerin râvileri ise genel itibarıyla güvenilir olmakla birlikte Şiîlikle itham edilen râviler de bulunmaktadır. Nakledilen rivayetlerde, Hz. Peygamber'in, Hz. Fatımâ'ya gizlice bir şeyler söylediği, Hz. Fâtıma'nın ilk olarak ağladığı daha sonra ise tebessüm ettiği ve bu durumun sebebini soranlara Hz. Peygamber'in sözlerini aktardığı görülmektedir. Sünnî ve Şiî kaynaklarda

³³⁸ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 156.

³³⁹ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I-IV, Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1382/1963, II, 387.

³⁴⁰ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 181.

nakledilen rivayetler, bu bilgileri ihtiva etmeleri bakımından mutabıktır. Ancak Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma arasındaki konuşmanın gerçekleştiği zaman konusunda rivayetler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Ayrıca Şîi kaynaklarda nakledilen rivayetlerin bir kısmında Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmayan ziyadeler mevcuttur. Bu ziyadelerden bazıları, İmam Ca'fer es-Sâdık'a isnad edilen rivayetlerle desteklenmektedir. Bu durum söz konusu ziyadelerin sıhhati hakkında Şîi kaynaklarda olumlu bir kanaatin olduğu izlenimini vermektedir.

D. Hz. Fâtıma'ya ve Zürriyetine Ateşin Haram Kılınması

Fezâilu Fâtıma'daki onuncu rivayette Hz. Fâtıma'nın zürriyetine ateşin haram kılındığı ifade edilmektedir. On birinci ve on ikinci rivayetlerde ise Hz. Fâtıma'ya da ateşin haram kılındığı bilgisi bulunmaktadır. Söz konusu rivayetler sırasıyla şöyledir:

حدثنا محمد بن زهير بن الفضل وعبد الله بن سليمان بن الأشعث ثنا علي بن المثنى الطهوي، ثنا معاوية بن هشام، ثنا عمر بن غياث، عن عاصم بن أبي النجود، عن زر بن حبيش، عن عبد الله بن مسعود قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: إن فاطمة حصنت فرجها فحرم الله ذريتها عن النار.

İbn Şâhin'in "Muhammed b. Züheyr b. el-Fadl³⁴¹ >Abdullah b. Süleyman b. el-Eş'as³⁴² >Ali b. Müsennâ et-Tahevî³⁴³ >Muâviye b. Hişâm³⁴⁴ >Ömer b. Ğiyâs³⁴⁵ >Âsım b. Ebü'n-Nücûd³⁴⁶ >Zir b. Hubeyş³⁴⁷ >Abdullah b. Mes'ûd" senediyle naklettiğine göre

³⁴¹ Muhammed b. Zuheyr b. el-Fadl (ö. 318/934): Dârekutnî, Muhammed b. Züheyr'in hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Ebü Mehdi el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 575.

³⁴² Abdullah b. Süleyman b. el-Eş'as (ö. 316/932): Dârekutnî, Abdullah b. Süleyman'ın "sika" bir râvi olduğunu, fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

³⁴³ Ali b. Müsennâ et-Tahevî (ö. 256/872): İbn Hacer, Ali b. Müsennâ hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 405.

³⁴⁴ Muâviye b. Hişâm (ö. 204/820): İbn Hacer, Muâviye b. Hişâm hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde vehme düştüğünü belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 538.

³⁴⁵ Ömer b. Ğiyâs (ö. ?): Dârekutnî, Ömer b. Ğiyâs'ın Kûfeli Şîi bir râvi olduğunu belirtmiştir. Ebü Mehdi el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 484.

³⁴⁶ Âsım b. Ebü'n-Nücûd (ö. 127/743): İbn Hacer, Âsım b. Ebü'n-Nücûd hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde vehme düştüğünü ifade etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 285.

³⁴⁷ Zir b. Hubeyş (ö. 81/697): İbn Hacer, Zir b. Hubeyş hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 215.

Resûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ onun zürriyetine ateşi haram kılmıştır”.³⁴⁸

حدثنا أحمد بن محمد بن سعيد بن عبد الرحمن، حدثني محمد بن عبيد بن عتبة، ثنا محمد بن إسحاق البلخي، ثنا تليد، عن عاصم، عن زر، عن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن فاطمة رضي الله عنها أحصنت فرجها فحرمها الله وذريتها على النار.

İbn Şâhin'in “Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman³⁴⁹ >Muhammed b. Ubeyd b. ‘Utbe³⁵⁰ >Muhammed b. İshak el-Belhî³⁵¹ >Telîd³⁵² >Âsım³⁵³ >Zerr³⁵⁴ > Abdullah b. Mes‘ûd” senediyle naklettiğine göre Resûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır”.³⁵⁵

حدثنا أحمد بن محمد بن سعيد بن عبد الرحمن الهمداني، أنبأنا يونس بن سابق، أنبأنا حفص بن عمر، أنبأنا عبد الملك بن الوليد بن معدان، وسلام بن سليمان القاري، عن عاصم بن بهدلة، عن زر بن حبيش، عن حذيفة بن اليمان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن فاطمة أحصنت فرجها فحرمها الله وذريتها عن النار.

İbn Şâhin'in, “Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman el-Hemedânî³⁵⁶ >Yûnus b. Sâbık³⁵⁷ >Hafs b. Ömer³⁵⁸ >Abdülmelik b. el-Velîd b. Ma‘dân³⁵⁹ ve Selâm b.

³⁴⁸ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 23-24.

³⁴⁹ Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman (ö. 332/948): Bazı münekkitler onun Şiî eğilimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Zehebî, onun gâli bir Şiî olmadığını, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında müsbet bilgiler içeren rivayetler naklettiğini ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XV, 341-356.

³⁵⁰ Muhammed b. Ubeyd b. ‘Utbe (ö. ?): İbn Hacer, Muhammed b. Ubeyd hakkında “makbûl” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 495.

³⁵¹ Muhammed b. İshak el-Belhî (ö. 244/864): İbn Hacer, Muhammed b. İshak hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 467.

³⁵² Telîd el-Hadramî (ö. ?): Telîd hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

³⁵³ Âsım (ö.127/743): İbn Hacer, onun için sadûk kavramını kullanmış ve hadis rivayetinde vehme düştüğünü belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 285.

³⁵⁴ Zir b. Hubeyş (ö. 81/697): İbn Hacer, Zir b. Hubeyş hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 215.

³⁵⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 25.

³⁵⁶ Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman el-Hemedânî (ö. 332/948): Bazı münekkitler onun Şiî eğilimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Zehebî onun gâli bir Şiî olmadığını, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında müsbet bilgiler içeren rivayetler naklettiğini ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XV, 341-356.

³⁵⁷ Yûnus b. Sâbık (ö. ?): Yûnus b. Sâbık hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

³⁵⁸ Hafs b. Ömer (ö. 201/817): İbn Hacer, Hafs b. Ömer hakkında “daîf” lafzını kullanarak onu cerh etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 173.

³⁵⁹ Abdülmelik b. el-Velîd b. Ma‘dân (ö. ?): İbn Hacer, Abdülmelik b. el-Velîd hakkında “daîf” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 366.

Süleymân el-Kârî³⁶⁰ >Âsım b. Bedhele³⁶¹ >Zir b. Hubeys³⁶² >Huzeyfe b. el-Yemân” senediyle naklettiğine göre Resûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır”.³⁶³

1. Sünnî Kaynaklarda

Sünnî kaynaklarda, Hz. Fâtıma’ya ve onun zürriyetine ateşin haram kılındığı bilgisini ihtiva eden rivayetler, Abdullah b. Mes’ûd ve Huzeyfe b. Yemân olmak üzere iki farklı sahâbîden nakledilmektedir. Huzeyfe b. Yemân kanalıyla nakledilen rivayet, sadece İbn Şâhin tarafından nakledilmiştir.

Abdullah b. Mes’ûd kanalıyla nakledilen rivayete yer veren en erken kaynak Bezzâr’ın (ö. 292/905), *el-Müsned* adlı eseridir. Bezzâr’ın “Muhammed b. Ukbe es-Sedûsî >Muâviye b. Hişâm >Amr b. Ğiyâs >Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes’ûd >Resûlullah (s.a)” senediyle kaydetmiş olduğu rivayet şöyledir: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır”. Bezzâr, söz konusu rivayeti naklettikten sonra Amr b. Ğiyâs’ın Kûfeli olduğunu ve bu rivayete mutâbî‘ olan başka bir rivayetin bulunmadığını belirtmiştir.³⁶⁴ Bezzâr’ın, Amr b. Ğiyâs olarak kaydettiği râvi, kaynaklarda daha çok Ömer b. Ğiyâs ismiyle anılmıştır. Ukaylî (ö. 322/934), Ömer b. Ğiyâs’ın Kûfeli olduğunu ve hadis rivayetinde güvenilir bir râvi olmadığını belirtmiştir. Ukaylî, bu bilgilerin ardından Ömer b. Ğiyâs’ın, “Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes’ûd >Resûlullah (s.a)” senediyle naklettiği: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır.” rivayetine yer vermiştir. Ukaylî’nin burada verdiği bilgiye göre Ömer b. Ğiyâs, Âsım’a ait olmayan veya Âsım ihtilât ettikten sonra kendisinden dinlemiş olduğu rivayetleri nakletmiştir.³⁶⁵ Söz konusu rivayetin sıhhati Dârekutnî’ye sorulduğunda, Ömer b.

³⁶⁰ Selâm b. Süleymân el-Kârî (ö. 171/787): İbn Hacer, onun için “sadûk” lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde vehme düştüğünü belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 261.

³⁶¹ Âsım b. Bedhele (ö. 127/743): İbn Hacer, Âsım b. Bedhele hakkında “sadûk” lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde vehme düştüğünü belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 285.

³⁶² Zir b. Hubeys (ö. 81/697): İbn Hacer, Zir b. Hubeys hakkında “sika” lafzını kullanarak onu ta’dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 215.

³⁶³ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 25-26.

³⁶⁴ Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr, *el-Müsned*, I-XVIII, Medine: Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, 1429/2009, V, 223.

³⁶⁵ Ebû Câ’fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, *ed-Du’afâ’ü’l-kebîr* (nşr. Abdülmü’tî Emîn Kal’acî), I-IV, Beyrut: Dârü’l Kütübi’l-İlmiyye, 1404/1984, III, 184.

Ğiyâs'ın Kûfeli Şîî bir râvi olduğunu, dolayısıyla bu rivayete ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁶

Taberânî, aynı rivayete “Muhammed b. Abdullah el-Hadramî >Hüseyin b. İshak et-Tüsterî >Ebû Kureyb >Muâviye b. Hişâm >Ömer b. Ğiyâs >Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes'ûd >Resûlullah (s.a)” isnadıyla yer vermektedir.³⁶⁷ Taberânî'nin, “Hüseyin b. İshak et-Tüsterî >Abdullah b. Ahmed b. Hanbel >Muhammed b. Abdullah el-Hadramî >Ebû Kureyb >Muâviye b. Hişâm >Ömer b. Ğiyâs >Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes'ûd >Resûlullah (s.a)” senediyle nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ onu ve zürriyetini cennetine koymuştur”.³⁶⁸ Aynı rivayet, “Hâcib b. Malik >Ali b. el-Müsennâ >Muâviye b. Hişâm >Ömer b. Ğiyâs >Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes'ûd >Resûlullah (s.a)” isnadıyla İbn Adî tarafından da kaydedilmiştir. İbn Adî, bu rivayeti Âsım'dan sadece Ömer b. Ğiyâs'ın, Ömer b. Ğiyâs'dan da sadece Muaviye b. Hişâm'ın naklettiğini, Ömer b. Ğiyâs'ın, Mürciî olduğunu ve Âsım'dan hadis işitmediğini belirtmiştir. Aynı şekilde Buhârî de Ömer b. Ğiyâs'ın, Âsım'dan hadis dinlemediğini ifade etmiştir.³⁶⁹ Görüldüğü üzere rivayete İbn Şâhin'den önce yer veren kaynaklar, İbn Şâhin'in nakletmiş olduğu üç rivayetle aynı muhtevaya sahiptir.

Aynı rivayete “Ebû Bekir b. Ahmed el-Bâleveyhî >Ali b. Muhammed el-Mutarriz >Ali b. el-Müsennâ >Muâviye b. Hişâm >Ömer b. Ğiyâs >Âsım >Zerr >Abdullah b. Mes'ûd >Resûlullah (s.a)” isnadıyla yer veren Hâkim, söz konusu rivayetin senedi itibariyle sahih olduğunu belirtmiştir. Ancak Zehebî, Hâkim'in bu değerlendirmesini eleştirmiş ve söz konusu rivayetin zayıf olduğunu belirtmiştir.³⁷⁰ Ebû Nuaym (ö. 430/1038) ise bu rivayetin garîb olduğunu ve Muâviye b. Hişâm'ın teferrüd ettiğini belirtmiştir.³⁷¹

³⁶⁶ Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 484.

³⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, XXII, 406.

³⁶⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, III, 41.

³⁶⁹ İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl*, VI, 118-119.

³⁷⁰ Hâkim, *el-Müstedrek 'ale's-sahîhayn*, III, 165.

³⁷¹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-XI, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1416/1996, IV, 188.

Hatîb el-Bağdâdî, söz konusu rivayete “Ebû Nuaym >Ahmed b. İshak >İbrâhim b. Nâile >Ca‘fer b. Muhammed Mezîd” isnadıyla yer vermiştir. Bu rivayete göre Ca‘fer b. Muhammed Mezîd, Bağdat’ta İbn Rızâ’yla³⁷² görüşmüş ve “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” rivayetindeki zürriyetten kastın kimler olduğunu sormuştur. İbn Rızâ, bu ifadenin Hz. Hasan (ö. 49/669) ve Hz. Hüseyin’le kayıtlı olduğunu belirtmiştir.³⁷³ Aynı rivayet için değerlendirmelerde bulunan İbnü’l-Cevzî de İbn Rızâ’dan aktarılan bilgiyi kaydetmiştir. İbnü’l-Cevzî, bu rivayetin âlimler tarafından zayıf kabul edildiğini ve rivayetin diğer tarikleriyle de bu zayıflığın giderilemeyeceğini belirtmiştir.³⁷⁴ Görüldüğü üzere Hatîb el-Bağdâdî’nin nakletmiş olduğu rivayet, önceki rivayetlerden farklı olarak ateşin kendisine haram kılındığı zümrenin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’le sınırlı olduğu bilgisini vermektedir.

Görüldüğü üzere “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” şeklindeki rivayet, Sünnî kaynaklarda daha çok Abdullah b. Mes‘ûd tarikiyle nakledilmiştir. Rivayeti nakledenlerden Ömer b. Ğiyâs’ın Kûfeli Şîî bir râvi olduğu ve hadis rivayetinde güvenilir olmadığı belirtilmiştir. İbn Şâhin, aynı rivayeti farklı bir isnatla da nakletmiştir. Ancak bu rivayet de senedindeki mübhem râviler sebebiyle eleştirilmiştir. Söz konusu rivayet sadece Hâkim tarafından sahih kabul edilmiştir. Ancak Zehebî, Hâkim’in bu değerlendirmesini tenkit etmiştir. Rivayet genel itibariyle farklı senedlerle zikredilmiş olsa senedi problemlili görülmüş ve zayıflığı ileri derecede olan bir hadis olarak kabul edilmiştir.

2. Şîî Kaynaklarda

Şîî kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren en erken kaynak İbn Bâbeveyh el-Kummî’nin (ö. 381/991) ‘*Uyûnü ahbâri’r-Rızâ* adlı eseridir. İbn Bâbeveyh’in herhangi bir sened bilgisi vermeden Hz. Peygamber’e isnad ederek nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve

³⁷² İbn Rızâ, İsnâaşeriyye’nin sekizinci imamıdır. Detaylı bilgi için bk. Ahmet Saim Kılavuz, “Ali er-Rızâ”, *DİA*, II, 436-438.

³⁷³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IV, 88.

³⁷⁴ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzû‘ât*, I-III, Medine: el-Mektebetü’l-Selefiyye, 1388/1968, I, 422.

zürriyetine ateşi haram kılmıştır ”. Görüldüğü üzere bu rivayet, Sünnî kaynaklardaki rivayetlerden farklı değildir. İbn Bâbeveyh’in “Muhammed b. Ahmed es-Sinânî >Muhammed b. Abdullah el-Kûfî >Ebü’l-Fayd Sâlih b. Ahmed >Sehl b. Ziyâd >Salih b. Ebû Hammâd >Hasan b. Ali el-Veşşâ” senediyle nakletmiş olduğu diğer bir rivayete göre Zeyd b. Mûsâ’nın (ö. ?) kendi soyuyla övündüğünü gören Ali b. Mûsâ er-Rızâ,³⁷⁵ Zeyd b. Mûsâ’ya şöyle demiştir:

“Seni, Kûfeliler’in “şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” sözü mü aldattı? Bu söz sadece Hasan ve Hüseyin için geçerlidir. Musa b. Ca’fer³⁷⁶ gecelerini ibadetle gündüzlerini ise oruç tutarak geçirirdi. Sen günah işlemeye devam ettiğin halde kıyamet gününde onunla aynı derece de mi olacaksın? Sen Allah katında ondan daha mı değerlisin?”. Ali b. Mûsâ er-Rızâ, bu sözlerinin ardından Ali’ye nispetle şu sözü nakletmiştir: “Bizim (Ehl-i beyt’in) sevaplarımıza iki kat ecir vardır. Günahlarımıza ise iki kat azap vardır”.³⁷⁷

Bu rivayete göre İsnâaşeriyye imamlarının sekizincisi olan Ali b. Mûsâ er-Rızâ, “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” şeklindeki rivayetin sahih olduğunu ancak Ehl-i beyt’in tamamını kapsamadığını, sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’le sınırlandırıldığını ifade etmektedir. Ayrıca İmam Ali er-Rızâ’nın, Hz. Ali’ye isnad ederek nakletmiş olduğu rivayet, Ehl-i beyt’in günah ve sevap konusunda farklı bir değerlendirmeye tabi tutulduğu bilgisini vermektedir. Görüldüğü üzere söz konusu rivayet, Sünnî kaynaklarda bulunmayan farklı bir arka planla nakledilmiştir. Rivayeti İmam Ali er-Rızâ’dan nakleden Hasan b. Ali el-Veşşâ (ö. 304/920), Sünnî kaynaklarda Şîilikle itham edilmiştir.³⁷⁸ Şîi rical kaynaklarında ise onun, İmam Ali er-Rızâ’nın en önemli talebelerinden olduğu ve hadis rivayetinde güvenilir kabul edildiği belirtilmiştir.³⁷⁹

İbn Ebü’l-Hadîd’in (ö. 656/1258) isnadsız olarak nakletmiş olduğu benzer bir rivayet şöyledir: “Bir adam, Ca’fer b. Muhammed’e “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan

³⁷⁵ İbn Rızâ, İsnâaşeriyye’nin sekizinci imamıdır. Detaylı bilgi için bk. Kılavuz, “Ali er-Rızâ”, *DİA*, II, 436-438.

³⁷⁶ Musa b. Ca’fer, İsnâaşeriyye’nin yedinci imamıdır. Detaylı bilgi için bk. Mustafa Öz, “Mûsâ el-Kâzım”, *DİA*, XXXI, 219-221.

³⁷⁷ Ebû Ca’fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî, ‘*Uyûnü ahabîri’r-Rızâ*, I-II, Kum: İntişârâtü’ş-Şerîf er-Rızâ, 1378/1957, I, 260.

³⁷⁸ İbn Hacer, *Lisânü’l-Mîzân*, III, 90.

³⁷⁹ Ebü’l-Hüseyin Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbas en-Necâşî, *Ricâlü’n-Necâşî*, Tahran: Müessesetü’n-Neşri’l-İslâmî, 1418/ 1997, s. 39.

ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” rivayetinin Fâtıma soyundan gelen herkes için geçerli olup olmadığını sormuştur. Bunun üzerine Ca’fer b. Muhammed, rivayetteki zürriyetten kastın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olduğunu ifade etmiştir”. Görüldüğü üzere İbn Bâbeveyh el-Kummî ve İbn Ebü’l-Hadîd’in nakletmiş olduğu rivayetlerde, “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir...” şeklindeki rivayet, farklı bir mekânda ve farklı bir olay çerçevesinde nakledilmiştir.

Ebü’l-Hasan Ali el-Erbilî (ö. 692/1295) söz konusu rivayeti, isnadın başındaki râvileri hazfederek “...Abdullah b. Mes’ûd >Resûlullah (s.a)” isnadıyla kaydetmiş ve daha sonra şöyle bir bilgi nakletmiştir: “Hammâd b. Osmân (ö. ?), Abdullah b. Mes’ûd’a söz konusu rivayetin manasını sordu. Abdullah b. Mes’ûd, “rivayetteki zürriyetle kastedilen Hasan, Hüseyin ve Ümmü Gülsüm’dür” dedi”.³⁸⁰ Ebü’l-Hasan Ali el-Erbilî’nin nakletmiş olduğu bu rivayet, önceki rivayetlerden farklı olarak Hz. Fâtıma’nın kızı olan Ümmü Gülsüm’ün de ateşten korunduğunu ifade etmektedir.

Muhammed Bâkır Meclisî’nin “İbn Velîd >Saffâr >İbn Ma’rûf >İbn Mehzeyâr >Hasan b. Ali el-Veşşâ >Muhammed b. Kasım b. Fudayl >Hammâd b. Osmân” senediyle nakletmiş olduğu rivayette, zürriyet kelimesiyle kastedilenler arasında Hz. Fâtıma’nın diğer kızı Zeyneb’in de bulunduğu belirtilmiştir.³⁸¹ Muhammed Bâkır Meclisî’nin bu bağlamda “İbn Mütevekkil >el-Hemedânî >Ali >Babası >Yâsir” senediyle naklettiği diğer bir rivayet ise şöyledir:

“Ebü’l-Hasan’ın kardeşi Mûsâ b. Zeyd, Medine’ye gitti ve oradaki birçok yeri yakıp yıktı. Bunun üzerine dönemin Abbâsî halifesi Me’mûn, Mûsâ b. Zeyd’in yakalanıp abisi Ebü’l-Hasan’a teslim edilmesini ve durumun kendisine bildirilmesini emretti. Ebü’l-Hasan kardeşinin yaptıklarını duyunca Mûsâ b. Zeyd’e şöyle dedi: “Seni, Kûfeliler’in “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır.” sözü mü kandırdı? ” diye sordu. Daha sonra bu hadisin sadece Hasan ve Hüseyin’i kapsadığını belirtti”.

Rivayeti nakleden râvilerden Hasan b. Ali el-Veşşâ, Sünnî kaynaklarda Şîilikle itham edilmiştir.³⁸² Şîi rical kaynaklarında ise onun, İmam Ali er-Rızâ’nın en önemli talebelerinden olduğu ve hadis rivayetinde güvenilir olduğuna dair bilgiler

³⁸⁰ Ebü’l-Hasan Ali el-Erbilî, *Keşfü’l-ğumme*, I, 475.

³⁸¹ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü’l-envâr*, XLIII, 107.

³⁸² İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü’l-Mizân*, III, 90.

verilmiştir.³⁸³ Bu rivayet, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin nakletmiş olduğu rivayetle muhteva bakımından benzerlikler taşımaktadır. Söz konusu iki rivayette de İsnâaşeriyye'nin sekizinci imamı olan Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ, kardeşinin yapmış olduğu menfî işleri tasvip etmemekte ve onun “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir...” şeklindeki rivayete güvenerek rahat bir şekilde günah işlediğini düşünmektedir. Ancak Ali b. Mûsâ er-Rızâ, onun bu davranışının doğru olmadığını, çünkü bu rivayetin sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le ilgili olduğunu belirtmektedir.

Muhammed Bâkır Meclisî'nin “Ebû Mufaddal >Ca'fer b. Muhammed el-Alevî >Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Zeyd >Ebü'l-Hasan Ali er-Rızâ³⁸⁴ >babası (Mûsâ el-Kâzım)³⁸⁵ >Ali >Resûlullah (s.a)” isnadıyla nakletmiş olduğu diğer bir rivayet şöyledir: “Ona, Fâtıma ismini verdim.³⁸⁶ Çünkü Allah onu ve zürriyetini cehennemden korumuştur.”³⁸⁷ Rivayetin sened kısmında Mûsâ el-Kâzım'ın doğrudan Hz. Ali'den nakilde bulunduğu görülmektedir. Sünnî muhaddisler tarafından inkıtâ olarak kabul edilen bu durum, Şîî hadis geleneğinde herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Çünkü imamların sözleriyle Hz. Peygamber'in sözleri aynı derecede kabul edilmektedir.³⁸⁸ Söz konusu rivayetin metni, son kısmı itibariyle “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir. Bundan ötürü Allah Teâlâ ona ve zürriyetine ateşi haram kılmıştır” rivayetine benzemektedir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber'in kızına Fâtıma ismini vermesi, Hz. Fâtıma'nın ve zürriyetinin ateşten korunmasıyla bağlantılıdır. Ayrıca rivayetteki “Allah onu ve zürriyetini cehennemden korumuştur” şeklindeki ifade, bu durumun ilâhi bir dayanağı olduğu izlenimini vermektedir.

Netice itibariyle “Şüphesiz Fâtıma iffetlidir...” şeklindeki rivayetin, birçok kaynakta nakledildiği tespit edilmiştir. Rivayetin nakledildiği ilk kaynak, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin *Uyûnu'l-ahbâr* adlı eseridir. Sünnî müellifler, rivayetin Şîî kaynaklardaki tariklerinde Şîîlikle itham edilen râvilerin bulunduğunu ve bazı senedlerde inkıtâ

³⁸³ Ahmed b. Alî en-Necâşî, *Ricâlü'n-Necâşî*, s. 39.

³⁸⁴ İsnâaşeriyye'nin sekizinci imamıdır. Detaylı bilgi için bk. Kılavuz, “Ali er-Rızâ”, *DİA*, II, 436-438.

³⁸⁵ İsnâaşeriyye'nin yedinci imamıdır. Detaylı bilgi için bk. Öz, “Mûsâ el-Kâzım”, *DİA*, XXXI, 219-221.

³⁸⁶ **فطم** kelimesi sözlüklerde süttten kesmek, ayırmak, kesmek gibi anlamlara gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. Ahmed Muhtar Abdulhamid Ömer, *Mu'cemu'l-luğâti'l-arabî'l-muâsarati*, I-IV, yy. Dâru Âlemi'l-Kutub, 1429/2008, I, 11.

³⁸⁷ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 18.

³⁸⁸ Bekir Kuzudişli, *Şîa ve Hadis*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2017, s. 98.

olduğunu belirtmişlerdir. Şîî kaynaklarda ise söz konusu rivayetin sıhhati hakkında olumsuz bir ifade tespit edilememiştir. Şîî kaynaklarda rivayetin bazı tariklerinin imamlara dayandırıldığı ve imamların rivayet hakkındaki açıklamalarının kaydedildiği görülmektedir. Bu durum söz konusu rivayetin, Şîâ nezdinde makbûl olduğu izlenimini vermektedir. Nitekim Şîî hadis geleneğinde imamların sözleriyle Hz. Peygamber'in sözü aynı derecede kabul edilmektedir. Sünnî kaynaklarda herhangi bir arka plan olmaksızın nakledilen rivayet, Şîî kaynaklarda farklı olaylar çerçevesinde nakledilmiştir. Ayrıca Şîî kaynaklarda, söz konusu rivayetin kapsamına kimlerin dâhil olduğuna dair imamlar tarafından yapılan açıklamalar da kaydedilmiştir.

E. “Seni Dünyada ve Ahirette Önder Olan Biriyle Evlendirdim”

حدثنا أحمد بن محمد بن يزيد الزعفراني، ثنا يوسف بن محمد بن صاعد، ثنا ليث بن داود القيسي، أنبا المبارك بن فضالة، عن الحسن قال: قال عمران بن حصين: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: يا عمران إن فاطمة مريضة فهل لك أن تعودها؟ قال: قلت: فذاك أبي وأمي وأي شرف أشرف من هذا؟ فانطلق رسول الله صلى الله عليه وسلم فانطلقت معه حتى أتى الباب فقال: السلام عليكم، أأدخل؟ قالت: وعليكم ادخل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أنا ومن معي؟ قالت: والذي بعثك بالحق ما علي إلا هذه العبادة وقال: ومع رسول الله صلى الله عليه وسلم ملاءة خلقة فرمى بها إليها فقال: شدي بها على رأسك، ففعلت ثم قالت: ادخل فدخل ودخلت معه ففقد عند رأسها وقعدت قريبا منه فقال: أي بنية كيف تجدك؟ قالت: والله يا رسول الله إنى لوجعة وإنى ليزيدني وجعا إلى وجعي أن ليس عندي ما أكل قال: فبكى رسول الله صلى الله عليه وسلم وبكت وبكىت معهما فقال لها: أي بنية تصبري، أي بنية تصبري مرتين أو ثلاثا ثم قال لها: أي بنية أما ترضين أن تكوني سيدة نساء العالمين؟ قالت: يا ليتها ماتت فأين مريم بنت عمران؟ قال لها: أي بنية تلك سيدة نساء عالمها وأنت سيدة نساء عالمك والذي بعثني بالحق لقد زوجتك سيدا في الدنيا وسيدا في الآخرة لا يبغضه إلا كل منافق.

İbn Şâhin'in “Ahmed b. Muhammed b. Yezîd ez-Za‘ferânî³⁸⁹ >Yûsuf b. Muhammed b. Sâid³⁹⁰ >Leys b. Dâvûd el-Kaysî³⁹¹ >Mübârek b. Fedâle³⁹² >Hasan³⁹³” senediyle naklettiğine göre İmrân b. Husayn (ö. 52/672) şöyle demiştir:

³⁸⁹ Ahmet b. Muhammed b. Yezîd ez-Za‘ferânî (ö. 325/936): Hatîb el-Bağdâdî, Ahmet b. Muhammed'in “sika” bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 328.

³⁹⁰ Yûsuf b. Muhammed b. Sâid (ö. 267/881): Dârekutnî, Yûsuf b. Muhammed hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. Hâkim, *Su‘âlâtü’l-Hâkim en-Nisâbü’rî li’l-Dârekutnî fi’l-cerh ve’t-ta‘dîl*, Riyad: Mektebetü’l-Meârif, 1404/1984, s. 95.

³⁹¹ Leys b. Dâvûd el-Kaysî (ö. 230/844): Zehebî, Leys b. Dâvûd'un münker rivayetler naklettiğini ifade etmiştir. Zehebî, *Mizânü’l-i‘tidâl*, III, 420.

“Resûlullah (s.a) “Ey İmrân! Fâtıma hastalandı, onu ziyaret eder misin?” diye sordu. Buna karşılık ben “anam babam sana feda olsun. Bundan daha büyük bir şeref var mı?” dedim. Resûlullah’la (s.a) beraber yürümeye başladık. Fâtıma’nın evine vardığımızda Resûlullah (s.a) “selamun aleyküm! İçeriye girebilir miyim ?” diye sordu. Bunun üzerine Fâtıma “aleyküm! Girebilirsin” dedi. Resûlullah (s.a) “ben ve yanımdaki kimse de içeri girsin mi?” diye sorduğunda Fâtıma, “seni hak ile yollayan Allah’a yemin olsun ki üzerimde bu abâdan başka bir şey yok dedi. Resûlullah (s.a) yanındaki örtüyü Fâtıma’ya attı ve “onu başına bağla” dedi. Fâtıma onu başına bağlayınca “içeri girebilirsiniz” dedi. Resûlullah’ın (s.a) içeri girmesinin ardından ben de içeri girdim. Resûlullah (s.a), Fâtıma’nın başucuna oturdu. Ben de Resûlullah’a (s.a) yakın bir yere oturdum. Resûlullah (s.a) “nasılsın kızım?” diye sorduğunda Fâtıma “Ey Allah’ın Resûlü sancım var. Sancım artarak devam ediyor. Yanımda yiyecek bir şey yok” dedi. Resûlullah (s.a) - bunu işitince- ağladı. Bunun üzerine Fâtıma da ağladı. Onları böyle görünce ben de ağladım. Daha sonra Resûlullah (s.a) iki veya üç defa “kızım sabret” dedi. Bunun ardından Resûlullah (s.a) “cennetteki kadınların hanımefendisi olmak istemez misin?” diye sorduğunda Fâtıma “ne yazık ki Meryem öldü. Meryem binti İmrân nerede?” dedi. Buna karşılık Resûlullah (s.a), “Meryem kendi âleminde bulunan kadınların hanımefendisidir. Sen ise kendi âlemindeki kadınların hanımefendisisin. Beni hak ile gönderen Allah’a yemin olsun ki seni dünyada ve ahirette önder olan biriyle evlendirdim. Ona ancak münafıklar buğzeder” buyurdu”.³⁹⁴

1. Sünnî Kaynaklarda

İbn Şâhin’in, İmrân b. Husayn kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetin Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvisi Câbir b. Semure’dir (ö. 74/694). Rivayeti İmrân b. Husayn kanalıyla nakleden en erken kaynak, Tahâvî’nin (ö. 321/933) *Şerhu müşkili’l-âsâr*’ıdır. Tahâvî’nin, “Muhammed b. Ali b. Dâvûd >Müsenna b. Muâz b. Muâz >Leys b. Dâvûd el-Bağdâdî >Mübârek b. Fedâle >Hasan” senediyle naklettiğine göre İmrân b. Husayn şöyle demiştir:

“Bir gün dışarı çıktığımda Resûl-i Ekrem’in ayakta durduğunu gördüm. Bana şöyle dedi: “Ey İmrân! Fâtıma hastalandı, onu ziyaret edebilir misin ?” buna karşılık “Anam babam sana feda olsun. Bundan daha büyük bir şeref var mı?” dedim. Resûl-i Ekrem’le beraber yürümeye başladık. Fâtıma’nın evine vardığımızda Allah Resûlü “selamun aleyküm! İçeriye gireyim mi ?” diye sordu. Fâtıma “aleyküm selam! Girebilirsin” dedi. Bunun ardından Allah Resûlü “ben ve yanımdaki kimse de içeri girsin mi?” diye sorduğunda Fâtıma, “seni hak ile yollayan Allah’a yemin olsun ki üzerimde bu abâdan başka bir şey yok dedi. Allah Resûlü yanındaki örtüyü Fâtıma’ya attı ve

³⁹² Mübârek b. Fedâle (ö.164/781): İbn Hacer, Mübârek b. Fedâle hakkında “sadûk” lafzını kullanmış ve tedlîs yaptığını belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 519.

³⁹³ Hasan b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728): İbn Hacer, Hasan b. Yesâr hakkında “sika” lafzını kullanmış ve onun tedlîs yaptığını belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 160.

³⁹⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 26-27.

“onu başına bağla” dedi. Fâtıma onu başına bağlayınca “içeri girebilirsiniz” dedi. Allah Resûlü “nasılsın kızım ?” diye sorduğunda Fâtıma “Ey Allah’ın Resûlü sancım var. Sancım artarak devam ediyor ve yanımda yiyecek bir şey yok” dedi. Allah Resûlü bunu işitince ağladı. Bunun üzerine Fâtıma da ağladı. Onları böyle görünce ben de ağladım. Daha sonra Allah Resûlü iki veya üç defa “kızım sabret” dedi. Bunun ardından “cennetteki kadınların hanımefendisi olmak istemez misin ?” diye sorduğunda Fâtıma, “ne yazık ki Meryem öldü. Meryem binti İmrân nerede?” dedi. Buna karşılık Allah Resûlü “Meryem kendi âleminde bulunan kadınların hanımefendisidir. Sen ise kendi âlemindeki kadınların hanımefendisisin. Beni hak ile gönderen Allah’a yemin olsun ki seni dünyada ve ahirette önder olan bir kimseyle evlendirdim. Ona ancak münafıklar buğzeder” buyurdu”.³⁹⁵

Görüldüğü üzere Tahâvî rivayeti, sened ve metin bakımından İbn Şâhin’in nakletmiş olduğu rivayete benzemektedir. Nitekim ilgili rivayet, iki kaynakta da “...>Leys b. Dâvûd el-Bağdâdî >Mübârek b. Fedâle >Hasan” tarikiyle nakledilmiş, Leys b. Dâvûd el-Bağdâdî’den de farklı râviler işitmiştir. Rivayetin râvilerinden olan Leys b. Dâvûd el-Kaysî, münker rivayetler nakletmesi sebebiyle cerh edilmiştir.³⁹⁶ Rivayeti İmrân b. Husayn’dan dinlediğini ifade eden Hasan isimli râvi, meşhur tabîî âlim Hasan-ı Basrî’dir (ö. 110/728). Kaynaklarda Hasan-ı Basrî’nin, İmrân b. Husayn’dan semâ etmediği bilgisi bulunmaktadır. Bu durum, rivayetin senedinde inkitâ olduğunu göstermektedir.³⁹⁷

Ebû Saîd İbnü’l-A‘râbî (ö. 341/952) aynı rivayeti “Yûsuf b. Sâid >Leys b. Dâvûd el-Kaysî >Mübârek b. Fedâle >Hasan >İmrân b. Husayn” senediyle nakletmiştir.³⁹⁸ Ebû Nuaym ise rivayete “Ebû Hâmid b. Cebele >Muhammed b. İshak >Muhammed b. es-Sabbâh >Ali b. Hâşim >Kesîr en-Nevvâ >İmrân b. Husayn” senediyle yer vermiştir. Ebû Nuaym’ın nakletmiş olduğu rivayetin son kısmında “...Ona ancak münafıklar buğzeder” ifadesi bulunmamaktadır.³⁹⁹ Rivayeti nakleden râvilerden Kesîr en-Nevvâ (ö. ?) ve Ali b. Hâşim (ö. 180/797) Şîlikle itham edilmişlerdir.⁴⁰⁰

³⁹⁵ Tahâvî, *Şerhu müşkili’l-âsâr*, I, 141.

³⁹⁶ Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, III, 420.

³⁹⁷ Ali b. Medîni, *el-İel* (nşr. Mustafa el-A‘zamî), Beyrut: el-Mektebetü’l-İslâmî, 1400/1980, s. 51.

³⁹⁸ Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd İbnü’l-A‘râbî el-Basrî, *Kütübü’l-Mu‘cem*, I-III, Riyad: Dâru İbni’l-Cevzî, 1418/1997, III, 1140.

³⁹⁹ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtü’l-asfiyâ*, II, 42.

⁴⁰⁰ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 406.

İmrân b. Husayn kanalıyla nakledilen diğer bir rivayet, daha muahhar bir kaynak olan İbn Asâkir'in *Târîhu Dımaşk* adlı eserinde "Ebû Abdullah >Ebû Muhammed el-Medenî >Muhammed b. Abdullah el-Hadramî >Saîd b. Amr el-Eş'asî >Ali b.Hâşim >Kesîr en-Nevvâ >Saîd b. Cübeyr >İmrân b. Husayn" senediyle ve benzeri bir lafızla yer almaktadır. Bu rivayette de "...Ona ancak münafıklar buğzeder" ifadesi bulunmamaktadır.⁴⁰¹ Rivayetin râvilerinden olan Kesîr en-Nevvâ ve Ali b.Hâşim Şîlikle itham edilmişlerdir.⁴⁰²

Rivayet, Câbir b. Semure kanalıyla sadece Ebû Nuaym tarafından nakledilmiştir. Ebû Nuaym'ın "Muhammed b. Ahmed >Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed el-Mukrî >Ahmed b. Yahyâ es-Sûfî >İsmâil b. Ebân el-Verrâk >Nâsîh Ebû Abdullah >Simâk >Câbir b. Semure" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Allah Resûlü bir topluluğun yanına geldi ve "Fâtıma hasta!" dedi. Bunu işitenler "keşke onu ziyaret edebilseydik" dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem yürümeye başladı. Fâtıma'nın evine vardığında kapının kapalı olduğunu görünce "seni ziyaret etmeye gelenler var, elbiseni örtün!" dedi. Fâtıma bunu işitince "üstümde abâdan başka bir şey yok!" dedi. Allah Resûlü kapının arkasından ridâsını Fâtıma'ya uzattı ve "bunu başına bağla!" dedi. Bir süre sonra Resûl-i Ekrem ve beraberindekiler içeri girdi ve bir saat kadar oturdular. Dışarı çıktıklarında Allah Resûlü, onların "nebîmizin kızı bu halde!" dediklerini işitince şöyle dedi: "dikkat edin! Şüphesiz ki Fâtıma kıyamet gününde kadınların hanımefendisidir".⁴⁰³

Görüldüğü üzere Ebû Nuaym, söz konusu rivayeti önceki rivayetlerden farklı olarak Câbir b. Semure kanalıyla nakletmiştir. Rivayetin râvilerinden olan İsmâil b. Ebân el-Verrâk⁴⁰⁴ ve Nâsîh Ebû Abdullah Şîlikle itham edilmişlerdir.⁴⁰⁵ İmrân b. Husayn kanalıyla nakledilen rivayetlerde, Hz. Peygamber'le birlikte Hz. Fâtıma'yı ziyarete giden kişinin İmrân b. Husayn olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ancak Câbir b. Semure kanalıyla nakledilen rivayette, Hz. Peygamber'in ashaptan bir grupla birlikte Hz. Fâtıma'yı ziyarete gittiği belirtilmektedir. Ayrıca bu rivayette de "...Ona ancak münafıklar buğzeder" ifadesi bulunmamaktadır.

⁴⁰¹ İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XLII, 134.

⁴⁰² İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 406.

⁴⁰³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, II, 42.

⁴⁰⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 105.

⁴⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIX, 261-264.

2. Şîî Kaynaklarda

İlgili rivayet, Sünnî kaynaklarda ilk olarak hicrî dördüncü asır müelliflerinden olan Tahâvî tarafından kaydedilmiştir. Söz konusu rivayet, Şîî kaynaklarda ise sadece muahhar bir kaynak olan *Bihârü'l-envâr* adlı eserde nakledilmiştir. Muhammed Bâkır Meclisî'nin “Yahyâ b. Muhammed el-Cevvânî >Hasan b. Ali b. ed-Dâî >Ca'fer b. Muhammed el-Huseynî >Muhammed b. Abdullah el-Hâfız >Ali b. Hammâd el-Adl >Ahmed b. Ali el-Ebâr >Leys b. Dâvûd >Mübârek b. Fedâle >İmrân b. Husayn” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü, Fâtıma'ya “cennetteki kadınların hanımefendisi olmak istemez misin?” diye sordu. Fâtıma “ne yazık ki Meryem öldü. Meryem binti İmrân nerede?” dedi. Buna karşılık Resûl-i Ekrem “Meryem kendi âleminde bulunan kadınların hanımefendisidir. Sen ise kendi âlemindeki kadınların hanımefendisisin. Beni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki seni dünyada ve ahirette önder olan bir kimseyle evlendirdim. Ona ancak münafıklar buğzeder” buyurdu”.⁴⁰⁶

Bu rivayette Mübârek b. Fedâle'nin doğrudan İmrân b. Husayn'dan rivayette bulunduğu görülmektedir. Bu durum senedde inkıtâ olduğu izlenimini vermektedir. Ayrıca rivayetin râvilerinden olan Ali b. Hammâd el-Adl'ın (ö. ?) metrûk bir râvi olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁷ Leys b. Dâvûd ise daha önce de belirtildiği üzere münker rivayetler nakletmesi sebebiyle cerh edilmiştir.⁴⁰⁸ İbn Şâhin rivayetindeki “...Ona ancak münafıklar buğzeder” ifadesi, Muhammed Bâkır Meclisî rivayetinde bulunmamaktadır. Muhammed Bâkır Meclisî'nin senedsiz olarak nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir:

“Allah Resûlü, Fâtıma'yı ziyaret etti ve “nasılsın kızım?” diye sordu. Fâtıma “Ey Allah'ın Resûlü sancım var. Sancım artarak devam ediyor. Yanımda yiyecek bir şey yok” dedi. Resûl-i Ekrem bunu işitince “cennetteki kadınların hanımefendisi olmak istemez misin?” diye sordu. Fâtıma “ne yazık ki Meryem öldü. Meryem binti İmrân nerede?” diye sordu. Buna karşılık Allah Resûlü “Meryem kendi âleminde bulunan kadınların hanımefendisidir. Sen ise kendi âlemindeki kadınların hanımefendisisin. Beni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki seni dünyada ve ahirette önder olan bir kimseyle evlendirdim” buyurdu”.

⁴⁰⁶ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XXXIX, 278.

⁴⁰⁷ Hâkim, *Su'âlâtü'l-Hâkim en-Nisâbü'rî li'd-Dârekutnî*, s. 124.

⁴⁰⁸ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 420.

Muhammed Bâkır Meclisî rivayetin ardından Hz. Peygamber'in "... cennetteki kadınların hanımefendisi olmak istemez misin ?" şeklindeki ifadesinin Ca'fer es-Sâdık'a sorulduğunu, onun da şöyle dediğini belirtmiştir: "Fâtıma, cennetin başından sonuna kadar cennette bulunan kadınların tamamının hanımefendisidir".⁴⁰⁹

Netice itibariyle ilgili rivayetin, Sünnî kaynaklarda İmrân b. Husayn ve Câbir b. Semure kanalıyla nakledildiği tespit edilmiştir. İmrân b. Husayn kanalıyla nakledilen rivayetlere, Tahâvî ve Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî tarafından kaydedilmiştir. Tahâvî rivayetinın râvilerinden olan Leys b. Dâvûd el-Kaysî, münker rivayetler nakletmesi sebebiyle cerh edilmiştir. Ayrıca bu rivayetin senedinde inkıtâ tespit edilmiştir. Saîd İbnü'l-A'râbî rivayetinın râvilerinden olan Kesîr en-Nevvâ ve Ali b.Hâşim Şîlikle itham edilmişlerdir. Dolayısıyla İmrân b. Husayn kanalıyla nakledilen rivayetlerin senetleri problemlidir. Rivayet, Câbir b. Semure kanalıyla sadece Ebû Nuaym tarafından nakledilmiştir. Rivayeti nakleden râvilerden İsmâil b. Ebân el-Verrâk ve Nâsîh Ebû Abdullah Şîlikle itham edilmişlerdir. Şîî kaynaklarda söz rivayete yer veren tek kaynak Muhammed Bâkır Meclisî'nin *Bihârü'l-envâr* adlı eseridir. Muhammed Bâkır Meclisî söz konusu rivayeti İmrân b. Husayn kanalıyla kaydetmiştir. Rivayeti nakleden râvilerden Ali b. Hammâd el-Adl'ın metrûk bir râvî olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Leys b. Dâvûd el-Kaysî de münker rivayetler nakletmesi sebebiyle cerh edilmiştir. Şîî kaynaklarda nakledilen rivayetler, muhteva bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemektedir. Ancak Muhammed Bâkır Meclisî'nin İmam Ca'fer es-Sâdık'a isnad ederek nakletmiş olduğu "Fâtıma, cennetin başından sonuna kadar cennette bulunan kadınların tamamının hanımefendisidir" şeklinde bilgi, Sünnî kaynaklarda bulunmamaktadır.

F. Fâtıma ile Ali'nin Hz. Zekeriyya ve Hz. Meryem'e Benzetilmesi

حدثنا أحمد بن محمد بن محمد بن سليمان بن الحارث الباغندي، ثنا محمد بن خلف الحدادي، ثنا حسين بن حسن الأشقر، ثنا قيس بن الربيع، عن أبي هارون، عن أبي سعيد، وعن عمر بن قيس، عن عطية، عن أبي سعيد قال: أصبح علي رضي الله عنه ذات يوم فقال: يا فاطمة هل عندك شيء تغديني؟ قالت: ما عندي شيء أعديكه ولا كان لنا منذ يومين طعنة إلا شيء أوثرك به على بطني وعلى ابني هذين قال: يا فاطمة ألا أعلمتني حتى أبغىكم شيئا؟ قالت: إنى أستحيي من الله أن أكلفك ما لا تقدر عليه، فخرج من عندها واستقرض دينارا فبينا الدينار بيده أراد أن يبتاع لهم ما يصلح لهم إذ عرض له المقداد في يوم شديد الحر قد لوحته الشمس فلما رآه أنكره قال: يا مقداد ما

⁴⁰⁹ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 37.

أزعجك من رحلك هذه الساعة؟ قال: يا أبا حسن خل سبيلي ولا تسألني عما ورائي. فقال: يا ابن أخي إنه لا يحل لك أن تكتمني حالك، قال: أما إذ أبيت فوالذي أكرم محمداً بالنبوة ما أزعجني من رحلي إلا الجهد ولقد تركت أهلي بيبكون جوعاً فلما سمعت بكاء العيال لم تحملني الأرض فخرجت مغموماً راكباً رأسي فهذه حالي وقصتي فهملت عينا علي رضي الله عنه بالبكاء حتى بلت دموعه لحيته قال: ما أزعجني غير الذي أزعجك ولقد اقترضت دينارا فهناك أثرتك به على نفسي. فدفع إليه الدينار ورجع حتى دخل مسجد النبي صلى الله عليه وسلم فصلى فيه الظهر والعصر والمغرب فلما قضى النبي صلاة المغرب مر بعلي عليه السلام في الصف الأول فغمزه برجله فثار علي خلف النبي صلى الله عليه وسلم حتى لحقه عند باب المسجد فسلم عليه فرد السلام فقال: يا أبا الحسن هل عندك شيء تعشينا؟ فانفتل إلى الرحل، فأطرق علي رضي الله عنه ساعة لا يحير جواباً حياءً من النبي صلى الله عليه وسلم وقد عرف الحال التي خرج عليها فلما نظر إلى سكوت علي، قال: يا أبا الحسن ما لك؟ فقال له: حبا وكرامة بلى أذهب بنا. وكان الله تعالى قد أوحى إلى نبيه أن تعشى عندهم فقال علي: بلى فأخذ النبي صلى الله عليه وسلم بيده فانطلقا حتى دخلا على فاطمة عليها السلام في مصلى لها وقد صلت وخلفها جفنة تفور دخانا فلما سمعت كلام النبي صلى الله عليه وسلم خرجت من المصلى فسلمت عليه وكانت أعز الناس عليه فرد السلام ومسح بيده على رأسها وقال: كيف أمسيت رحمك الله عشنا غفر الله لك وقد فعل. فأخذت الجفنة فوضعتها بين يديه فلما نظر علي رضي الله عنه إليه وشم ريحه رمى فاطمة عليها السلام ببصره رميا شحيحا فقالت له: ما أشح نظرك هل أذنبت فيما بيني وبينك ذنبا استوجب به السخط؟ قال: وأي ذنب أعظم من ذنب أصبته اليوم؟ أليس عهدي بك اليوم وأنت تحلفين بالله مجتهدة ما طعمت طعاما من يومين؟ فنظرت إلى السماء فقالت: إلهي يعلم في سمانه ويعلم في أرضه أني لم أقل إلا حقا قال: فأنى لك هذا الذي لم أر مثله قط ولم أشم مثل رائحته ولم أكل أطيب منه؟ فوضع النبي صلى الله عليه وسلم كفه المباركة بين كتفي علي رضي الله عنه ثم هزها وقال: يا علي هذا ثواب لدينارك هذا جزاء دينارك هذا من عند الله: {إن الله يرزق من يشاء بغير حساب} ، ثم استعبر النبي صلى الله عليه وسلم بإكيا فقال: الحمد لله الذي هو أبى لكما أن يخرجكما من الدنيا حتى يجريك في المجرى الذي أجرى زكريا ويجريك فيه يا فاطمة بالمثل الذي جرت فيه مريم {كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقا}

İbn Şâhin'in, "Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Süleymân b. Hâris el-Bâğindî⁴¹⁰ > Muhammed b. Halef el-Hadâdî⁴¹¹ > Hüseyin b. Hasan el-Eşkâr⁴¹² > Kays b. er-Rebî⁴¹³ > Ebû Hârun⁴¹⁴ > Ebû Saîd⁴¹⁵ > Amr b. Kays⁴¹⁶ > Atiyye⁴¹⁷ > Ebû Saîd⁴¹⁸" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

⁴¹⁰ Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Süleymân b. Hâris el-Bâğindî (ö. 326/942): İbn Hacer, Ahmed b. Muhammed hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve hadis rivayetinde tedlis yaptığı gerekçesiyle tenkit edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, V, 360.

⁴¹¹ Muhammed b. Halef el-Hadâdî (ö. 261/877): İbn Hacer, Muhammed b. Halef hakkında "sika" lafzını kullanarak onu ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 477.

⁴¹² Hüseyin b. Hasan el-Eşkâr (ö. 208/824): İbn Hacer, Hüseyin b. Hasan hakkında "sadûk" lafzını kullanmış ve onun Şîilikle itham edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 166.

⁴¹³ Kays b. er-Rebî (ö. 163/779): Zehebî, Kays b. Rebî'nin hıfzının zayıf olduğunu ve bu sebeple tenkit edildiğini belirtmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VIII, 41.

⁴¹⁴ Ebû Hârun (ö. 134/750): İbn Hacer, Ebû Hârun'un metrûk bir râvi olduğunu, Şîilikle itham edildiğini ve bazı münekkitler tarafından yalancı olduğu sebebiyle tenkit edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 408.

⁴¹⁵ Ebû Saîd (ö. 63/679): Sahâbî.

⁴¹⁶ Amr b. Kays (ö. 146/762): İbn Hacer, Amr b. Kays hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 426.

⁴¹⁷ Atiyye b. Sa'd (ö. 111/727): İbn Hacer, Atiyye b. Sa'd'ın müdellis bir râvi olduğunu, hadis rivayetinde hatalar yaptığını ve Şîilikle itham edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 393.

⁴¹⁸ Ebû Saîd (ö. 63/679): Sahâbî.

“Ali, bir sabah Fâtıma’ya “yiyecek olarak verebileceğin bir şey var mı?” diye sordu. Fâtıma, “Yiyecek olarak verebileceğim bir şey yok. Zaten iki günden beri -evimizde- yiyeğimiz yok. Az bir yemeğimiz vardı onu da şu iki oğlumu ve kendimi sana tercih ederek sana vereceğim. Bunun üzerine Ali, “Ey Fâtıma! Bu durumu haber verseydin de sizin için yiyecek bir şeyler arasaydım” dedi. Bunun üzerine Fâtıma “güç yetiremeyeceğin bir şeyi sana yüklemekten Allah’a sığınırım” dedi. Bunun ardından Ali, dışarı çıktı ve bir dinar borç aldı. Bu esnada ailesi için yiyecek bir şeyler almak düşüncesiyle elinde dinar olduğu halde yürürken karşısına güneşin sıcaklığından ötürü yüzü kızarmış olan Mikdâd çıktı. Ali, Mikdâd’ın böyle sıcak bir vakitte dışarıda olduğunu görünce ona şöyle dedi: “Ey Mikdâd! Bu saatte niçin dışarıdasın?”. Mikdâd, “Ey Ebû Hasan! Önümden çekil ve bana başka bir şey sorma” dedi. Ali, “Ey kardeşimin oğlu! İçinde bulunduğun durumu benden gizlemen sana helal olmaz” dedi. Mikdâd, “Muhammed’e nübüvveti ikram eden Allah’a yemin olsun ki bu saatte dışarı çıkmamın sebebi şudur: “sabah kalktığımda aile fertlerimin açlıktan ağladıklarını duydum. Bu duruma şahit olunca bastığım yer beni taşımaz oldu. Bunun üzerine neşesiz bir şekilde dışarı çıktım. Benim bu halde olmamın sebebi budur. Ali, bunları işitince gözleri doldu ve gözyaşları sakalını ıslattı. Bunun ardından Ali şöyle dedi: “Senin başına gelen durum benim başıma da geldi. İşte bu borç aldığım bir dinarı sana isâr olarak veriyorum. Ali, elindeki dinarı Mikdad’a verdikten sonra mescide gitti. Bu mescidde öğle, ikindi ve akşam namazlarını kıldı. Bu esnada Resûlullah (s.a), akşam namazını kıldırdıktan sonra Ali’nin birinci safta olduğunu gördü ve onu ayağıyla dürtükledi. Bunun üzerine Ali, Resûlullah’ın (s.a) ardından ayağa kalktı ve mescid kapısının girişinde ona selam verdi. Resûlullah (s.a), Ali’nin selamına karşılık verdi ve “Ey Ebû Hasan! Yiyecek olarak verebileceğin bir şey var mı?” buyurdu. Ali, başını yere eğdi ve bir müddet sessizce durdu. Ali, Resûlullah’dan (s.a) utandığı için Hz. Peygamber’in sorusuna olumsuz cevap vermek istemiyordu. Resûlullah (s.a), Ali’nin sessiz kaldığını görünce durumu anladı ve “Ey Ebû Hasan! Neyin var ?” diye sordu. Bunun üzerine Ali, “tabi ki olur hadi -yemeğe- gidelim” dedi. Allah Teâlâ, nebîsine onların yanında yemek yemesini vahyetmişti. Resûlullah (s.a), Ali’nin elinden tuttu ve birlikte Fâtıma’nın yanına gittiler. Fâtıma namazını kılıyordu. Namaz kıldığı yerin arka tarafında kaynayan bir kazan vardı. Fâtıma, Resûlullah’ın (s.a) sesini duyduğunda namaz kıldığı yerden çıktı ve babasına selam verdi. Resûlullah (s.a), Fâtıma’nın selamına karşılık verdi ve Fâtıma’nın başını okşadı. Bunun ardından Fâtıma, tencereyi aldı ve Resûlullah’la (s.a) Ali’nin önüne bıraktı. Ali, tencerenin içindeki yemeği kokladı ve sert bir şekilde Fâtıma’ya baktı. Bunun üzerine Fâtıma, Ali’ye hitaben “kötü bir şey yaptım da o yüzden mi kızgın bir şekilde bana bakıyorsun?” diye sordu. Ali, “senin bugün yaptığın günahdan daha büyük bir günah var mıdır? Sen iki günden beri yemek yemediğine dair yemin etmedin mi?” dedi. Bunun üzerine Fâtıma semaya bakarak şöyle dedi: “Allahım! Semada ve yeryüzünde olan her şeyi biliyorsun. Ben sadece doğru olanı söyledim”. Ali, “kokusu, görüntüsü ve tadı itibarıyla daha önce tatmadığım bir yemeği nasıl oldu da yaptın” diye sordu. Resûlullah (s.a), elini Ali’nin omuzlarının arasına koydu ve hafifçe sallayarak şöyle buyurdu: “Ey Ali! Bu yemek senin vermiş olduğun bir dinarın karşılığıdır. Bu yemek Allah katındandır” buyurdu ve “Allah, dilediğine sayısız rızık verir”⁴¹⁹ âyetini okudu. Bunun ardından ağlayarak

⁴¹⁹ Âl-i İmrân 3/37.

“Zekerriyya ve Meryem’in yaşamış oldukları hâdisenin benzerini sizlere de yaşatmadan dünyadan çıkmanıza müsaade etmeyen Allah’a hamdolsun” buyurdu ve “Zekerriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu⁴²⁰” âyetini okudu”.⁴²¹

1. Sünnî Kaynaklarda

Tespit edilebildiği kadarıyla ilgili rivayet, Sünnî kaynaklarda nakledilmemiştir. Ancak *Fezâilu Fâtıma* nâşirlerinden olan Ebû İshak el-Huveynî, söz konusu rivayet hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: “bu rivayet, makam sahibi kimselerden maddî menfaat elde etmek amacıyla uydurulmuş bir kıssadır”.⁴²²

2. Şîî Kaynaklarda

Şîî kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken kaynak, Ebû Ca‘fer et-Tûsî’nin *Emâli’ş-Şeyh et-Tûsî* adlı eseridir. Ebû Ca‘fer et-Tûsî, söz konusu rivayeti “Ebû Mufaddal >Muhammed b. Ca‘fer b. Kays b. Miskân >Abdullah b. Hüseyin b. Câbir >Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Beşîr >Abdullah b. Kays b. Rebî‘ >Ebû Hârun >Ebû Saîd el-Hudrî” senediyle kaydetmiştir. Rivayet, muhtevası itibariyle İbn Şâhin’in nakletmiş olduğu rivayete benzerdir. Ancak “seni vasî olarak tayin eden Allah’a yemin olsun ki...” şeklindeki ziyade, İbn Şâhin rivayetinde bulunmamaktadır. Ebû Ca‘fer et-Tûsî’nin nakletmiş olduğu rivayete göre Hz. Fâtıma ve Mikdâd b. Esed, Hz. Ali’ye hitaben “seni vasî olarak tayin eden Allah’a yemin olsun ki...” demişlerdir.⁴²³ Rivayetin râvilerinden olan Abdullah b. Hüseyin b. Câbir (ö. ?), mesrûk rivayetler naklettiği gerekçesiyle tenkit edilmiş ve münferid olarak naklettiği rivayetlerin kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.⁴²⁴ Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Beşîr (ö. 228/844) mesrûk rivayetler naklettiği için cerh edilmiştir.⁴²⁵ Abdullah Kays b. er-Rebî‘, zabtı itibariyle

⁴²⁰ Âl-i İmrân 3/37.

⁴²¹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 27-30.

⁴²² İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 28.

⁴²³ Ebû Ca‘fer et-Tûsî, *Emâli’ş-Şeyh et-Tûsî*, s. 615-618.

⁴²⁴ İbn Hibbân, *Kitâbü’l-mecrûhîn mine’l-muhaddisîn ve’l-du‘afâ ve’l-metrûkîn* (nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyd), I-III, Haleb: Dârü’l-Vaî‘, 1396/1976, II, 46.

⁴²⁵ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 593.

kusurlu bulunmuş ve bu sebeple cerh edilmiştir.⁴²⁶ Ebû Hârun ise Şîilikle itham edilmiş ve hadis rivayetinde yalan söylediği gerekçesiyle terk edilmiştir.⁴²⁷

Ebü'l-Hasan Ali el-Erbilî⁴²⁸ ve Muhammed Bâkır Meclisî, aynı rivayeti sened bilgisi vermeden nakletmişlerdir.⁴²⁹ Söz konusu iki rivayette de Hz. Fâtıma ve Mikdâd b. Esed'in, Hz. Ali'ye hitaben "seni vasî olarak tayin eden Allah'a yemin olsun ki..." dedikleri bilgisi bulunmaktadır.

Netice itibariyle ilgili rivayetin Sünnî kaynaklarda sadece İbn Şâhin tarafından nakledildiği tespit edilmiştir. Rivayetin râvilerinden olan Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Süleymân hadis rivayetinde tedlîs yaptığı gerekçesiyle cerh edilmiştir. Hüseyin b. Hasan el-Eşkâr, Şîilikle itham edilmiştir. Kays b. Rebî' hıfzının zayıf olduğu belirtilerek tenkit edilmiştir. Ricâl kaynaklarında Ebû Hârun için "metrûk" ve "kezzâb" kavramları kullanılmış ve Şîilikle itham edildiği belirtilmiştir. Rivayeti Ebû Saîd'e isnad ederek nakleden Atiyye b. Sa'd, Şîilikle itham edilmiş ve müdellis bir râvi olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü üzere rivayeti nakleden râvilerin çoğunluğu cerh edilmiştir. *Fezâilu Fâtıma* nâşirlerinden olan Ebû İshak el-Huveynî, bu rivayetin Hz. Ali ve Hz. Fâtıma hakkında uydurulan kıssalardan olduğunu belirtmiştir. *Fezâilu Fâtıma*'yı, *Mecmu'n fîhi min musannefâtı Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin* adlı eserinde neşreden Bedr b. Abdullah el-Bedr, söz konusu rivayeti nakleden râvilerin çeşitli sebeplerden ötürü cerh edildiğini belirterek rivayet hakkında "zayıf" hükmünü vermiştir. Şîi kaynaklarda ilgili rivayete yer veren ilk müellif müellif Ebû Ca'fer et-Tûsî'dir. Ebû Ca'fer et-Tûsî rivayetinin râvilerinden olan Abdullah b. Hüseyin b. Câbir ve Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Beşîr mesrûk rivayetler nakletmeleri sebebiyle cerh edilmişlerdir. Abdullah b. Kays b. Rebî' ve Ebû Hârun ise daha önce de belirtildiği üzere çeşitli sebeplerden ötürü cerh edilen râvilerdendir. Dolayısıyla bu rivayet de İbn Şâhin rivayeti gibi senedi itibariyle problemlidir. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin nakletmiş olduğu rivayet, muhtevası itibariyle İbn Şâhin'in nakletmiş olduğu rivayetle benzerdir. Ancak "seni vasî olarak tayin eden Allah'a yemin olsun ki..." şeklindeki ziyade, İbn

⁴²⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VIII, 41.

⁴²⁷ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 408.

⁴²⁸ Ebü'l-Hasan Ali b. İsa b. Ebi'l-Feth el-İrbilî, *Keşfü'l-ğumme fî ma'rifeti'l-eimmeti*, I-IV, Beyrut: Dârü't-Teâruf, 1433/2012, I, 476.

⁴²⁹ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XXXVII, 103.

Şâhin rivayetinde bulunmamaktadır. Bu ziyadeye göre Hz. Fâtıma ve Mikdâd b. Esed, Hz. Ali'ye hitaben “seni vasî olarak tayin eden Allah’a yemin olsun ki...” demişlerdir. Şîf kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren diğer müellifler, Ebü'l-Hasan Ali el-Erbilî ve Muhammed Bâkır Meclisî'dir. Ebü'l-Hasan Ali el-Erbilî ve Muhammed Bâkır Meclisî ilgili rivayeti isnadsız olarak nakletmişlerdir. Bu rivayetlerin muhtevaları da Ebû Ca'fer et-Tûsî rivayetiyle aynıdır.

G. Hz. Peygamber'in Tathîr Âyeti İle Çağrıda Bulunması

حدثنا عبد الله بن محمد بن عبد العزيز البغوي، ثنا عبيد الله بن محمد، ثنا حماد بن سلمة، عن علي بن زيد، عن أنس بن مالك أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يمر ببیت فاطمة بعد أن بنى بها علي رضي الله عنه بستة أشهر يقول: الصلاة: {إنما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا}

İbn Şâhin'in “Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz el-Begâvî⁴³⁰>Ubeydullah b. Muhammed⁴³¹>Hammâd b. Seleme⁴³²>Ali b. Zeyd⁴³³” senediyle naklettiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Ali ve Fâtıma evlendikten sonra Resûlullah (s.a), altı ay boyunca Fâtıma'nın evine uğrayıp “namaza!” dedikten sonra “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”⁴³⁴ âyetini okudu”.⁴³⁵

1. Sünnî Kaynaklarda

Rivayet, Sünnî kaynaklarda ilk olarak İbn Ebû Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde “Şâzân >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” senediyle nakledilmiştir. Rivayetin metni şöyledir:

“Allah Resûlü altı ay boyunca sabah namazı için evden çıktığında Fâtıma'nın evine uğrayıp “Ey Ehl-i beyt haydi namaza!” dedikten sonra “Ey

⁴³⁰ Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz el-Begâvî (ö. 214/829): Hatîb el-Bağdâdî, Abdullah b. Muhammed hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

⁴³¹ Ubeydullah b. Muhammed (ö. 228/844): İbn Hacer, Ubeydullah b. Muhammed hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 374.

⁴³² Hammâd b. Seleme (ö. 167/784): İbn Hacer, Hammâd b. Seleme hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 178.

⁴³³ Ali b. Zeyd (ö. 131/748): Mizzî, Ali b. Zeyd'in Şîlikle itham edildiğini ve hadis rivayetinde güvenilir olmadığını belirtmiştir. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, XX, 434-445.

⁴³⁴ Ahzâb 33/33.

⁴³⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 30.

Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” âyetini okudu”.⁴³⁶

İbn Şâhin’in nakletmiş olduğu rivayette, Hz. Peygamber’in, Hz. Fâtıma’nın evine hangi namaz vaktinde gittiği bilgisi bulunmamaktadır. Ancak İbn Ebû Şeybe rivayetinde, Hz. Peygamber’in “...Ey Ehli beyt haydi namaza!” şeklindeki çağrısını sabah namazı için yaptığı anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel, aynı rivayeti “Esved b. Âmir >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik”⁴³⁷ ve “Affân b. Müslim >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” isnadlarıyla nakletmiştir. Şuayb el-Arnaût, rivayetin râvilerinden olan Ali b. Zeyd’in (ö. ?) cerh edildiğine işaret ederek söz konusu rivayetin senedi itibariyle zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁴³⁸

Tirmizî, ilgili rivayete “Abd b. Humeyd >Affân b. Müslim >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” senediyle yer vermiştir. Tirmizî, rivayeti naklettikten sonra “rivayet, bu tariki itibariyle hasen-garîb bir hadistir” şeklinde bir açıklama yapmıştır.⁴³⁹ Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî, aynı rivayeti “İbrâhim b. el-Haccâc es-Sâmî >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” senediyle nakletmiştir. Söz konusu rivayette, diğer rivayetlerden farklı olarak Hz. Peygamber’in “Ey Ehl-i beyt haydi namaza!...” şeklindeki çağrısını üç kere tekrarladığı bilgisi bulunmaktadır.⁴⁴⁰

Hâkim, aynı rivayeti “Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah el-Hafîd >Hüseyin b. Fadl el-Becelî >Affân b. Müslim >Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” senediyle naklettikten sonra söz konusu rivayetin Müslim’in hadis kabul şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.⁴⁴¹ Görüldüğü üzere buraya kadar nakledilen rivayetler, “...>Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” tarikiyle nakledilmişlerdir. Rivayet, söz konusu tarikle nakledilmesi bakımından İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Rivayetin râvilerinden olan Ali b. Zeyd, Şîî olmakla itham edilmiş ve nakletmiş olduğu rivayetlerin sadece i‘tibar amacıyla alınabileceği belirtilmiştir.⁴⁴²

⁴³⁶ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, VI, 388.

⁴³⁷ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 273-274.

⁴³⁸ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 434.

⁴³⁹ Tirmizî, “Tefsîrü’l-Kur’an”, 34.

⁴⁴⁰ Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, VII, 59.

⁴⁴¹ Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-sahîhayn*, III, 172.

⁴⁴² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, XX, 434.

Şuayb el-Arnaût da Ali b. Zeyd'in cerh edildiğine işaret ederek söz konusu rivayetin, senedi itibariyle zayıf olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴³

Ukaylî'nin "Abdullah b. Muhammed el-Mervezî >Hasan b. Ali el-Hulvânî >Ebû Âsım >'Ubadete Ebû Yahyâ >Ebû Dâvûd" senediyle naklettiğine göre Ebü'l-Hamrâ şöyle demiştir:

"Allah Resûlü yedi veya sekiz ay boyunca Ali, Fâtıma ve Hasan'ın bulunduğu eve gelip "Allah size rahmet etsin. Haydi namaza!" dedikten sonra "Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" âyetini okudu".

Ukaylî, hadisın râvilerinden olan Ebû Dâvûd'un asıl isminin Nefî' b. el-Hâris olduğunu ve nakletmiş olduğu rivayetlerin sadece i'tibar amacıyla alınabileceği belirtilmiştir.⁴⁴⁴ İbn Hacer, Nefî' b. el-Hâris'in hadis uydurmakla itham edildiği bilgisini vermektedir.⁴⁴⁵ Senedi itibariyle farklı bir kanaldan nakledildiği görülen rivayet, muhteva bakımından da diğer rivayetlerden farklı bir içeriğe sahiptir. Önceki rivayetlerde Hz. Peygamber'in, Ehl-i beyt'e yapmış olduğu çağrının altı ay boyunca devam ettiği bilgisi bulunmaktadır. Ancak Ukaylî'nin nakletmiş olduğu rivayette, söz konusu olayın yedi veya sekiz ay boyunca devam ettiği belirtilmiştir. Ayrıca bu rivayette, Hz. Peygamber'in çağrıda bulunduğu kişiler arasında Hz. Fâtıma ve Hz. Ali dışında Hz. Hasan'ın da bulunduğu bilgisi ziyade olarak verilmiştir. Taberânî'nin "Mûsâ b. Hârûn >İbrâhim b. Habîb el-Kûfî >Abdullah b. Müslim >Ebü'l-Cehhâf >Atiyye >Ebû Saîd el-Hudrî" senediyle kaydetmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Ali ve Fâtıma evlendikten sonra Allah Resûlü kırk gün boyunca sabah namazı vaktinde Ali'nin evine uğrayıp "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun ey Ehl-i beyt!" dedikten sonra "Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" âyetini okudu".

Taberânî söz konusu rivayeti, Abdullah b. Müslim'den sadece İbrâhim b. Habîb el-Kûfî'nin naklettiğini belirtmiştir.⁴⁴⁶ Rivayeti nakleden râvilerden Ebü'l-

⁴⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 274.

⁴⁴⁴ Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, III, 130.

⁴⁴⁵ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 565.

⁴⁴⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, VIII, 112.

Cehhâf⁴⁴⁷ ve Atiyye, Şiîlikle itham edilmişlerdir.⁴⁴⁸ Ayrıca iki râvinin de tedlîs yaptıkları ve hadis rivayetinde güvenilir olmadıkları ifade edilmiştir. Taberânî'nin nakletmiş olduğu rivayette, önceki rivayetlerden farklı olarak Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'nin evine kırk gün boyunca gittiği bilgisi bulunmaktadır.

2. Şiî Kaynaklarda

İlgili rivayet, Şiî kaynaklarda ilk olarak Ebü'l-Hasan el-Kummî (ö. 329/941{?}), tarafından nakledilmiştir. Kummî, *Tefsîrü'l-Kummî* adlı eserinde **وامر أهلك بالصلاة واصطبر عليها** âyeti⁴⁴⁹ hakkındaki değerlendirmelerini aktarırken söz konusu rivayete de değinmiş ve şöyle demiştir:

“Söz konusu âyet, vahyedildikten sonra Allah Resûlü her gün sabah namazı vaktinde Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'in bulunduğu eve giderek şöyle dedi: “Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun”. Buna karşılık Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin “Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun ey Allah'ın Resûlü” dediler. Bunun ardından Resûl-i Ekrem kapının kenarını tutarak “haydi namaza! Haydi namaza! Allah size rahmet eylesin” dedi ve “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” âyetini okudu”.⁴⁵⁰

Görüldüğü üzere Kummî'nin nakletmiş olduğu rivayet, söz konusu olayın zamanı ve muhatapları bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerden farklıdır. Nitekim bu rivayette, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerden farklı olarak Hz. Peygamber'in, “...haydi namaza!” şeklindeki çağrısını, “ailene namazı emret ve kendin de ona devam et” âyeti⁴⁵¹ indikten hemen sonra yapmaya başladığı belirtilmiştir. Ayrıca Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde Hz. Peygamber'in çağrısına muhatap olan kişiler arasında Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve Hz. Hasan zikredilmiştir. Ancak Kummî rivayetinde Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve Hz. Hasan'ın yanında Hz. Hüseyin'in de bulunduğu belirtilmiştir.

Şeyh Müfid (ö. 413/1022), muhteva bakımından benzer bir rivayete “Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî >Ahmed b. İsa b. Ebû Mûsâ >Abdûs b. Muhammed el-

⁴⁴⁷ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 199.

⁴⁴⁸ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 393.

⁴⁴⁹ Tâhâ 20/132.

⁴⁵⁰ Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâhim el-Kummî, *Tefsîrü'l-Kummî*, I-III, Kum: Müessesetü'l-İmâmi'l-Mehdî, 1435/2015, II, 653.

⁴⁵¹ Tâhâ 20/132.

Hadramî > Muhammed b. Furât > Ebî İshak > el-Hâris > Ali” senediyle yer vermiştir. Söz konusu rivayet şöyledir: “Allah Resûlü her sabah bize gelip, “Allah size rahmet etsin. Haydi namaza!” dedikten sonra “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” âyetini okudu”.⁴⁵²

Rivayeti nakleden râvilerden Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî Şîlîkle itham edilmiştir.⁴⁵³ Ebû Ca’fer et-Tûsî, aynı rivayete “Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed > Ebû Bekir Muhammed b. Ömer > Ahmed b. İsa b. Ebû Mûsâ > Abdûs b. Muhammed el-Hadramî > Muhammed b. Furât > Ebî İshak > el-Hâris > Ali” senediyle yer vermiştir.⁴⁵⁴ Ebû Ca’fer et-Tûsî’nin, “Ebû Ömer > Ahmed b. Muhammed > Hüseyin b. Abdurrahman b. Muhammed el-Ezdî > Babası > Abdunnûr b. Abdullah b. İbn Şeybân > Süleyman > Sâlim b. Ebû Hafsa > Nefî’ Ebî Dâvûd > Ebü’l-Hamrâ” senediyle nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir:

“Allah Resûlü kırk gün boyunca sabah vakitlerinde Ali’nin evine gitti ve kapının kenarını tutarak “Allah size rahmet eylesin. Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Ey Ehl-i beyt! Haydi namaza!” dedi. Daha sonra “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” âyetini okudu”.⁴⁵⁵

Ukaylî, rivayetin râvilerinden olan Nefî’ Ebî Dâvûd’un nakletmiş olduğu rivayetlerin sadece i’tibar amacıyla alınabileceği belirtmiştir.⁴⁵⁶ İbn Hacer, Nefî’ b. el-Hâris’in hadis uydurmakla itham edildiği bilgisini vermektedir.⁴⁵⁷ Görüldüğü üzere Şeyh Müfid ve Ebû Ca’fer et-Tûsî tarafından nakledilen rivayetler, muhteva bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemektedir. Ancak Ebû Ca’fer et-Tûsî’nin nakletmiş olduğu son rivayette, diğer rivayetlerden farklı olarak Hz. Peygamber’in “... Allah size rahmet eylesin. Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Ey Ehl-i beyt! Haydi namaza!” şeklindeki çağrısının kırk gün boyunca devam ettiği belirtilmiştir.

Makrîzî’nin (ö. 845/1442) *Fazlü âli’l-beyt* adlı eserinde, “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor...”

⁴⁵² Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. en-Nu’mân el-Hârisî, *el-Emâlî*, yy. Dârü’l-Teyyâri’l-Cedid, 1431/2011, s. 318.

⁴⁵³ Zehebî, *Tezkiratü’l-huffâz*, III, 93.

⁴⁵⁴ Ebû Ca’fer et-Tûsî, *Emâlî’s-Şeyh et-Tûsî*, s. 89.

⁴⁵⁵ Ebû Ca’fer et-Tûsî, *Emâlî’s-Şeyh et-Tûsî*, s. 251.

⁴⁵⁶ Ukaylî, *ed-Du’afâ’ü’l-kebîr*, III, 130.

⁴⁵⁷ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 565.

âyetinin⁴⁵⁸ Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında vahyedildiği belirtilmiş, daha sonra bu görüşü desteklemek amacıyla bazı rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetler arasında “Yûnus b. Ebû İshak >Ebû İshak >Ebû Dâvûd >Ebü'l-Hamrâ” senediyle nakledilen rivayet, muhteva bakımından İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Rivayet şöyledir:

“Yedi ay boyunca Medine’de ikamet ettim. Allah Resûlü her fecrin doğuşunda Ali ve Fâtıma’nın bulunduğu eve gidip, “haydi namaza!” dedikten sonra “Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor ” âyetini okurdu”.⁴⁵⁹

Netice itibariyle ilgili rivayetin, Sünnî kaynaklarda Ebû Saîd el-Hudrî, Ebü'l-Hamrâ ve Enes b. Mâlik kanallarıyla nakledildiği ve genellikle “...>Hammâd b. Seleme >Ali b. Zeyd >Enes b. Mâlik” tarikiyle kaydedildiği tespit edilmiştir. Enes b. Mâlik kanalıyla nakledilen rivayetin râvilerinden olan Ali b. Zeyd, Şîî olmakla itham edilmiş ve nakletmiş olduğu rivayetlerin sadece i'tibar amacıyla alınabileceği belirtilmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî kanalıyla nakledilen rivayetin râvilerinden Ebü'l-Cehhâf ve Atiyye'nin ise müdellis oldukları ve Şîîlikle itham edildikleri ifade edilmiştir. Ebü'l-Hamrâ kanalıyla nakledilen rivayetin râvilerinden olan Nefî' b. el-Hâris'in hadis uydurmakla itham edildiği tespit edilmiştir. Söz konusu rivayet, Şîî kaynaklarda ilk olarak Ebü'l-Hasan el-Kummî tarafından kaydedilmiştir. Kummî'nin nakletmiş olduğu rivayette, diğer rivayetlerden farklı olarak “...haydi namaza!” şeklindeki çağrının, “ailene namazı emret ve kendin de ona devam et” âyeti vahyedildikten sonra yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca bu rivayette, ilgili olayın muhatapları arasında Hz. Hüseyin'in de bulunduğu belirtilmiştir. Rivayet, Şîa'nın önemli âlimlerinden olan Şeyh Müfid ve Ca'fer et-Tûsî tarafından da nakledilmiştir. Şeyh Müfid ve Ca'fer et-Tûsî tarafından kaydedilen rivayetler, muhtevaları bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemektedir. Şeyh Müfid'in nakletmiş olduğu rivayetin râvilerinden olan Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî, Şîî eğilimleri olması sebebiyle tenkit edilmiştir. Ca'fer et-Tûsî'nin nakletmiş olduğu rivayetin râvilerinden olan Nefî' Ebî Dâvûd ise hadis uydurmakla itham edilmiştir.

⁴⁵⁸ Ahzâb 33/33.

⁴⁵⁹ Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdülkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *Fazlû âli'l-beyt* (nşr. Muhammed Ahmed Âşûr), Beyrut: Dârü'l-İtisâm, 1400/1980, s. 22.

H. “Sizinle Savaşanla Ben de Savaşırım”

حدثنا أحمد بن محمد بن سعيد بن عبد الرحمن الهمداني قال: ثنا يعقوب بن يوسف الضبي، ثنا نصر بن مزاحم، ثنا عبد الله بن مسلم الملائي، حدثني داود بن أبي عوف أبو الجحاف، عن عطية العوفي، عن أبي سعيد الخدري قال: لما دخل علي بفاطمة جاء النبي صلى الله عليه وسلم أربعين صباحا على بابها فيقول: أنا حرب لمن حاربتم وسلم لمن سالمتم.

İbn Şâhin'in "Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman el-Hemedânî⁴⁶⁰ >Ya'kûb b. Yûsuf ed-Dabbî⁴⁶¹ >Nasr b. Müzâhim⁴⁶² >Abdullah b. Müslim el-Mülâî⁴⁶³ >Dâvûd b. Ebû Avf Ebü'l-Cahhâf⁴⁶⁴ >Atiyye el-'Avfi⁴⁶⁵" senediyle naklettiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî şöyle demiştir: “Ali ve Fâtıma evlendiğinde Resûlullah (s.a) kırk gün boyunca sabah vakitlerinde onların kapısına gelip “sizinle savaşanla ben de savaşırım. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum” buyurdu”.⁴⁶⁶

1. Sünnî Kaynaklarda

İbn Şâhin'in, Ebû Saîd el-Hudrî kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetin Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvileri Ebû Hüreyre (ö. 58/678), Ümmü Seleme ve Zeyd b. Erkam'dır (ö. 68/688). Rivayet, Ebû Saîd el-Hudrî tarikiyle sadece İbn Şâhin tarafından nakledilmiştir.

Rivayeti Ebû Hüreyre kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'idir. Ahmed b. Hanbel'in “Telîd b. Süleyman >Ebü'l-Cahhâf

⁴⁶⁰ Ahmed b. Muhammed b. Saîd b. Abdurrahman el-Hemedânî (ö. 332/944): Bazı münekkitler onun Şîi eğilimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Zehebî, onun ğâlî bir Şîi olmadığını, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında müsbet bilgiler içeren rivayetler naklettiğini ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XV, 341-356.

⁴⁶¹ Ya'kûb b. Yûsuf ed-Dabbî (ö. ?): Kaynaklarda Ya'kûb b. Yûsuf hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁶² Nasr b. Müzâhim(ö. 212/827): Ukaylî, Nasr b. Müzâhim'in hadis rivayetinde fazlaca hatalar yaptığını ve Şîi eğilimler taşıdığını ifade etmiştir. Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, IV, 300.

⁴⁶³ Abdullah b. Müslim el-Mülâî (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁶⁴ Dâvûd b. Ebû Avf Ebü'l-Cahhâf (ö. ?): İbn Hacer, Dâvûd b. Ebû Avf'ın sadûk bir Şîi olduğunu belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 199.

⁴⁶⁵ Atiyye el-'Avfi (ö. 111/729: İbn Hacer, Atiyye el-'Avfi'nin müdellis olduğunu ve Şîilikle itham edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 393.

⁴⁶⁶ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 31.

>Ebû Hâzım” senediyle naklettiğine göre Ebû Hüreyre şöyle demiştir: “Allah Resûlü, Ali, Hasan, Hüseyin ve Fâtıma’ya bakıp “Sizinle savaşılan ben de savaşıyorum. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum” buyurdu”.⁴⁶⁷ Hâkim ve Taberânî de Ebu Hüreyre rivayetini, Ahmed b. Hanbel tarikiyle nakletmişlerdir.⁴⁶⁸ Şuayb el-Arnaût, rivayeti nakleden râvilerden Telîd b. Süleyman’ın, yalancı bir râvi olduğunu ve Hz. Osman’a (ö. 35/656) sövdüğünü belirtmiştir.⁴⁶⁹ İbn Adî, aynı rivayeti “Muhammed b. Salih b. Zerih >İsmâil b. Mûsâ es-Süddî >Telîd b. Süleyman >Ebü’l-Cahhâf >Ebû Hâzım > Ebû Hüreyre” senediyle kaydetmiş ve rivayetin, “...Ebü’l-Cahhâf >Ebû Hâzım” isnadı haricinde de nakledildiğini belirtmiştir.⁴⁷⁰ Rivayeti nakleden râvilerden Telîd b. Süleyman (ö. 190/805)⁴⁷¹ ve Ebü’l-Cahhâf⁴⁷² Şîllikle itham edilmişlerdir.

Hatîb el-Bağdâdî rivayete “Muhammed b. el-Hüseyin el-Kattân >Abdulbâkî b. Kâni’ el-Kâdî >Ahmed b. Ali el-Hazzâr >Ahmed b. Hâtim et-Tavîl >Telîd b. Süleyman >Ebü’l-Cahhâf >Ebû Hâzım >Ebû Hüreyre” senediyle yer vermiştir. Hatîb el-Bağdâdî, rivayetin ardından Telîd b. Süleyman’ın Şîi eğilimler taşıdığı gerekçesiyle tenkit edildiğini belirtmiştir.⁴⁷³

Görüldüğü üzere İbn Şâhin’in nakletmiş olduğu rivayette Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma evlendikten sonra kırk sabah onların evine giderek “sizinle savaşılan ben de savaşıyorum. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum” demiştir. Ancak Ebû Hüreyre rivayetinde ilgili sözün söylenme zamanı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu rivayette, ilgili sözün muhatabı olarak Hz. Fâtıma ve Hz. Ali dışında Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in de isimleri bulunmaktadır.

Zeyd b. Erkam rivayetine yer veren en erken kaynak, İbn Ebû Şeybe’nin, *el-Musannef* adlı eseridir. İbn Ebû Şeybe’nin “Malik b. İsmâil >Esbât b. Nasr >es-Süddî >Ümmü Seleme’nin mevlâsı Subeyh >Zeyd b. Erkam” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Resûlullah (s.a), Hasan, Hüseyin ve Fâtıma’ya “Sizinle savaşılan ben

⁴⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 436.

⁴⁶⁸ Hâkim, *Müstedrek ale’s-sahihayn*, III, 161.

⁴⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 436-437.

⁴⁷⁰ İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi’r-ricâl*, II, 285.

⁴⁷¹ Mizzî, *Tehzibü’l-Kemâl*, IV, 320.

⁴⁷² İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 199.

⁴⁷³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 5.

de savaşırm. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum.” buyurdu”. Rivayeti nakleden râvilerden Mâlik b. İsmâil (ö. ?)⁴⁷⁴ ve İsmâil b. Abdurrahman b. es-Süddî (127/744)⁴⁷⁵ Şiilikle itham edilmişlerdir. Tirmizî, rivayeti “Süleyman b. Abdülcebbâr el-Bağdâdî >Ali b. Kâdim >Esbât b. Nasr >es-Süddî >Ümmü Seleme’nin mevlâsı Subeyh >Zeyd b. Erkam” isnadıyla nakletmektedir. Tirmizî, rivayeti naklettikten sonra “bu garîb bir hadistir. Rivayeti sadece bu tarikle biliyoruz. Ümmü Seleme’nin mevlâsı olan Subeyh, ma’rûf bir râvi değildir” şeklinde bir açıklama yapmıştır.⁴⁷⁶ Rivayeti nakleden râvilerden es-Süddî⁴⁷⁷ ve Ali b. Kâdim (ö. 213/828)⁴⁷⁸ Şiilikle itham edilmişlerdir.

İbn Mâce (ö. 273/887) söz konusu rivayete “Hasan b. Ali el-Hallal ve Ali b. el-Münzir >Ebû Ğassân >Esbât b. Nasr > es-Süddî >Ümmü Seleme’nin mevlâsı Subeyh >Zeyd b. Erkam” senediyle yer vermektedir.⁴⁷⁹ Bezzâr ise aynı rivayeti “Yûsuf b. Mûsâ >Ebû Ğassân >>Esbât b. Nasr >es-Süddî >Ümmü Seleme’nin mevlâsı Subeyh >Zeyd b. Erkam” senediyle kaydetmektedir. Bezzâr, rivayetin ardından “bu hadisi Resûl-i Ekrem’den sadece Zeyd b. Erkam nakletmiştir. Zeyd b. Erkam’dan da sadece bu tarikle nakledilmiştir. Ayrıca Ümmü Seleme’nin mevlâsı Subeyh’den sadece es-Süddî rivayette bulunmuştur” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.⁴⁸⁰ İbn Mâce rivayetindeki Ali b. el-Münzir⁴⁸¹ ve Ebû Ğassân⁴⁸² Şiilikle itham edilmişlerdir.

Taberânî, rivayeti “İbrâhim >Muhammed b. Merzûk >Hüseyin b. Hasan el-Eşkar >Ubeydullah b. Mûsâ >Ebû Madâ >İbrâhim b. Abdurrahman b. Subeyh >dedesi Subeyh” senediyle nakletmiştir. Rivayet şöyledir:

“Resûl-i Ekrem’in evinin kapısında olduğum esnada Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin geldiler. Bir köşeye oturduklarında Allah Resûlü yanımıza geldi ve onlara “Siz hayır üzerinesiniz.” buyurdu. Bu esnada onun üzerinde hayber işi

⁴⁷⁴ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, X, 430.

⁴⁷⁵ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 108.

⁴⁷⁶ Tirmizî, “Menâkıb”, 60.

⁴⁷⁷ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 108.

⁴⁷⁸ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 404.

⁴⁷⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-II, Kahire: Dâru İhyâi Kütübi’l-Arabiyye, 1420/2009, “Fezâilü’s-sahâbe”, 22.

⁴⁸⁰ Bezzâr, *el-Müsned*, X, 228.

⁴⁸¹ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 405.

⁴⁸² Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, X, 430.

bir cübbe vardı. Daha sonra Allah Resûlü bu cübbeyle onları örttü ve “sizinle savaşanla ben de savaşırım. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum” buyurdu”.

Taberânî, rivayetin ardından “bu hadis “...Subeyh >Resûlullah” isnadıyla sadece bu tarikle nakledilmiştir. Hüseyin b. Hasan el-Eşkar (ö.208/823), bu hadisi Subeyh’ten nakletmede teferrüd etmiştir. es-Süddî ise bu rivayeti “...Subeyh >Zeyd b. Erkam” isnadıyla nakletmiştir” demiştir.⁴⁸³ Görüldüğü üzere Taberânî rivayetinde Zeyd b. Erkam’ın ismi bulunmamaktadır. Ayrıca bu rivayette ilgili sözün bağlamı hakkında daha fazla bilgi bulunmaktadır.

İbn Asâkir’in “Ebü’l-Kâsım b. es-Semerkindî >Ebü’l-Hüseyin b. en-Nekûr >Ebû Tâhir el-Mahlesî >Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Bâğendî >Muhammed b. Ali >Hasan b. Sâlih b. Ebü’l-Esved >Süleyman b. Karm >Ebü’l-Cahhâf >İbrâhim b. Abdurrahman b. Subeyh >dedesi >Zeyd b. Erkam” senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir: “Allah Resûlü, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin’in bulunduğu bir eve gelip “sizinle savaşanla ben de savaşırım. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum” buyurdu”.⁴⁸⁴

Taberânî ve İbn Asâkir rivayetlerinde Hüseyin b. Hasan el-Eşkar⁴⁸⁵ ve Ubeydullah b. Mûsâ (ö. 213/828)⁴⁸⁶ Şiî olmakla itham edilmişlerdir. Rivayet, Ümmü Seleme isnadıyla İbn Asâkir tarafından nakledilmiştir. İbn Asâkir’in “Ebü’l-Hasan Ali b. Müslim ve Ebü’l-Kâsım b. Semerkandî >Ebû Nasr İbn Tullâb >Ebü’l-Hüseyin b. Cümei‘ >Ebû Ca‘fer Muhammed b. Ammâr b. Muhammed b. Âsım b. Mutî‘ el-İclî >Muhammed b. Ubeyd b. Ebû Hârûn el-Mukrî >Ebû Hafs el-A‘şâ >İsmâil b. Ebû Hâlid >Muhammed b. Sûka >recül/mübhem >Ümmü Seleme” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Resûl-i Ekrem başını önüne eğmiş bir şekilde yanımdayken Fâtıma, Allah Resûlü için hazırlamış olduğu bir çorbayı getirdi. Bu esnada onun yanında Hasan ve Hüseyin vardı. Allah Resûlü, Fâtıma’ya “eşin nerede? onu da çağır” buyurdu. Bunun üzerine Fâtıma, Ali’yi çağırdı ve beraber yemek yediler. Yemeğin ardından Resûl-i Ekrem onları bir örtüye sardı, örtünün bir ucunu sol eliyle tutarak sağ elini kaldırdı ve şöyle buyurdu: “Allahım!

⁴⁸³ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-ıvsaat*, III, 179.

⁴⁸⁴ İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XIII, 219.

⁴⁸⁵ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 166.

⁴⁸⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 152.

Bunlar, benim Ehl-i beyt'imdir. Onlardan kiri gider ve onları tertemiz kılar" buyurdu. Resûlullah (s.a), bu sözlerinin ardından "sizinle savaşanla ben de savaşırım. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum. Düşmanlık yaptığınıza da düşman olurum" buyurdu".⁴⁸⁷

2. Şii Kaynaklarda

Şii kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken kaynak, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin *el-Emâlî* adlı eseridir. İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin "Ca'fer b. Muhammed b. Mesrûr > Muhammed b. Abdullah b. Ca'fer b. Câmi' el-Himyerî > babası > Ya'kûb b. Yezîd > Hasan b. Ali b. Faddâl > Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ > babası > ataları > Resûlullah (s.a)" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Ali bendendir. Ben de Ali'denim. Ali'yle savaşanı Allah katletsin. Ali'ye muhalefet edene Allah lanet etsin. Ona üstünlük sağlamaya çalışan bana da üstünlük sağlamaya çalışmış olur. Kim Ali'den ayrılırsa benden de ayrılmış olur. Onunla barış içinde olanla ben de barışık olurum Onunla savaşanla ben de savaşırım".⁴⁸⁸

Rivayetin râvilerinden olan Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ (ö. 203/819), İsnâaşeriyye'nin sekizinci imamıdır. Ricâl kaynaklarında Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ'nın hadis rivayetinde güvenilir bir râvi olduğu belirtilmiştir.⁴⁸⁹ Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ'nın babası, Mûsâ el-Kâzım'dır (ö. 183/799). Ali b. Mûsâ er-Rızâ, İsnâaşeriyye'nin yedinci imamıdır. İbn Hâcer, onun hakkında "sadûk" kavramını kullanmıştır.⁴⁹⁰ Görüldüğü üzere senedin son kısmı "...Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ > babası > ataları > Resûlullah (s.a)" şeklindedir. Bu isnada göre söz konusu rivayeti Hz. Peygamber'den nakleden râvilerin kimliği mübhemdir. Dolayısıyla rivayet, senedindeki cehalet sebebiyle muteber değildir. Ayrıca rivayetin râvileri arasında imamların bulunması da dikkat çekicidir. İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin nakletmiş olduğu rivayette, "ene harbün..." ifadesinin farklı bir bağlam çerçevesinde nakledildiği görülmektedir. Nitekim söz konusu rivayette Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber ve Allah nezdindeki konumuna atıfta bulunulmuş ve Hz. Ali'ye muhalefetin Allah'a ve Hz. Peygamber'e muhalefet etmek anlamına geldiği belirtilmiştir. Bu ifadeler, Hz. Ali'ye ilâhî bir misyon yüklendiği izlenimini vermektedir.

⁴⁸⁷ İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, XIV, 144.

⁴⁸⁸ İbn Bâbeveyh el-Kummî, *el-Emâlî*, Kum: Müessesetü'l-Bi'se, 1417/1997, s. 757.

⁴⁸⁹ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 405.

⁴⁹⁰ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 550.

Şeyh Müfîd'in "Muhammed b. Ali >Muhammed b. Ebü'l-Kâsım >Ahmed b. Muhammed b. Hâlid >İbn Ebû Negrân >Alâi >Muhammed b. Müslim >Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali el-Bâkır⁴⁹¹ >Câbir b. Abdullah el-Ensârî" senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise önceki rivayetlerden farklı bir muhtevaya sahiptir. Söz konusu rivayette öncelikle Hz. Peygamber'in Selmân el-Fârisî, Mikdad b. Esed, Ebû Zer ve Ammâr b. Yâsir hakkındaki övgü dolu ifadelerine yer verilmektedir. Rivayetin devamında Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'e "Ali hakkında ne söylersin" diye sormuş Allah Resûlü şöyle cevap vermiştir: "O, benim canımdır". Câbir b. Abdullah, aynı soruyu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için de sorduğunda Resûlullah (s.a) şöyle cevap vermiştir:

"Hasan ve Hüseyin benim ruhumdur. Anneleri Fâtıma kızımdır. Ona kötülük yapan bana kötülük yapmıştır. Onu sevindiren beni sevindirmiştir. Onlarla savaşımla ben de savaşırım. Onlarla barış içinde olanla ben de barışık olurum. Ey Câbir! Eğer dua ettiğinde Allah'ın bu duana icabet etmesini istersen, Allah'a onların isimleriyle dua et. Çünkü onların isimleri Allah'ın en çok hoşlandığı isimlerdendir."⁴⁹²

Görüldüğü üzere bu rivayette Şîi düşüncesini destekleyen ifadeler bulunmaktadır. Rivayetin ilk kısmında Ehl-i beyt'in önemine işaret edilmiş, rivayetin son kısmında ise onların isimleriyle dua etmenin duaların kabulünde önemli bir etken olduğu belirtilerek Ehl-i beyt'in Allah nezdinde de önemli bir konumda bulunduğu belirtilmiştir. Sünnî kaynaklardaki rivayetlere muhteva bakımından en çok benzeyen rivayet, Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Emâli 'ş-Şeyh et-Tûsî* adlı eserinde yer almaktadır. "İbn Salt >İbn Ukde > İbrâhim b. Muhammed b. İshak b. Yezîd et-Tâi >İshak b. Yezîd >Sabbâh >es-Süddî >Subeyh >Zeyd b. Erkam" senediyle nakledilen rivayet şöyledir: "Allah Resûlü dışarı çıkmıştı. Karşısında Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i görünce onlara şöyle dedi: "Sizinle savaşımla ben de savaşırım. Sizinle barış içinde olanla ben de barışık olurum".⁴⁹³

İbn Ebû Şeybe, İbn Mâce ve Tirmizî rivayetlerinde es-Süddî'den nakilde bulunan râvi Esbât b. Nasr'dır. Ancak Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin nakletmiş olduğu rivayette, es-Süddî'den nakilde bulunanın Sabbâh olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bir

⁴⁹¹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali el-Bâkır (ö. 114/733), İsnâaşeriyye'nin beşinci imamıdır. Mustafa Öz, "Muhammed el-Bâkır", *DİA*, XXX, 506-507.

⁴⁹² Şeyh Müfîd, *el-İhtisâs*, Beyrut: Müessesetü'l-'Alâmi, 1420/2009, s. 217-218.

⁴⁹³ Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Emâli 'ş-Şeyh et-Tûsî*, s. 336.

önceki başlık altında da zikredildiği üzere es-Süddî, Şîi olmakla itham edilmiştir. Aynı şekilde rivayeti es-Süddî'den nakleden Sabbâh da (ö. ?) Şîilikle itham edilmiştir.⁴⁹⁴

Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin "Haffâr >Ebû Bekir Muhammed b. Ömer el-Ciâbî >Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ el-Hazzâz >Hasan b. Ali el-Hâşimî >İsmâil b. Ebân >Ebû Meryem >Süveyr b. Ebû Fâhite >Abdurrahman b. Ebû Leylâ >babası" senediyle kaydettiği diğer bir rivayette ise "ene harbün..." ifadesinin uzun bir anlatımın içerisinde yer aldığı görülmektedir. Söz konusu rivayette öncelikle Hayber Savaşı'nda sancağın Hz. Ali'ye verildiği ve Hayber'in fethinin Hz. Ali'yle gerçekleştiği belirtilmektedir. Bunun ardından Gadîr-i Hum hadisesine değinilmekte ve Hz. Peygamber'in, "senin bana olan konumun, Harun'ün, Mûsâ'ya olan konumun gibidir." sözü aktarılmaktadır. Daha sonra Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'ye hitaben şu sözü söylediği nakledilmektedir: "Seninle savaşanla ben de savaşırım. Seninle barış içinde olanla ben de barış içinde olurum". Rivayetin devamında ise Hz. Peygamber'in, gelecekte yaşanacak bazı olaylardan bahsettiği görülmektedir. Bu olaylar arasında en çok dikkat çekenler şunlardır: "benden sonra cennete girecek ilk kişi sensin. Senden sonra ise Fâtıma, Hasan ve Hüseyin cennete girecekler..." diğer rivayet ise şöyledir: "Bir gün Resûl-i Ekrem'in ağladığını gören sahâbîler bunun sebebini sordular Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Cebrâil bana geldi ve Ali'nin hakkının verilmeyeceğini, onunla savaşılacağını, ona zulmedileceğini, Ali'nin evlatlarının öldürüleceğini ve Ali'den sonra onlara zulmedileceğini haber verdi".⁴⁹⁵

Rivayeti nakleden râvilerden Süveyr b. Ebû Fâhite (ö. 127/744)⁴⁹⁶, Ebû Meryem (ö. 160/777)⁴⁹⁷ ve İsmâil b. Ebân (ö. 216/831)⁴⁹⁸ Şîilikle itham edilmişlerdir. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin "cemâa >Ebü'l-Mufaddal >Hasan b. Muhammed b. Şu'be el-Ensârî >Ebü's-Saîb Selm b. Cünâde >Vekî' b. Cerrâh >Süfyân b. Saîd es-Sevrî >Câbir b. Yezîd el-Cu'fî >Abdullah b. Yahyâ el-Hadramî" senediyle naklettiği diğer bir rivayet ise şöyledir:

⁴⁹⁴ İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl*, V, 133.

⁴⁹⁵ Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Emâli ş-Şeyh et-Tûsî*, s. 351.

⁴⁹⁶ Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, I, 180.

⁴⁹⁷ İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-ricâl*, VII, 18.

⁴⁹⁸ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 105.

“Resûl-i Ekrem uyuyordu ve başı kucağımdaydı. Deccal hakkında konuşuyorduk. Bu esnada Allah Resûlü yüzü kızarmış bir şekilde uyandı ve şöyle dedi: “Sizin için deccalden daha çok endişelendiğim şeyler var: Saptırıcı önderler, benden sonra zürriyetimin kanının dökülmesi. Ben onlarla savaşanla savaşırım. Onlarla barış içinde olanla ben de barışık olurum”.⁴⁹⁹

Netice itibariyle söz konusu rivayetin, Sünnî kaynaklarda dört farklı sahâbîye isnad edilerek nakledildiği görülmektedir. Rivayetleri nakleden râviler arasında Şîilikle itham edilen râvi sayısının oldukça fazla olması dikkat çekicidir. Nitekim bu durum, bazı münekkitlerin ilgili rivayeti, senedi itibariyle zayıf olarak nitelendirmelerine sebep olmuştur. Rivayet her ne kadar birçok kaynakta nakledilmiş olsa da rivayetin bağlamı hakkında en çok bilgi ihtiva eden rivayetlerin Taberânî ve İbn Asâkir tarafından nakledildiği görülmektedir. Şîî kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren en erken kaynak, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin *el-Emâlî* adlı eseridir. Rivayeti nakleden râviler arasında İsnâaşeriyye'nin sekizinci imamı Ebü'l-Hasan Ali b. Mûsâ er-Rızâ ve İsnâaşeriyye'nin yedinci imamı Mûsâ el-Kâzım bulunmaktadır. Rivayeti Hz. Peygamber'den nakleden râvilerin kimliği mübhem olduğundan rivayetin senedi muteber değildir. İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin nakletmiş olduğu rivayette, “ene harbün...” ifadesinin farklı bir bağlam çerçevesinde nakledildiği görülmektedir. Bu rivayete göre Hz. Ali'ye muhalefetin Allah'a ve Hz. Peygamber'e muhalefet etmek anlamına geldiği belirtilmektedir. Söz konusu rivayete yer veren diğer bir müellif Şeyh Müfid'dir. Bu rivayette, Hz. Peygamber ve Câbir b. Abdullah arasındaki bir diyaloga yer verilmiştir. Rivayetin ilk kısmında Hz. Peygamber'in Selmân el-Fârisî, Mikdad b. Esed, Ebû Zer ve Ammâr b. Yâsir hakkındaki övgü dolu ifadeleri yer almaktadır. Daha sonra Hz. Peygamber'in, Hz. Ali, Hz. Fâtıma Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında da bazı övücü ifadeler kullandığı belirtilmiştir. Bunun ardından “ene harbün...” ifadesine yer verilmiştir. Rivayetin son kısmında ise Ehl-i beyt'in isimlerini zikrederek yapılan duaların makbul olacağı ifade edilmiştir. Söz konusu rivayet, Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Emâlî 'ş-Şeyh et-Tûsî* adlı eserinde üç farklı senedle yer almaktadır. Rivayetleri nakleden râvilerden Süveyr b. Ebû Fâhite, Ebû Meryem, İsmâil b. Ebân, es-Süddî ve Sabbâh Şîî olmakla itham edilmişlerdir. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin nakletmiş olduğu ilk rivayet, muhteva bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemektedir. Nakledilen diğer iki rivayette ise “ene harbün...” ifadesinin uzun anlatıların içerisinde

⁴⁹⁹ Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Emâlî 'ş-Şeyh et-Tûsî*, s. 512.

yer aldığı ve gelecekte yaşanacak bazı olaylar hakkında bilgiler ihtiva ettiği görülmektedir.

I. “Fâtıma Benden Bir Parçadır”

Fezâilu Fâtıma'daki on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi, yirmi bir, yirmi iki, yirmi üç ve yirmi dördüncü rivayetlerin ortak ifadesi Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma için “Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur” demesidir. Yirmi beşinci ve yirmi altıncı rivayetlerde ise âlimlerin zikredilen rivayetler hakkındaki değerlendirilmeleri nakledilmiştir. Söz konusu rivayetler sırasıyla şöyledir:

حدثنا أبو الحسن شعيب بن محمد الذراع والعباس بن بشر بن عيسى الرخجي ثنا محمود بن خدّاش، نا إسماعيل بن إبراهيم، ثنا أيوب، عن عبد الله بن أبي مليكة، عن عبد الله بن الزبير، أن علياً، عليه السلام ذكر ابنة أبي جهل فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إنما فاطمة بضعة مني يؤذيها ما آذاها وينصيني ما أنصبها.

İbn Şâhin'in “Ebü'l-Hasan Şuayb b. Muhammed ez-Zerrâ⁵⁰⁰ ve Abbas b. Bişr b. İsmâ er-Ruhacî⁵⁰¹ >Mahmûd b. Haddâş⁵⁰² >İsmâil b. İbrâhim⁵⁰³ >Eyyûb⁵⁰⁴ >Abdullah b. Ebû Müleyke⁵⁰⁵ >Abdullah b. Zübeyr⁵⁰⁶” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Ali, Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek istedi. Bu haber Resûlullah'a (s.a) ulaşınca şöyle buyurdu: “Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur. Onu üzen beni de üzmüş olur”.⁵⁰⁷

حدثنا عبد الله بن جعفر بن خشيش، ثنا يوسف بن موسى القطان، ثنا هشام بن عبد الملك، ثنا ليث بن سعد، أنبأنا ابن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: إن بني هشام بن المغيرة

⁵⁰⁰ Ebü'l-Hasan Şuayb b. Muhammed ez-Zirâ' (ö. 308/922): Hatîb el-Bağdâdî, Şuayb b. Muhammed hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX, 246.

⁵⁰¹ Abbas b. Bişr b. İsmâ er-Rehacî (ö. 320/934): Hatîb el-Bağdâdî, Abbas b. Bişr hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 46.

⁵⁰² Mahmûd b. Haddâş (ö. 250/864): İbn Hacer, Mahmûd b. Haddâş hakkında “sadûk” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 522.

⁵⁰³ İsmâil b. İbrâhim (ö. 193/807): İbn Hacer, İsmâil b. İbrâhim hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 522.

⁵⁰⁴ Eyyûb b. Ebû Temîme (ö. 131/748): İbn Hacer, Eyyûb hakkında “sika” ve “sebt” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 117.

⁵⁰⁵ Abdullah b. Ebû Müleyke (ö. 117/731): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında onun “sika” ve “fakih” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 312.

⁵⁰⁶ Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/687): Sahâbî.

⁵⁰⁷ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 33.

استأذوني أن يزوجوا عليا ألا لا آذن إلا أن يريد ابن أبي طالب يطلق ابنتي إنما فاطمة بضعة مني يؤذيني ما آذاها.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Ca'fer b. Huşeyş⁵⁰⁸ >Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân⁵⁰⁹ >Hişâm b. Abdülmelik⁵¹⁰>Leys b. Sa'd⁵¹¹ >İbn Ebû Müleyke⁵¹²" senediyle naklettiğine göre Misver b. Mahreme,⁵¹³ Resûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittiğini söylemiştir:

"Benî Hişâm b. el-Muğîre, Ali'yi evlendirmek için benden izin istediler. Dikkat edin! Ben buna müsaade etmiyorum. Ancak Ali b. Ebû Tâlib, kızımı boşamak isterse ben bu evliliğe izin veririm. Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur".⁵¹⁴

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وثنا عبد الله أيضا قال: حدثني جدي، وأبو خيثمة قالوا: أنبأنا أبو النضر، ثنا الليث بن سعد، حدثني عبد الله بن عبيد الله بن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر يقول: إنما فاطمة بضعة مني يؤذيني ما آذاها ويريبني ما أرابها.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muahmmmed el-Beğavî⁵¹⁵ >Ebû Bekr b. Ebû Şeybe⁵¹⁶-tahvil-Abdullah⁵¹⁷ >dedesi⁵¹⁸ ve Ebu Hayseme⁵¹⁹ >Ebû Nadr⁵²⁰ >Leys b. Sa'd⁵²¹ >Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke⁵²²" senediyle naklettiğine göre

⁵⁰⁸ Abdullah b. Ca'fer b. Huşeyş (ö. 318/930): Dârekutnî, Ebû'l-Abbâs'ın sika olduğunu ve ondan birçok hadis yazdığını ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 84.

⁵⁰⁹ Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân (ö. 253/867): İbn Hacer, Yûsuf b. Mûsâ hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 612.

⁵¹⁰ Hişâm b. Abdülmelik (ö. 227/841): İbn Hacer, Hişâm b. Abdülmelik'i "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 573.

⁵¹¹ Leys b. Sa'd (ö. 175/789): İbn Hacer, Leys b. Sa'd hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 573.

⁵¹² Abdullah b. Ebû Müleyke (ö. 117/731): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında onun "sika" ve "fakih" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 312.

⁵¹³ Misver b. Mahreme (ö. 64/678): Sahâbî.

⁵¹⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 34.

⁵¹⁵ Abdullah b. Muahmmmed el-Beğavî (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, onun "sika" olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

⁵¹⁶ Ebû Bekr b. Ebû Şeybe (ö. 235/849): İbn Hacer, İbn Ebû Şeybe'yi "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 320.

⁵¹⁷ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, Abdullah b. Muhammed'in "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

⁵¹⁸ Ahmed b. Münî' el-Beğavî (ö. 244/858): İbn Hacer, Ahmed b. Münî'yi "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 85.

⁵¹⁹ Ebu Hayseme (ö. 234/848): İbn Hacer, Ebu Hayseme'yi "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 217.

⁵²⁰ Ebû Nadr (ö. 207/821): İbn Hacer, Ebû Nadr'ı "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 570.

⁵²¹ Leys b. Sa'd (ö. 175/789): İbn Hacer, Leys b. Sa'd hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 573.

Misver b. Mahreme,⁵²³ Resûlullah'ı (s.a) minberdeyken şöyle işittim demiştir: “Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur. Onu şüpheye düşüren beni de şüpheye düşürmüş olur”.⁵²⁴

حدثنا عبد الله بن الأشعث، ثنا عيسى بن حماد أنبأنا الليث يعني ابن سعد، عن عبد الله بن عبيد الله بن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: إن بني هشام بن المغيرة استأذنونني في أن ينكحوا ابنتهم علي بن أبي طالب فلا آذن ثم لا آذن إلا أن يريد ابن أبي طالب أن يطلق ابنتي وينكح ابنتهم فإنما هي بضعة مني يربيني ما أرابها ويؤذيني ما آذاها.

İbn Şâhin'in “Abdullah b. el-Eş‘as⁵²⁵ >Îsâ b. Hammâd⁵²⁶ >Leys b. Sa‘d⁵²⁷ >Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke⁵²⁸” senediyle naklettiğine göre Misver b. Mahreme,⁵²⁹ Resûlullah'ı (s.a) şöyle derken işittiğini söylemiştir:

“Benî Hişâm b. el-Muğîre, kızlarını Ali b. Ebû Tâlib'le evlendirmek için benden izin istediler. Ben buna müsaade etmiyorum. Ancak Ali b. Ebû Tâlib, benim kızımı boşayıp onların kızını nikâhlamak isterse bu evliliğe izin veririm. Fâtıma benden bir parçadır. Onu şüpheye düşüren beni de şüpheye düşürmüş olur. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur”.⁵³⁰

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا أبو جعفر البغوي، ثنا ابن عيينة، عن عمرو بن دينار، عن ابن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: إنما فاطمة بضعة مني يؤذيني ما آذاها ويغضبني ما أغضبها.

İbn Şâhin'in “Abdullah b. Muahmed el-Beğavî⁵³¹ >Ebû Ca‘fer el-Beğavî⁵³² >İbn Uyeyne⁵³³ >Amr b. Dînâr⁵³⁴ >İbn Ebû Müleyke⁵³⁵ >Misver b. Mahreme⁵³⁶”

⁵²² Abdullah b. Ebû Müleyke (ö. 117/731): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında onun “sika” ve “fakih” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 312.

⁵²³ Misver b. Mahreme (ö. 64): Sahâbî.

⁵²⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 35.

⁵²⁵ Abdullah b. el-Eş‘as (ö. 316/929): Dârekutnî, onun sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Zehebî, *Siyeru a‘lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

⁵²⁶ Îsâ b. Hammâd (ö. 248/862): İbn Hacer, Îsâ b. Hammâd hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 438.

⁵²⁷ Leys b. Sa‘d (ö. 175/789): İbn Hacer, Leys b. Sa‘d hakkında “sika” ve “sebt” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 573.

⁵²⁸ Abdullah b. Ebû Müleyke (ö. 117/731): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında onun “sika” ve “fakih” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 312.

⁵²⁹ Misver b. Mahreme (ö. 64/678): Sahâbî.

⁵³⁰ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 36.

⁵³¹ Abdullah b. Muahmed el-Beğavî (ö. 317/929): Hatîb el-Bağdâdî, onun sika bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115.

⁵³² Ebû Ca‘fer el-Beğavî (ö. 244/858): İbn Hacer, Ebû Ca‘fer hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 85.

senediyle naklettiğine göre Resûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur. Onu öfkelen diren beni de öfkelen dirmiş olur”.⁵³⁷

حدثنا محمد بن هارون بن حميد بن المجدر، ثنا خالد بن محمد بن سليمان، ثنا داود بن عبد الرحمن العطار، عن عمرو بن دينار أن النبي صلى الله عليه وسلم بلغه أن عليا خطب ابنة أبي جهل فقال: بنت عدو الله لا تجتمع على بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم

İbn Şâhin’in “Muhammed b. Hârûn b. Humejd b. el-Mücedder⁵³⁸ >Hâlid b. Muhammed b. Süleymân⁵³⁹ >Dâvûd b. Abdurrahman el-Attâr⁵⁴⁰ >Amr b. Dînâr⁵⁴¹” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Ali’nin, Ebû Cehl’in kızıyla evlenmek istediği haberi Resûlullah’a (s.a) ulaşınca şöyle buyurdu: “Allah’ın düşmanının kızıyla Allah Resûlü’nün kızı bir arada nikâhlanmaz”.⁵⁴²

حدثنا عبد الله بن سليمان بن الأشعث السجستاني، ثنا محمد بن عوف، ثنا أبو اليمان، أنبا شعيب، عن الزهري قال: أخبرني علي بن الحسين، أن المسور بن مخرمة أخبره أن علي بن أبي طالب خطب ابنة أبي جهل وعنده فاطمة بنت النبي صلى الله عليه وسلم فلما سمعت بذلك فاطمة أتت النبي صلى الله عليه وسلم فقالت له: إن قومك يتحدثون أنك لا تغضب لبناتك وهذا علي ناكح ابنة أبي جهل قال المسور فقام النبي صلى الله عليه وسلم فسمعتة حين تشهد ثم قال: أما بعد فإني أنكحت أبا العاص بن الربيع فحدثني فصدقتي وإن فاطمة بنت محمد بضعة مني وإنما أكره أن تفتنوها وإنها والله لا تجتمع ابنة محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم وابنة عدو الله عند رجل واحد أبدا.

⁵³³ Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814): İbn Hacer, Süfyân b. Uyeyne hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’l-Tehzîb*, s. 245.

⁵³⁴ Amr b. Dînâr (ö. 126/744): İbn Hacer, Amr b. Dînâr hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’l-Tehzîb*, s. 421.

⁵³⁵ Abdullah b. Ebû Müleyke (ö. 117/731): İbn Hacer, Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında onun “sika” ve “fakih” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’l-Tehzîb*, s. 312.

⁵³⁶ Misver b. Mahreme (ö. 64/678): Sahâbî.

⁵³⁷ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 36.

⁵³⁸ Muhammed b. Hârûn b. Humejd b. el-Mücedder (ö. 312/924): İbn Hacer, Muhammed b. Hârûn hakkında “sadûk” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, VII, 557.

⁵³⁹ Hâlid b. Muhammed b. Süleymân (ö. ?): Hâlid b. Muhammed hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁵⁴⁰ Dâvûd b. Abdurrahman el-Attâr (ö. ?): Dâvûd b. Abdurrahman hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁵⁴¹ Amr b. Dînâr (ö. 126/744): İbn Hacer, Amr b. Dînâr hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’l-Tehzîb*, s. 421.

⁵⁴² İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 37.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî⁵⁴³ > Muhammed b. Avf⁵⁴⁴ > Ebü'l-Yemân⁵⁴⁵ > Şuayb⁵⁴⁶ > Zührî⁵⁴⁷ > Ali b. el-Hüseyin⁵⁴⁸ > Misver b. Mahreme⁵⁴⁹" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Ali b. Ebû Tâlib, Fâtıma'yla evli olduğu halde Ebû Cehl'in kızıyla evlenmek istedi. Fâtıma, bu durumdan haberdar olunca Resûlullah'a (s.a) gitti ve şöyle dedi: "Kavmin senin kızların için öfkelenmediğini söylüyorlar. İşte Ali, Ebû Cehl'in kızını nikâhlamak istiyor. Misver dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah (s.a) ayağa kalktı. Kendisini teşehhüt getirirken işittim sonra şöyle buyurdu: "Ebü'l-Âs b. er-Rebî'yi nikâhladım. Ebü'l-Âs b. er-Rebî, bana söz verdi ve sözünde durdu. Şüphesiz ki Fâtıma benden bir parçadır. Ben onu fitneye sürüklemelerinden çekiniyorum. Vallahi! ebediyyen Resûlullah'ın (s.a) kızı ile Allah'ın düşmanının kızı, bir adamın yanında aynı anda evli olamaz".⁵⁵⁰

حدثنا يعقوب بن إبراهيم العسكري، ثنا أحمد بن محمد بن يحيى بن سعيد القطان، ثنا وهب بن جرير، نا أبي قال: سمعت النعمان، يحدث عن الزهري، عن علي بن الحسين، عن المسور بن مخرمة أن علي بن أبي طالب خطب بنت أبي جهل فوعد النكاح فأنت فاطمة أباهما عليها السلام فقالت: إن قومك يقولون: إنك لا تغضب لبناتك، وإن عليا قد خطب ابنة أبي جهل فقام النبي صلى الله عليه وسلم خطيباً فحمد الله وأثنى عليه وقال: إنما فاطمة بضعة مني، وإنما أكره أن تفتنوها، ثم ذكر أبا العاص بن الربيع فأحسن عليه الثناء ثم قال: لا ينبغي أن يجمع بين ابنة رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين ابنة عدو الله، فرفض علي ذلك.

İbn Şâhin'in "Ya'kûb b. İbrâhim el-Askerî⁵⁵¹ > Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân⁵⁵² > Vehb b. Cerîr⁵⁵³ > babası⁵⁵⁴ > Nu'mân⁵⁵⁵ > Zührî⁵⁵⁶ > Ali b. el-Hüseyin⁵⁵⁷ > Misver b. Mahreme⁵⁵⁸" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

⁵⁴³ Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 316/929): Dârekutnî, onun sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

⁵⁴⁴ Muhammed b. Avf (ö. 272/885): İbn Hacer, Muhammed b. Avf hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 500.

⁵⁴⁵ Ebü'l-Yemân (ö. 221/835): İbn Hacer, Ebü'l-Yemân hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 176.

⁵⁴⁶ Şuayb (ö. 162/775): İbn Hacer, Şuayb hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 267.

⁵⁴⁷ Zührî (ö. 124/742): İbn Hacer, onun hakkında "sika" ve "fakih" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 506.

⁵⁴⁸ Ali b. el-Hüseyin (ö. 93/707): İbn Hacer, Ali b. el-Hüseyin hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 400.

⁵⁴⁹ Misver b. Mahreme (ö. 64/678): Sahâbî.

⁵⁵⁰ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 37.

⁵⁵¹ Ya'kûb b. İbrâhim el-Askerî (ö. 322/934): Dârekutnî, Ya'kûb b. İbrâhim'in hadis rivayetinde güvenilir olduğunu ve ondan hadis yazdığını belirtmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 328.

⁵⁵² Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 285/898): İbn Hacer, Ahmed b. Muhammed'i "sika" lafzıyla ta'dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 84.

“Ali, Ebû Cehl’in kızını nişanladı ve onunla evlenmeyi vaad etti. Bunun üzerine Fâtıma’a babasına gitti ve şöyle dedi: “Kavmin, kızların için öfkelenmediğini söylüyorlar. Ali, Ebû Cehl’in kızını nişanladı”. Bunun üzerine Resûlullah (s.a) ayağa kalkarak Allah’a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: “Şüphesiz ki Fâtıma benden bir parçadır. Ben, onu fitneye sürüklemelerinden çekiniyorum”. Bunun ardından Resûlullah (s.a), Ebû'l-Âs b. er-Rebî'den övgüyle bahsetti ve şöyle buyurdu: “Resûlullah’ın (s.a) kızı ile Allah’ın düşmanının kızı aynı nikâh altında bulunmaz”. Bunun üzerine Ali, Ebû Cehl’in kızıyla evlenmekten vazgeçti”.⁵⁵⁹

حدثنا يعقوب بن إبراهيم العسكري، ثنا أحمد بن محمد بن سعيد القطان، حدثني أبي قال: ذكرت عبد الله بن داود قول النبي صلى الله عليه وسلم: لا آذن إلا أن يحب ابن أبي طالب أن يطلق ابنتي وينكح ابنتهم، فقال ابن داود: حرم الله على علي رضي الله عنه أن ينكح علي فاطمة حياتها لقول الله تعالى: {وما أتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا} فلما قال النبي صلى الله عليه وسلم: لا آذن، لم يكن يحل لعلي رضي الله عنه أن ينكح علي فاطمة إلا أن يأذن رسول الله صلى الله عليه وسلم

İbn Şâhin’in “Ya’kûb b. İbrâhim el-Askerî⁵⁶⁰ >Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân⁵⁶¹ >babası⁵⁶²” senediyle naklettiği diğer bir rivayet şöyledir:

“Abdullah b. Dâvûd’a, Resûlullah’ın (s.a) “Ben buna müsaade etmiyorum. Ancak Ali b. Ebû Tâlib benim kızımı boşayıp onların kızını nikâhlamak isterse buna izin veririm” şeklindeki sözünden bahsedince şöyle dedi: “Allah, Fâtıma hayattayken Ali’nin başka bir hanımı nikâhlamasını haram kıldı. Bunun sebebi şu âyettir: “Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin”.⁵⁶³ Resûlullah (s.a), “Ben bu evliliğe müsaade etmiyorum” dedikten sonra Resûlullah (s.a) izin vermedikçe Ali’nin, Fâtıma’yla evliyken başka birini nikâhlaması helal olmaz”.

قال: وسمعت عمر بن داود، وكان من النبلاء يقول: لما قال النبي صلى الله عليه وسلم: فاطمة بضعة مني يربيني ما أرباها ويؤذيها ما أذاها حرم الله على علي أن ينكح علي فاطمة عليها السلام فيؤذي رسول الله صلى الله عليه وسلم لقول الله عز وجل: {وما كان لكم أن تؤذوا رسول الله}

⁵⁵³ Vehb b. Cerîr (ö. 206/822): İbn Hacer, Ahmed b. Muhammed’i “sika” lafzıyla ta’dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 585.

⁵⁵⁴ Cerîr b. Hâzım (ö. 170/786): İbn Hacer, Cerîr b. Hâzım’ı “sika” lafzıyla ta’dil etmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 138.

⁵⁵⁵ Nu’mân (ö. ?): İbn Hacer, Nu’mân hakkında “sadûk” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 138.

⁵⁵⁶ Zührî (ö. 124/742): İbn Hacer, Zührî hakkında “sika” ve “fakih” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 506.

⁵⁵⁷ Ali b. el-Hüseyin (ö. 93/707): İbn Hacer, Ali b. el-Hüseyin “sika” ve “sebt” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 400.

⁵⁵⁸ Misver b. Mahreme (ö. 64/678): Sahâbî.

⁵⁵⁹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 38.

⁵⁶⁰ Ya’kûb b. İbrâhim el-Askerî (ö. 322/934): Dârekutnî, Ya’kûb b. İbrâhim’in hadis rivayetinde güvenilir olduğunu ve ondan hadis yazdığını belirtmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâdî*, V, 328.

⁵⁶¹ Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 285/901): İbn Hacer, onun hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 84.

⁵⁶² Babası (ö. 233/849): İbn Hacer, onun hakkında “sika” kavramını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 512.

⁵⁶³ Haşr 59/7.

“Ömer b. Dâvûd’u şöyle derken işittim: Resûlullah (s.a) “Fâtıma benden bir parçadır. Onu şüpheye düşüren beni de düşürmüş olur. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur” dediğinde Allah, Ali’ye, Fâtıma’yla nikâhlıyken başka bir hanımı nikâhlamasını ve bundan ötürü Resûlullah’a (s.a) eziyet vermesini haram kıldı. Bunun sebebi şu âyettir: “...Allah'ın Resûlüne rahatsızlık vermeniz söz konusu olamaz”.⁵⁶⁴

1. Sünnî Kaynaklarda

Rivayet, Sünnî kaynaklarda Misver b. Mahreme ve Abdullah b. Zübeyr kanalıyla nakledilmiştir. Rivayeti Abdullah b. Zübeyr kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ahmed b.Hanbel’in *el-Müsned*’idir. Ahmed b.Hanbel’in “İsmâil b. İbrâhim >Eyyûb >Abdullah b. Ebû Müleyke >Abdullah b. Zübeyr” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Ali, Ebû Cehil’in kızıyla evlenmek istedi. Bu haber Hz. Peygamber’e ulaşınca şöyle buyurdu: “Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur. Onu üzen beni de üzmüş olur”.

Şuayb el-Arnaût, söz konusu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.⁵⁶⁵ Tirmizî, söz konusu rivayeti “Ahmed b. Menî‘ >İsmâil b. Uleyye >Eyyûb >İbn Ebû Müleyke >Abdullah b. Zübeyr” senediyle nakletmiş ve rivayetin devamında “bu hadis, sahih-hasendir” demiştir.⁵⁶⁶ Taberânî ise aynı rivayeti “Abdullah b. Ahmed b. Hanbel >Ahmed b. Menî‘ -tahvil- >Muhammed b. Sâlih b. el-Velîd en-Nersî >Müemmel b. Hişâm >İsmâil b. Uleyye >Eyyûb >İbn Ebû Müleyke >Abdullah b. Zübeyr” senediyle kaydetmiştir.⁵⁶⁷ Rivayete, “Bekr b. Muhammed es-Sayrafî >Mûsâ b. Sehl b. Kesîr >İsmâil b. Uleyye >Eyyûb >İbn Ebû Müleyke >Abdullah b. Zübeyr” senediyle yer veren Hâkim, rivayetin ardından “bu hadis, Buhârî ve Müslim’in rivayet kabul şartlarına uygundur. Fakat Buhârî ve Müslim bu hadisi nakletmemişlerdir” demiştir.⁵⁶⁸

Rivayeti Misver b. Mahreme kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’idir. Ahmed b.Hanbel’in “Hâşim b. el-Kâsım >Leys b. Sa‘d >Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke” senediyle naklettiğine göre Misver b. Mahreme, Hz. Peygamber’i şöyle derken işittiğini söylemiştir:

⁵⁶⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 39.

⁵⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVI, 46.

⁵⁶⁶ Tirmizî, “Menâkıb”, 61.

⁵⁶⁷ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-kebîr*, XXII, 405.

⁵⁶⁸ Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-sahîhayn*, III, 173.

“Benî Hişâm b. el-Muğîre, kızlarını Ali b. Ebû Tâlib’le evlendirmek için benden izin istediler. Ben buna müsaade etmiyorum. Ancak Ali b. Ebû Tâlib, benim kızımı boşayıp onların kızını nikâhlamak isterse buna izin veririm. Fâtıma benden bir parçadır. Onu şüpheye düşüren beni de şüpheye düşürmüş olur. Ona eziyet veren bana da eziyet vermiş olur”.

Şuayb el-Arnaût, söz konusu rivayetin, senedi itibariyle sahih olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶⁹ Buhârî, ilgili rivayeti “Kuteybe >Leys >İbn Ebû Müleyke >Misver b. Mahreme” senediyle nakletmiştir.⁵⁷⁰ Buhârî rivayetinde, “ben buna müsaade etmiyorum...” şeklindeki ifadenin üç kere tekrarlandığı bilgisi bulunmaktadır. Müslim, aynı rivayeti “Ahmed b. Abdullah b. Yûnus ve Kuteybe b. Saîd >Leys b. Sa’d >Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke >Misver b. Mahreme” senediyle kaydetmiştir. Rivayete “Kuteybe >Leys >İbn Müleyke >Misver b. Mahreme” senediyle yer veren Tirmizî, rivayetin devamında “bu hadis hasen-sahihdir” diyerek ilgili rivayet hakkındaki kanaatini belirtmiştir. Söz konusu rivayet, zikredilen kaynaklar dışında Ebû Dâvûd,⁵⁷¹ İbn Mâce,⁵⁷² Nesâî⁵⁷³ ve İbn Hibbân⁵⁷⁴ tarafından da nakledilmiştir. Görüldüğü üzere Misver b. Mahreme kanalıyla nakledilen rivayetlerde, Abdullah b. Zübeyr kanalıyla nakledilen rivayetten farklı olarak söz konusu evliliğin Hz. Ali tarafından talep edilmediği ve Benî Hişâm b. el-Muğîre’nin, kızlarını, Hz. Ali’yle evlendirmek için Hz. Peygamber’den izin istedikleri bilgisi bulunmaktadır.

Misver b. Mahreme kanalıyla nakledilen diğer bir rivayet ise muhteva bakımından önceki rivayetlerden farklıdır. Söz konusu rivayetin nakledildiği en erken kaynak, Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’idir. Ahmed b. Hanbel’in “Ebû’l-Yemân >Şuayb >Zührî >Ali b. Hüseyin >Misver b. Mahreme” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Ali b. Ebû Tâlib, Fâtıma’yla evli olduğu halde Ebû Cehl’in kızıyla evlenmek istedi. Fâtıma bu durumdan haberdar olunca Resûl-i Ekrem’e gitti ve şöyle dedi: “Kavmin, kızların için öfkelenmediğini söylüyorlar. İşte Ali, Ebû Cehl’in kızını nikâhlamak istiyor”. Bunun üzerine Allah Resûlü ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: “Ebû’l-Âs b. er-Rebî’yi nikâhladım. Ebû’l-Âs b. er-Rebî, bana söz verdi ve sözünde durdu. Şüphesiz ki Fâtıma benden bir

⁵⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 240.

⁵⁷⁰ Buhârî, “Nikâh”, 108.

⁵⁷¹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 13.

⁵⁷² İbn Mâce, “Nikâh”, 56.

⁵⁷³ Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 457.

⁵⁷⁴ İbn Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, XV, 405.

parçadır. Ben, onu fitneye sürüklemelerinden çekiniyorum. Vallahi! ebediyyen Allah Resûlü'nün kızı ile Allah'ın düşmanının kızı, bir adamın yanında aynı anda evli olamaz ". Ali, bu sözü işitince Ebû Cehl'in kızıyla evlenmekten vazgeçti".⁵⁷⁵

Buhârî, aynı rivayeti "Ebû'l-Yemân >Şuayb >Zührî >Ali b. Hüseyin >Misver b. Mahreme" senediyle nakletmiştir.⁵⁷⁶ Müslim, ise söz konusu rivayeti "Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî >Ebû'l-Yemân >Şuayb >Zührî >Ali b. Hüseyin >Misver b. Mahreme" senediyle kaydetmiştir.⁵⁷⁷ Aynı rivayet Ebû Dâvûd,⁵⁷⁸ İbn Mâce,⁵⁷⁹ İbn Hibbân⁵⁸⁰ ve Taberânî tarafından da nakledilmiştir.⁵⁸¹ Görüldüğü üzere Misver b. Mahreme kanalıyla nakledilen son rivayet, söz konusu evlilik talebinin bağlamı hakkında diğer rivayetlere göre daha fazla bilgi ihtiva etmektedir. Önceki rivayetlerde, Hz. Ali'nin, Ebû Cehl'in kızıyla evlenmek istediği haberini Hz. Peygamber'e ileten kişi hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak bu rivayette, söz konusu olayın, Hz. Fâtıma tarafından Hz. Peygamber'e bildirildiği belirtilmiştir. Rivayetin son kısmındaki "... Ali, bu sözü işitince Ebû Cehl'in kızıyla evlenmekten vazgeçti" şeklindeki ifade de diğer rivayetlerde bulunmamaktadır.

2. Şîî Kaynaklarda

Tespit edilebildiği kadarıyla Şîî kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken kaynak, İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin *Men lâ yahduruhü'l-fakîh* adlı eseridir. Kummî'nin, isnadsız olarak nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: "Fâtıma'ya eziyet veren bana eziyet vermiş olur. Onu öfkeliendiren beni öfkeliendirmiş olur. Onu sevindiren beni sevindirmiş olur".⁵⁸² Şeyh Müfid'in "Ebû'l-Hasan Ali b. Hâlid el-Murâğî >Ebû'l-Kâsım Hasan b. Ali b. Hasan el-Kûfî >Ca'fer b. Muhammed b. Mervân el-Ğazzâl >babası >Abdullah b. Hasan el-Ahmesî >Hâlid b. Abdullah >Yezîd b. Ebû Ziyâd >Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel >Sa'd b. Ebû Vakkâs >Resûlullah (s.a)" senediyle nakletmiş olduğu

⁵⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 227.

⁵⁷⁶ Buhârî, "Ashâbü'n-Nebî", 16.

⁵⁷⁷ Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 96.

⁵⁷⁸ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 13.

⁵⁷⁹ İbn Mâce, "Nikâh", 56.

⁵⁸⁰ İbn Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, XV, 407.

⁵⁸¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, XX, 19.

⁵⁸² İbn Bâbeveyh el-Kummî, *Men lâ yahduruhü'l-fakîh*, I-V, Beyrut: Müessesetü'l-'Alâ, 1406/1986, V, 98.

rivayet ise şöyledir: “Fâtıma benden bir parçadır. Onu sevindiren beni sevindirmiş olur. Onu üzen beni üzmüş olur. Fâtıma, benim için yaratılmışların en kıymetlisidir”.⁵⁸³

Ebû Ca‘fer et-Tûsî, aynı rivayete “Şeyh Müfid >Ebü’l-Hasan Ali b. Hâlid el-Murâğî >Ebü’l-Kâsım Hasan b. Ali b. Hasan el-Kûfî >Ca‘fer b. Muhammed b. Mervân el-Ğazzâl >babası >Abdullah b. Hasan el-Ahmesî >Hâlid b. Abdullah >Yezîd b. Ebû Ziyâd >Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel >Sa‘d b. Ebû Vakkâs” senediyle yer vermiştir.⁵⁸⁴ Rivayeti nakleden râvilerden Yezîd b. Ebû Ziyâd (ö. 137/751), Şîlikle itham edilmiş ve hadis rivayetinde zayıf olduğu gerekçesiyle cerh edilmiştir.⁵⁸⁵ Görüldüğü üzere İbn Bâbeveyh el-Kummî, Şeyh Müfid ve Ebû Ca‘fer et-Tûsî tarafından nakledilen rivayetler, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerden farklı olarak Sa‘d b. Ebû Vakkâs kanalıyla nakledilmişlerdir. Ayrıca Şeyh Müfid rivayetindeki “... Fâtıma, benim için yaratılmışların en kıymetlisidir” şeklindeki ifade, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır. İbn Ebü’l-Hadîd’in sened bilgisi vermeden Ebû Hureyre’ye isnad ederek nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

“Ali b. Ebû Tâlib, Fâtıma’yla evli olduğu halde Ebû Cehl’in kızıyla evlenmek istedi. Allah Resûlü bu durumdan haberdar olunca minbere çıktı ve şöyle dedi: Allah Resûlü’nün kızı ile Allah’ın düşmanının kızı, bir adamın yanında aynı anda evli olamaz. Şüphesiz ki Fâtıma benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana eziyet vermiş olur. Şayet Ali b. Ebû Tâlib, Ebû Cehl’in kızıyla evlenmek istiyorsa benim kızımı boşayıp istediğini yapsın”.

İbn Ebü’l-Hadîd, rivayetin ardından “bu hadis, *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* adlı eserlerde de nakledilmiştir” diyerek rivayetin, Sünnî kaynaklarda da muteber olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸⁶

Netice itibariyle ilgili rivayetin, Sünnî kaynaklarda Misver b. Mahreme ve Abdullah b. Zübeyr kanalıyla nakledildiği ve uzun anlatıların içerisinde yer aldığı görülmektedir. Birçok muteber kaynakta yer alan rivayetin, uzun anlatıların içerisinde yer alması söz konusu olayın bağlamı hakkında daha fazla bilgi elde edilmesini

⁵⁸³ Şeyh Müfid, *el-Emâlî*, s. 258.

⁵⁸⁴ Ebû Ca‘fer et-Tûsî, *Emâlî’s-Şeyh et-Tûsî*, s. 24.

⁵⁸⁵ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 601.

⁵⁸⁶ Ebû Hâmid İzzüddîn Abdülhamîd b. Hibetillâh b. Muhammed el-Medâinî, *Şerhu nehci’l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebü’l-Fadl İbrâhim), I-XX, yy. Masâdirü’l-Hadîsi’s-Sünniyye, II, 178.

sağlamaktadır. İlgili rivayet Şîh kaynaklarda Ebû Hureyre ve Sa‘d b. Ebû Vakkâs kanalıyla nakledilmiştir. İbn Bâbeveyh el-Kummî, Şeyh Müfid ve Ebû Ca‘fer et-Tûsî gibi Şîa nezdinde muteber kabul edilen âlimler tarafından nakledilen rivayetler, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere kıyasla daha muhtasar bir yapıya sahiptirler. Ayrıca Şeyh Müfid rivayetindeki “...Fâtıma, benim için yaratılmışların en kıymetlisidir” şeklindeki ifade, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır.

J. Hz. Ali’ye “Ebû Tûrâb” Lakabının Verilmesi

“Ebû Tûrâb”, toprağın babası ve toprağa bulanmış kimse anlamına gelmektedir. Bu lakap, Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali’ye verilmiştir.⁵⁸⁷ *Fezâilu Fâtıma*’daki yirmi yedinci rivayet söz konusu lakabın Hz. Ali’ye verilmesi hakkındadır. Rivayet şöyledir:

حدثنا القاسم بن عبد الله بن عبد الرحمن الهمداني، ثنا أحمد بن محمد بن سعيد التبعي، ثنا القاسم بن الحكم العرني، ثنا محمد بن عبيد الله العرزمي، عن المنهال بن عمرو، أنه كان بين علي بن أبي طالب وبين فاطمة عليها السلام كلام وأنه هجرها فخرج من بيتها فأتى المسجد فنام في التراب وأن رسول الله صلى الله عليه وسلم طلبه فلم يجده قال: فأتى بيت فاطمة صلوات الله عليها فلم يجده فقال: لعل بينك وبينه شيئا، قالت: نعم غضب فخرج إلى المسجد فأتى رسول الله صلى الله عليه وسلم المسجد فإذا هو نائم في التراب فقال له: يا أبا تراب ما نيمك في التراب والله لحجرة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم خير من التراب، فقام

İbn Şâhin’in “Kâsım b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hemedânî⁵⁸⁸ >Ahmed b. Muhammed b. Saîd et-Tebe‘î⁵⁸⁹ >Kâsım b. el-Hakem el-‘Uranî⁵⁹⁰ >Muhammed b. Ubeydullah el-Arzemî⁵⁹¹ >Minhâl b. Amr⁵⁹²” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

⁵⁸⁷ M. Yaşar Kandemir, “Ebû Tûrâb”, *DİA*, X, 243.

⁵⁸⁸ Kâsım b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hemedânî (ö. 332/944): Zehebî, Kâsım b. Abdullah’ın onun için “sika” lafzını kullanmış ve onun Şîhlikle itham edildiğini belirtmiştir. Zehebî, *Siyeru a‘lâmi’n-nübelâ*, XV, 341-356.

⁵⁸⁹ Ahmed b. Muhammed b. Saîd et-Tebe‘î (ö. 267/881): İbn Ebû Hâtım (ö. 327/938), Ahmed b. Muhammed hakkında “sadûk” lafzını kullanmıştır. Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, I-IX, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1271/1952, II, 72.

⁵⁹⁰ Kâsım b. el-Hakem el-Aranî (ö. 208/824): Zehebî, Kâsım b. el-Hakem’in “sika” bir muhaddis olduğunu belirtmiştir. Zehebî, *Târîhu’l-islâm*, XIV, 297.

⁵⁹¹ Muhammed b. Ubeydullah el-Arzemî (ö. 153/770): Ukaylî, Muhammed b. Ubeydullah hakkında “daîf” lafzını kullanmıştır. Ukaylî, *ed-Du‘afâ’ü’l-kebîr*, IV, 105.

⁵⁹² Minhâl b. Amr (ö. ?): Şu‘be, onun hadislerini terk etmiştir. Dârekutnî ise onun “sadûk” olduğunu ifade etmiştir. Zehebî, *Târîhu’l-islâm*, III, 324.

“Ali ve Fâtıma arasında tartışma çıkınca Ali, evden çıkarak mescide geldi ve mescidin toprak zemininde uyudu. Bu esnada Resûlullah (s.a), Ali’yi görmek istedi. Onu bulamayınca Fâtıma’nın evine gitti. Ali’nin orada da olmadığını görünce Fâtıma’ya “galiba aranızda bir tartışma geçti” dedi. Fâtıma bunu onaylayarak “Ali kızdı ve mescide gitti” dedi. Resûlullah (s.a), mescide gittiğinde Ali’nin, toprağın üzerinde uyuduğunu gördü. Resûlullah (s.a), “ey Ebû Tûrâb! Senin toprakta uyumana sebep olan şey nedir? Resûlullah’ın (s.a) kızının evi topraktan daha hayırlıdır” dedi. Ali -bunu işitince yattığı yerden- kalktı”.⁵⁹³

1. Sünnî Kaynaklarda

Sünnî kaynaklarda Hz. Ali’ye “Ebû Tûrâb” lakabının verilmesiyle ilgili rivayetlerin sahâbî râvileri, Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657) ve Sehl b. Sa’d’dır (ö. 88/708). Sehl b. Sa’d tarikiyle nakledilen rivayetlerin, muhteva bakımından İbn Şâhin rivayetine daha yakın olduğu görülmektedir.

Sehl b. Sa’d kanalıyla nakledilen ilk rivayet, Buhârî’nin *el-Câmi’u’s-sahîh* adlı eserinde yer almaktadır. Buhârî’nin “Hâlid b. Mahled >Süleyman >Ebû Hazm >Sehl b. Sa’d” isnadıyla kaydetmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Ebû Tûrâb lakabı, Ali’ye en sevimli gelen isimlerdendi. Bu lakapla çağrılmak onun hoşuna gidiyordu Çünkü bu lakab, Allah Resûlü tarafından ona verilmişti. Ali’ye bu lakabın verilmesi şu olaydan sonra olmuştur: Bir gün Ali ve Fâtıma arasında tartışma çıkınca Ali evden çıkarak mescide gitti ve orada uyudu. Bu esnada Allah Resûlü, Ali’yi görmek için Fâtıma’nın evine gitti. Ali’nin orada olmadığını görünce onun nerede olduğunu sordu. Fâtıma, “Ali kızdı ve mescide gitti” dedi. Bunun ardından Allah Resûlü, Ali’nin nerede olduğunu bulması için birini gönderdi. Onun mescide olduğunu öğrenince mescide gitti. Bir de baktı ki Ali, elbisesi üzerinden düşmüş ve sırtı toprağa bulanmış bir şekilde uyuyordu. Resûl-i Ekrem sırtındaki toprağı temizleyerek “ey Ebû Tûrâb! Kalk” dedi”.⁵⁹⁴

Görüldüğü üzere rivayetin metni, ufak farklılıklar dışında İbn Şâhin rivayetine benzemektedir. Taberânî, aynı rivayeti “Hüseyin b. İshak b. et-Tüsterî >Yahyâ el-Hemmânî >Süleyman b. Bilâl >Ebû Hâzım >Sehl b. Sa’d” senediyle nakletmiştir.⁵⁹⁵ Rivayeti nakleden râvilerden Yahyâ el-Hemmânî (ö. 228/842), bazı hadis münekkithleri tarafından tenkit edilmiştir.⁵⁹⁶

⁵⁹³ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 39-40.

⁵⁹⁴ Buhârî, “Edeb”, 113.

⁵⁹⁵ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, VI, 149.

⁵⁹⁶ İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 593.

Buhârî'nin bu bağlamda nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise İbn Şâhin rivayetinden farklı bir muhtevaya sahiptir. “Abdülaziz b. Ebû Hâzım >Babası >Sehl b. Sa‘d” senediyle nakledilen rivayet şöyledir:

“Bir adam, Sehl b. Sa‘d’a “Medine’deki bir yöneticiyi kastederek şu adam, minbere çıktığında Ali’ye beddua ediyor” dedi. Sehl b. Sa‘d, “minberde nasıl beddua ediyor?” diye sordu. Yanındaki adam “Ali’ye, Ebû Tûrâb diyor” dedi. Bunun üzerine Sehl b. Sa‘d güldü ve “Ebû Tûrâb lakabı, Ali’ye en sevimli gelen isimdi. Çünkü bu lakab, Allah Resûlü tarafından ona verilmişti” dedi. Adam bunu işitince Sehl b. Sa‘d’a bu lakabın hangi olay sonrasında Ali’ye verildiğini sordu. Sehl b. Sa‘d, şöyle dedi: “bir gün Ali ve Fâtıma arasında tartışma çıkınca Ali evden çıkarak mescide gitti ve orada uyudu. Bu esnada Allah Resûlü, Ali’yi görmek için Fâtıma’nın evine gitti. Ali’nin orada olmadığını görünce Fâtıma’ya, Ali’nin nerede olduğunu sordu. Fâtıma, “mescide gitti” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü mescide gitti. Bir de baktı ki Ali elbisesi üzerinden düşmüş ve sırtı toprağa bulanmış bir şekilde uyuyordu. Allah Resûlü sırtındaki toprağı temizledi ve iki kere “ey Ebû Tûrâb! Kalk” dedi”.⁵⁹⁷

Hâkim, benzer bir rivayeti “Ebû Bekir Muhammed b. el-Müemmel >Fadl b. Muhammed eş-Şa‘rânî >İbrâhim b. Hamza >Abdülaziz b. Ebû Hâzım >Ebû Hâzım >Sehl b. Sa‘d” isnadıyla nakletmiştir. Söz konusu rivayet şöyledir:

“Mervân ailesinden Medine’de görevli olan bir yönetici, Sehl b. Sa‘d’ı çağırır ve Ali’ye sövmesini emretti. Sehl b. Sa‘d, bunu kabul etmedi. Söz konusu yönetici “madem onun ismiyle ona sövmüyorsun o halde “Allah, Ebû Tûrâb’a lanet etsin” diyerek beddua et” dedi. Bunun üzerine Sehl b. Sa‘d, “Ebû Tûrâb lakabı, Ali’ye en sevimli gelen isimdi. Bu lakapla çağrılmak onun hoşuna gidiyordu” dedi. Adam, bunu işitince Sehl b. Sa‘d’a bu lakabın hangi olay sonrasında Ali’ye verildiğini sordu. Bunun ardından Sehl b. Sa‘d, şöyle dedi: Allah Resûlü, Ali’yi görmek için Fâtıma’nın evine gitti. Ali’nin orada olmadığını görünce Fâtıma’ya, Ali’nin nerede olduğunu sordu “Ali’yle tartıştık o da evden çıktı” dedi. Allah Resûlü, Ali’nin nerede olduğunu bulması için birini gönderdi. Onun mescidde olduğunu öğrenince mescide gitti. Bir de baktı ki Ali, elbisesi üzerinden düşmüş ve sırtı toprağa bulanmış bir şekilde uyuyordu. Allah Resûlü sırtındaki toprağı temizleyerek “ey Ebû Tûrâb! Kalk, ey Ebû Tûrâb! Kalk” dedi”.⁵⁹⁸

Rivayeti nakleden râvilerden Fadl b. Muhammed eş-Şa‘rânî’nin sadûk bir Şîi olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹⁹ Benzer bir rivayet, İbn Hibbân tarafından “Muhammed b. el-Hasan b. Halîl >Hişâm b. Ammâr >Abdülaziz b. Ebû Hâzım >Ebû Hâzım >Sehl b. Sa‘d” senediyle nakledilmiştir. Rivayet şöyledir:

⁵⁹⁷ Buhârî, “Ashâb”, 9.

⁵⁹⁸ Hâkim, *Ma‘rifetü ‘ulûmi’l-hadîs*, Riyad: Mektebetü’l-Meârif, 1411/2010, s. 601.

⁵⁹⁹ İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, VI, 350.

“Bir adam, Sehl b. Sa‘d’a geldi ve Medine’deki bir yöneticiyi kastederek “şu adam, minbere çıkıp Ali’ye sövmeni istiyor” dedi. Sehl b. Sa‘d, “minbere çıkıp Ali’ye ne söylememi istiyor?” diye sorunca karşısındaki kişi “Ali için Ebû Tûrâb demeni istiyor” dedi. Sehl b. Sa‘d bunu duyunca güldü ve “Ebû Tûrâb lakabı, Ali’ye en sevimli gelen isimdi. Çünkü bu lakab Allah Resûlü tarafından ona verilmişti. Adam bunu işitince Sehl b. Sa‘d’a bu lakabın hangi olay sonrasında Ali’ye verildiğini sordu. Sehl b. Sa‘d, şöyle dedi: “bir gün Ali ve Fâtıma arasında tartışma çıkınca Ali evden çıkarak mescide gitti ve orada uyudu. Bu esnada Allah Resûlü, Ali’yi görmek için Fâtıma’nın evine gitti. Ali’nin orada olmadığını görünce Fâtıma’ya, Ali’nin nerede olduğunu sordu. Fâtıma, “mescide gitti” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü mescide gitti. Bir de baktı ki Ali, elbisesi üzerinden düşmüş ve sırtı toprağa bulanmış bir şekilde uyuyordu. Allah Resûlü sırtındaki toprağı temizledi ve “ey Ebû Tûrâb! Kalk” dedi”.⁶⁰⁰

Görüldüğü üzere Buhârî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayetlerinin muhtevası, İbn Şâhin rivayetinden farklıdır. Nitekim İbn Şâhin rivayetinde sadece “Ebû Tûrâb” lakabının Hz. Ali’ye hangi olay sonrasında verildiği anlatılmaktadır. Buhârî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayetlerinde ise bu bilginin yanında Hz. Ali’ye söven ve ona sövülmesini talep eden bir devlet idarecisinden bahsedilmektedir. Ancak rivayetin bu kısmı hakkında Buhârî, İbn Hibbân ve Hâkim arasında ittifak yoktur. Çünkü Buhârî rivayetinin ilk kısmında, bir kişi Sehl b. Sa‘d’a gelerek minberde Hz. Ali’ye beddua eden bir devlet idarecisinden bahsetmektedir. Ancak İbn Hibbân rivayetinde, bir adamın Sehl b. Sa‘d’a geldiği ve aynı devlet idarecisinin Sehl b. Sa‘d’dan, Hz. Ali’ye sövmesini talep ettiği bildirilmektedir. Hâkim rivayetinde ise söz konusu devlet idarecisinin Mervan ailesinden olduğu ve bizzat Sehl b. Sa‘d’a gelerek ondan Hz. Ali’ye sövmesini talep ettiği görülmektedir.

Ahmed b. Hanbel’in “Ali b. Bahr >İsa b. Yûnus >Muhammed b. İshak >Yezid b. Muhammed b. Haysem >Muhammed b. Kâ‘b el-Kurtubî >Muhammed b. Haysem Ebû Yezîd >Ammâr b. Yâsir” senediyle nakletmiş olduğu rivayette, Hz. Ali’ye “Ebû Tûrâb” lakabının verilmesi, farklı bir olay çerçevesinde anlatılmaktadır. Rivayet şöyledir:

“Ali’yle birlikte Uşeyre Gazvesinde beraberdik. Allah Resûlü ordunun bulunduğu yerde konakladı. Orada Müdlicoğulları’ndan bazılarının hurma ağaçlarını aşıladıklarını gördük. Bunun üzerine Ali bana “Ey Ebâ‘I-Yakzân! Şu adamların nasıl çalıştıklarına bakalım mı?” diye sordu. Bunun üzerine onların yanına gidip bir saat kadar onların çalışmalarını izledik. Bu esnada

⁶⁰⁰ İbn Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, XV, 368.

uykumuz gelince bir hurma ağacının altındaki toprağın üzerinde uyuduk. Daha sonra Allah Resûlü, bizi ayağıyla dürtükleyerek uyandırdı. Yattığımız yerin toprak olmasından ötürü vücudumuz toprağa bulanmıştı. Allah Resûlü üstümüzdeki toprağı görünce Ali'ye “ey Ebû Tûrâb! Kalk” dedi. Resûl-i Ekrem bunun ardından “size insanların en şerli iki kişisini haber vereyim mi?” diye sordu. “Evet ya Resûlullah!” dedik. Allah Resûlü şöyle devam etti: “Bunlardan ilki Sâlih'in dişi devesini kesen Uhaymir-i Semûd'dur.⁶⁰¹ Allah Resûlü, Ali'nin kafasındaki bir yere işaret ederek “ey Ali! Bu kişilerden ikincisi ise sana şöylece vuracak ve akacak kan -Ali'nin sakalına işaret ederek- buraya kadar ıslatacaktır”.

Şuayb el-Arnaût, senedi itibariyle zayıf olarak nitelendirdiği ilgili rivayetin metni için “hasen li gayrihî” ifadesini kullanmıştır.⁶⁰² Nesâî, aynı rivayeti “Muhammed b. Vehb b. Abdullah el-Harrânî >Muhammed b. Seleme >Muhammed b. İshak >Yezid b. Muhammed b. Haysem >Muhammed b. Kâ'b el-Kurtubî >Muhammed b. Haysem >Ammâr b. Yâsir” senediyle nakletmiştir.⁶⁰³ Tahâvî ise rivayete “Ahmed b. Dâvûd b. Mûsâ >Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî > Yûnus b. Bukeyr >Muhammed b. İshak >Yezid b. Muhammed b. Haysem >Muhammed b. Kâ'b el-Kurtubî >Muhammed b. Haysem >Ammâr b. Yâsir” senediyle yer vermiştir.⁶⁰⁴

Görüldüğü üzere söz konusu rivayet, “Muhammed b. İshak >Yezid b. Muhammed b. Haysem >Muhammed b. Kâ'b el-Kurtubî >Muhammed b. Haysem >Ammâr b. Yâsir” tarikiyle nakledilmiştir. Rivayeti nakleden râvilerden Muhammed b. İshak (ö. 151/768), bazı münekkitler tarafından Şîlikle ve müdellis olmakla itham edilmiştir.⁶⁰⁵ Ayrıca Tahâvî rivayetindeki Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî de Şîlikle itham edilmiştir.⁶⁰⁶ Rivayet, bu şekliyle metni bakımından önceki rivayetlerden ayrılmaktadır. Nitekim önceki rivayetlerde Hz. Ali'ye “Ebû Tûrâb” lakabının verilme sebebi olarak farklı bir olay anlatılmıştır. Ayrıca bu rivayette Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin gelecekte yaşayacağı bir olay hakkında bilgi vermektedir.⁶⁰⁷

⁶⁰¹ Uhaymir-i Semûd (Semûd'un kızılı) olarak adlandırılan kişi Sâlih peygamberin Semûd kavmine mucize olarak getirdiği dişi deveyi kesen Kudar b. Sâlif'dir. Ahmet Güç, “Sâlih”, *DİA*, XXXVI, 32-33.

⁶⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXX, 256-257.

⁶⁰³ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 464.

⁶⁰⁴ Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, II, 281.

⁶⁰⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, II, 7.

⁶⁰⁶ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 343.

⁶⁰⁷ Hz. Peygamber'in haber verdiği bu olayın, Hz. Ali'nin şehit edilmesi hakkında olduğu düşünülmektedir. Nitekim kaynaklarda Hz. Ali'yi şehit eden İbn Mülcem'in, Hz. Ali'yi kafasından

2. Şîî Kaynaklarda

Şîî kaynaklarda Hz. Ali'ye “Ebû Tûrâb” lakabının verilmesi hakkında birçok rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Söz konusu rivayetlerden bazıları Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerle muhteva bakımından benzerdir. Bazı rivayetler ise Sünnî kaynaklarda bulunmamaktadır.

Tespit edilebildiği kadarıyla söz konusu rivayet, *Fezâilu Fâtıma*'daki şekliyle ilk olarak Ebü'l-Ferec el-İsfahânî (ö. 356/967) tarafından “Ali b. İshak b. İsa el-Mahzûmî > Muhammed b. Bikâr b. Reyyân > Ebû Ma'şer > Ebî Hâzım > Sehl b. Sa'd” senediyle nakledilmiştir. Ancak bu rivayetin son kısmındaki “...Biz, Ali'yi övmek istediğimizde “Ebû Tûrâb” lakabını kullanırdık” şeklinde ziyade, İbn Şâhin'in nakletmiş olduğu rivayette bulunmamaktadır.⁶⁰⁸ Söz konusu ziyade, muhtemelen rivayetin sahâbî râvisi olan Sehl b. Sa'd'a aittir. Rivayeti nakleden râvilerden Muhammed b. Bikâr b. Reyyân (ö. 238/852)⁶⁰⁹ ve Ali b. İshak b. İsa el-Mahzûmî'nin (ö. 306/918) hadis rivayetinde güvenilir oldukları belirtilmiştir.⁶¹⁰ Ebû Ma'şer hakkında Sünnî ve Şîî kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr* adlı eserindeki bir bab başlığı altında Hz. Ali'nin lakapları ve isimlerine dair Şîî kaynaklardaki rivayetleri bir araya getirmiştir. Bu bölümde “Ebû Tûrâb” lakabı hakkındaki rivayetlere de yer veren Muhammed Bâkır Meclisî'nin nakletmiş olduğu rivayetlerden biri, “Mervân ailesinden Medine'de görevli olan bir yönetici, Sehl b. Sa'd'ı çağırdı ve Hz. Ali'ye sövmesini emretti...” şeklindeki rivayettir.⁶¹¹ Diğer bir rivayet ise sahâbî râvisi Ammâr b. Yâsir olan “Ali'yle birlikte Uşeyre Gazvesinde beraberdik...” şeklindeki rivayettir.⁶¹² Bâkır Meclisî, söz konusu rivayetleri, senedsiz olarak nakletmiş ve rivayetlerin aynı şekilde Sünnî kaynaklarda da nakledildiğini belirtmiştir. Aynı rivayetlere *Şerhu nehci'l-belâğa* adlı eserinde yer veren İbn Ebü'l-Hadîd, “Ebû Tûrâb” lakabının, Emevî yöneticileri

yaraladığı ve kısa bir zaman sonra Hz. Ali'nin vefat ettiği bilgisi bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Ethem Ruhi Fırlalı, “İbn Mülcem”, *DİA*, XX, 220.

⁶⁰⁸ Ebü'l-Ferec Ali b. el-Hüseyn el-İsfahânî, *Mekâtîlü't-tâlibiyyîn*, yy. Masâdirü'l-Hadîsi'ş-Şiîyye, 1385/1965, I, 14-15.

⁶⁰⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XI, 112.

⁶¹⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIV, 253.

⁶¹¹ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XXXV, 65.

⁶¹² Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XXXV, 60.

tarafından Hz. Ali'ye sövmek için kullanıldığını belirtmiştir.⁶¹³ Görüldüğü üzere buraya kadar nakledilen rivayetler, muhtevaları itibariyle Sünnî kaynaklardaki rivayetlerle benzerdir. Ayrıca bazı rivayetlerin, Sünnî kaynaklarda da aynı şekilde nakledildiğinin belirtilmesi, rivayetlerin sıhhati konusunda Sünnî kaynakların da referans gösterildiği izlenimini vermektedir.

Şîî kaynaklarda “Ebû Tûrâb” lakabının Hz. Ali'ye verilmesi hakkındaki rivayetler incelendiğinde bu konuda nakdedilen bazı rivayetlerin, Sünnî kaynaklarda bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu rivayetlerden ilki, İbn Bâbaveyh el-Kummî'nin *'İlelü's-şerâ'*i adlı eserinde yer almaktadır. İbn Bâbaveyh el-Kummî'nin “Ahmed b. el-Hasan el-Kattân >Ebû Saîd el-Hasan b. Ali >Hüseyn b. Hasan el-'Abedî >Abdülaziz b. Müslim >Yahyâ b. Abdullah >Babası >Ebû Hüreyre” isnadıyla nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü sabah namazını kıldırdıktan sonra hüzünlü bir yüz ifadesiyle mescidden çıktı. Biz de onunla beraber çıktık. Daha sonra Allah Resûlü, Fâtıma'nın evine gitti. İçeri girdiğinde Ali'nin kapının önündeki toprak zeminde uyuduğunu gördü. Allah Resûlü ona doğru eğildi ve “anam, babam sana feda olsun ey Ebû Tûrâb! Ayağa kalk” diyerek Ali'nin sırtındaki toprakları temizlemeye başladı. Daha sonra Ali'nin elinden tuttu ve Fâtıma'nın yanına gittiler. Biz o esnada dışarıda beklerken yüksek sesli bir kahkaha duyduk. Resûl-i Ekrem evden çıktı ve gülümseyerek bize doğru geldi. Bunun üzerine “ya Resûlullah! İçeriye hüzünlü bir yüz ifadesiyle girdin. Fakat dışarıya gülümseyerek çıktın” dedik. Allah Resûlü “nasıl sevinçli olmayayım? Bana ve sema ehline en sevimli olan iki kişinin arasını yaptım” dedi”.⁶¹⁴

İbn Bâbaveyh el-Kummî'nin “Ahmed b. Hasan el-Kattân >Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Zekeriyâ >Bikr b. Abdullah b. Hubeyb >Temîm b. Behlül >babası >Ebû'l-Hasan el-Abedî >Süleyman b. Mehrân >Ubayetu b. Rebî' ” senediyle nakletmiş olduğu diğer bir rivayet ise şöyledir:

“Abdullah b. Abbas'a, Resûl-i Ekrem'in Ali'ye “Ebû Tûrâb” lakabını verme sebebini sordum. Abdullah b. Abbas şöyle dedi: “Ali, yeryüzünün sahibi ve Allah Resûlü'nden sonra Allah'ın yeryüzü ehli için gönderdiği hüccettir. Ayrıca yeryüzünün bekâsı ve sukûneti kendisine bağlıdır. Ben, Allah Resûlü'nü bu konuda şöyle derken işittim: “kıyamet günü Allah'ın, Ali

⁶¹³ İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu nehci'l-belâğa*, I, 11-12.

⁶¹⁴ İbn Bâbaveyh el-Kummî, *'İlelü's-şerâ'*i, I-II, Necef: el-Mektebetü'l-Haydariyye, 1386/1966, I, 228.

tarafatları için hazırlamış olduğu mükâfatı gören kâfirler şöyle diyecekler:
“يا ليتني كنت ترابا”⁶¹⁵ yani “keşke Ali’nin şîasından olsaydık”.

İbn Bâbaveyh el-Kummî, bu rivayetin ardından **ويقول الكافر ياليتني كنت ترابا** âyetinin “keşke Ali’nin şîasından olsaydık” şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.⁶¹⁶ Rivayeti nakleden râvilerden Ubayetu b. Rebî‘, Şîilikle itham edilmiştir.⁶¹⁷

Netice itibariyle İbn Bâbaveyh el-Kummî’nin nakletmiş olduğu birinci rivayet, ilk ve son kısmı itibariyle İbn Şâhin rivayetinden farklıdır. Ancak “Ebû Tûrâb” lakabının, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma arasındaki bir tartışmanın ardından Hz. Ali’ye verildiği bilgisine yer vermesi bakımından İbn Şâhin rivayetiyle mutabıktır. İbn Bâbaveyh el-Kummî’nin naklettiği ikinci rivayette ise “Ebû Tûrâb” lakabının Hz. Ali’ye verilmesi hakkında, Sünnî kaynaklarda bulunmayan bir bilgi bulunmaktadır. İlgili rivayetin ilk kısmında Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber’in vefatının ardından önemli bir makamda olacağı ve bu sebepten ötürü ona “Ebû Tûrâb” lakabının verildiği belirtilmiştir. Rivayetin ikinci kısmında ise Hz. Peygamber’e isnad edilerek nakledilen bir rivayet bulunmaktadır. Söz konusu rivayette, “ويقول الكافر ياليتني كنت ترابا” âyetindeki “ترابا” kelimesiyle, Hz. Ali’nin lakabı olan Ebû Tûrâb’ın kastedildiği ifade edilmiştir. Buna göre âyetteki “ترابا” kelimesi Hz. Ali’ye işaret etmektedir. Dolayısıyla bu açıklama, söz konusu âyetin, “ahirette hakikatlere şahit olan kâfirler, Hz. Ali’nin taraftarlarından olmadıkları için pişmanlık duyarak “keşke Ali’nin şîasından olsaydık” diyeceklerdir” şeklinde anlaşılmasına sebep olacaktır. Bu rivayet, Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber’in vefatının ardından önemli bir makamda olacağına ve Hz. Ali’yi desteklemeyenlerin pişmanlık duyacağına işaret etmektedir.

K. “Seni Ehlinden En Hayırlı Kişiyle Evlendirdim”

حدثنا عبد الله بن سليمان، قال: قرأنا على سلمة بن شبيب ثنا عبد الرزاق، ثنا معمر، عن أيوب، عن عكرمة قال: لما زوج النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة عليها السلام قال: ما آليت أن أنكحتك أحب أهلي إلي.

⁶¹⁵ Nebe 78/40.

⁶¹⁶ İbn Bâbaveyh el-Kummî, *‘İlelü’ş-şerâ’i*, II, 87.

⁶¹⁷ Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, II, 387.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleyman > Abdurrezzâk⁶¹⁹ Seleme b. Şebîb >⁶¹⁸
Hz. İlah (s.a), uğöre Resûl ttiğine" senediyle nakle⁶²³ > İkrime⁶²² > Eyyûb⁶²¹ > Ma' mer⁶²⁰
Fâtıma'yı evlendirdiğinde ona şöyle demiştir: "Seni, ehlimden bana en sevimli gelen
kişiyle evlendirdim".⁶²⁴

حدثنا محمد بن هارون بن عبد الله بن سليمان الحضرمي، ثنا نصر بن علي الجهضمي، ثنا العباس بن جعفر بن زيد
بن طلق، عن أبيه، عن جده، عن علي رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم حين زوجه فاطمة عليها
السلام دعا بماء فمجه ثم أدخله معه فرشه في جيبه وبين كتفيه وعوده ب {قل هو الله أحد} والمعوذتين ثم دعا
فاطمة فقامت تمشي على استحياء فقال: لم آل أن أزوجك خير أهلي.

İbn Şâhin'in "Muhammed b. Hârûn b. Abdullah b. Süleymân el-Hadramî⁶²⁵
> Nasr b. Ali el-Cehdemî⁶²⁶ > Abbas b. Ca'fer b. Zeyd b. Talk⁶²⁷ > babası⁶²⁸ > dedesi⁶²⁹
> Ali" senediyle naklettiği diğeri bir rivayet şöyledir:

"Resûlullah (s.a), Ali'yi, Fâtıma'yla evlendirdiğinde -bir kap içerisinde- su
getirilmesini istedi. Resûlullah (s.a), getirilen sudan bir miktar ağzına aldı ve
ağızdaki suyu kabın içerisine bıraktı. Bu suyu Ali'nin göğsüne ve
omuzlarının arasına serptikten sonra Allah'ın onu koruması için kul
hüvellâhu ehad ve muavvizeteyni okudu. Daha sonra Fâtıma'yı çağırdı.

⁶¹⁸ Abdullah b. Süleyman (ö. 316/929): Dârekutnî, onun sika bir muhaddis olduğunu fakat hadisler
hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını ifade etmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*,
XIII, 221-230.

⁶¹⁹ Seleme b. Şebîb (ö. 247/861): İbn Hacer, Seleme'yi "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn Hacer,
Takrîbü't-Tehzîb, s. 247.

⁶²⁰ Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/826): İbn Hacer, Abdurrezzâk hakkında "sika" lafzını
kullanmış ve onun Şiilikle itham edildiğini belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 354.

⁶²¹ Ma' mer b. Râşid (ö. 153/770): İbn Hacer, Ma' mer hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer,
Takrîbü't-Tehzîb, s. 541.

⁶²² Eyyûb b. Ebû Temîme (ö. 131/748): İbn Hacer, Eyyûb hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını
kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 117.

⁶²³ İkrime el-Berberî (ö. 105/723): Abdullah b. Abbas'ın mevlâsıdır. İbn Hacer, onun hakkında "sika" ve
"sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 397.

⁶²⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 47.

⁶²⁵ Muhammed b. Hârûn b. Abdullah b. Süleymân el-Hadramî (ö. 321/933): Dârekutnî, onun hakkında
"sika" lafzını kullanmıştır. Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî*,
II, 632.

⁶²⁶ Nasr b. Ali el-Cehdemî (ö. 250/864): İbn Hacer, Nasr b. Ali'yi "sika" lafzıyla ta'dîl etmiştir. İbn
Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 406.

⁶²⁷ Abbas b. Ca'fer b. Zeyd b. Talak (ö. ?): İbn Hibbân, Abbas b. Ca'fer'in Basralı olduğunu ve
babasından rivayette bulunduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 510.

⁶²⁸ Ca'fer b. Zeyd el-'Abedî (ö. ?): İbn Hibbân, Ca'fer b. Zeyd el-'Abedî'nin Basralı olduğunu ve
babasından rivayette bulunduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 133.

⁶²⁹ Yezîd b. Suhâr (ö. ?): Kaynaklarda Yezîd b. Suhâr hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

Utangaç bir şekilde yürüyen Fâtıma'ya şöyle buyurdu: “seni ehlinden en hayırlı kişiyle evlendirdim”.⁶³⁰

1. Sünni Kaynaklarda

İbn Şâhin'in, Hz. Ali kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetin, Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvileri Ümmü Eymen (ö. 24/645), Esmâ bint Umeys (ö. 40/661) ve Abdullah b. Abbas'tır. Ümmü Eymen kanalıyla nakledilen rivayet, İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtu'l-kübrâ* adlı eserinde yer almaktadır. İbn Sa'd'ın “Süleymân b. Abdurrahman ed-Dımaşkî >Ömer b. Sâlih >Saîd b. Ebû Arûbe >Katâde >Saîd b. Müseyyeb” senediyle naklettiğine göre Ümmü Eymen şöyle demiştir:

“Allah Resûlü, Fâtıma'yı Ali'yle evlendirdiğinde, zifaf öncesinde kendisini beklemelerini emretti. Allah Resûlü, onların bulunduğu eve gittiğinde “kardeşim burada mı?” diye sordu. Ben (Ümmü Eymen) “kızınla evlendirdiğin kişi nasıl senin kardeşin olabilir?” diye sorduğumda, Allah Resûlü “evet onu kızımınla evlendirdim ama Ali benim kardeşimdir” buyurdu. Bunun ardından Allah Resûlü içerisinde su olan bir kap istedi ve ellerini yıkadı. Ardından Ali'yi çağırdı, bu suyu Ali'nin göğsüne ve omuzlarının arasına serpti. Daha sonra Fâtıma'yı çağırdı ve bu suyu ona da aynı şekilde serptikten sonra Fâtıma'ya hitaben “seni ehlinden en hayırlı kişiyle evlendirdim” buyurdu”.⁶³¹

Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayet, Nesâî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ* adlı eserinde yer almaktadır. Nesâî'nin “Zekerıyyâ b. Yahyâ >Muhammed b. Sudrân >Suheyl b. Hallâd >Muhammed b. Sevâ >Saîd b. Ebû Arûbe >Eyyûb es-Sihtiyânî >İkrime >İbn Abbas” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü, Fâtıma'yı evlendirdiğinde Fâtıma'yla birlikte bazı hediyeler gönderdi ve Ali'ye hitaben “ben gelene kadar Fâtıma'ya yaklaşma!” buyurdu. Bir süre sonra Allah Resûlü, Ali ve Fâtıma'nın bulunduğu eve gitti. Ümmü Eymen'e “kardeşim burada mı?” diye sordu. Ümmü Eymen, “kızınla evlendirdiğin kişi nasıl senin kardeşin olabilir?” diye sorduğunda Allah Resûlü “Ali benim kardeşimdir” buyurdu. Daha sonra orada bulunan bir kadına “Allah Resûlü'ne hürmetinden ötürü mü buraya geldin?” buyurdu ve kadına dua edip onun hakkında Allah'tan hayır diledi. Bunun ardından Allah Resûlü içerisinde su olan bir kap istedi. Getirilen suyun içine tükürüğünden bir miktar koydu ve muavvizeteyni okudu. Bunun ardından Ali'yi çağırdı, bu suyu Ali'nin yüzüne, göğsüne ve omuzlarının arasına serpti. Daha sonra Fâtıma'yı çağırarak aynı şekilde ona da suyu serptikten sonra Fâtıma'ya

⁶³⁰ İbn Şâhin, *Fezâilü Fâtıma*, s. 41.

⁶³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, VIII, 19.

hitaben “seni ehlimden en hayırlı kişiyle evlendirdim” buyurdu ve dışarı çıktı”.⁶³²

Görüldüğü üzere Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayet, önceki rivayetlerden daha tafsilatlı bir yapıya sahiptir. Bu durum, rivayetteki kapalı durumların açıklığa kavuşturulmasını ve rivayetin bağlamı hakkında farklı bilgiler elde edilmesini sağlamaktadır. Rivayetteki “...ben gelene kadar Fâtıma’ya yaklaşma!” ziyadesi, söz konusu olayın Hz. Ali ve Hz. Fâtıma’nın zifafı öncesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca rivayette, Hz. Peygamber’in orada bulunan hanım bir sahâbiye “...Allah Resûlü’ne hürmetinden ötürü mü buraya geldin?” şeklinde bir soru yönelttiği görülmektedir. Rivayetteki bu ziyade, söz konusu olayın yaşandığı mekânda önceki rivayetlerde belirtilmeyen bir kimsenin bulunduğunu göstermektedir.

Rivayeti, Esmâ bint Umeys kanalıyla nakleden en erken kaynak, Abdürrezzâk es-San’ânî’nin (ö. 211/827) *el-Musannef* adlı eseridir. Abdürrezzâk es-San’ânî’nin “Ma‘mer >Eyyûb >İkrime >Ebû Yezîd el-Medenî >Esmâ bint Umeys” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü, Fâtıma’yı evlendirdiğinde Ali’ye “ben gelmeden ehlimden kimseye yaklaşma” diye haber gönderdi. Bunun ardından Allah Resûlü, Ali’nin evine gitti ve “kardeşim burada mı?” diye sordu. Ümmü Eymen, “Ey Allah’ın Nebîsi! Kızınla evlendirdiğin kişi nasıl senin kardeşin olabilir?” dedi. - Allah Resûlü sahâbileri birbirleriyle kardeş ilan etmişti. Ali’yi de kendisine kardeş ilan etti- Allah Resûlü “Ümmü Eymen! Bu durum mümkün olabilir” buyurdu. Daha sonra Allah Resûlü içerisinde su olan bir kap getirilmesini istedi. Allah’ın kendisinden söylemesini talep ettiği sözleri bu suya okuyarak Ali’nin yüzüne ve göğsüne serpti. Daha sonra Fâtıma’yı çağırdı ve bu suyu aynı şekilde ona da serpiştirerek “dikkat et! Seni, ehlimden bana en sevimli gelen kişiyle evlendirdim” buyurdu. Bu esnada Resûl-i Ekrem kapının arkasında bir karartı gördü ve kim olduğunu sordu. Kapının arkasındaki kişi “Ben Esmâ’yım” dedi. Allah Resûlü “Esmâ bint Umeys sen misin?” diye sorduğunda kapının arkasındaki kişi “evet” dedi. “Allah Resûlü’ne hürmetinden ötürü mü Fâtıma’yla birlikte geldin?” diye sorduğunda “evet” dedi. -Gelin, zifaf gecesinde bir ihtiyacı olduğunda bunu karşılması için kendisine yakın gördüğü bir kıza ihtiyaç duyar- Esmâ bint Umeys bu esnada Allah Resûlü’nün kendisine dua ettiğini söylemiş ve “bu dua kendisine en çok güvendiğim amelimdir” demiştir. Allah Resûlü bu duanın ardından dışarı çıktı ve Ali’ye “ailen sana emanettir” buyurdu”.⁶³³

⁶³² Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 45.

⁶³³ Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *el-Musannefî’l-hadîs*, V, 485.

Ahmed b. Hanbel, rivayete “İbrâhim b. Abdullah >Sâlih b. Hâtim Verdân >babası >Eyyûb >Ebû Yezîd el-Medenî >Esmâ bint Umeys” senediyle yer vermektedir. Ahmed b. Hanbel’in nakletmiş olduğu rivayet, muhteva bakımından San‘ânî’nin nakletmiş olduğu rivayete benzemektedir. Ancak “Fâtıma’nın zifaf gecesinin sabahında Allah Resûlü kapıya geldi ve “Ümmü Eymen! Bana kardeşimi çağır” buyurdu...” ziyadesini ihtiva etmesi bakımından önceki rivayetlerden ayrılmaktadır. Nitekim önceki rivayetlerde Hz. Peygamber’in, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma’yla zifaf öncesinde görüştüğü bilgisi bulunmaktadır.⁶³⁴

Aynı rivayete “İsmâil b. Mes‘ûd >Hâtim b. Verdân >Eyyûb es-Sihtiyânî >Ebû Yezîd el-Medenî >Esmâ bint Umeys” senediyle yer veren Nesâî, rivayetin devamında “Saîd b. Ebû Arûbe, bu rivayeti Eyyûb es-Sihtiyânî >İkrime >İbn Abbas” isnadıyla nakletmiştir” demiştir.⁶³⁵ Taberânî, aynı rivayeti “İshak b. İbrâhim ed-Deberî >Abdurrezâk >Ma‘mer > Eyyûb >İkrime ve Ebû Yezîd el-Medenî >Esmâ bint Umeys” senediyle nakletmiştir.⁶³⁶ Hâkim ise aynı rivayeti “Ahmed b. Ca‘fer b. Hemdân el-Bezzâr >İbrâhim b. Ubeydullah b. Müslim >Sâlih b. Hâtim b. Verdân >babası >Eyyûb >Ebû Yezîd el-Medenî” senediyle kaydetmiştir.⁶³⁷

Esmâ bint Umeys kanalıyla nakledilen rivayette, ilgili rivayetin uzun bir alıntının içerisinde yer aldığı görülmektedir. Rivayet, bu şekliyle önceki rivayetlerden ayrılmaktadır. Ayrıca Esmâ bint Umeys rivayetinde, diğer rivayetlerde bulunmayan bazı ziyadeler mevcuttur. Söz konusu ziyadeler, önceki rivayetlerdeki mübhem durumların açıklığa kavuşturulmasını sağlamaktadır. Nitekim Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayette, Hz. Peygamber’in hanım bir sahâbîyle diyaloguna yer verilmiş, fakat bu sahâbînin kimliği mübhem bırakılmıştır. Esmâ bint Umeys kanalıyla nakledilen rivayette ise bu sahâbînin Esmâ bint Umeys olduğu belirtilmiş, böylelikle söz konusu mübhemlik ortadan kaldırılmıştır. Hz. Ali, Ümmü Eymen ve Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayetlerde, Hz. Peygamber’in, Fâtıma’ya hitaben “...seni ehlimden en hayırlı kişiyle evlendirdim” dediği nakledilmişti. Ancak Esmâ bint Umeys

⁶³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Fezâ’ili’s-sahâbe* (nşr. Vasiyullah b. Muhammed Abbas), I-II, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1403/1983, II, 762.

⁶³⁵ Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 452.

⁶³⁶ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-kebîr*, XXIV, 137.

⁶³⁷ Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-sahîhayn*, III, 173.

kanalıyla nakledilen rivayette, Hz. Peygamber'in "...seni, ehlimden bana en sevimli gelen kişiyle evlendirdim." dediği nakledilmiştir. Rivayeteki bu farklılık dikkat çekicidir.

Söz konusu rivayetin, bazı kaynaklarda mürsel olarak nakledildiği tespit edilmiştir. Rivayeti mürsel olarak nakleden en erken kaynak Ma'mer b. Râşid'in *el-Câmi'* adlı eseridir. Ma'mer b. Râşid'in "...Eyyûb >İkrime" isnadıyla nakletmiş olduğu rivayete göre Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'yı evlendirdiğinde ona "seni, ehlimden bana en sevimli gelen kişiyle evlendirdim" buyurmuştur.⁶³⁸ Rivayeti mürsel olarak nakleden diğer bir kaynak, İbn Sa'd'ın, *et-Tabakâtu'l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa'd'ın, "Abdülvehhâb b. Atâ >Saîd b. Ebû Arûbe >Ebû Yezîd el-Medîni >İkrime" senediyle nakletmiş olduğu rivayette, Ma'mer rivayetinden farklı olarak Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'ya "...seni ehlimden en hayırlı kişiyle evlendirdim" dediği belirtilmektedir.⁶³⁹ Ahmed b.Hanbel benzer bir rivayete "Abdullah >Ahmed b. Hanbel > Abdurrezzâk >Ma'mer > Eyyûb >İkrime ve Ebû Yezîd el-Medîni" senediyle yer vermiştir.⁶⁴⁰

Rivayete "İshak >Abdurrezzâk >Ma'mer >Eyyûb >İkrime ve Ebû Yezîd el-Medîni" senediyle yer veren İbn Hacer, söz konusu rivayet hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

"Söz konusu rivayet, sika râviler tarafından nakledilmiştir. Ancak bu olay yaşandığında Esmâ bint Umeys'in, eşi Ca'fer'le birlikte Habeş'te olduğu konusunda ihtilaf yoktur. Muhtemelen rivayette Esmâ bint Umeys olduğu söylenen kişi, Esmâ bint Umeys'in kız kardeşi Selmâ bint Umeys'dir. Selmâ bint Umeys, Hamza b. Abdülmuttalib'in hanımıdır".⁶⁴¹

Önceki rivayetlerde Hz. Peygamber'in, hanım bir sahâbîyle diyaloguna işaret edilmiş, Esmâ bint Umeys kanalıyla nakledilen rivayetlerde de bu sahâbînin Esmâ bint Umeys olduğu belirtilmiştir. Ancak İbn Hacer, söz konusu hanım sahâbînin Selmâ bint Umeys olduğunu ifade etmiştir.

⁶³⁸ Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannefi'l-hadis*, XI, 228.

⁶³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, VIII, 19.

⁶⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-sahâbe*, II, 568.

⁶⁴¹ İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye*, VIII, 240.

2. Şîî Kaynaklarda

İlgili rivayet, Şîî kaynaklarda muahhar bir kaynak olan *Bihârü'l-envâr*'da nakledilmiştir. Muhammed Bâkır Meclisî, “Keyfiyyetü muâşeretü Fâtıma mea‘ Ali aleyhima’s-selâm” isimli bab başlığı altında Hz. Fâtıma ve Hz. Ali arasındaki muhabbeti anlatan rivayetlerden bazılarına yer vermiş, daha sonra da sened bilgisi vermeden şu rivayeti nakletmiştir: “Resûlullah, Fâtıma’ya “seni en hayırlı kişiyle evlendirdim” buyurdu”. Muhammed Bâkır Meclisî, bu rivayetin ardından İbn Şâhin’in “Abdürrezzâk >Ma‘mer >Eyyûb >İkrime” senediyle şu rivayeti naklettiğini belirtmiştir: “Seni, ehlimden bana en sevimli gelen kişiyle evlendirdim”.⁶⁴² Görüldüğü üzere Muhammed Bâkır Meclisî, öncelikle ilgili rivayeti sened bilgisi vermeden nakletmiş ancak daha sonra bu rivayeti İbn Şâhin’in de naklettiğine işaret ederek Sünnî bir kaynağı referans göstermiştir.

Netice itibariyle ilgili rivayetin Sünnî kaynaklarda Hz. Ali, Ümmü Eymen, Esmâ bint Umeys ve Abdullah b. Abbas kanallarıyla nakledildiği tespit edilmiştir. Abdullah b. Abbas kanalıyla nakledilen rivayet, Ümmü Eymen ve Hz. Ali kanallarıyla nakledilen rivayetlere nispetle daha tafsilatlı bir yapıya sahiptir. Bu durum, söz konusu rivayetin bağlamı hakkında farklı bilgiler elde edilmesini sağlamaktadır. Esmâ bint Umeys kanalıyla nakledilen rivayetlerde ise ilgili rivayetin uzun bir alıntının içerisinde yer aldığı görülmektedir. Rivayet, bu şekliyle önceki rivayetlerden ayrılmaktadır. Ayrıca Esmâ bint Umeys rivayetinde, diğer rivayetlerde bulunmayan bazı ziyadeler mevcuttur. Söz konusu ziyadeler, önceki rivayetlerdeki mübhem durumların açıklığa kavuşturulmasını sağlamaktadır. Örneğin önceki rivayetlerde, Hz. Peygamber’in, hanım bir sahâbîyle diyaloguna yer verilmiş ancak bu sahâbînin ismi belirtilmemiştir. Esmâ bint Umeys kanalıyla nakledilen rivayetlerde ise bu hanım sahâbînin Esmâ bint Umeys olduğu belirtilerek söz konusu mübhemlik ortadan kaldırılmıştır. Şîî kaynaklarda ilgili rivayet sadece yer veren en erken kaynak, Muhammed Bâkır Meclisî’nin *Bihârü'l-envâr* adlı eseridir. Muhammed Bâkır Meclisî’nin nakletmiş olduğu rivayet, *Fezâilu Fâtıma*’daki otuz altı numaralı rivayetle aynı muhtevaya sahiptir. Nitekim Muhammed

⁶⁴² Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 149.

Bâkır Meclisî de söz konusu rivayetin İbn Şâhin tarafından da nakledildiğini belirtmiştir.

L. Hz. Fâtıma'nın Mehri

İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserindeki yirmi dokuz, otuz, otuz bir, otuz iki, otuz üç, otuz dört ve otuz beşinci rivayetler, Hz. Fâtıma'nın mehri hakkındadır. Söz konusu rivayetler sırasıyla şöyledir:

حدثنا محمد بن سليمان بن علي المالكي، بالبصرة ومحمد بن هارون الحضرمي قالوا: ثنا نصر بن علي الجهضمي، ثنا عباس بن جعفر بن زيد بن طلق، عن أبيه، عن جده، عن علي رضي الله عنه قال: لما تزوجت فاطمة رضي الله عنها قلت: يا رسول الله ما أبيع فرسي أو درعي؟ قال: بع درعك، فباعها باثنتي عشرة أوقية فكان ذلك مهر فاطمة عليها السلام اللفظ لمحمد بن هارون.

İbn Şâhin'in “Muhammed b. Süleymân b. Ali el-Mâlikî⁶⁴³ ve Muhammed b. Hârûn el-Hadramî⁶⁴⁴ >Nasr b. Ali el-Cehdemî⁶⁴⁵ >Abbas b. Ca'fer b. Zeyd b. Talk⁶⁴⁶ >babası⁶⁴⁷ >dedesi⁶⁴⁸” senediyle naklettiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir:

“Fâtıma'yla evlendiğimde Resûlullah'a (s.a) “ey Allah'ın Resûlü -mehir için- atımı mı yoksa zırhımı mı satayım?” diye sordum. Resûlullah (s.a) “zırhını sat” buyurdu. Ali, zırhını on iki ukiyyeye sattı. Bu miktar Fâtıma'nın mehriydi. Rivayetteki son ifade Muhammed b. Hârûn'a aittir.”⁶⁴⁹

حدثنا عبد الله بن سليمان بن الأشعث، ثنا نصر بن علي، ثنا سفيان، عن ابن أبي نجیح، عن أبيه، أنه سمع رجلا، سمع عليا عليه السلام على منبر الكوفة يقول: أردت أن أخطب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ابنته ثم ذكرت أن لا شيء ثم ذكرت عاندته وصلته فخطبتها قال: هل عندك شيء؟ قلت: لا قال: فأين درعك الحطمية التي أعطيتك يوم كذا وكذا؟ قلت: عندي قال: فأعطها، فأعطيتها فزوجني رسول الله صلى الله عليه وسلم فدخل علي

⁶⁴³ Muhammed b. Süleymân b. Ali el-Mâlikî (ö. 173/789): Ukaylî, Muhammed b. Süleymân'ın hadis rivayetinde güvenilir kabul edilmediğini belirtmiştir. Ukaylî, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr*, IV, 73.

⁶⁴⁴ Muhammed b. Hârûn el-Hadramî (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁶⁴⁵ Nasr b. Ali el-Cehdemî (ö. 250/866): İbn Hacer, Nasr b. Ali hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzîb*, s. 561.

⁶⁴⁶ Abbas b. Ca'fer b. Zeyd b. Talak (ö. ?): İbn Hibbân, onun Basralı olduğunu ve babasından rivayette bulunduğu ifade etmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 375.

⁶⁴⁷ Ca'fer b. Zeyd b. Talak (ö. ?): İbn Hibbân, onun Basralı olduğunu ve babasından rivayette bulunduğu ifade etmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 133.

⁶⁴⁸ Dedesi (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁶⁴⁹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 42-43.

رسول الله صلى الله عليه وسلم وعلي كساء فتحششتها فقال: مكانكما، قلت: يا رسول الله أنا أحب إليك أم هي؟ قال: هي أحب إلي منك، وأنت أعز علي منها.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'as⁶⁵⁰ > Nasr b. Ali⁶⁵¹ > Süfyân⁶⁵² > İbn Ebû Necîh⁶⁵³ > babası⁶⁵⁴ " senediyle naklettiğine göre bir adam Hz. Ali'nin Kûfe'deki minberde şöyle dediğini işittiğini söylemiştir:

"Resûlullah'ın (s.a) kızını nikâhlamak istiyordum. Bundan ötürü Resûlullah'a (s.a), "benim malım yoktur dedim ve onun yardımlarını, aramızdaki akrabalık bağını söyleyerek Fâtıma'yı nikâhlamak istediğimi belirttim. Resûlullah (s.a) "yanında bir şey var mı ?" buyurdu. Ben de "hayır" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a) "sana şu günde vermiş olduğum demirden zırh nerede ?" diye sordu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde Resûlullah (s.a) "demirden zırhı mehir olarak ver" buyurdu. Ben de bu zırhı mehir olarak verdim ve Resûlullah (s.a), beni Fâtıma'yla evlendirdi. Bunun ardından Resûlullah (s.a) yanıma geldi bu esnada üzerimdeki örtüyü Fâtıma'nın üzerine örttüm. Resûlullah (s.a) "yerinizde durun" buyurdu. Bu esnada Resûlullah'a (s.a) "beni mi daha çok seviyorsun yoksa Fâtıma'yı mı?" diye sordum. Resûlullah (s.a) "Fâtıma, bana senden daha sevimlidir. Ancak sen benim nezdimde Fâtıma'ya nispetle daha kıymetlisin" buyurdu".⁶⁵⁵

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا شجاع بن مخلد، حدثنا سفيان، عن ابن أبي نجيح، عن أبيه، عن رجل، سمع علياً رضي الله عنه يقول: أردت أن أخطب إلى النبي صلى الله عليه وسلم ابنته فقلت: والله ما لي من شيء فذكرت عائدته وصلته فخطبتها إليه فقال: أهل عندك من شيء؟ قلت: لا، فقال: أين درعك الحطمية التي أعطيتك يوم كذا وكذا؟ قال: هي عندي قال: انتني بها، فأعطاها إياها.

⁶⁵⁰ Abdullah b. Süleyman (ö. 316/932): Dârekutnî, Abdullah b. Ebû Dâvûd'un sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

⁶⁵¹ Nasr b. Ali (ö. 250/866): İbn Hacer, Nasr b. Ali hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, s. 561.

⁶⁵² Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814): İbn Hacer, Süfyân b. Uyeyne hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, s. 245.

⁶⁵³ İbn Ebû Necîh (ö. 131/747): İbn Hibbân, onun Hicaz ehlinde olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 5.

⁶⁵⁴ Yesâr el-Mekkî (ö. 109/725): İbn Hacer, Yesâr el-Mekkî hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, s. 607.

⁶⁵⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 43-44.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muhammed el-Beğavî⁶⁵⁶ >Şuca' b. Mahled⁶⁵⁷ >Süfyân⁶⁵⁸ >İbn Ebû Necîh⁶⁵⁹ >babası⁶⁶⁰" senediyle naklettiğine göre bir kişi, Hz. Ali'yi şöyle derken işittiğini söylemiştir:

"Resûlullah'ın (s.a) kızını nikâhlamak istiyordum. Bundan ötürü Resûlullah'a (s.a) "Benim -mehir için verebilecek- malım yoktur dedim ve onun yardımlarını, aramızdaki akrabalık bağını söyleyerek Fâtıma'yı nikâhlamak istediğimi belirttim. Bunun ardından Resûlullah (s.a) "mehir için verebileceğin bir şey var mı?" diye sorduğunda "hayır" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a) "sana şu günde vermiş olduğum demirden zırh nerede?" diye sordu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde Resûlullah (s.a) "o demirden zırhı -mehir olarak- ver" buyurdu. Ali, bu zırhı mehir olarak verdi".⁶⁶¹

حدثنا عبد الله بن محمد، ثنا شجاع، ثنا سفيان، عن عمرو، عن عكرمة قال: استحل علي فاطمة عليهما السلام بدين من حديد.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Muhammed⁶⁶² >Şuca' ⁶⁶³ >Süfyân ⁶⁶⁴ >Amr ⁶⁶⁵ >İkrime ⁶⁶⁶ " senediyle naklettiği rivayet şöyledir: "Fâtıma, demirden bir zırh karşılığında Ali'ye helal oldu".⁶⁶⁷

⁶⁵⁶ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî (ö. 317/933): Hatîb el-Bağdâdî ve Dârekutnî, Beğavî'nin sika olduğunu ifade etmişlerdir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115; Zehebî, *el-İber fi haber*, I, 476.

⁶⁵⁷ Şuca' b. Mahled (ö. 235/851): İbn Hacer, Şuca' b. Mahled hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 264.

⁶⁵⁸ Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814): İbn Hacer, Süfyân b. Uyeyne hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 245.

⁶⁵⁹ İbn Ebû Necîh (ö. 131/747): İbn Hibbân, onun Hicaz ehlinde olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 5.

⁶⁶⁰ Yesâr el-Mekkî (ö. 109/725): İbn Hacer, Yesâr el-Mekkî hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 607.

⁶⁶¹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 44.

⁶⁶² Abdullah b. Muhammed el-Beğavî (ö. 317/933): Hatîb el-Bağdâdî ve Dârekutnî, Beğavî'nin sika olduğunu ifade etmişlerdir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115; Zehebî, *el-İber fi haber*, I, 476.

⁶⁶³ Şuca' b. Mahled (ö. 235): İbn Hacer, Şuca' b. Mahled hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 264.

⁶⁶⁴ Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814): İbn Hacer, Süfyân b. Uyeyne hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 245.

⁶⁶⁵ Amr (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁶⁶⁶ İkrime el-Berberî (ö. 105/723): Abdullah b. Abbas'ın mevlâsıdır. İbn Hacer, onun hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 397.

⁶⁶⁷ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 44.

حدثنا عبد الله بن سليمان، ثنا إسحاق بن وهب، ثنا يزيد، ثنا حماد بن سلمة، عن أيوب، عن عكرمة، أن عليا رضي الله عنه لما تزوج فاطمة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أعطها شيئا، قال: أين درعك الحطمية؟ قال: عندي قال: أعطها إياه.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleyman⁶⁶⁸>İshak b. Vehb⁶⁶⁹>Yezîd⁶⁷⁰>Hammâd b. Seleme⁶⁷¹>Eyyûb⁶⁷²>İkrime⁶⁷³" senediyle naklettiği rivayet şöyledir: "Ali, Fâtıma'yla evlendiğinde Resûlullah (s.a), "Fâtıma için bir mehir ver, senin demirden zırhın nerede?" buyurdu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde Resûlullah (s.a) "o demirden zırhı -mehir olarak- ver" buyurdu".⁶⁷⁴

حدثنا عبد الله بن سليمان، ومحمد بن هارون قالوا: ثنا بشر بن آدم، نا هشام بن عبد الملك، ثنا حماد بن سلمة، عن أيوب، عن عكرمة، عن ابن عباس قال: قال علي رضي الله عنه: لما تزوجت فاطمة فقال النبي صلى الله عليه وسلم: أعطها شيئا، قلت: ما عندي قال: فأين درعك الحطمية؟ قال: قلت: هي عندي قال: فأعطاها إياها.

İbn Şâhin'in "Abdullah b. Süleyman⁶⁷⁵ ve Muhammed b. Hârûn⁶⁷⁶>Bişr b. Âdem⁶⁷⁷>Hişâm b. Abdülmelik⁶⁷⁸>Hammâd b. Seleme⁶⁷⁹>Eyyûb⁶⁸⁰>İkrime⁶⁸¹>İbn Abbas" senediyle naklettiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir:

⁶⁶⁸ Abdullah b. Süleyman (ö. 316): Dârekutnî, Abdullah b. Ebû Dâvûd'un sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

⁶⁶⁹ İshak b. Vehb (ö. 253/870): İbn Hacer, İshak b. Vehb hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 103.

⁶⁷⁰ Yezîd (ö. 206/822): İbn Hacer, Yezîd hakkında sika ve mutkin lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 606.

⁶⁷¹ Hammâd b. Seleme (ö. 167/784): İbn Hacer, Hammâd hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 178.

⁶⁷² Eyyûb b. Ebû Temîme (ö. 131/748): İbn Hacer, Eyyûb hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 117.

⁶⁷³ İkrime el-Berberî (ö. 105/723): Abdullah b. Abbas'ın mevlâsıdır. İbn Hacer, onun hakkında "sika" ve "sebt" lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 397.

⁶⁷⁴ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 45.

⁶⁷⁵ Abdullah b. Süleyman (ö. 316/932): Dârekutnî, Abdullah b. Ebû Dâvûd'un sika olduğunu fakat hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 221-230.

⁶⁷⁶ Muhammed b. Hârûn el-Hadramî (ö. ?): Kaynaklarda kendisi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

⁶⁷⁷ Bişr b. Âdem (ö. 254/870): İbn Hacer, Bişr b. Âdem hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 122.

⁶⁷⁸ Hişâm b. Abdülmelik (ö. 227/841): İbn Hacer, Hişâm hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 573.

⁶⁷⁹ Hammâd b. Seleme (ö. 167/784): İbn Hacer, Hammâd hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 178.

“Fâtıma’yla evlendiğimde Resûlullah (s.a) “Fâtıma için bir mehir ver” buyurdu. Ben “mehir olarak verebileceğim bir şeyim yok” dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a) “demirden yapılmış zırhın nerede?” buyurdu. Ben, “-o zırh- yanımda” dediğimde ise “onu Fâtıma’ya ver” buyurdu”.⁶⁸²

حدثنا محمد بن زهير بن الفضل، نا هارون بن إسحاق، حدثني عبدة بن سليمان، عن سعيد بن أبي عروبة، عن أيوب، عن عكرمة، عن ابن عباس قال: لما زوج النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة من علي رضي الله عنهما قال: فأين درعك الحطمية؟.

İbn Şâhin’in “Muhammed b. Züheyr b. Fadl⁶⁸³ >Hârûn b. İshak⁶⁸⁴ >Abde b. Süleymân⁶⁸⁵ >Saîd b. Ebû Arûbe >Eyyûb⁶⁸⁶ >İkrime⁶⁸⁷ >İbn Abbas” senediyle naklettiği rivayet şöyledir: “Resûlullah (s.a), Fâtıma’yı, Ali’yle evlendirdiğinde Ali’ye hitaben “demirden yapılmış zırhın nerede?” buyurdu”.⁶⁸⁸

1. Sünnî Kaynaklarda

Sünnî kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken eser, İbn Sa’d’ın *et-Tabakâtu’l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa’d’ın “Vekî‘ b. Cerrâh >Ali b. Mübarek >Yahyâ b. Ebû Kesîr >İkrime” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: “Ali, Fâtıma’yla evlenmek istediğinde Allah Resûlü, ona “Fâtıma için bir mehir getir” buyurdu. Ali, “mehir olarak verebileceğim bir şey yok” dediğinde Allah Resûlü “demirden yapılmış zırhın nerede?” buyurdu”.⁶⁸⁹

⁶⁸⁰ Eyyûb b. Ebû Temîme (ö. 131/748): İbn Hacer, Eyyûb hakkında “sika” ve “sebt” kavramlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 117.

⁶⁸¹ İkrime el-Berberî (ö. 105/723): Abdullah b. Abbas’ın mevlâsıdır. İbn Hacer, onun hakkında “sika” ve “sebt” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 397.

⁶⁸² İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 46.

⁶⁸³ Muhammed b. Züheyr b. Fadl (ö. 318/934): Dârekutnî, Muhammed b. Züheyr’in hadisler hakkındaki değerlendirmelerinde hatalar yaptığını söylemiştir. Ebû Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi’l-Hasan ed-Dârekutnî*, II, 575.

⁶⁸⁴ Hârûn b. İshak (ö. 258/874): İbn Hacer, Hârûn b. İshak hakkında “sadûk” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 568.

⁶⁸⁵ Abde b. Süleymân (ö. 187/803): İbn Hacer, onun hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 369.

⁶⁸⁶ Saîd b. Ebû Arûbe Eyyûb (ö. 156/772): İbn Hacer, Saîd hakkında “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 239.

⁶⁸⁷ İkrime el-Berberî (ö. 105/723): Abdullah b. Abbas’ın mevlâsıdır. İbn Hacer, onun hakkında “sika” ve “sebt” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü’t-Tehzîb*, s. 397.

⁶⁸⁸ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 46-47.

⁶⁸⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kübrâ*, VIII, 17.

Ebû Dâvûd, aynı rivayete “İshak b. İsmâil et-Tâlekânî >‘Abde >Saîd >Eyyûb >İkrime >İbn Abbas” senediyle yer vermiştir.⁶⁹⁰ Nesâî’nin “Amr b. Mansûr >Hişâm b. Abdülmelik >Hammâd >Eyyûb >İkrime >İbn Abbas” senediyle nakletmiş olduğu rivayette “... Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde Allah Resûlü “o halde demirden zırhını mehir olarak ver” ziyadesi bulunmaktadır.⁶⁹¹ Aynı rivayet, Hz. Ali kanalıyla Taberânî tarafından da kaydedilmiştir.⁶⁹²

İbn Sa‘d’ın “Süfyân b. Uyeyne >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” isnadıyla nakletmiş olduğu diğer bir rivayette ise önceki rivayette bulunmayan bazı ziyadeler bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şöyledir:

“Allah Resûlü’ne gittim, onun yardımlarını, aramızdaki akrabalık bağını söyledim ve ardından Fâtıma’yı nikâhlamak istediğimi belirttim. Bunun üzerine Allah Resûlü “mehir için verebileceğin bir şey var mı?” diye sordu. “hayır” dedim. Bunun ardından Allah Resûlü “sana şu günde vermiş olduğum demirden zırh nerede?” diye sordu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde “o demirden zırhı mehir olarak ver” buyurdu”.⁶⁹³

Ahmed b. Hanbel, aynı rivayeti “Süfyân >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” senediyle nakletmiştir. Şuayb el-Arnaût, Hz. Ali’den nakilde bulunan râvinin mübhem olması sebebiyle söz konusu rivayetin senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Şuayb el-Arnaût, senetteki diğer râvilerin sika olduğunu ifade etmiştir.⁶⁹⁴ Beyhakî ise rivayete “Ali b. Muhammed el-Mukrî >Hasan b. Muhammed b. İshak >Yûsuf b. Ya‘kûb >Müsedded >Süfyân >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” senediyle yer vermiştir.⁶⁹⁵

Nesâî’nin “Zekeriyya b. Yahya >İbn Ebû Amr >Süfyân >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

“Allah Resûlü’ne, Fâtıma’yla evlenmek istediğimi söyledim. Allah Resûlü, beni Fâtıma’yla evlendirdi. Bunun üzerine Allah Resûlü’ne “beni mi daha çok seviyorsun yoksa Fâtıma’yı mı ?” diye sordum. Allah Resûlü “Fâtıma,

⁶⁹⁰ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 36.

⁶⁹¹ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 242.

⁶⁹² Taberânî, *el-Mu‘cemü'l-kebir*, I, 106.

⁶⁹³ İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, VIII, 17.

⁶⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 41.

⁶⁹⁵ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ), I-X, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003, VII, 383.

bana senden daha sevimlidir. Ancak sen benim nezdimde Fâtıma'ya nispetle daha kıymetlisin".⁶⁹⁶

Hz. Ali'den nakilde bulunan râvinin mübhem olması sebebiyle söz konusu rivayetin senedinin zayıf olarak değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere Nesâî'nin nakletmiş olduğu rivayetteki "bunun üzerine Allah Resûlü'ne "beni mi daha çok seviyorsun..." şeklindeki ifade, önceki rivayetlerde bulunmamaktadır.

Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın "İbn Cüreyc >Amr b. Dînâr >İkrime" senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir: "Fâtıma, demirden bir zırh karşılığında Ali'ye helal oldu".⁶⁹⁷ Görüldüğü üzere bu rivayet, İbn Şâhin'in nakletmiş olduğu otuz ikinci rivayete aynı lafızlara sahiptir. İbn Sa'd, aynı rivayeti "Süfyân b. Uyeyne >Amr >İkrime" senediyle nakletmiştir.⁶⁹⁸ İbn Hibbân ise aynı rivayete, "Ahmed b. Muhammed >Ahmed b. Mansûr >İshak b. İbrâhim >İbn Cüreyc >Amr b. Dînâr >İkrime >Abdullah b. Abbas" senediyle yer vermiştir. İbn Hibbân rivayetinde, İkrime'nin, söz konusu rivayeti Abdullah b. Abbas'tan dinlediği anlaşılmaktadır. Beyhakî de ilgili rivayeti, Abdullah b. Abbas kanalıyla nakletmiştir.⁶⁹⁹

2. Şii Kaynaklarda

Şii kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken kaynak Muhammed b. Süleymân el-Kûfî'nin (ö. 300/916) *Menâkibu emîri'l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib* adlı eseridir. Muhammed b. Süleymân el-Kûfî'nin "Ahmed b. 'Abdân el-Berzeğî >Sehl b. Sakîr >Ca'fer b. Muhammed >babası >ataları >Ali" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Allah Resûlü'ne Fâtıma'yı nikâhlamak istediğimi belirttim. Bunun üzerine Allah Resûlü "mehir için verebileceğin bir şey var mı?" diye sordu. "hayır" dedim. Allah Resûlü "sana şu günde vermiş olduğum demirden zırh nerede?" diye sorunca, bu zırhı mehir olarak verdim. Allah Resûlü evlendiğimiz gece bize geldi ve "ey Ali! Ben yanınıza gelene kadar aranızda konuşmayın" buyurdu. Bir müddet sonra Allah Resûlü'nün geldiğini gördük ve ayağa kalkmak istedik. Bunun üzerine Allah Resûlü "yerinizden kalkmayın" buyurdu. Daha sonra Allah Resûlü içi suyla dolu bir kabı eline aldı ve kabın içerisine bazı duaları okudu. Bunun ardından da bu suyu

⁶⁹⁶ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 461.

⁶⁹⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannefi'l-hadis*, VI, 174.

⁶⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, VIII, 20.

⁶⁹⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 383.

üzerimize serpiştirdi. Bu esnada Allah Resûlü'ne “beni mi daha çok seviyorsun yoksa Fâtıma'yı mı ?” diye sordum. Allah Resûlü “Fâtıma, bana senden daha sevimidir. Ancak sen benim nezdimde Fâtıma'ya nispetle daha kıymetlisin” buyurdu”.⁷⁰⁰

Ebü'l-Hasan el-İrbilî'nin (ö. 692/1284) isnadsız olarak nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir:

“Allah Resûlü'ne Fâtıma'yı nikâhlamak istediğimi belirttim. Bunun üzerine Allah Resûlü “mehir için verebileceğin bir şey var mı?” diye sordu. “hayır” dedim. Bunun ardından Allah Resûlü “sana Bedir savaşı esnasında vermiş olduğum demirden zırh nerede ?” diye sordu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde Allah Resûlü beni Fâtıma'yla evlendirdi ve “ben yanınıza gelene kadar aranızda konuşmayın” buyurdu. Bir süre sonra Allah Resûlü geldi ve “yerinizde durun” dedikten sonra yanımıza oturdu. Bunun ardından Allah Resûlü bir kabın içerisine bazı duaları okudu ve bu suyu üzerimize serpiştirdi. Bu esnada Allah Resûlü'ne “beni mi daha çok seviyorsun yoksa Fâtıma'yı mı ?” diye sordum. “Fâtıma, bana senden daha sevimidir. Ancak sen benim nezdimde Fâtıma'ya nispetle daha kıymetlisin” buyurdu”.⁷⁰¹

Görüldüğü üzere Süleymân el-Kûfi'nin nakletmiş olduğu rivayetin muhtevası, Sünnî kaynaklarda “...Süfyân b. Uyeyne >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” senediyle nakledilen rivayetlere benzemektedir. Ancak “...Bir süre sonra Allah Resûlü geldi ve “yerinizde durun” dedikten sonra yanımıza oturdu. Bunun ardından Allah Resûlü bir kabın içerisine bazı duaları okudu ve bu suyu üzerimize serpiştirdi” şeklindeki ifade, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır. Rivayet bu şekliyle diğer rivayetlerden farklı olarak ziyade bir bilgi ihtiva etmektedir. Ebü'l-Hasan el-İrbilî'nin nakletmiş olduğu rivayet de muhteva bakımından Süleymân el-Kûfi'nin nakletmiş olduğu rivayete benzemektedir. Dikkat edilirse önceki rivayetlerde söz konusu demirden zırhın Hz. Ali'ye ne zaman verildiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Önceki rivayetlerde mübhem kalan bu durum, Ebü'l-Hasan el-İrbilî rivayetinde açıklığa kavuşturulmuştur. Bu rivayete göre söz konusu demirden zırh, Bedir Savaşı esnasında Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye verilmiştir.

Muhammed Bâkır Meclisî, İbn Şâhin'in “Hâlid b. Huzâi >Eyyûb >İkrime >Ebu Necîh ve Ubeyde b. Süleymân >Abdullah b. Abbas” senediyle şu rivayeti naklettiğini söylemiştir:

⁷⁰⁰ Muhammed Süleyman el-Kûfi, *Menâkibu emîri'l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib*, I-II, Tahran: Mecmau İhyâi's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1412/1992, II, 154-156.

⁷⁰¹ Ebü'l-Hasan el-İrbilî, *Keşfü'l-ğumme*, I, 629.

“Allah Resûlü, Fâtıma’yı Ali’yle evlendireceği zaman Ali’nin mehir olarak bir şey vermesini istedi. Bunun üzerine Ali “mehir olarak verebileceğim bir malım yok” dedi. Allah Resûlü “sana vermiş olduğum demirden zırh nerede ?” diye sordu. Bu zırhın bende olduğunu söylediğimde o demirden zırhı mehir olarak ver” buyurdu”.⁷⁰²

Netice itibariyle Sünnî kaynaklarda Hz. Fâtıma’nın mehri hakkındaki rivayetlerin, muhteva bakımından İbn Şâhin’in nakletmiş olduğu rivayetlerle benzer oldukları görülmektedir. Sünnî kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren en erken kaynak İbn Sa’d’ın *et-Tabakâtu’l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa’d, rivayeti iki farklı kanalla kaydetmiştir. İbn Sa’d’ın nakletmiş olduğu ilk rivayet, senedi itibariyle mürseldir. Ayrıca bu rivayetin bağlamı hakkında eksik bilgiler mevcuttur. İbn Sa’d’ın nakletmiş olduğu ikinci rivayet ise Hz. Ali’den nakilde bulunan râvinin mübhem olması sebebiyle senedi bakımından zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bu rivayette, söz konusu mehir meselesinin bağlamı hakkında daha fazla bilgi bulunmaktadır. Nesâî’nin, Hz. Ali kanalıyla nakletmiş olduğu rivayette ise söz konusu mehir meselesinin yanında “beni mi daha çok seviyorsun yoksa Fâtıma’yı mı ?” şeklinde ziyade bir ifade bulunmaktadır. Bu rivayet de senedindeki mübhem bir râvi sebebiyle zayıf olarak değerlendirilmiştir. Şîî kaynaklarda ilgili rivayete yer veren en erken kaynak, Muhammed b. Süleymân el-Kûfî’nin *Menâkibu emîri’l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib* adlı eseridir. Tespit edilen bu bilgi, söz konusu rivayetin ilk olarak Sünnî kaynaklarda yer aldığını göstermektedir. Nitekim Sünnî kaynaklarda başlığı altında belirtildiği üzere ilgili rivayete yer veren ilk müellif İbn Sa’d’dır. Süleymân el-Kûfî’nin nakletmiş olduğu rivayetin muhtevası, Sünnî kaynaklarda “...Süfyân b. Uyeyne >İbn Ebû Necîh >babası >recül/mübhem >Ali” senediyle nakledilen rivayetlere benzemektedir. Bununla birlikte Süleymân el-Kûfî rivayetindeki bazı ziyadeler, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerde bulunmamaktadır. Şîî kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren diğer bir müellif Ebü’l-Hasan el-İrbilî’dir. Ebü’l-Hasan el-İrbilî’nin nakletmiş olduğu rivayet, muhteva bakımından Muhammed b. Süleymân el-Kûfî rivayetiyle benzerdir. Bu rivayette, önceki rivayetlerde mübhem bırakılan bir durum açıklığa kavuşturulmuştur. Bu rivayete göre Hz. Fâtıma’ya mehir olarak verilmesi istenen demir zırh, Bedir Savaşı esnasında Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali’ye hediye edilmiştir. Rivayet, muahhar bir kaynak olan

⁷⁰² Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü’l-envâr*, XLIII, 107-108.

Bihârü'l-envâr'da Abdullah b. Abbas'a nispet edilerek nakledilmiştir. Bu rivayet de muhteva bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemektedir.

M. “Fâtıma Hakkındaki Hükümü Bekle”

Fezâilu Fâtıma'daki otuz yedinci rivayet, Hz. Fâtıma'nın evlendirilmesi için beklenen bir hükmün varlığından bahsetmektedir. Söz konusu rivayet şöyledir:

حدثنا عبد الله بن محمد البغوي، ثنا محمد بن حميد الرازي، ثنا أبو تميلة، ثنا حسين بن واقد، عن ابن بريدة، عن أبيه، أن أبا بكر رضي الله عنه خطب إلى النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة فقال: انتظر بها القضاء ثم خطب إليه عمر رضي الله عنه فقال: انتظر بها القضاء ثم خطب إليه علي فزوجها منه.

İbn Şâhin'in “Abdullah b. Muhammed el-Beğavî⁷⁰³ > Muhammed b. Humeyd er-Râzî⁷⁰⁴ > Ebû Tumeyle⁷⁰⁵ > Hüseyin b. Vâkid⁷⁰⁶ > İbn Bureyde⁷⁰⁷ > babası⁷⁰⁸” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

“Ebû Bekir, Resûlullah'a (s.a), Fâtıma'yı nikâhlamak istediğini belirtti. Resûlullah (s.a), Ebû Bekir'in bu talebine karşılık “Fâtıma hakkındaki hükümü bekle” buyurdu. Ömer de Resûlullah'a (s.a), Fâtıma'yı nikâhlamak istediğini belirtti. Resûlullah (s.a), ona da “Fâtıma hakkındaki hükümü bekle” buyurdu. Daha sonra Ali, Fâtıma'yı nikâhlamak istediğini belirtti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a), Fâtıma'yı Ali'yle evlendirdi”.⁷⁰⁹

1. Sünnî Kaynaklarda

Sünnî kaynaklarda söz konusu rivayete yer veren en erken kaynak, İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtu'l-kübrâ* adlı eseridir. İbn Sa'd'ın “Müslim b. İbrâhîm > el-Münzir b. Sa'lebe > Ülyâ b. Ahmar el-Yeşkurî” senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

⁷⁰³ Abdullah b. Muhammed el-Beğavî (ö. 317/933): Hatîb el-Bağdâdî ve Dârekutnî, Beğavî'nin sika bir muhaddis olduğunu ifade etmişlerdir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, X, 115; Zehebî, *el-İber fi haber*, I, 476.

⁷⁰⁴ Muhammed b. Humeyd er-Râzî (ö. 248/864): İbn Hacer, onun hakkında “hâfiz” ve “daîf” lafızlarını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 475.

⁷⁰⁵ Ebû Tumeyle (ö. ?): İbn Hacer, onun için “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 598.

⁷⁰⁶ Hüseyin b. Vâkid (ö. 159/776): İbn Hacer, onun hakkında “sika” lafzını kullanmış ve onun hadis rivayetinde vehme düştüğünü belirtmiştir. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 169.

⁷⁰⁷ Abdullah b. Bureyde (ö. 115/733): İbn Hacer, onun için “sika” lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 297.

⁷⁰⁸ Bureyde b. Husayb (ö. 63/683): Sahâbî.

⁷⁰⁹ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 47.

“Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem’e Fâtıma’yı nikâhlamak istediğini belirtti. Allah Resûlü, Ebû Bekir’in bu talebine karşılık “Fâtıma hakkındaki hükmü bekle” buyurdu. Ebû Bekir, bu olayı Ömer’e anlatınca o bu duruma şaşırıldı. Ebû Bekir, Ömer’in de aynı taleple Allah Resûlü’ne gitmesini istedi. Ömer, evlilik talebini Allah Resûlü’ne iletince “Fâtıma hakkındaki hükmü bekle” buyurdu. Ömer, Ebû Bekir’e durumu anlatınca o bu duruma şaşırıldı. Daha sonra Ali’nin yakınları onun da Allah Resûlü’ne aynı taleple gitmesini istediler. Ali, onlara “Ebû Bekir ve Ömer’den sonra beni mi kabul edecek?” dediğinde Onlar, kendisinin, Resûl-i Ekrem’le akraba olduğunu söylediler. Yakınlarının ısrarları neticesinde Ali de Fâtıma’yı nikâhlamak istediğini belirtti. Allah Resûlü, onun evlenme talebini kabul etti. Ali, mehir verebilmek için devesini ve bazı mallarını dört yüz seksen dirhem karşılığında sattı. Allah Resûlü bu paranın üçte ikisiyle güzel koku almasını, geri kalanıyla da bazı eşyalar alıp mehir olarak vermesini buyurdu”.⁷¹⁰

İbnü’l-Cevzî aynı rivayeti “Ebû bekir b. Abdülbâki >Hasan b. Ali el-Cevherî >Ebû Ömer b. Hayveyhi >Ahmed b. Ma’rûf >Hüseyin b. el-Fehm >Muhammed b. Sa’d >Müslim b. İbrâhim >el-Münzir b. Sa’lebe >Ülyâ b. Ahmar el-Yeşkurî” senediyle nakletmektedir. İbn Sa’d ve İbnü’l-Cevzî rivayetleri, Hz. Fâtıma’nın evliliği için beklenen bir hükmün olduğu bilgisini ihtiva etmeleri bakımından İbn Şâhin rivayetiyle mutabıktırlar. Ancak söz konusu iki rivayette, İbn Şâhin rivayetinden farklı olarak Hz. Ali’nin, Hz. Fâtıma için vermiş olduğu bir mehirden bahsedilmektedir.⁷¹¹

Nesâî’nin “Hüseyin b. Hureys >el-Fadl b. Mûsâ >Hüseyin b. Vâkid >İbn Bureyde >babası” senediyle nakletmiş olduğu rivayet, muhteva bakımından önceki rivayetlerden farklıdır. Rivayet şöyledir: “Ebû Bekir ve Ömer, Fâtıma’yı nikâhlamak istediler. Resûlullah, onların bu talebine karşılık “Fâtıma’nın yaşı küçüktür.” buyurdu. Ali de aynı taleple gittiğinde Resûlullah, Fâtıma’yı Ali’yle evlendirdi”.⁷¹²

İbn Hibbân, aynı rivayete “Muhammed b. Ahmed b. Ebû Avn >Ebû Ammâr >Hüseyin b. Hureys >el-Fadl b. Mûsâ >Hüseyin b. Vâkid >İbn Bureyde >babası” senediyle yer vermiştir.⁷¹³ Hâkim, rivayeti “Ebü’l-Abbas el-Kâsım b el-Kâsım es-

⁷¹⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, VIII, 16.

⁷¹¹ İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi’l-umemi ve’l-mulûk*, III, 85.

⁷¹² Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen*, I-IX, Halep: Mektebü’l-Matbû’âtü’l-İslâmiyye 1406/1986, “Nikâh”, 7.

⁷¹³ İbn Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, XV, 399.

Seyyârî > Muhammed b. Mûsâ b. Hâtîm el-Bâşânî > Ali b. Hasan b. Şekîk > Hüseyin b. Vâkid > İbn Bureyde > babası” senediyle nakletmiş ve sahih olduğunu belirtmiştir.⁷¹⁴

Görüldüğü üzere Nesâî, İbn Hibbân, Hâkim ve İbn Şâhin tarafından nakledilen rivayetler, “...>Hüseyin b. Vâkid >İbn Bureyde >babası” kanalıyla nakledilmiştir. İbn Sa’d ve İbn Şâhin rivayetlerinde, Hz. Peygamber’in, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in evlilik taleplerine “...Fâtîma hakkındaki hükmü bekleyin” şeklinde cevap verdiği bilgisi bulunmaktadır. Ancak Nesâî, İbn Hibbân ve Hâkim tarafından nakledilen rivayetlerde, Hz. Peygamber’in, söz konusu evlilik teklifine “...Fâtîma’nın yaşı küçüktür” şeklinde cevap verdiği belirtilmiştir. Rivayet bu şekliyle İbn Şâhin ve İbn Sa’d tarafından nakledilen rivayetlerden farklıdır.

2. Şîî Kaynaklarda

Rivayet, Şîî kaynaklarda “... Fâtîma hakkındaki hükmü bekleyin” ve “... Fâtîma’nın yaşı küçüktür.” şeklinde nakledilmektedir. Ancak nakledilen rivayetlerin daha çok “... Fâtîma hakkındaki hükmü bekleyin” şeklinde kaydedildiği ve Sünnî kaynaklardan farklı olarak Hz. Fâtîma’nın evliliğinin Allah tarafından emredildiği ifade edilmektedir.

Tespit edilebildiği kadarıyla söz konusu rivayet, Şîî kaynaklarda ilk olarak Ebû Bekir Ahmed b. Ca’fer el-İsfahânî (410/1019) tarafından nakledilmiştir. İsfahânî, ilgili rivayeti nakletmeden önce “Ebû Abdullah >Ebû’l-Fadl b. Ebû Nasr >Ebû Ahmed b. Abdullah el-Kattân >Muhammed b. Ahmed ed-Dekkâk >Ali b. Mahyâ >Abdümelik b. Hubâb b. Ömer >Muhammed b. Dînâr >Huşeym >Yûnus >Ubeyd >Hasan >Enes b. Mâlik” senediyle şu rivayeti nakletmektedir:

“Ben Allah Resûlü’nün yanındayken ona vahiy gelmeye başladı. Daha sonra Allah Resûlü “Cebrâîl’in bana Allah’tan getirdiği vahiy hakkında bilgin var mı?” buyurdu. “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dedim. Allah Resûlü “Allah, bana, Fâtîmâ’yı Ali’yle evlendirmemi emretti” buyurdu”.

⁷¹⁴ Hâkim, *Müstedrek ale’s-sahihayn*, II, 181.

Rivayeti nakleden râvilerden Abdülmelik b. Hubâb b. Ömer (ö. ?)⁷¹⁵ ve Muhammed b. Dînâr (ö. ?)⁷¹⁶ hadis uydurmakla itham edilen râvilerdendir. İsfahânî, bu rivayetin ardından “Muhammed b. Mahmûd el-İsfahânî >Ali b. Haşrem el-Mervezî >Fadl b. Mûsâ >Hüseyn b. Vâkid >Abdullah b. Bureyde” senediyle Fâtıma’nın evliliği hakkındaki rivayeti nakletmiştir. Ancak bu rivayetin muhtevası, Sünnî kaynaklardaki rivayetlerden farklıdır. Rivayet şöyledir:

“Ebû Bekir, Allah Resûlü’ne, Fâtıma’yla evlenmek istediğini söyledi. Allah Resûlü, Ebû Bekir’e “Fâtıma hakkındaki hükmü bekliyorum” buyurdu. Ebû Bekir, olanları Ömer’e anlatınca o bu duruma şaşırıldı. Daha sonra Ömer de aynı taleple Allah Resûlü’ne gitti. Fakat Allah Resûlü, onun teklifini de kabul etmedi. Bunun ardından Ali, Fâtıma’yla evlenmek istediğini belirtince Allah Resûlü, Ali’nin teklifini olumlu karşıladı ve “Allah bana Fâtımâ’yı Ali’yle evlendirmemi emretti” buyurdu”.⁷¹⁷

Rivayet, senedi itibariyle Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerin senedleriyle benzerdir. Nitekim söz konusu rivayet, Sünnî kaynaklarda da genellikle “Hüseyn b. Vâkid >İbn Bureyde >babası” kanalıyla nakledilmiştir. Ancak İsfahânî’nin nakletmiş olduğu rivayette, Abdullah b. Bureyde’nin babasının senedde zikredilmediği görülmektedir. Ayrıca İsfahânî’nin nakletmiş olduğu rivayet, son kısmı itibariyle Sünnî kaynaklardaki rivayetlerden farklıdır. Rivayet bu şekliyle Hz. Fâtıma’nın evliliğinin Allah tarafından verilen bir emir neticesinde gerçekleştiği izlenimini vermektedir.

Muhammed Bâkır Meclisî ise söz konusu rivayeti nakletmeden önce ilgili konu bağlamında senedsiz olarak şu rivayeti nakletmiştir: “Resûlullah, Fâtıma’nın evliliği hakkındaki kararının, bazıları tarafından yadırgandığını hissettiğinde onlara şöyle demiştir: “Şayet Allah, Ali’yi yaratmamış olsaydı dünyada Fâtıma’ya denk başka biri bulunmazdı”. Muhammed Bâkır Meclisî, bu rivayetin ardından Hz. Osman’ın, Hz. Rukiyye (ö. 2/624) ve Hz. Ümmü Külsûm’le (ö. 9/630) evlenmiş olmasının onun faziletine delalet etmediğini söylemiştir. Muhammed Bâkır Meclisî, bu görüşünü desteklemek için Hz. Rukiyye ve Hz. Ümmü Külsûm’ün Hz. Osman’la evlenmeden önce müşrik kimselerle evlenmiş olduklarını, Hz. Fâtıma’nın evlilik konusundaki

⁷¹⁵ Ebû’l-Hasen Nûruddîn İbn Arrâk ed-Dımaşkî, *Tenzîhü’s-şerîati’l-merfû’a ‘ani’l-ahbâri’s-şeni’ati’l-mevzû’a*, I-II, Beyrut: Dârü’l Kütübi’l-İlmiyye, I, 81.

⁷¹⁶ Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, III, 542.

⁷¹⁷ Ebû Bekir Ahmed b. Mûsâ b. Ca’fer el-İsfahânî, *Menâkibu Ali b. Ebî Tâlib*, Kahire: Dârü’l-Hadîs, 1424/2004, s. 196-200.

durumunun ise onlardan farklı olduğunu belirtmiştir. Muhammed Bâkır Meclisî, daha sonra Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in evlilik tekliflerini Hz. Peygamber'in kabul etmediğini, Hz. Ali'nin talebine ise olumlu cevap verdiğini ve Hz. Ali'nin nikâh akdinin Allah tarafından yapıldığını Cebrâil'in de Hz. Fâtıma'nın vekili olarak akdi kabul ettiğini belirtmiştir.

Muhammed Bâkır Meclisî, bu bağlamda İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserinde de "Hüseyin b. Vâkid >İbn Bureyde >Babası" tarikiyle nakledilen bir rivayet olduğuna işaret etmiş ve ilgili rivayeti nakletmiştir. Rivayet daha önce de nakledildiği üzere şöyledir:

"Ebû Bekir, Allah Resûlü'ne Fâtıma'yı nikâhlamak istediğini belirtti. Allah Resûlü "Fâtıma hakkındaki hükmü bekle" buyurdu. Ömer de Allah Resûlü'ne Fâtıma'yı nikâhlamak istediğini belirtti. Allah Resûlü ona da "Fâtıma hakkındaki hükmü bekle" buyurdu. Daha sonra Ali, Fâtıma'yı nikâhlamak istediğinde Allah Resûlü, Fâtıma'yı Ali'yle nikâhladı".⁷¹⁸

Muhammed Bâkır Meclisî, söz konusu rivayetin bazı Sünnî kaynaklarda "Hüseyin b. Vâkid >İbn Bureyde >Babası" tarikiyle "... Fâtıma'nın yaşı küçüktür" şeklinde de nakledildiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere Muhammed Bâkır Meclisî'nin nakletmiş olduğu bu bilgiler, Hz. Fâtıma'nın evliliğinin ilâhi bir emir neticesinde gerçekleştiği düşüncesini yansıtmaktadır.

Netice itibariyle rivayet, Sünnî kaynaklarda "... Fâtıma hakkındaki hükmü bekleyin" ve "... Fâtıma'nın yaşı küçüktür" şeklinde nakledilmiş, bazı rivayetlerde Hz. Fâtıma'nın mehir meselesiyle ilgili bilgiler de kaydedilmiştir. Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetler, genel itibariyle güvenilir râviler tarafından nakledilmişlerdir. Şîî kaynaklarda nakledilen rivayetler ise muhteva bakımından Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlere benzemekle birlikte bazı kaynaklarda, ilgili rivayetin farklı bir muhteva çerçevesinde nakledildiği görülmektedir. Ayrıca söz konusu rivayetin, Şîî kaynaklarda daha çok "...Fâtıma hakkındaki hükmü bekleyin" şeklinde nakledilmesi dikkat çekicidir. Bunun yanında bazı Şîî kaynaklarda ilgili rivayet, Hz. Peygamber'e nispet edilen "...Allah bana Fâtımâ'yı Ali'yle evlendirmemi emretti." şeklindeki

⁷¹⁸ Muhammed Bâkır Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, XLIII, 107.

ifadeyle birlikte nakledilmektedir. Bu ifade, Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'yle evlendirilmesinin ilâhî bir emir neticesinde gerçekleştiği izlenimini vermektedir. Rivayeti bu ziyadeyle nakleden râviler, Sünnî müellifler tarafından çeşitli sebeplerle cerh edilmektedirler. Bu durum, Sünnî âlimlerin, söz konusu ziyadeye itibar etmediklerini göstermektedir.

N. Fâtıma'nın Allah'ın Emri Üzerine Ali'yle Evlendirilmesi

حدثنا أحمد بن الحسن، ثنا محمد بن يونس قال: أنبأنا أبو زيد الأنصاري، ثنا قيس بن الربيع، عن الأعمش، عن عباية، عن أبي أيوب الأنصاري قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلي رضي الله عنه: أمرت بتزويجك من السماء.

İbn Şâhin'in "Ahmed b. el-Hasan⁷¹⁹ > Muhammed b. Yûnus⁷²⁰ > Ebû Zeyd el-Ensârî⁷²¹ > Kays b. er-Rebî⁷²² > el-A'meş⁷²³ > 'Ubâyetu⁷²⁴" senediyle naklettiğine göre Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle demiştir: "Resûlullah (s.a), Ali'ye "senin -Fâtıma'yla evlendirilmen bana semadan emredildi" buyurdu".⁷²⁵

1. Sünnî Kaynaklarda

İbn Şâhin'in, Ebû Eyyûb el-Ensârî kanalıyla nakletmiş olduğu rivayetin Sünnî kaynaklardaki diğer sahâbî râvisi Abdullah b. Mes'ûd'dur. Rivayet, Ebû Eyyûb el-Ensârî kanalıyla sadece İbn Asâkir'in *Târîhu Dımaşk* adlı eserinde nakledilmiştir. İbn Asâkir'in "Ebû'l-Hüseyin b. el-Muhtedî > Ebû Hafs İbn Şâhin > Ahmed b. el-Hasan > Muhammed b. Yûnus el-Ensârî > Kays b. Rebî' > A'meş > 'Ubâyetu b. Rebî' > Ebû Eyyûb el-Ensârî" senediyle nakletmiş olduğu rivayet, muhtevası itibarıyla İbn Şâhin

⁷¹⁹ Ahmed b. el-Hasan (ö. 306/920): Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. el-Hasan'ın "sika" bir muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX, 246.

⁷²⁰ Muhammed b. Yûnus (ö. 286/902): Muhammed b. Yûnus, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, XXVII, 72.

⁷²¹ Ebû Zeyd el-Ensârî (ö. 224/840): İbn Hacer, Ebû Zeyd hakkında "sadûk" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 233.

⁷²² Kays b. Rebî' (ö. 163/780): Zehebî, Kays b. Rebî'nin hıfzının zayıf olduğunu ve bu sebeple tenkit edildiğini belirtmiştir. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VIII, 41.

⁷²³ Süleyman b. el-Mehrân el-A'meş (ö. 148/765): İbn Hacer, Süleyman b. el-Mehrân hakkında "sika" lafzını kullanmıştır. İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 254.

⁷²⁴ Ubayetu b. Rebî' (ö. ?): Zehebî, onun Şîilikle itham edildiğini belirtmiştir. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 387.

⁷²⁵ İbn Şâhin, *Fezâilu Fâtıma*, s. 48.

rivayetiyle aynıdır.⁷²⁶ Rivayeti nakleden râvilerden ‘Ubâyetu b. Rebî‘ Şîî eğilimleri sebebiyle tenkit edilmiştir.⁷²⁷ İbn Asâkir’in, söz konusu rivayeti isnad ettiği Ebü’l-Hüseyn b. el-Muhtedî, 465/1073 yılında vefat etmiştir.⁷²⁸ Bu bilgiden hareketle doğum yılı 499/1105 olan İbn Asâkir’in, Ebü’l-Hüseyn b. el-Muhtedî’den hadis dinlemesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu rivayetin, doğrudan Ebü’l-Hüseyn b. el-Muhtedî’den nakledilmesi sened bakımından problemlidir.

Rivayeti Abdullah b. Mes‘ûd kanalıyla nakleden en erken kaynak, Ukaylî’nin *ed-Du‘afâ‘ü’l-kebîr*’idir. Ukaylî’nin “Muhammed b. Yûsuf >İsmâil b. Mûsâ el-Fezârî >Bişr b. el-Velîd >Abdunnûr b. Abdullah >Şu‘be b. el-Haccâc >Amr b. Mürre >İbrâhim >Mesrûk” isnadıyla naklettiğine göre Abdullah b. Mes‘ûd şöyle demiştir:

“Tebûk Gazvesinde Resûl-i Ekrem’le beraber yürüyorduk. Bu esnada Allah Resûlü, bize şöyle dedi: “Şüphesiz ki Allah, Fâtıma’yı Ali’yle evlendirmemi emretti. Ben de bu emri yerine getirdim. Bunun ardından Cebrail, bana şöyle dedi: “Allah, her bir kamyşının arasında altınla süslenmiş yakuttan bir inci bulunan incilerle süslenmiş kamyşlardan bir bahçe yaptı...”

Ukaylî, söz konusu rivayetin kaynaklarda tafsilatlı bir şekilde yer aldığını, fakat kendisinin ilgili rivayeti muhtasar bir şekilde naklettiğini belirtmiştir. Ukaylî, bu açıklamasının ardından söz konusu rivayetin, Abdunnûr b. Abdullah tarafından uydurulduğunu ifade etmiştir.⁷²⁹ Aynı rivayeti *el-Mevzû‘ât* adlı eserinde nakleden İbnü’l-Cevzî de Ukaylî’yle aynı kanaatte olduğunu belirtmiştir.⁷³⁰

Taberânî’nin “Ebû Mes‘ûd Abdurrahman b. el-Hüseyn es-Sâbûnî >İsmâil b. Mûsâ es-Süddî >Bişr b. el-Velîd >Abdunnûr b. Abdullah >Şu‘be b. el-Haccâc >Amr b. Mürre > İbrâhim >Mesrûk >Abdullah b. Mes‘ûd” senediyle nakletmiş olduğu rivayet ise şöyledir: “Şüphesiz ki Allah, Fâtıma’yı Ali’yle evlendirmemi emretti”.⁷³¹ Rivayeti nakleden râvilerden İsmâil b. Mûsâ es-Süddî (ö. 245/859), Şîî eğilimleri sebebiyle tenkit

⁷²⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XLII, 125.

⁷²⁷ Zehebî, *Mîzânü’l-i‘tidâl*, II, 387.

⁷²⁸ İbn Nukta el-Bağdâdî, *et-Takyîd li ma‘rifeti ruvâti’s-sünen*, s. 240.

⁷²⁹ Ukaylî, *ed-Du‘afâ‘ü’l-kebîr*, III, 114.

⁷³⁰ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzû‘ât*, I, 415.

⁷³¹ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-kebîr*, X, 156.

edilmiştir.⁷³² Abdunnûr b. Abdullah'ın (ö. ?) ise Şîî eğilimler taşıdığı ve hadis uydurduğu belirtilmiştir.⁷³³

Görüldüğü üzere ilgili rivayet, Sünnî kaynaklarda Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Abdullah b. Mes'ûd kanallarıyla nakledilmiştir. Ebû Eyyûb el-Ensârî kanalıyla nakledilen rivayet, İbn Şâhin ve İbn Asâkir tarafından kaydedilmiştir. İbn Şâhin ve İbn Asâkir rivayetleri muhteva bakımından benzerdir. Rivayeti, Abdullah b. Mes'ûd kanalıyla nakledenler ise Ukaylî ve Taberânî'dir. Ukaylî ve Taberânî rivayetleri, senedleri bakımından probemlidir. Çünkü söz konusu rivayetlerin senedlerinde, Şîîlikle itham edilen râvilerin yanında hadisi uydurduğu belirtilen Abdunnûr b. Abdullah bulunmaktadır. Ayrıca Ukaylî rivayetinde, ilgili rivayetin, önceki rivayetlerden farklı olarak tafsilatlı bir şekilde ve farklı bir bağlam çerçevesinde nakledildiği görülmektedir.

2. Şîî Kaynaklarda

Şîî kaynaklarda, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın nikâh akidlerinin semada gerçekleştirildiği bilgisini veren ilk rivayet, Küleynî (ö. 329/941) tarafından nakledilmiştir. Küleynî'nin "Ali b. Muhammed >Abdullah b. İshak >Hasan b. Ali b. Süleyman >recül/mübhem >Ca'fer es-Sâdık" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir: "Fâtıma, Allah Resûlü'ne "beni az bir mehir karşılığında evlendirdin" dediğinde Allah Resûlü, "seni, ben evlendirmedim. Senin nikâh akdini Allah semada gerçekleştirdi" buyurdu".⁷³⁴

Benzer bir rivayet, Ebû Ca'fer et-Tûsî tarafından nakledilmiştir. Tûsî'nin "Ebû Ğâlib Ahmed b. Muhammed ez-Zurârî >Dayısı >Eş'arî >Ahmed b. Ebû Abdullah >Ali b. Esbâd >Dâvûd >Ya'kûb b. Şuayb >Ca'fer es-Sâdık" senediyle nakletmiş olduğu rivayet şöyledir:

"Allah Resûlü, Fâtıma'yı Ali'yle evlendirdikten sonra kızını ziyarete gitti. Fâtıma'nın ağladığını görünce "niçin ağlıyorsun? Vallahi şayet Ehl-i beytim içerisinde Ali'den daha hayırlı birini bulsaydım seni onunla evlendirirdim.

⁷³² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 210.

⁷³³ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 671.

⁷³⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshak el-Küleynî, *el-Kâfi fi'l-'ilmi'd-dîn*, I-VIII, Beyrut: Menşûrâtü'l-Fecr, 1428/2007, V, 228.

Ayrıca seni, Ali'yle evlendiren de ben değilim. Seni, Ali'yle evlendiren Allah'dır" buyurdu".⁷³⁵

Küleynî ve Tûsî rivayetlerinin, Ca'fer es-Sâdık'a isnad edilerek nakledildikleri, Ca'fer es-Sâdık'dan ise Hz. Peygamber'e kadar uzanan bir senedin zikredilmediği görülmektedir. Bu durum söz konusu rivayetlerin, senedleri itibariyle problemliler olduklarını göstermektedir. Ancak Şîî hadis geleneğinde imamın sözüyle Hz. Peygamber'in hadisleri aynı derecede kabul edildiği için söz konusu rivayetin, Şîa nezdinde muteber olduğu söylenebilir. Küleynî ve Tûsî rivayetleri, söz konusu nikâh akdinin Allah tarafından gerçekleştirildiği bilgisini ihtiva etmeleri bakımından mutabıktırlar. Ancak Tûsî rivayetinde Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın nikâh akidlerinin semada gerçekleştirildiği bilgisi bulunmamaktadır.

Hiz. Ali ile Hiz. Fâtıma'nın nikâh akidlerinin semada gerçekleştirildiği bilgisini ihtiva eden diğeri bir rivayet ise İbnü'l-Batrîk'in '*Umdetu uyûnu sihâhi'l-ahbâr* adlı eserinde yer almaktadır. İbnü'l-Batrîk'in "Ebü'l-Hasan >Abdulvâhid b. Abdülaziz >Ahmed b. İbrâhim >Ali b. Abdullah >Muhammed b. Yûnus >Saîd b. Evs >Kays b. Rebî' >el-A'meş >Ubâyetu b. Rebî' >Ebü Eyyûb el-Ensârî" senediyle nakletmiş olduğu rivayete göre Hiz. Peygamber, Hiz. Ali'ye şöyle demiştir: "Seni diğeri insanlardan ayırt eden bazı özelliklere sahipsin. Bunlar: Senin nikâh akdinin bana semadan emredilmesi, Bedir'de müşriklerle savaşman, ben vefat ettikten sonra benim sünnetim üzereyken öldürülmen..."⁷³⁶

Rivayeti nakleden râvilerden Ubayetü b. Rebî' Şîilikle itham edilmiştir.⁷³⁷ Kays b. Rebî''nin ise hıfzının zayıf olduğu ve bu sebeple tenkit edildiği belirtmiştir.⁷³⁸ Ebü'l-Hasan el-İrbilî'nin, Abdullah b. Mes'ûd'a isnad ederek nakletmiş olduğu diğeri bir rivayette, söz konusu nikâh akdinin detaylı bir şekilde aktarıldığı görülmektedir. Rivayet şöyledir:

"Ey Fâtıma! Seni, dünyada önder, ahirette ise sâlihler zümresinden olan bir kimseyle evlendirdim. Allah, seni, Ali'yle evlendirmemi murâd ettiğinde,

⁷³⁵ Ebü Ca'fer et-Tûsî, *Emâli ş-Şeyh et-Tûsî*, s. 40.

⁷³⁶ Şemsuddîn Yahya b. Hasan İbnü'l-Batrîk, *Umdetu uyûnu sihâhi'l-ahbâr fî menâkibi imâmi'l-ibrâr*, I-II, Tahran: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1407/1987, I, 300.

⁷³⁷ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 387.

⁷³⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, VIII, 41.

Cebraîl'e bu evlilik akdini yapmasını emretti. Bunun üzerine Cebraîl, dördüncü semada saf tutan meleklerin huzurunda Ali'yle nikâhını kıydı. Daha sonra Allah, cenneteki ağaçlara, mücevherleri getirip meleklerle dağıtmalarını emretti. Diğerlerine nazaran bu mücevherlerden fazla alan melekler, kıyamet gününe kadar bununla övündü".⁷³⁹

Bu bağlamda İbn Ebü'l-Hadîd'in *Şerhu nehci'l-belâğa* adlı eserinde "Allah, Fâtıma ve Ali'nin nikâh akidlerini semada melekler şahitliğinde gerçekleştirdikten sonra Allah Resûlü, Fâtıma'yı Ali'yle nikâhladı" şeklinde bir bilgi yer almaktadır. İbn Ebü'l-Hadîd'in kaydetmiş olduğu bu bilgi, Ebü'l-Hasan el-İrbilî'nin nakletmiş olduğu rivayeti destekler mahiyettedir.⁷⁴⁰

Netice itibariyle ilgili rivayetin Sünnî kaynaklarda Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Abdullah b. Mes'ûd kanalıyla nakledildiği, Abdullah b. Mes'ûd kanalıyla nakledilen rivayetlerin, senedleri itibariyle problemlili olduğu ve bu rivayetlerin, muhteva bakımından İbn Şâhin rivayetiyle benzer oldukları tespit edilmiştir. Rivayet, Sünnî kaynaklarda sadece Ukaylî tarafından tafsilatlı bir şekilde nakledilmiştir. Ancak Ukaylî, bu rivayetin Abdunnûr b. Abdullah tarafından uydurulduğunu belirtmiştir. Şîi kaynaklarda ilgili rivayet ilk olarak Küleynî ve Tûsî tarafından nakledilmiştir. Küleynî ve Tûsî rivayetlerinde, Sünnî kaynaklarda nakledilen rivayetlerden farklı olarak söz konusu nikâh akdinin Allah tarafından emredildiği belirtilmiştir. İbnü'l-Batrîk'in nakletmiş olduğu rivayette, söz konusu nikâh akdinin semada gerçekleştiği ifade edilmiş ve Hz. Ali hakkında geleceğe yönelik bir bilgi verilmiştir. İbnü'l-Batrîk rivayeti, Hz. Ali hakkında geleceğe dair bir haber vermesi bakımından önceki rivayetlerden ayrılmaktadır. Ebü'l-Hasan el-İrbilî'nin nakletmiş olduğu rivayette ise Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın nikâh akidleri, tafsilatlı bir olay çerçevesinde aktarılmıştır. Nitekim önceki rivayetlerde sadece nikâh akdinin semada gerçekleştiği bilgisi bulunmaktadır. Ancak bu rivayette, nikâh akdinin dördüncü semada, melekler şahitliğinde gerçekleştiği ve nikâh akdinin ardından meleklerle mücevherler dağıtıldığı belirtilmektedir.

⁷³⁹ Ebü'l-Hasan el-İrbilî, *Keşfü'l-ğumme*, I, 629.

⁷⁴⁰ İbn Ebü'l-Hadîd, *Şerhu nehci'l-belâğa*, IV, 126.

SONUÇ

Hicrî dördüncü asır muhaddislerinden İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserini konu edinen bu çalışmada, öncelikle İbn Şâhin'in yaşadığı çevre hakkında genel hatlarıyla bilgiler verilmiştir. İbn Şâhin, Şîi Büveyhîler'in Abbâsî yönetiminde etkili olduğu bir dönemde Bağdat'ta yetişmiştir. Bu dönemde Şîi zümrelerin, Ehl-i beyt'in faziletleri hakkında uydurma rivayetler nakletmeleri, sahâbeden bazılarına sövmeleri ve bunu genel bir uygulama haline getirmeleri, Sünnî çevrelerce hoş karşılanmamış, bu duruma tepki olarak camilerde ve ders halkalarında sahâbenin faziletlerine dair rivayetler imlâ ettirilmiştir ve bunun dinî açıdan önemine işaret edilmiştir. İbn Şâhin de *Fezâilu Fâtıma* adlı eserini böyle bir ortamda kaleme almıştır. İbn Şâhin her ne kadar söz konusu eseri telif etme sebebini belirtmemiş olsa da *Fezâilu Fâtıma*'yı Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki uydurma rivayetlerin yaygınlaşmasına bir tepki olarak yazdığı söylenebilir. Nitekim İbn Şâhin, yaşadığı dönemin gelişmelerini takip etmiş ve bu bağlamda bazı eserler telif etmiştir. Ehl-i sünnet itikadını yansıtan rivayetlerin yer aldığı *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne* adlı eseri kaleme almış olması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Tespit edilebildiği kadarıyla *Fezâilu Fâtıma*, Hz. Fâtıma'nın faziletlerini ihtiva eden müstakil eserler arasında günümüze ulaşan en eski çalışmadır. İbn Şâhin'in öğrencisi Muhammed b. Ali el-Muhtedî, söz konusu eseri hocasından işittiğini ifade etmiş, ancak eserin ne zaman kaleme alındığına dair herhangi bilgi vermemiştir. Hadis meclislerine ilk olarak 381/993 yılından itibaren katılmaya başlayan Muhammed b. Ali el-Muhtedî'nin, *Fezâilu Fâtıma*'yı 381/993-385/996 yılları arasında İbn Şâhin'den dinlediği söylenebilir. "*Fezâilu Fâtıma*'nın İbn Şâhin'e Aidiyeti" başlığı altındaki incelemeler, *Fezâilu Fâtıma*'yı İbn Şâhin'e nispet eden ilk kaynağın, İbn Müflih el-Makdisî'nin (ö. 763/1362) *el-Âdâbü's-şer'iyye* adlı eseri olduğunu göstermektedir. İbn Müflih, bu eserinde "sevmek, dinin yarısıdır." rivayetini nakletmiş, referans olarak da İbn Şâhin'in *Fezâilu Fâtıma*'sını göstermiştir. Ancak söz konusu rivayetin İbn Şâhin'in *el-Fevâid* adlı eserinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun sebebi araştırıldığında *Fezâilu Fâtıma* ile *el-Fevâid*'in aynı yazma nüsha içerisinde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu esere İbn Şâhin'den dört asır sonra atıfta bulunulması da bu

bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim kaynaklarda *el-Fevâid*'e yapılan ilk atıfların sekizinci asır öncesinde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum iki eserin aynı nüsha içerisinde bulunmasının bazı karışıklıklara sebep olduğunu göstermektedir.

Tek yazma nüshası Dımaşk'taki Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunan *Fezâilu Fâtıma*'nın üç farklı neşri tespit edilmiştir. Eserde, Hz. Fâtıma'nın faziletlerine dair İbn Şâhin tarafından nakledilen otuz sekiz rivayet sıralanmaktadır Ancak yirmi beş ve yirmi altı numaralı rivayetler, muhaddislerin *Fezâilu Fâtıma*'daki bir hadis hakkındaki yorumlarını ihtiva etmektedir. Eserde mükerrer rivayetler haricinde müstakil olarak on dört rivayet bulunmaktadır. Rivayetlerin sıralanmasında herhangi bir düzenin takip edilmediği söylenebilir. Ancak söz konusu eserdeki on iki rivayetin Hz. Fâtıma'nın evli olduğu süreçte gerçekleşen olaylar hakkında olduğu, geriye kalan iki rivayetin ise Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'ya talip olması ve mehrin belirlenmesi hususlarına temas ettiği görülmektedir. Bu durum, Hz. Fâtıma'nın faziletleri hakkındaki rivayetlerin seçiminde daha çok onun evli olduğu zaman diliminin esas alındığını göstermektedir. Ayrıca eserdeki bazı rivayetlerde Hz. Fâtıma'nın yanında Hz. Ali'nin faziletlerine de işaret edilmiştir. Dolayısıyla ilgili eser her ne kadar *Fezâilu Fâtıma* ismiyle kaleme alınmış olsa da bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin faziletlerine de değinilmiştir.

Çalışmanın esasını teşkil eden “rivayetlerin tahrîc ve değerlendirilmesi” başlığı altında öncelikle *Fezâilu Fâtıma*'daki rivayetlerin tahrîci Sünnî kaynaklardan hareketle yapılmıştır. Burada elde edilen neticeye göre söz konusu eserde sahih rivayetlerin yanında yedi zayıf rivayet ve üç mevzû rivayet bulunmaktadır. Bu durum eserdeki sahih rivayetlerin sayısının zayıf ve mevzû rivayetlerden az olduğunu göstermektedir.

Rivayetlerin Şîî kaynaklardaki tahrîcinde ise Ehl-i sünnet kaynaklarındaki rivayetlerde bulunmayan birtakım lafız farklılıkları ve bağlamsal değişimler sebebiyle rivayetlere yeni anlamlar yüklendiği tespit edilmiştir. Rivayetlerdeki bağlamsal farklılıklar incelendiğinde bunun birden fazla surette gerçekleştiği görülmektedir. Tespitlerimize göre incelediğimiz rivayetlerdeki bağlamsal değişimler şu şekillerde gerçekleşmiştir: Sünnî kaynaklardaki bir rivayetin Şîî kaynaklarda farklı bir arka plan bilgisiyle sunulması, uzun bir rivayetin belli bir kısmının ayrıştırılarak bir veya daha

fazla rivayetle yan yana verilmesi ve bağlam bilgisi değiştirilmeden nakledilen rivayete yeni bir anlam yüklenmesi sebebiyle rivayetin gerçek anlamını kaybetmesi.

Rivayetlerdeki lafız farklılıkları ve bağlam değişimleri sebebiyle yeni anlamlar yüklenen rivayetlerde, çoğunlukla Hz. Fâtıma ve Hz. Ali hakkında olağanüstü bir anlatımın ortaya çıktığı görülmektedir. Buna örnek olarak, “Seni Dünyada ve Ahirette Önder Olan Bir Kimseyle Evlendirdim”, “Seni Ehlimden En Hayırlı Kişiyile Evlendirdim” ve “Fâtıma Hakkındaki Hükmü Bekle” rivayetleri gösterilebilir. Rivayetlerin Şii kaynaklardaki tahrîcinde dikkat çeken diğer bir husus, Şîî düşüncesini destekleyen bazı rivayetlerde, İbn Şâhin’in *Fezâilu Fâtıma* adlı eserinin referans olarak gösterilmesidir. Bu durum söz konusu eserin Şîî âlimler nezdinde muteber olduğu izlenimini vermektedir. Netice itibariyle fezâilü’s-sahâbe literatürünün oluşmaya başladığı bir dönemde kaleme alınan bu eser, Sünnî ve Şîî zümrelerce önemli bir konumda bulunan Hz. Fâtıma’nın faziletlerini ihtiva etmektedir. Hz. Fâtıma’nın faziletlerini ihtiva eden müstakil bir eserin Sünnî-Şîî kaynaklardan hareketle tahrîc edilmesi, bağlamsal değişimlerin ve lafız farklılıklarının tespit edilmesi bakımından önemli neticeler elde edilmesine zemin hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr es-San'ânî, *el-Musannef fi'l-hadîs* (nşr. Habîburrahman el-A'zamî), I-XI, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Fezâ'ili's-sahâbe* (nşr. Vasiyullah b. Muhammed Abbas), I-II, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983.
- , *el-Müsned* (nşr. Şuayb el-Arnaût, v.dğr.), I-L, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Ahmed Muhtar, Abdulhamid Ömer, *Mu'cemu'l-luğâti'l-arabî'l-muâsarati*, I-IV, yy. Dâru Âlemi'l-Kutub, 1429/2008.
- Aktan, Ali, "Mu'tazîd-Billâh", *DİA*, XXXI, 383-384.
- , "Mu'tez-Billâh", *DİA*, XXXI, 390-391.
- Akyol, Edip, "Büveyhiler'in Bağdat Hâkimiyeti (334/945-447/1055)", *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2018, III, sy. 3, s. 119-130.
- Ali b. Medînî, Ebû'l-Hasen Ali b. Abdillâh b. Ca'fer, *el-İlel* (nşr. Mustafa el-A'zamî), Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1400/1980.
- Ali el-Mansûrî, Ebû Tayyîb Nâyîf b. Salâh, *ed-Delîlu'l-muğnî li şuyûhi'l-imâm Ebî'l-Hasan ed-Dârekutnî*, Riyad: Dârü'l-Kiyân, 1428/2007.
- Aşikkutlu, Emin, "Berkânî", *DİA*, V, 505-506.
- , "Mübhem", *DİA*, XXXI, 436-437.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul: İFAV, 2015.
- Bedr b. Abdullah, *Mecmu'n fîhi min musannefâtı Ebî Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhin*, Kuveyt: Dâru İbni'l-Esîr, 1415/1994.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ), I-X, Beyrut: Dârü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik, *el-Müsned*, I-XVIII, Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1429/2009.
- Bozkurt, Nahide, "Hâdî-İlelhak", *DİA*, XV, 16-17.
- , "HârûnürReşîd", *DİA*, XVI, 258-261.
- , "Mansûr", *DİA*, XXVIII, 5-6.

- , “Me’ mûn”, *DİA*, XXIX, 101-104.
- , “Mehdî- Billâh”, *DİA*, XXVIII, 377-379.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmi’u’s-sahîh*, I-IV, Kahire: Dârü’l-Hadîs, 1429/2008.
- Cebeci, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Otto, 2014.
- Çelebi, Kâtip, *Keşfu’z-zunûn an esâmi’l-kütub ve’l-funûn* (nşr. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Muallim Fırat), I-II, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1036/1941.
- Çoban, Ramazan, Ebu Hanîfe Müsnedleri ve Hârizmî’nin Câmiu’l-Mesânîd’i (yayımlanmamış yüksek lisans tezi 2018), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü.
- Dârekutnî, Ebü’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed, *el-Mü’telif ve’l-muhtelif*, I-V, Beyrut: Dârü’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1406/1986.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl, *el-Müsnedü’l-câmi’*, Beyrut: Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 1434/2013.
- Dâvûdî, Muhammed b. Ali b. Ahmed, *Tabakâtü’l-müfessirîn li’l-Dâvûdî*, I-II, Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1403/1983.
- Ebû Ca’fer et-Tûsî, Muhammed b. el-Hasen b. Alî, *Emâli’ş-Şeyh et-Tûsî*, Kum: Dârü’s-Sekâfe, 1414/1994.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd, *el-Müsned*, I-IV, Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtü’l-asfîyâ*, I-XI, Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1416/1996.
- Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd İbnü’l-A‘râbî el-Basrî, *Kitâbü’l-Mu‘cem*, I-III, Riyad: Dâru İbni’l-Cevzî, 1418/1997.
- Ebû Tayyib el-Mansûrî, Nâyif b. Salâh b. Ali, *İrşâdu’l-kâsî ve’l-dânî ilâ terâcimi şuyûhi’t-Taberânî*, Riyad: Dârü’l-Kiyân, ts.
- Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî, *el-Müsned* (nşr. Hüseyin Selim Esed), I-XIII, Beyrut: Dârü’l-Me’ mûn li’t-Türâs, 1406/1986.
- Ebü’l-Felâh es-Sâlihî, Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu’z-zehebi fî ahbâri men zeheb*, I- XI, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1406-1986.
- Ebü’l-Ferec Ali b. el-Hüseyin el-İsfahânî, *Mekâtîlü’t-tâlibîyyîn*, yy. Masâdirü’l-Hadîsi’ş-Şîyye, 1385/1965.

- Ebü'l-Feth el-İrbilî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsâ, *Keşfu'l-ğumme fi ma'rieti'l-eimmeti*, I-IV, Beyrut: Dâru't-Teâruf, 1433/2012.
- Ebü'l-Hasan el-Kummî, Ali b. İbrâhim, *Tefsîrû'l-Kummî*, I-III, Kum: Müessesetü'l-İmâmi'l-Mehdî, 1435/2015.
- Elbânî, Nâsirüddin, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l ümme*, I-XIV, Riyad: Dâru'l-Ma'rife, 1412/1992.
- el-Hâc eş-Şeyh Ahmed er-Rahmânî el-Hemedânî, *Fâtımatü'z-Zehrâ'behcetü kalbi'l-mustafâ*, Neşrü'l-Merdiyye, 1372/1993.
- er-Rıfâî, Abdülcebâr, "Mu'cemü mâ kütibe 'an Fâtımatü'z-Zehrâ", *Türâsinâ*, 1989, IV, sy. 14, s. 57-104.
- Erdim, Sinan, "İbn Şâhîn'in (ö. 385/995) "Cüz'ü Fedâili Fâtıma" İsimli Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Türkoloji Araştırmaları*, 2014, IX, sy. 8, s. 445-466.
- Erkaya, Musa, "Hicri III. Asır İtibariyle Bağdat'ta Hadis Faaliyetlerine Genel Bir Bakış", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, XIII, sy. 2, s. 247-274.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, "İbn Mülcem", *DİA*, XX, 220.
- Genç, Nurdan, "Terğib ve Terhib Hadisleri ve Literatürü", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018 sy. 6, s. 110-131.
- Güç, Ahmet, "Sâlih", *DİA*, XXXVI, 32-33.
- Güner, Ahmet, "Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kербela/Aşure, Gadir Humm ve Benzeri Şiî Uygulamaları", *Çeşitli Yönleriyle Kербela (Tarih Bilimleri)*, 2010, I, s. 325-340.
- , "Müttakî-Lillâh", *DİA*, XXXII, 223-224.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Müstedrek 'ale's-sahîhayn*, I-V, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2002.
- , *Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadîs*, Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1411/2010.
- , *Su'âlâtü'l-Hâkim en-Nîsâbûrî li'd-Dârekutnî fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1404/1984.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Târîhu Bağdâd* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-XVI, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1422/2002.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavvaz), Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1997.

- İbn Arrâk, Ebü'l-Hasen Nûruddîn ed-Dımaşkî, *Tenzîhü's-şerîati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şeni'ati'l-mevzû'a*, I-II, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1399/1979.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasan, *Târîhu Dımaşk* (nşr. Amr b. Garâme el-Amrevî), I-LXXX, Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1415/1995.
- İbn Bâbeveyh el-Kummî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn b. Mûsâ, *el-Emâlî*, Kum: Müessesetü'l-Bi'se, 1417/1997.
- , *İlelü's-şerâ'i*, I-II, Necef: el-Mektebetü'l-Haydariyye, 1386/1966.
- , *Uyûnü ahbâri'r-Rızâ*, I-II, Kum: İntişârâtü's-Şerîf er-Rızâ, 1378/1957.
- İbn Balabân, Ebü'l-Hasen Emîr Alâüddîn Alî, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*, I-XVIII, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1408/1988.
- İbn Ebû Hâtım, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, I-IX, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1271/1952.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I-VII, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1989.
- İbn Ebü'l-Hadîd, Ebû Hâmid İzzüddîn Abdülhamîd b. Hibetillâh b. Muhammed el-Medâinî, *Şerhu nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhim), I-XX, yy. Masâdirü'l-Hadîsi's-Sünniyye, 1378/1959.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. el-Askalânî, *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres*, I-IV, Riyad: Dârü'l-Ma'rife, 1415/1994.
- , *el-Metâlibu'l-âliye bizevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*, I-XIX, yy. Dârü'l-Âsime, 1419/1998.
- , *Lisânü'l-Mizân* (nşr. Abdulfettâh Ebû Ğudde), I-X, Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1423/2002.
- , *Mu'cemu'l-müfehrese* (nşr. Muhm-ammed Şekûr el-Meyâdinî), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1418/1998.
- , *Takrîbü't-Tehzîb* (nşr. Muhammed Avvâme), Haleb: Dârü'r-Reşîd, 1411/1991.
- , *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nuhbeti'l-fiker* (nşr. Muhammed Mirâbî), Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1434/2013.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Ahmed el-Büstî, *es-Sikât*, I-IX, Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maâri'î'l-Osmâniyye, 1398/1978.
- , *Kitâbü (Ma'rifeti'l-mecrûhîn mine'l-muḥaddisîn ve'd-ḍu'afâ' ve'l-metrûkîn* (nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyid), I-III, Haleb: Dârü'l-Vaî', 1396/1976.

- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer, *el-Bidâyetu ve'n-nihâye*, I-XXI, Beyrut: Dârü'l-Hicr, 1424/2003.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-II, Kahire: Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabiyye, 1420/2009.
- İbn Müflih el-Makdisî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, I-III, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1419/1999.
- İbn Nukta el-Bağdâdî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdulğani b. Ebû Bekr b. Şüca', *et-Takyîd li ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd*, Katar: Dârü'l-Nevâdir, 1435/2014.
- İbn Râfi' es-Selâmî, Takiyuddîn Muhammed b. Hicris, *el-Vefeyât* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf ve Sâlih Mehdî Abbas), I-II, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1402/1982.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed el-Bağdâdî, *et-Tabakâtu'l-kübrâ* (nşr. Muhammed Abdülkadir Atâ), I-VIII, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1421/1990.
- İbn Şâhin, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân el-Bağdâdî, *el-cüzü fihî fezâilu seyyidetü'n-nisâi ba'de Meryem: Fâtüma bintu Resulillâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve radiye anhâ* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut: Müessesetu'l-Vefâ, 1405/1985.
- , *et-Terğîb fî fezâili'l-a'mâl ve sevâbu zâlik* (nşr. Salih Ahmed Muslih), I-II, Riyad: Dâru İbnu'l-Cevziyye, 1415/1995.
- , *Fezâilu Fâtüma* (nşr. Ebû İshak el-Huveynî), Kahire: Mektebetu't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye, 1411/1990.
- , *Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh* (nşr. Semîr b. Emîn ez-Züheyrî), Zerka: Mektebetu'l-Menâr, 1408/1987.
- , *Nususûn sâkitatun min tab'âti esmâi's-sikât li İbni Şâhin* (nşr. Sa'dî el-Hâşimî), Medine: Mektebetu'd-Dâr, 1407/1987.
- , *Şerhu mezâhibi ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâii'd-dîn ve't-temessuki bi's-süneni* (nşr. Âvil b. Muhammed), yy. Dârü'l-Miškât, 1410/1995.
- , *Târîhu esmâi'd-du'afâ'i ve'l-kezzâbîn* (nşr. Abdurrahîm Ahmed Muhammed el-Kaşkarî), yy. 1409/1989.
- , *Târîhu esmâi's-sikâti mimmen nukila anhum el-ilmu* (nşr. Abdü'l-Mu'ti Emîm Kala'ci), Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- , *Zikru men ihtelefe'l-ulemâu ve nukkâdu'l-hadîs fihî feminhum men vessekahu ve minhum men daafehu ve men kîle fihî kavlan*, Kahire: Mektebetu't-Tev'iyeti'l-İslâmiyye, 1412/1992.

- İbnü'l-Batrîk el-Hullî, Şemsuddîn Yahya b. Hasan, *Umdetu uyûnu sihâhi'l-ahbâr fi menâkibi imâmi'l-ibrâr*, I-II, Tahran: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1407/1987.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Mevzû'ât*, I-III, Medine: el-Mektebetü'l-Selefiyye, 1388/1968.
- , *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-eḥâdisi'l-vâhiye*, I-II, Pakistan: İdâretü'l-Ulûmi'l-Eseriyye, 1401/1981.
- , *el-Muntazam fi târihi'l-umemi ve'l-mulûk* (nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ ve Mustafa Abdulkadir Atâ), I-XIX, Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992.
- İbnü'l-Cezerî, Şemsuddîn Ebü'l-Hayr Muhammed b. Muhammed, *Ğâyetu'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ*, I- III, yy. Mektebetü İbn Teymiyye, ts.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-târih*, (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ), Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1432/2011.
- İmâdüddin et-Taberî, Ebî Ca'fer Muhammed b. Ebü'l-Kâsım, *Bişâretü'l-Mustafa li şîati'l-Murtezâ*, Tahran: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1422/2002.
- Kallek, Cengiz, "Fukahâ-yi Seb'a", *DİA*, XIII, 214.
- , "Rıtl", *DİA*, XXXV, 52-55.
- Kan, Kadir, "Vâsık", *DİA*, XLII, 548-549.
- Kandemir, M. Yaşar, "Ebû Türâb", *DİA*, X, 243.
- , "Fâtıma", *DİA*, XII, 222.
- Kâsım b. Kutluboğa, Ebü'l-Adl Zeynuddîn, *es-Sikâtu mimmen lem yeka' fi kütübi's-sitte*, I-IX, Yemen: Merkezu Nu'mân li'l-Buhûs, 1432/2011.
- Kılavuz, Ahmet Saim, "Ali er-Rızâ", *DİA*, II, 436-438.
- Kırkpınar, Mahmut, "Mütevekkil-Alellah", *DİA*, XXXII, 212-214.
- Koçkuzu, Ali Osman, "İbn Şâhin", *DİA*, XX, 368.
- , *Hadiste Nâsîh Mensûh Meselesi*, İstanbul: İFAV, 2016.
- Kuzudişli, Bekir, *Şîa ve Hadis*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.
- Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshak, *el-Kâfi fi'l-'ilmi'd-dîn*, I-VIII, Beyrut: Menşûrâtü'l-Fecr, 1428/2007.

- Makrîzî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdülkâdir b. Muhammed, *Fazlü âli'l-beyt* (nşr. Muhammed Ahmed Âşûr), Beyrut: Dârü'l-İtisâm, 1400/1980.
- Meğravî, Ebû Sehl Muhammed b. Abdurrahman, *Mevsûatu mevâkifi's-selef fi'l-akîdeti ve'l-menhec ve't-terbiyeti*, I-X, Mısır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.
- Mehmet Efendioğlu, “Fezâilü's-Sahâbe”, *DİA*, XII, 534-538.
- Mîrganî, Ebü's-Siyâde Afifüddîn Abdullâh b. İbrâhîm b. Hasen el-Mahcûb, *ed-Dürretü'l-yetîme fî ba'zı fezâ'ili's-seyyideti'l-'azîme* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut: Dârü'l-Vefâ, 1405/1985.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemaleddin Yûsuf b. Abdurrahman *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-XXXV, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1413/1996.
- Muhammed Mehdî el-Müslimî v.dğr., *Mevsûatu akvâli ebi'l-Hasan ed-Dârekutnî fi ricâli'l-hadîs ve ilelihi*, I-II, Beyrut: Dâru Alemlî'l-Kutubi, 1431/2001.
- Mûsâ b. Ca'fer, Ebû Bekir Ahmed b. el-İsfahânî, *Menâkibu Ali b. Ebî Tâlib*, Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1424/2004.
- Mûsevî, Abdülhüseyn b. Şerefüddin, *el-Kelimetü'l-ğarrâ' fî tafdîli'z-Zehrâ'*, Beyrut: Dâru'z-Zehrâ', ts.
- Mübârekpûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahîm, *Tuhfetü'l-ağvezi bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, I-X, Beyrut: Dârü'l Kütübî'l-İlmiyye. ts.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî, *İthâfû's-sâ'il bima li-Fâtimate mine'l-menâkıb: Seyyidetü nisâ'i ehli'l-cenne Fâtimatü'z-Zehrâ'* (nşr. Abdüllatîf Âşûr), Kahire: el-Mektebetü'l-Kur'ân, 1407/1987.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-şahîh*, Beyrut: Dârü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1412/1991.
- Necâşî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbas, *Ricâlü'n-Necâşî*, Tahran: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1418/1997.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, I-IX, Halep: Mektebü'l-Matbû'âtü'l-İslâmiyye, 1406/1986.
- , *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-XII, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Ömer el-Kazvînî, Ebû Hafs Ömer b. Ali, *Meşîhatu'l-kazvînî*, Dımaşk: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1426/2005.

- Ömer Özpınar, “Fedâilü’s-Sahâbe Edebiyatının Teşekkülü ve Muhtevasına Etki Eden Sebepler Üzerine”, *İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahâbe: Sahâbe Kimliği ve Algısı, Tebliğ ve Müzâkereler, Tartışmalı İlmî Toplantı*, 2013, s. 125-151.
- Önkal, Ahmet, “Büreyde b. Husayb”, *DİA*, VI, 492.
- Öz, Mustafa, “Mûsâ el-Kâzım”, *DİA*, XXXI, 219-221.
- , “Nâsibe”, *DİA*, XXXII, 393-394.
- Özaydın, Abdülkerim, “Bağdat”, *DİA*, IV, 437-441.
- , “Müktefî-Billâh”, *DİA*, XXXI, 534-536.
- , “Müntasır-Billâh”, *DİA*, XXXII, 24-25.
- Özkan, Halit, “Vicâde”, *DİA*, XLIII, 100.
- Sandıkçı, Kemal, “İbn Ukde”, *DİA*, XX, 427-428.
- Sem‘ânî, Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî, *el-Ensâb* (nşr. Abdurrahman b. Ma‘lemî v. dğr.), I-XIII, Haydarâbâd: Dâiratü’l-Meârifî’l-İslâmiyye, 1423/2006.
- Seyyid Muhammed Hüseyin el-Hüseyinî el-Celâlî, *el-İktifâ bimâ ruviye fî ashâbî kisâ*, Tahran: Mektebü’l-‘Îlâmî’l-İslâmî, 1422/2002.
- Sezgin, Fuat, *Târîhu’t-türâsi’l-arabî* (trc. Mahmûd Fehmî Hicâzî), I-VIII, Riyad: Câmiatü’l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1411/1991.
- Sıbt İbnü’l-Cevzî, Ebü’l-Muzaffer Şemsuddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî, *Mirâtu’z-zamân fî tevârîhi’l-‘ayân*, X-XXIII, Suriye: Dâru’l-Risâleti’l-Âlemiyye, 1434/2003.
- Süleyman el-Kûfî, Muhammed, *Menâkibu emîri’l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib*, I-II, Tahran: Mecmau İhyâi’s-Sekâfeti’l-İslâmiyye, 1412/1992.
- Süyûtî, Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebü Bekr b. Muhammed *el-Le‘âli’l-masnû‘a fî’l-ahbâri’l-mevzû‘a*, I-II, Beyrut: Dâru’l Kütübî’l-İlmiyye, 1417/1996.
- , *es-Süğürü’l-bâsime fî menâkıbı seyyidetinâ Fâtıma binti Resûlullah* (nşr. es-Seyyid Hasan el-Hüseyinî), Bahreyn: Cem‘iyyetu’l-Âli ve’l-Ashâb, 1431/2010.
- Şeyh Müfid, Ebü Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu‘mân el-Hârisî el-Ukberî, *el-İhtisâs*, Beyrut: Müessesetü’l-‘Alâmi, 1420/2009.
- , *el-Emâlî*, yy. Dâru’l-Teyyâri’l-Cedîd, 1431/2011.

- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-evsat*, I-X, Kahire: Dârü'l-Haremeyn, 1410/1995.
- , *el-Mu'cemü'l-kebîr* (nşr. Hamdi Abdulmecid es-Selefi), I-XXV, Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî, *Târîhü'l-ümem ve'l-mülûk* (nşr. Ebü Suhayb el-Kermi), Riyad: Beytü'l-Efkâri'd-Düvelî, ts.
- Taceddin es-Sübki, Ebü Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkâfi, *Tabakatü's-Şafiiyyeti'l-kübra* (nşr. Abdülfettah Muhammed el-Hulv-Mahmûd Muhammed Tanahi), Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbî el-Halebî, 1383/1964.
- Tahâvî, Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu müşkili'l-âsâr* (nşr. Şuayb el-Arnaût), I-XVI, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1410/1994.
- Tebrizî, Ca'fer b. Muhammed b. Hüseyin es-Sübhanî, *el-Hadîsü'n-nebevî beyne'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti*, Kum: Müessesetü'l-İmâm es-Sâdik, 1419/1999.
- Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *el-Câmi'u's-sahîh* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-VI, Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1415/1998.
- Topaloğlu, Nuri, "İbn Ebu'l-Fevâris", *DİA*, XIX, 463.
- Ukaylî, Ebü Câ'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ, *ed-Du'afâ'ü'l-kebîr* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), I-IV, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1404/1984.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.
- Umerî, Ekrem Ziyâ, *Mevâridü'l-Hatîb el-Bağdâdî fî târîh-i Bağdâd*, Riyad: Dâru Tayyibe, 1405/1985.
- Yardım, Ali, "Beğavî", *DİA*, V, 339.
- , "İbn Ebü Dâvûd", *DİA*, XIX, 429.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbâsiler", *DİA*, I, 31-48.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tezkiratü'l-huffâz* (nşr. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî), I-IV, yy. Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmânî, 1375/1955.
- , *el-İber fî haberi men gaber* (nşr. Ebü Hacer Muhammed es-Sa'îd Besyûnî Zağlûl), I-IV, Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, 1405/1985.
- , *Mîzânü'l-i'tidâl*, I-IV, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1382/1963.
- , *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I-XXX, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1996.

-----, *Târîhu'l-islâm ve vefeyâti'l-meşâhiri ve'l-a'lâm* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf),
I-XV, Beyrut: Dârü'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1424/2003.